Sabina Wurmbrand
Nobleţea suferinţei

2002 **Editura Stephanus**
http://www.Stephanus.ro

Coperta: CORNEL MIU
ISBN 973 – 95463 – 5 – 8

PREFAŢA

Nobleţea suferinţei, *scrisă în urmă cu aproape un sfert de secol şi publicată mai întâi în S.U.A. (ediţia I - 1970, ultima ediţie – 1989), sub titlul* **Soţia pastorului,** *vede lumina tiparului în România abia acum, după ce între timp a fost tradusă şi publicată la alte edituri din străinătate.*

Cartea aceasta este o carte de mărturii, privitoare la timpul petrecut de Sabina Wurmbrand în închisori şi lagăre de muncă forţată. În ea sunt surprinse cape o peliculă cinematografică suferinţele îndurate de întreaga sa familie, în anii grei de opresiune a unui regim totalitar, precum şi suferinţele familiei lărgite – cea a creştinilor de la noi, care au suferit pentru Hristos.

În 1948, într-o zi de duminică, pastorul Richard Wurmbrand, soţul Sabinei, în timp ce se îndrepta spre biserică este arestat.

Cu puţin timp înainte, autorităţile au organizat un Congres al Cultelor la care au participat conducători religioşi de toate nuanţele: ortodocşi, protestanţi, evrei, musulmani, pastori, rabini, imami mahomedani, în timp ce alţi slujitori ai altarului, în cuvântul rostit de la tribuna acestui Congres, îşi exprimau entuziasmul faţă de guvernul lui Petru Groza, în care vedeau garantul

*libertăţilor religioase depline, pastorul Wurmbrand, reprezentantul Consiliului Mondial al Bisericilor, face notă discordantă, apreciind că datoria de slujitori ai lui Dumnezeu „***este aceea de a preamări pe Creatorul şi Mântuitorul nostru, nu puteri pământene care sunt trecătoare***” ***şi*** *că* „**Numai lui Hristos I se cuvine cinstea şi gloria, căci a murit pentru păcatele noastre, ale tuturora”.**

De bună seamă că un act de curaj ca acesta, o aşa îndrăzneală nu au fost trecute cu vederea de cei aflaţi la putere.

Din clipa arestării soţului, Sabina face eforturi disperate pentru a afla unde este închis, pentru a putea lua legătura cu el.

Speranţa că ar putea fi eliberat, neştiindu-l vinovat cu nimic, îi este spulberată, iar într-o dimineaţă, pe la orele cinci şi jumătate este trezită din somn de bătăi puternice în uşă. Sub pretextul că în casă ar fi ascunse arme, în urma unei amănunţite percheziţii, **oamenii fărădelegii,** *îmbrăcaţi în hainele celor care ar fi trebuit să apere şi să respecte legile,* **o arestează şi pe ea,** *chiar dacă singura* **armă** *pe care o descoperă în locuinţa ei este Biblia, pe care Sabina ţi-o arată poliţiştilor. Cu multă greutate şi după multe insistenţe i se permite să îngenuncheze (era împreună cu o prietenă şi soră de credinţă) pentru a face o rugăciune.*

Soţul închis, mama arestată, iar Mihai, copilul soţilor Wurmbrand, în vârstă de numai 11 ani, rămâne în grija Tatălui Ceresc şi a… prietenilor. După anchete şi interogatorii nesfârşite, fără să poată fi învinuită cu ceva, este închisă la **Jilava – cea mai temută închisoare din ţară,** *iar de aici, după o vreme, trecând prin închisoarea de tranzit Ghencea, ajunge la Canal, apoi la* ***Târgşor.***

Descrierea celulei 4 de la Jilava, evocarea acelor zile şi nopţi de coşmar petrecute acolo, precum şi zugrăvirea făpturilor care populau celula vădesc o extraordinară forţă de sugestie a scrisului Doamnei

Wurmbrand, talentul său înnăscut de a povesti.

Trebuie să spunem însă răspicat că **Nobleţea suferinţei** *nu este o carte de ficţiune, nu este rodul imaginaţiei cuiva care se aşază confortabil la masa de lucru şi scrie despre ororile din închisorile comuniste din România, ci este mărturia dramatică, zguduitoare despre torturile şi umilinţele de tot felul la care a fost supusă autoarea în timpul detenţiei, alături de alţi fraţi şi surori întru credinţă, alături de alţi semeni de – ai noştri.*

Fenomenul concentraţionar din România comunistă este **pus sub reflector** *şi analizat pe viu, prin trăire directă. Anchetatorii, gardienii, schingiuitorii, într-un cuvânt – torţionarii sunt prezenţi în carte, în toată monstruozitatea lor. Regimul de exterminare la care erau supuşi deţinuţii, comportarea inumană a paznicilor în relaţiile cu întemniţaţii sunt realităţi cutremurătoare la care cititorul* **este făcut părtaş** *prin intermediul lecturii.*

Ce uimeşte de-a dreptul în carte este puterea victimei de a-i ierta pe călăi. De unde această forţă morală de a-ţi ierta şi iubi duşmanul?

*Desigur că ea vine din Iisus, Stânca veacurilor, care pe crucea de la Golgota, a spus cu glasu-i stins: „**Tată, iartă-i,** că **nu ştiu ce fac**”.*

Altfel nu se poate explica seninătatea, detaşarea chiar, cu care Sabina

Wurmbrand povesteşte scene îngrozitoare, trăite în închisoare de ea, nu auzite, nu contrafăcute, mirosind a aer de cabinet. Poate cineva să creadă altceva decât că numai un creştin real, care L-a întâlnit pe Iisus, care a gustat din iubirea şi bunătatea Lui, aşa cum este Doamna Wurmbrand, poate să ierte şi să se consacre cauzei lui Hristos, cu şi mai mult devotament decât înainte de detenţie, imediat ce este eliberată, când soţul este pe mai departe închis şi nu ştie nimic despre el?

Biserica Subterană *cum, pe bună dreptate, este numită Biserica vie, a putut funcţiona chiar şi în acei ani de cumplită teroare, datorită curajului şi încrederii depline*

în Hristos a unora ca Doamna Wurmbrand.

Parcurgând paginile acestei cărţi, cititorul onest, cu el şi cu cei din jur, nu poate să nu recunoască adevărul Scripturii cu privire la suferinţă, adevăr consemnat în Filipeni, capitolul 1, versetul 29:

„Căci cu privire la Hristos, vouă vi s-a dat harul nu numai să credeţi în El, ci să şi pătimiţi pentru El”.

Spunem cititorul onest, deoarece numai un om cinstit va recunoaşte în faţa lui Dumnezeu că una e să citeşti acest verset, să predici, chiar, din acest verset şi alta este **să trăieşti acest verset.**

Sigur că adevărurile Sfintei Scripturi sunt general valabile, universale, dar acesta din Filipeni se aplică în viaţa acelora pe care El.

Iisus, Mântuitorul nostru, i-a învrednicit, le-a dat harul acesta să poată suferi pentru El, asemenea Lui.

În orice împrejurare, oricât de dramatică şi tensionată ar fi fost ea în închisoare, Sabina Wurmbrand n-a încetat să-L slujească pe

Dumnezeu, mărturisind tuturor, chiar şi anchetatorilor, credinţa în El şi în iubirea Fiului Său – Iisus Hristos, care ne-a iubit, dându-Se pe Sine la moarte în locul nostru, pentru a ne salva din starea de păcat în care ne aflam.

Riscurile pe care şi le asuma în mod deliberat erau enorme, dar ea n-a pregetat nicio clipă şi le-a vorbit tuturor despre iubirea lui

Iisus. Aşa se întâmplă atunci când un tânăr locotenent le ţine deţinutelor de la Spitalul **Văcăreşti** *un discurs pompos în care laudă binefacerile comunismului şi-ale ştiinţei în materie de medicină şi încheie negând existenţa lui Dumnezeu. Doamna Wurmbrand îl contrazice cu toată francheţea afirmând că atâta timp* **„cât oamenii vor** trăi pe pământ vor avea totdeauna nevoie de Dumnezeu, care dă **şi viaţă şi sănătate”,** *iar pentru această îndrăzneală a doua zi a* „fost trimisă din nou la colonia de muncă, la o crescătorie de **porci”.** *Dar această*

umilinţă, această răzbunare din partea unei slugi preaplecate a regimului – l-am numit pe locotenentul ateu – n-o înfricoşează, deoarece Sfânta Scriptură afirmă că „… Neca***zul, sau strâmtorarea, sau prigonirea, sau foametea, sau lipsa de îmbrăcăminte, sau primejdia, sau sabia” (Rom****ani** *8.35) nu-l pot despărţi de dragostea lui Hristos pe adevăratul credincios.*

*Celula şi apoi baraca din lagărele de muncă de la Canal sunt împărţite cu tot felul de femei: doamne de la Curte, din înalta societate, scriitoare, cântăreţe, prostituate, ţigănci; creştine (ortodoxe, catolice, călugăriţe, protestante), musulmane (soţia unui hodja musulman). Unele dintre ele se făceau vinovate de faptul că soţii lorânchişi şi ei – făcuseră politică, altele erau bănuite că au simpatizat cu anumite partide, iar altele ispăşeau o pedeapsă de câţiva ani de zile pentru vini închipuite. Aşa bunăoară, o doctoriţă este închisă pentru că „*prefera să folosească termometrele din Occident, **acestea fiind mai uşor de citit”,** *dar şi infirmiera doctoriţei este arestată fiind „*acuzată de complicitate şi *nedenunţare,* adică era vinovată de crima de a nu-şi fi făcut datoria să trimită imediat **raportul** autorităţilor despre afirmaţia ostilă a superioarei ei”.

Erau, evident, între deţinute şi unele de drept comun, dar regimul cel mai sever le era aplicat **politicelor,** *între care era socotită şi Sabina Wurmbrand.*

În această lume atât de pestriţă a închisorilor, sentimentul deznădejdii, al disperării le cuprindea şi pe cele mai optimiste din fire; singură Doamna Wurmbrand avea un cuvânt de îmbărbătare, de mângâiere pentru fiecare dintre **colegele** *ei de suferinţă.*

De altminteri chiar în aceste condiţii inumane din închisoare, Sabina Wurmbrand desfăşura o activitate vie, predicându-l pe Iisus cel răstignit care aduce pace şi mângâiere celor împovăraţi; face din celulă amvon şi se roagă pentru mântuirea celor aflate în impas, aduce un strop de lumină în sufletele atât de întristate ale celor

*private de libertate. Câteva dintre ele pentru prima oară în viaţă încep „s*ă vadă peste tot semnele bunătăţii lui Dumnezeu, amprentele **prezenţei Sale”** *ceea ce pentru Sabina Wurmbrand însemna o mare bucurie, constituind totodată „**«pietre de aducere aminte»*** **pe care** le-am cules şi le-am adus… din valea suferinţei. Şi erau atât de frumoase!”

Deosebit de activă în câmpul Evangheliei, în cadrul **Bisericii Subterane,** *înainte de-a fi închisă, Doamna Wurmbrand nu încetează să vestească pe Hristos şi marea Sa iubire pentru păcătoşi nici atunci când comandanta unuia din lagărele prin care a trecut îi interzice categoric să mai „*predice deţinutelor despre Dumnezeu”. *Răspunde inspirată de Duhul Sfânt cu multă înţelepciune la toate ameninţările comandantei, astfel încât aceasta, furioasă peste măsură, atunci când ridică pumnul ca să lovească, rămâne cu el suspendat în aer, nemaiputând face altceva decât s-o poftească pe Sabina Wurmbrand afară, pe un ton calm şi liniştit. Şi astfel din această confruntare Doamna Wurmbrand iese biruitoare şi continuă să mărturisească despre Hristos vecinelor sale „***ca şi mai înainte, iar** comandanta n-a mai încercat să mă împiedice de atunci”.

*Una dintre cele mai îngrozitoare pedepse aplicate deţinutelor era izolarea în carceră, mijloc de torturare diabolic, aplicat cu scopul de a „*zdrobi orice rămăşiţă de rezistenţă” *fizică şi mai ales nervoasă a deţinutelor, „*drumul cel mai sigur spre nebunie”. *Prin puterea cu care este îmbrăcată de Sus, încercând să-şi reamintească tainele numerice ale Bibliei, scapă şi din această încercare, pentru că Dumnezeu i-a pregătit şi mijlocul de a ieşi din ea.*

*După trei ani de suferinţe fizice şi psihice, Doamna Wurmbrand se întoarce acasă, dar locuinţa le-a fost confiscată; cu greu îşi găseşte un loc într-o mansardă pe care o împarte cu Mihai şi cu alţi năpăstuiţi, împreună cu alte soţii de pastori, care erau închişi, asemeni lui Richard, iau „***asupra lor responsabilitatea soţilor (…) de a încuraja şi menţine Bise*rica Subterană, cont*inuând**

să predicăm Evanghelia şi să instruim pe alţii din Cuvânt”.

Nevoiţi să părăsească ţara în 1965, soţii Wurmbrand îşi pun întreaga energie în slujba lui Hristos, continuând – de departe – să sprijine **Biserica Subterană**. *Înfiinţează misiuni pentru ţări din Europa, Asia, Australia, Noua Zeelandă şi America, misiuni care, pe lângă literatura creştină şi Biblii, trimit şi ajutor practic pentru familiile celor persecutaţi pentru credinţa lor.*

Călătoresc mult în ţări de pe toate continentele, depunând mărturie peste tot, făcând cunoscut oamenilor de toate rasele mesajul sfânt al Evangheliei.

Evrei creştini fiind, soţii Wurmbrand se simt **„acasă şi cu fraţii germani”** *chiar dacă* **„între poporul german şi cel evreu au curs râuri de sânge”.** *Această părtăşie n-ar fi posibilă între oameni aparţinând unor neamuri şi culturi atât de diferite fără această forţă extraordinară –* **iubirea creştină,** *care îi poate strânge pe cei ce se iubesc* **„chiar trecând peste o mare de sânge”.**

Ajuns cu lectura la sfârşitul cărţii, cititorul nu poate să nu se întrebe cum e posibil să iasă biruitor un om, după ce trece prin atâta suferinţă, şi să-şi păstreze neîntinat sufletul. Răspunsul la această întrebare ni-l dă autoarea acestei cărţi prin exemplul personal. Viaţa ei, petrecută timp de 3 ani în închisori şi lagăre de muncă, vine să confirme un alt mare adevăr al Sfintei Scripturi, rostit prin gura apostolului Pavel: ***„Pot totul în Hristos, care mă întăreşte”*** *(Filipeni 4.13).*

Bucureşti, 15 iulie 1992

TEODOR PANDREA

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Versiunea românească a acestei cărţi apare sub titlul **Nobleţea suferinţei.**

Luându-ne răspunderea prezentei ediţii, ne-am permis, cu autorizarea necesară, această schimbare de titlu, faţă de ediţia americană, cea din 1989 (una dintre

multele ediţii ale acestei cărţi), care purta titlul **Soţia pastorului.**

De asemenea, i-am adăugat subtitlul **Mărturii din închisori şi lagăre de muncă.**

Mi *s-a părut că atât titlul, cât şi subtitlul sunt în acord cu ideea cărţii, cu mesajul ei, cu realitatea surprinsă în carte.*

Fiind concepută în anii ’70, când cenzura funcţiona din plin, şi din dorinţa de a scuti de noi represalii, persoanele care se liberează din închisori după 1964 sau pe cele care activau în Biserica Subterană, autoarea a preferat să le dea nume fictive.

Sunt, evident, şi câteva excepţii: Traian Moţa, soţia lui Corneliu Zelea Codreanu etc.

Pentru a păstra neştirbită valoarea de document a cărţii, n-am **adus la zi** *schimbările petrecute la noi în ţară, în plan politic, după 1989.*

Editorul

ÎNTÂLNIREA CU ARMATA SOVIETICĂ

Anul 1944. Germania nazistă era zdrobită, iar Armata Roşie trimisese un milion de soldaţi în România. Ca să întâmpinăm cele dintâi coloane, am luat tramvaiul spre periferia oraşului.

Era o zi caldă de august. Tunurile amuţiseră. Acum, numai clopotele bisericilor se auzeau, vestind încetarea războiului.

„Poporul rus e religios din fire, cu toată educaţia ateistă pe care i-a impus-o regimul stalinist, vreme de un sfert de veac”, îmi spunea soţul meu, Richard, care avusese prilejul să cunoască mulţi prizonieri ruşi în vizitele prin închisorile ţării, ca pastor, în care calitate servise în timpul războiului.

Acum e momentul să-i întâlnim pentru a le vesti Evanghelia.

Coborând din tramvai la staţia de periferie pe unde armata urma să treacă, am observat de departe câţiva comunişti locali care, lucru vădit, tocmai ieşiseră de prin ascunzătorile lor ca să-i întâmpine pe soldaţii ruşi, cu steaguri roşii în mâini. Ei priveau cu o oarecare suspiciune.

Bucuroşi că războiul cu ororile lui s-a sfârşit şi că de-acum putem să ne împrietenim iarăşi cu poporul rus, aşteptam zâmbitori sosirea soldaţilor.

Ceva mai la umbră, aşteptau şi câţiva delegaţi oficiali ai guvernului nostru pentru a le face primirea cuvenită. Repetând puţin nervos cele câteva cuvinte ruseşti, de bun-venit, învăţate pe dinafară, ţineau în mână tradiţionalul dar: pâine şi sare.

Dar la ce ar trebui să ne aşteptăm acum? ne întrebam fiecare din noi în sinea noastră. Ruşii ne sunt de-acum aliaţi, şi nu inamici, ca până acum. Noi însă ştiam că această armată are o faimă rea în toată lumea, datorită abuzurilor, violurilor şi tâlhăriilor de tot felul…

Deodată, venind din direcţia spre care ne uitam, apăru un băieţaş pe o bicicletă. Avea o privire speriată şi striga cât îl ţinea gura: „Vin ruşii! Vin ruşii!”

Comuniştii din partea locului se aliniară în grabă, ridicându-şi cât mai sus drapelele roşii, iar delegaţia guvernamentală, în aşteptare, se trase mai aproape, sub soarele arzător de august.

În fine, cele dintâi tancuri apărură la orizont. Comuniştii începură să cânte Internaţionala tremurând de emoţie, în timp ce şoseaua pietruită se zguduia puternic sub greutatea coloşilor de fier. Apoi tancurile se opriră chiar în dreptul nostru, îndreptându-şi în sus ţevile de tragere. După ce ascultară micul discurs de bun-venit, unul din ofiţeri se aplecă puţin, pentru a primi darul oferit din mâna funcţionarului; privi, însă, cu suspiciune spre pâine, ezitând s-o atingă, temându-se, de bună seamă, că aceasta ar putea să ascundă, mai ştii, vreun exploziv. Apoi izbucni în râs. Tânărul sergent care-l însoţea îşi îndreptă privirea

spre mine, rânjind:

— Dar tu, păpuşico, ce ne-ai adus?

Prea puţine femei se aflau în acea zi pe străzi. I-am răspuns:

— Eu v-am adus în dar Sfânta Scriptură. Şi i-am întins o Biblie în limba lui.

— Cum? Pâine şi sare ne-aduceţi, şi Biblii? De acestea avem noi nevoie acum? Daţi-ne de băut mai bine!

Şi, punându-şi din nou chipiul pe cap, adăugă, râzând batjocoritor:

— Mulţumesc, în orice caz.

Motorul tancului se puse din nou în mişcare, făcând şanţuri adânci în pavaj. Prima coloană trecuse cu mare zgomot, lăsând nori groşi de fum în urmă. Întorcându-ne spre casă, de la fereastra tramvaiului, i-am văzut pe soldaţii aceştia spărgând în drumul lor vitrine şi prăvălii de tot felul, scoţând din cârciumi butoaie cu băutură şi rostogolindu-le pe trotuar. Găinile de prin curţile gospodăriilor în trecere, hălcile de şuncă şi salamurile dispăreau iute în raniţele lor.

Priveau cu uimire mărfurile din vitrine, pe semne că oraşul li se păruse nespus de bogat, deşi Bucureştiul nu rămăsese decât o biată epavă a ceea ce fusese odinioară. Iar când, ceva mai târziu, soţul meu a încercat să discute cu ei despre credinţă, toţi au reacţionat la fel:

— Mai bine spune-ne unde am putea găsi vodcă!

De îndată ce am ajuns acasă, am început să socotim care ar fi calea cea mai potrivită pentru a le atinge inimile cu Cuvântul mântuirii.

Cel care le fusese răpit atâta vreme, în schimbul promisiunilor unui „Paradis pământesc”.

Cetăţenii ţării îşi închipuiau că războiul a trecut şi că, după un scurt popas în ţara noastră, invadatorii se vor calma şi se vor întoarce de unde au venit. Prea puţini erau aceia care-şi dădeau seama că întâia teroare a trecut doar pentru a face loc celei de a doua, mult mai îndelungată, mai plină de durere şi de lacrimi. Nici noi nu bănuiam

atunci că noua cale va fi presărată, în curând, cu închisori, suferinţe şi cu mormintele atâtor prieteni dragi…

Înainte de căsătoria noastră, cu ani în urmă, Richard mă avertizase: „Vreau să ştii de pe acum că nu vei avea o viaţă uşoară lângă mine!”

În acele zile duceam o viaţă lipsită de griji şi eram în căutare de plăceri. Gândul la Dumnezeu şi la propriul nostru suflet era departe de noi. De aceea nici nu eram interesaţi să avem copii, ca să nu fim stânjeniţi în umbletul nostru frivol, prin lume.

Într-o zi, însă, ne-a cuprins dezgustul de felul de viaţă pe care îl trăiam. Înţelegând şi crezând că Iisus Hristos este Mesia, Mântuitorul care ne poate elibera de păcate, am acceptat credinţa în El, renunţând la felul nostru păcătos de vieţuire. Apoi, ne-am pus viaţa în slujba Lui. Richard a devenit pastor, lucrând în câteva biserici ale misiunii norvegiene, suedeze şi britanice. A fost numit şi reprezentant al Consiliului Mondial al Bisericilor, abia înfiinţat în ţara noastră. El propovăduia Evanghelia oriunde era invitat şi, chiar prin cârciumi şi baruri, prin închisori, vestind păcătoşilor calea mântuirii.

Iar când Armata Roşie ne-a invadat ţara, el era deja un predicator cunoscut şi autor al câtorva cărţi de învăţătură creştină.

Mai înainte, sub regimul nazist, fusese arestat de trei ori şi avusese de întâmpinat greutăţi, nu o dată, atât ca evreu, cât şi ca creştin.

Odată, împreună cu un alt grup de evrei din oraş, am fost arestaţi, duşi spre a fi judecaţi de Curtea Marţială, sub învinuirea de-a fi ţinut adunări religioase ilegale. Cu acel prilej, o soră de credinţă neevreică s-a prezentat şi ea la poliţie cerând să fie întemniţată împreună cu fraţii ei de credinţă evrei, spunând: „Arestaţi-mă şi pe mine. Vreau să sufăr şi eu cu ei!”

Şi a fost arestată şi judecată, într-adevăr, împreună cu noi.

Mulţi au fost acei *„îngeri cu faţă omenească”,*

prieteni devotaţi care ne-au sărit în ajutor în zilele acelea, ori de câte ori ne aflam în cumpănă. Unul dintre aceştia, preot ortodox, cu influenţă pe lângă autorităţi, a pledat la proces în favoarea noastră. Cu alte prilejuri, pastorul baptist Fleischer, german de origine, ne-a luat totdeauna apărarea în faţa autorităţilor, afirmând că lucrarea pe care o facem e importantă pentru răspândirea creştinismului în ţara noastră. Nu o dată, fraţii aceştia şi-au riscat propria lor libertate punându-se chezaşi pentru noi. Până la urmă, ştiind că nu suntem vinovaţi, judecătorii erau nevoiţi să ne achite. Dar fără intervenţia acestor fraţi şi prieteni fideli în acele zile ale războiului, Richard ar fi rămas întemniţat pe întreaga durată a dominaţiei naziste.

Un puternic trio ne sărea totdeauna în ajutor: pastorul Magne Solheim, soţia sa Cilgia şi, de asemenea, domnul Patrick von Reutersward, ambasadorul Suediei în România, pe care-l cunoscusem prin intermediul celor dintâi. Acesta avea trecere pe lângă mareşalul

Antonescu, pentru că reprezenta o ţară neutră, care i-ar fi putut fi de folos în viitor, în cazul când naziştii ar fi pierdut războiul.

În acest timp, pogromuri înfiorătoare se dezlănţuiseră în oraşele de provincie, locuitorii Bucureştiului fiind, oarecum, scutiţi de atrocităţi mai mari.

La Iaşi, în Moldova, mii de evrei au fost măcelăriţi într-o singură zi! Poate că la noi, în capitală, trăiau pe atunci acei *„zece oameni neprihăniţi”* despre care vorbeşte Scriptura şi care ar fi putut salva chiar Sodoma şi Gomora de la distrugere, dacă s-ar fi găsit în ele.

În Iaşi locuia o misionară norvegiană, sora Olga, care ţinea în locuinţa misiunii noastre de acolo şapte tinere evreice. Acum erau în primejdie şi ele, deşi supravieţuiseră primului val de pogromuri din oraşul lor. Cum am putea face să le salvăm aducându-le la noi, la Bucureşti? Soluţia era greu de găsit, deoarece evreii n-aveau voie să folosească pe atunci niciun fel de căi de transport public. Atunci, un prieten din cadrele poliţiei „aresta” pe tinerele

noastre şi le aduse „sub escortă” la noi, în casa misiunii de la Bucureşti.

Un alt tânăr evreu care reuşise şi el să fugă din timp din acel oraş împreună cu logodnica lui s-a refugiat la noi, şi s-a dovedit apoi a ne fi de un real folos în lucrarea noastră. Tânărul acesta a înlocuit apoi pe soţul meu pe timpul şederii lui la închisoare. Mulţi fraţi de credinţă neevrei refuzau să se amestece în „afaceri riscante” pentru a încerca să salveze vieţi de evrei, neglijându-şi astfel datoria creştină elementară: *aceea a iubirii aproapelui.* Aşa au pierit multe mii de nevinovaţi care ar fi putut fi salvaţi. Mulţi alţii au fost deportaţi din oraşele lor de provincie fără să le întindă nimeni o mână de ajutor. Printre aceştia s-a aflat şi propria mea familie. În marşul obositor din oraşul lor de la frontieră, Cernăuţi, spre locul unde ar fi trebuit să fie noua lor destinaţie, pe acea iarnă grea, flămânzi, desculţi şi goi, mulţi au murit pe drum. Alţii au fost împuşcaţi pe la spate de către soldaţii care ar fi trebuit să-i păzească. Aşa mi-a pierit familia întreagă: părinţi, surori şi un frate, împreună cu mulţi alţi prieteni şi rude.

În adevăr, istoria poporului evreu e atât de plină de suferinţe şi dureri, încât acest popor simte, poate mai mult ca oricare altul, durerea altor popoare care trec prin tragedii similare.

Mihai, fiul nostru, avea 5 ani pe atunci. Teroarea, frica şi groaza erau simţite pretutindeni, iar copilul nostru vedea şi auzea tot ce se petrecea în jurul lui. Locuinţa noastră devenise un fel de *zid al plângerii* pentru acei mulţi care ne vizitau regulat povestindu-ne necazurile lor; iar copilul nostru aflase deja de la acea vârstă fragedă despre cruzime şi suferinţă. Tatăl lui îl învăţa şi-i povestea istorioare, făcându-şi totdeauna timp pentru el cu toată activitatea obositoare pe care o depunea în cadrul misiunii noastre. Iar când, într-o zi, Richard i-a citit copilului cuvintele lui Ioan Botezătorul din Evanghelie: *„Cine are două haine să dea una celui ce n-are niciuna”* – copilul l-a întrerupt, zicând:

— Dar, tăticule, şi tu ai două haine acum, nu-i aşa?

— Da, am, răspunse tatăl său care tocmai îşi făcuse un costum nou, primul după mulţi ani.

— Atunci de ce n-ai da şi tu costumul tău cel nou domnului Ionescu? Sărmanul, îl văd mereu cu aceeaşi haină peticită.

Tatăl său i-a promis că aşa va face, iar copilul s-a dus în pace la culcare, căci ştia că tatăl său îşi ţine totdeauna făgăduiala.

Copilul lua totdeauna în serios tot ce i se spunea. El era mai ales interesat să observe pe feţele ascultătorilor, în biserică, reacţia predicilor rostite de tatăl său. Unii îi aduceau adesea dulciuri sau jucării copilului, ca recunoştinţă faţă de tatăl lui care îi adusese la lumina lui Hristos.

Vecinii noştri, însă, s-au dovedit a fi atinşi de veninul anti-semitismului, ca atâţia alţii în acea atmosferă de ură, din perioada ocupaţiei naziste. Chiar unii înalţi prelaţi ai bisericilor creştine incitau la ură împotriva poporului evreu. În curtea casei, ca şi pretutindeni, afişe mari cu chipul lui Corneliu Codreanu – simbolul antisemitismului din ţara noastră şi conducătorul partidului politic „Garda de Fier” – erau lipite în văzul tuturor; carnetele noastre de identitate aveau ştampilate, cu litere de o şchioapă, cuvântul **EVREU,** pentru a putea fi uşor deosebiţi de restul populaţiei.

În acea atmosferă, soţul meu a început să viziteze pe fiecare din aceşti vecini în parte pentru a le arăta că şi noi suntem oameni ca ei şi căuta să-i aducă şi pe ei la lumina Evangheliei. Avea pentru fiecare din ei cuvântul potrivit, fie de mângâiere, fie de mustrare pentru refuzul lor de a se pocăi de faptele lor rele. Mărturia lui era totdeauna directă şi fără ocolişuri, uitându-se cu privirea lui pătrunzătoare drept în ochii celor cărora le vorbea.

Aceste vizite nu rămâneau fără ecou. La început, el le povestea ceva amuzant pentru a le descreţi frunţile. Şi încetul cu încetul, gheaţa începea să se topească din

inimile lor. Unul din vecinii de la etajul 1, domnul Pârvulescu, a răspuns mai întâi cu ură la prima vizită pe care Richard a făcut-o în casa sa, spunând răstit:

— Voi, evreii, n-aţi făcut niciodată ceva bun!

Stând în picioare în pragul locuinţei acestei familii, Richard observă pe stăpâna casei lucrând într-un colţ, la o maşină de cusut.

Atunci îi spuse:

— Se pare că sunteţi mulţumită de maşina aceasta de cusut, doamnă Pârvulescu. Ce marcă are? Aha, văd: e o maşină Singer. Dar ştiţi oare dumneavoastră că inventatorul ei a fost un evreu, cu numele Singer? Iar dacă dumneavoastră, domnule Pârvulescu, socotiţi că evreii nu sunt buni de nimic, n-ar trebui să încetaţi a vă folosi de o astfel de maşină?

Altă vecină care nu înceta să profereze insulte la adresa evreilor a fost vizitată şi ea, într-o zi, de soţul meu. Richard i-a câştigat repede încrederea doamnei Georgescu – aşa se numea –, pentru că obişnuia să asculte răbdător, când această vecină îşi povestea necazurile: era părăsită de soţ, iar fiul ei cel tânăr se înhăitase cu o bandă de „prieteni” - oameni de nimic – şi ducea o viaţă de desfrâu. Acum, teama ei cea mare era că acest fiu s-ar putea îmbolnăvi de vreo boală venerică.

Soţul meu i-a promis că va căuta să stea de vorbă cu fiul ei.

— Dar – a adăugat el – chiar dacă fiul dumneavoastră ar contracta o astfel de boală, nu trebuie să vă îngrijoreze prea mult acest fapt.

Există acum pe piaţă un medicament nou care vindecă orice boală de acest gen. Iar acest leac a fost descoperit de… un evreu.

Aşa reuşea el nu o dată să risipească orbirea din ochii celor orbiţi de prejudecăţi şi de ură împotriva poporului evreu.

Apoi le aducea mesajul Evangheliei. Curând atitudinea lor începea să se schimbe. Ei deveneau

respectuoşi, chiar prietenoşi şi nutrind o oarecare afecţiune pentru familia noastră. Portretele lui Codreanu de pe zidurile casei erau acum înlocuite cu versete din Scriptură. Şi astfel, în timp ce afară domnea ura şi răutatea, clădirea noastră era locuită de evrei şi neevrei care trăiau cu toţii în pace şi armonie.

Unul din vecinii noştri era poliţist. Dar, dedal băuturii, omul acesta se întorcea acasă târziu, bătându-şi adeseori nevasta. Într-o zi a auzit despre Evanghelia iertării pe care i-a vestit-o Richard. El a crezut şi s-a întors la Dumnezeu, căpătând „o inimă nouă şi un duh nou” după făgăduinţa Scripturii. Omul acesta a devenit apoi cel mai bun „prieten” al copilului nostru, mai ales pentru că îl plimba adesea pe motocicleta sa – vehicul rar pe atunci – ceea ce era un eveniment emoţionant pentru copil. Iar mai târziu, când bombardamentele aeriene au început să se abată asupra capitalei, poliţistul acesta l-a luat pe copil la ţară, la familia lui, pentru a-l pune la adăpost. Când era întrebat de străini care-i e numele, copilul răspundea: „Ion M. Vlad” (nume specific românesc) aşa cum fusese instruit mai dinainte, pentru a-şi ascunde originea evreiască şi a-l feri de primejdii. Era atât de emoţionat de această „aventură” văzându-se pe sine eroul ei! El a fost tratat la familia de la ţară a noului nostru prieten cu multă dragoste şi bunătate, şi acest exemplu i-a fost mult de folos mai târziu în viaţă.

Una dintre prietenele noastre mai apropiate era Anuţa. Mică de statură, cu faţa plăcută şi mereu vioaie, ea ne-a făcut într-o zi o vizită, şi ca de obicei, a început:

— Aţi auzit despre noul pact comercial care a fost recent semnat între ţara noastră şi Moscova? iată-l: ruşii vor lua grâul nostru, iar noi le vom da, în schimb, petrolul românesc. Ha – ha – ha, râse ea. Azi am văzut pe stradă – continuă ea – un ofiţer rus care purta nu unul, ci trei ceasuri pe fiecare mână. Ei le iau cu japca de la trecători de parcă ar face colecţie de timbre.

Dar cetăţenii nu aveau chef de glume în acele zile. Soldaţii sovietici jefuiau şi prădau totul, de la toţi, făceau

spargeri în magazine furând mărfuri de milioane de lei. Apoi, la un nou ordin de la Kremlin, vasele de comerţ şi marină, jumătate din toate celelalte mijloace de transport ale ţării, precum şi orice automobil particular au fost încărcate şi transportate în Rusia. Prăvăliile s-au golit de mărfuri, iar în faţa magazinelor alimentare se vedeau cozi lungi, peste tot. Cu toate acestea, cetăţenii mai credeau încă în promisiunile lui Stalin că armata sa va părăsi teritoriul ţării noastre curând, după ce nazismul va fi zdrobit cu desăvârşire. Ei sperau că lucrul acesta va avea loc în curând.

— Dar de ce vorbim noi azi numai despre subiecte triste, Sabina?

Hai mai bine să discutăm despre ceva mai vesel. Te-am auzit ultima dată vorbind la „Ora femeii”. Ştii că vorbeşti bine, ca un avocat?

Predica ta a fost foarte reuşită, ca şi cea a soţului tău, de altfel. El include însă în predicile lui atâta istorie, geografie şi artă, ceea ce nu e rău, dar… mă tem că două ore e cam prea mult pentru o predică. La noi în Norvegia – căci de acolo venea prietena noastră – oamenii nu sunt obişnuiţi să asculte cu răbdare predici atât de lungi.

De fapt, scopul vizitei ei era astăzi să ne ceară ultimele numere ale revistei misiunii noastre, „Prietenul”. Publicarea revistei fusese interzisă de regimul fascist până atunci. Acum ajutam cu toţii la distribuirea ei din nou prin oraşele ţării, ca mai înainte, neştiind că această nouă libertate nu va fi decât de prea scurtă durată.

Între timp, Antonescu a fost arestat şi trimis sub escortă la Moscova pentru a fi judecat; apoi, readus în ţară, el a fost executat.

Preoţii ortodocşi, care până atunci persecutaseră atât pe evrei, cât şi pe protestanţi, pierduseră acum orice autoritate asupra poporului.

„Dar acum avem un guvern democratic, spuneau oamenii”.

Comuniştii locali – în ilegalitate până atunci –

fuseseră instalaţi în funcţii de stat şi în poziţii cheie pentru a se face pe plac Moscovei.

Dar nimeni nu putea bănui cele ce aveau să urmeze. „La urma-urmei, în ţara noastră cu cei 20 de milioane de locuitori ai ei, avem un număr atât de restrâns de comunişti, încât n-ar putea forma nici măcar o echipă de footbal!” – spuneau cei mai mulţi.

În anii războiului, preocuparea noastră de seamă era aceea de a ajuta victimele nazismului, pe cât ne era cu putinţă: evreii din lagărele de concentrare, copiii rămaşi orfani în urma masacrelor, precum şi creştinii protestanţi persecutaţi şi ei sub vechiul regim. De asemenea, căutam să fim de folos şi unei minorităţi persecutate: ţiganii, precum şi evreilor din Ungaria, aflaţi şi ei sub dominaţia nazistă.

Dar acum, pentru prima oară, o altă grupă de oameni aveau nevoie de ajutor: soldaţii armatei germane în retragere, care, rătăciţi de camarazii lor fugiţi în debandadă, erau prinşi şi împuşcaţi pe loc.

Cei care scăpaseră cu viaţă îşi căutau acum ascunzători. Persecutorii erau acum persecutaţi şi urmăriţi. Desigur, nici noi nu puteam avea o altă atitudine faţă de naziştii care uciseseră milioane de vieţi omeneşti, lăsând ţări întregi în ruine, propria noastră familie aflându-se, de asemenea, printre victimele lor-cum am menţionat mai sus. Dar acum ei erau învinşi, zdrobiţi de tot, nemaiprezentând un pericol pentru nimeni. Mulţi soldaţi germani arătau acum ca nişte biete epave.

Flămânzi, despuiaţi şi tremurând de groaza de a fi descoperiţi, ei îndrăzneau să iasă din bârlogurile lor numai pe întuneric, cerşind mila trecătorilor.

Nici noi nu le puteam refuza acum ajutorul de care aveau atâta nevoie. Iar când unii prieteni se arătau în dezacord cu atitudinea noastră, spunând: *numai nişte nebuni ar fi în stare să ia asupra lor un asemenea risc pentru a salva vieţile unor astfel de criminali!* - Richard răspundea: *Dumnezeu e totdeauna de partea celui*

prigonit.

Erau printre aceştia nu numai criminali notorii ca Martin Bohrman şi colegii săi, ci şi tineri naivi care fuseseră recrutaţi cu forţa în rândurile armatei hitleriste, fără a înţelege prea bine la ce erau chemaţi. Noi ştiam bine că existaseră şi mici grupuri de germani care îşi riscaseră viaţa pentru a ajuta şi salva evrei. Şi apoi, de ce am urî o naţiune întreagă din pricina lui Hitler şi a adepţilor săi? Oare nu a dat acest popor şi mulţi sfinţi, ca şi eroi care au avut de înfruntat mari pericole; totuşi şi ei au luptat cu toate mijloacele care le stăteau la dispoziţie pentru a învinge pe tiran.

În Biblia ebraică, ni se relatează că cel dintâi evreu a fost Avraam, acesta fiind numit acolo „Ha-lvri” – cuvânt care se traduce cu „cel ce stă deoparte”, „care trece dincolo de tabără”. Avraam a fost cu adevărat cel dintâi care a refuzat să mai facă parte din gloată atunci când toţi ceilalţi din neamul său se închinau idolilor, inclusiv proprii săi părinţi. El, primul, a adus închinare numai Dumnezeului

Celui Viu care i se revelase. Tot astfel, când cei mai mulţi strigă răzbunare împotriva vrăjmaşilor lor, alţii au harul de la Dumnezeu de a întoarce bine pentru rău.

Într-o noapte, trei soldaţi germani s-au pitulat într-o magazie mică şi ruinată, foarte întunecoasă şi pe jumătate acoperită sub zăpadă, în fundul curţii noastre. Descoperindu-i acolo, le duceam mâncare noaptea, pe întuneric, le luam rufele la spălat şi căldarea care le servea drept latrină pe care o goleam şi o curăţăm în mod regulat. Câteodată, tot pe întuneric, încercam să stăm puţin de vorbă cu ei pentru a-i face să nu se mai simtă ca fiarele în cuşcă. Căpitanul lor îmi zise într-o seară:

— Cum se face stimată doamnă, că dumneavoastră sunteţi gata să vă riscaţi viaţa pentru a ne salva pe noi, soldaţi germani, urâţi de toţi?

Şi cu atât mai mult, pentru că sunteţi evrei! Vă pot spune că în ziua în care armata noastră va recuceri oraşul

acesta – fapt de care suntem convinşi – cu părere de rău vă anunţăm de pe acum că noi nu vom putea face pentru dumneavoastră ceea ce faceţi dumneavoastră acum pentru noi. Şi mă privi cu uimire. Atunci i-am spus:

— E adevărat, suntem amândoi evrei. Ba mai mult: propria noastră familie a fost ucisă în întregime de nazişti. Dar acum, pentru că aveţi nevoie de ocrotirea noastră, noi avem datoria să v-o acordăm. Vom căuta să vă ocrotim şi mai departe de furia autorităţilor, dar să ştiţi că de mânia lui Dumnezeu nu vă vom putea salva, căci Scriptura spune: *„Cine varsă sânge, şi sângele lui va fi vărsat”.*

— Fleacuri! – răspunse el bătându-mă uşor pe umăr.

M-am dat înapoi, îngrozită: mâna care mă atingea acum vărsase sânge nevinovat!

Omul s-a scuzat:

— Iertaţi-mă, Doamnă, n-am nicio intenţie rea faţă de dumneavoastră. Sunt numai nedumerit de ce o evreică îşi riscă viaţa pentru a o salva pe aceea a unor soldaţi germani? Eu unul nu-i agreez deloc pe evrei. Şi nu ştiu nici ce e frica de Dumnezeu.

— Să lăsăm acum discuţia aceasta, i-am spus. Biblia îmi porunceşte: „Să *iubeşti pe străin, căci şi tu ai fost străin în ţara Egiptului”.*

— Dar asta s-a petrecut cu mii de ani în urmă. Ce legătură poate avea acum acest fapt cu ceea ce au suferit strămoşii poporului dumneavoastră în vechime?

— La Dumnezeu, o mie de ani sunt ca o zi. În zilele noastre, ştiinţa a descoperit că memoria experienţelor unor generaţii trecute nu se pierde, ci este păstrată ca o carte de amintiri în subconştientul nostru, la urmaşii lor. Deşi noi nu putem cunoaşte evenimentele petrecute în viaţa lor, acestea determină totuşi atitudinea şi hotărârile noastre de azi. Şi apoi, porunca de a iubi pe străin nu ne e dată fără motiv. În final, fiecare din noi suntem străini unii faţă de alţii, ba chiar suntem străini faţă de noi înşine.

— O clipă, doamnă. Nu pot să nu-mi amintesc că evreii s-au făcut vinovaţi de crime împotriva poporului

german şi chiar împotriva omenirii, în trecut. Dar dumneavoastră ne consideraţi pe noi, germanii, vinovaţi de crime împotriva evreilor nu în trecut, ci acum şi astăzi. Cu toate acestea sunteţi în stare să ne iertaţi pe toţi?

Uitându-mă în ochii lui, i-am răspuns solemn:

— Chiar şi crimele cele mai grozave pot fi iertate prin credinţa în Iisus Hristos. Nu stă în puterea mea să vă iert pentru aceasta, dar Iisus vă poate ierta dacă va pocăiţi!

Deodată, un zgomot de paşi iuţi s-a auzit prin zăpadă. Uitându-mă în grabă printr-o crăpătură a magaziei, mi-a venit inima la loc: era îngrijitorul blocului de alături, un om bătrân şi surd.

— Stimată doamnă, încheie interlocutorul meu discuţia, mărturisesc că nu vă pot înţelege. Dar poate că uciderile n-ar avea niciodată un sfârşit în lumea noastră dacă nu s-ar afla oameni în stare să întoarcă bine pentru rău – cum spuneaţi.

Am dat să ies, iar ei s-au ridicat în picioare salutându-mă cu respect, după obiceiul lor, înclinându-se puţin înainte. Am pus repede rufele murdare în sacoşa mea şi am ieşit.

După câtva timp „oaspeţii” noştri au dispărut. Am aflat mai târziu că fugiseră într-o noapte şi reuşiseră să treacă frontiera, ajungând până la urmă înapoi în ţara lor. Mulţi alţii ca ei au fost însă executaţi.

Alţii au fost trimişi la muncă forţată în lagărele Siberiei şi nu puţini au murit acolo. Unii din ei vor fi întâlnit prin acele lagăre sovietice un alt soi de deţinuţi: creştini ruşi care sufereau pentru credinţa lor.

Poate că acei martiri le vor fi dat o mărturie mai clară, mai puternică decât am putut-o face eu, despre Hristos care poate ierta de orice vină pe păcătosul care crede în El şi-L urmează.

Cât de mult ar fi dorit orice soldat german fugărit să se poată descotorosi de uniforma sa care acum îl trăda autorităţilor, uniformă purtată de ei cu atâta mândrie altă dată! Şi nu le venea uşor să primească hainele noastre

civile, sărăcăcioase, pe care li le puteam oferi.

În acel timp, Richard a început să invite acasă soldaţi ruşi pentru a le vesti Evanghelia, deşi majoritatea cetăţenilor ar fi dorit să-i ştie cât mai curând dispăruţi din ţară.

— Bagă bine de seamă ce faci, Sabina dragă! Nu te temi că într-o bună zi, soldaţii acestor două armate rivale se pot întâlni faţă-n faţă în casa voastră? – mă avertiza Anuţa.

Dar noi căutam să luăm toate măsurile de **precauţiune** împotriva unei astfel de eventualităţi. Apoi, soţul meu a început să viziteze şi barăcile sau cazărmile Armatei Roşii de la periferiile oraşului, dându-se drept vânzător ambulant de ceasuri de mână. Îndată se strângea un grup în jurul lui. Începând să-şi ofere ceasurile, el aducea totdeauna vorba despre Biblie după câteva minute.

— Aha, ştiu! a exclamat unul ceva mai în vârstă decât ceilalţi.

Vrei să ne povesteşti despre sfinţi, nu să ne vinzi ceasuri!

Totuşi îl ascultau cu toţii cu atenţie.

Din când în când, unul dintre ei îi atingea genunchiul cu mâna, şoptindu-i:

— Acum vorbeşte din nou despre ceasuri, căci văd că se apropie un informator.

Armata Roşie era înţesată de astfel de informatori cu sarcina de a spiona pe propriii lor camarazi şi a raporta autorităţilor tot ce vorbesc aceştia între ei.

Soldaţii mai tineri nu ştiau nimic despre Dumnezeu, nu văzuseră vreodată o Biblie, nici nu călcaseră vreodată pragul unei biserici.

Abia acum puteam să înţeleg ceea ce îmi spusese odată Richard: *a vesti unui rus Evanghelia e culmea bucuriei!*

Când întâlneam printre ei câte unii care vorbeau şi limba franceză, luam şi eu parte la această lucrare de mărturisire, începând cu

Crezul creştin: *„EU CRED…” Şi l*e explicam: a crede nu e un ordin al partidului, ci el ne învaţă mai întâi că trebuie să devenim, fiecare dintre noi, o persoană independentă, un eu, *căci* orice om trebuie să gândească cu propria lui minte şi gândire, iar nu în conformitate cu vreun ordin primit. Hristos nu vrea aşa, adică să ieşim din mijlocul maselor, devenind fiecare din noi o persoană individuală, având gândire, voinţă şi libertate proprie, care este cel mai mare dar al omului. Omul are libertatea chiar de a spune da sau nu lui Dumnezeu însuşi, Făcătorul său. Eram atât de fericită când vedeam pe unii trezindu-se la adevăr!

Unii din membrii bisericii noastre luau, de asemenea, parte cu noi la această lucrare. Recurgând la mici şiretlicuri pentru a ocoli cenzura, tipărisem mii de Evanghelii în limba rusă. Dar cum nu era uşor să te apropii de câte un soldat rus pentru a-i oferi una din aceste

Evanghelii, ei umblând pe stradă în grupuri, tinerii noştri activi împărţeau cărţile prin gări, când se punea trenul în mişcare, tren încărcat cu soldaţi ruşi din şi înspre front. Ele erau azvârlite în tren, din mers, iar soldaţii le prindeau, ascunzându-le iute în buzunarele dinăuntru ale uniformei lor. Se întâmpla şi că unii din cei invitaţi acasă să asculte Evanghelia erau nevoiţi să înnopteze la noi, unde le puneam la dispoziţie una din camerele neocupate ale apartamentului nostru.

Ei adormeau în uniforma lor, încălţaţi cum erau cu cizmele şi având fiecare puşca lângă pat. Şi nu era uşor să ţin casa curată şi fără de insecte în acele zile! Dar ei erau atât de recunoscători că se pot, în sfârşit, odihni într-o casă particulară şi într-un pat civil, ceea ce nu mai cunoscuseră de ani de zile, de când plecaseră din ţara lor. Erau atât de bucuroşi să accepte ospitalitatea noastră şi să scape astfel, fie chiar pentru un ceas două, de atmosfera din cazărmile lor.

Într-o zi, doi soldaţi tineri bătură la uşa noastră:

— Nu vreţi să cumpăraţi o umbrelă? întrebară

oferindu-ne trei umbrele să ne alegem.

Ştiam bine că aceste articole fuseseră furate de undeva, după obiceiul lor. Richard le răspunse:

— O, nu, noi nu cumpărăm lucruri, ci mai degrabă avem noi ceva de vândut.

Invitându-i în casă, le-am oferit mai întâi o ceaşcă cu lapte cald.

Unul dintre ei mă privea ţintă şi nu-şi mai putea lua ochii de la mine, de parcă dorea să-şi reamintească de ceva aparte. Deodată exclamă:

— Nu sunteţi dumneavoastră persoana care mi-a oferit o Biblie în ziua sosirii noastre în această ţară? Da, îl recunoscusem şi eu acum:

— Nu eşti dumneata sergentul care sosise cu cel dintâi tanc?

În adevăr, el era. Avea încă Biblia pe care i-o dăruisem şi spunea că chiar citise din ea. Şi citind, înţelesese pentru prima oară anumite lucruri care fuseseră pentru el o enigmă, până atunci.

Îl chema Ivan. În timpul mesei, ne povesti despre peripeţiile lui prin toate ţările Europei de Răsărit pe unde trecuse cu regimentul lui.

Apoi ne povesti despre un alt camarad, un evreu, care – ca toţi ceilalţi – crescuse fără să aibă nicio idee despre religie. Odată, când, im camarad mai în vârstă a vrut să-şi bată puţin joc de el, i-a strigat: *Tu ai ucis pe Hristos!* Soldatul evreu a fost nedumerit, deoarece n-avea cum să ştie el numele tuturor acelora pe care-i împuşcase pe tot drumul de la Stalingrad şi până la Bucureşti. Numele Hristos era cu totul necunoscut pentru el!

Într-o zi, Ivan a venit la noi însoţit de acest camarad evreu.

Richard i-a povestit toată Biblia, de la Geneza la Apocalipsa. Şi de atunci Stalin a încetat să mai fie „dumnezeul” lui.

Ei au continuat să ne viziteze des. Iar când era pe punctul de a pleca mai departe cu regimentul lui, Ivan a

venit pentru ultima dată să-şi ia rămas bun. Avea cu el şi un dar pentru noi: o sobă electrică nou-nouţă! Dar noi ştiam bine că articolul nu fusese cumpărat cu banii lui.

— O, darul acesta a venit tocmai la timp pentru sărmana familie

Liebmann, întoarsă de curând de la Auschwitz. Familia locuieşte acum într-o odaie goală, tremurând de frig şi lipsiţi de toate. Daţi-le lor soba aceasta! exclamă Anuţa, care tocmai se afla la noi în acea zi.

Soba a fost deci trimisă acelei familii care a primit-o cu recunoştinţă. Ea era însă expresia mulţumirii unui suflet pentru că fusese adus din întuneric la lumina lui Hristos.

Oamenii simpli îşi pot manifesta recunoştinţa în chip ciudat, câteodată. Şi ce uşurare pentru noi să ştim că sângele lui Hristos poate ierta chiar şi păcatul acesta al lui Ivan.

Era mare foamete în ţară în acele zile de sfârşit de război.

Ajutoarele primite din străinătate de către misiunea noastră au fost folosite de soţul meu împreună cu colegul său fidel, pastorul Magne

Solheim, de la Misiunea Bisericii Luterane, pentru a deschide o cantină în care se servea mâncare simplă, dar caldă şi hrănitoare celor flămânzi. Locuinţa noastră era mereu plină cu prieteni şi cu străini, fraţi de credinţă ca şi foşti criminali, care fuseseră aduşi la credinţă de către o altă misionară zeloasă din comunitatea noastră, Milly. Ea îşi dedicase viaţa predicând Evanghelia prin închisori. Iar duminicile, după slujba în biserică, casa noastră era plină de oaspeţi.

Printre cei ce ne ajutau în munca de misiune se aflau şi câteva tinere, care veneau adesea să-mi ceară sfatul cu privire la unele ispite trupeşti de care erau adesea asaltate. Dar nu totdeauna eram în măsură să le dau sfatul potrivit; problemele lor fuseseră şi ale mele în trecut.

Gândul mă duce acum înapoi, la acei ani aproape uitaţi, când, ca tânără studentă de 17 ani, mă aflam la

Paris, singură, departe de părinţii mei din orăşelul lor de provincie, Cernăuţi, care îmi dăduseră o educaţie strict ortodoxă, fiind evrei bigoţi. Acum, însă, pentru prima oară liberă şi independentă, am întâlnit în singurătatea mea pe un tânăr, cel dintâi din viaţă care mi-a oferit prietenia lui. Era un june foarte atrăgător, iar viaţa veselă a Parisului nu mă putea lăsa indiferentă la apelurile ei. Încetul cu încetul m-am lepădat ca de o haină veche de convingerile mele de până atunci şi m-am dedat la o viaţă lipsită de griji în compania tânărului meu însoţitor. Glasul cugetului nu-l puteam însă înăbuşi, deşi mă întrebam de multe ori:

„La ce foloseşte unei tinere să se păstreze castă în vremea noastră modernă? Nu e oare aceasta o simplă prejudecată, una din multele prejudecăţi ale celor bătrâni?” Abia cu ani mai târziu am aflat răspunsul la această întrebare care mă preocupa fără încetare.

Oamenii, de obicei, nu se aşteaptă ca o soţie de pastor să fie uneori asaltată şi ea de astfel de ispite, deşi atât pastorii cât şi soţiile lor nu sunt nici ei decât fiinţe omeneşti. Viaţa trăită cu soţul meu în anii dinaintea convertirii fusese foarte uşuratică şi dedată la plăceri egoiste.

Acum, ca tineri credincioşi, aveam încă multe probleme de ordin moral de rezolvat, dar care pentru creştinii mai maturi îşi găsiseră răspunsul. Sexualitatea e o parte vitală din firea fiecărui bărbat şi femeie, şi probleme de acest gen aduceau nu o dată o atmosferă de tensiune între noi. Soţul meu era bun, înţelegător şi atrăgător, iar teama mea era că îşi va pierde capul auzind atâtea complimente la adresa lui. De asemenea, multe tinere se îndrăgosteau de el, şi el nu era cu totul indiferent, mai ales faţă de una din acestea, o tânără atrăgătoare. Observându-l într-o zi frământat peste măsură de această ispită, am încercat să-l ajut cu discreţie în lupta lui. Păcatul e adesea rezultatul unei ocazii de ispită ivită pe neaşteptate. În clipe ca acestea e de datoria oricărei soţii să caute a-şi ajuta soţul.

El nu mi-a destăinuit nimic din cele ce îl tulburau

atât. Dar într-o zi s-a aşezat la pian şi încerca să cânte unul din imnurile creştine *De*

Ţine simt nevoie, al inimii Stăpân. Deodată i s-a părut că toate corzile pianului cântau cu el. Cuprins de remuşcări, a izbucnit în plâns. Mi-am pus atunci binişor braţele în jurul lui şi l-am încurajat, spunându-i:

— Dragul meu, adu-ţi aminte că nu eşti înger, ci doar un om.

Nu lăsa acum ca regretul să-ţi zdrobească inima, căci va trece şi asta!

Şi a trecut. Iar mai târziu, în anii lungi de singurătate din timpul şederii lui la închisoare, am fost asaltată şi eu uneori de astfel de ispite. Unora aproape că le-aş fi cedat, dacă n-ar fi fost harul lui

Dumnezeu să mă oprească. Dar abia atunci am putut înţelege cu adevărat prin ce trecuse soţul meu cândva.

TEROAREA ÎNCEPE

Între timp, mica noastră familie a crescut pe neaşteptate într-o singură zi: aveam acum 4 fii şi 3 fete. Mii de copii orfani se întorceau pe atunci din lagărele naziste. Goi şi în zdrenţe, mulţi dintre ei îşi acopereau trupurile slăbănogite cu saci de hârtie împotriva frigului cumplit din acea iarnă. Iubind copiii, am luat la noi şase din ei. Acum, casa ne era plină de viaţă.

— Vezi, mămico, spunea Mihai, ziceai că nu voi mai avea niciodată fraţi şi surori. Iată ce mulţi am acum!

Bieţii copii, cu priviri înfricoşate de animal vânat, oare ce văzuseră ochii trişti ai acestor micuţi până atunci în acele locuri unde întreaga lor familie pierise în lagărele morţii? Curând, însă, obrăjorii lor începură sa se rotunjească, iar tristeţea din priviri se schimbă încetul cu încetul în bucurie de viaţă, de râs şi de joacă.

Soldaţii ruşi – tânjind de dor după propriii lor copii pe care nu-i văzuseră de la începutul războiului – le ofereau totdeauna dulciuri ori de câte ori îi întâlneau pe stradă. „Ţine, ia o bomboană, puiule!”, îi îmbiau ei.

Copiii noştri le mulţumeau politicos şi le puneau în

mână, în schimb, câte o Evanghelie în limba lor.

Lucrarea aceasta devenea periculoasă când era făcută de adulţi.

Dar pentru copii nu era nicio primejdie, căci ruşii, în general, adoră copiii. Mulţi din acei soldaţi poate nu s-ar fi întâlnit niciodată cu

Cuvântul Sfânt de n-ar fi fost acea lucrare misionară a copiilor noştri.

Copilul nostru a devenit astfel misionar, încă de la vârsta de 5 ani.

Membrii bisericii noastre, de asemenea, ajutau. Unii din ei lipeau afişe care vesteau mesajul Evangheliei. Ei făceau lucrarea aceasta în orele liniştite ale nopţii, când străzile erau pustii. De îndată ce afişele acestea erau rupte de oamenii autorităţilor, ele apăreau la loc a doua zi. Unii fuseseră arestaţi de poliţie pentru aceasta, totuşi niciunul din ei n-a dezvăluit autorităţilor cine-i trimitea.

Una din tinerele cele mai active din misiunea noastră era Gabriela. Plăcută şi atrăgătoare, cu elanul ei tineresc îi era foarte uşor să se apropie de soldaţii ruşi şi de ofiţerii lor, dându-le Evanghelii, într-o zi, ea a fost arestată de către sovietici. Dar, cum nu cunoştea limba rusă, a fost nevoie să fie trimisă la sediul poliţiei româneşti pentru a fi interogată. Pe când îşi aştepta soarta, unul din poliţişti a încurajat-o când a aflat motivul arestării ei de către ruşi. Curând un alt poliţist a apărut şi, descuind uşa celulei, i-a dat drumul printr-o uşă secretă afară, în stradă:

— Acum ia-o la fugă iute de aici!

Tânăra n-a mai aşteptat o a doua invitaţie. Ea a plecat către casa ei cu paşi sprinteni şi cu recunoştinţa în inimă faţă de Dumnezeu care o liberase.

Mai târziu a aflat că liberatorul ei nu fusese altul decât chiar Comisarul şef în persoană, om iubitor de Dumnezeu datorită familiei sale creştine. Multe alte minuni de acestea am trăit în acele zile.

O altă prietenă a misiunii, femeie foarte devotată în lucrarea de răspândire a Evangheliei printre soldaţii

sovietici, era doamna Georgescu. Dar femeia aceasta suferea de hemoragii interne din când în când. Odată a fost arestată şi ea de către poliţia română şi dusă în faţa comandantului. Acesta, furios, a început să strige şi să profereze ameninţări la adresa ei. Sora noastră a fost cuprinsă de emoţie; şi deodată sângele a început să curgă din trupul ei. Ofiţerul a pălit:

— Scoateţi imediat afară pe femeia aceasta! Iute, daţi-o afară de aici! a poruncit el subalternilor săi.

Ea a scăpat astfel de mâna lor, binecuvântând pe Domnul şi

Apărătorul ei pe care-L slujea cu credincioşie.

— O, picioarele mele, cum mă mai dor, a exclamat Anuţa intrând.

Stătuse la coadă toată dimineaţa aceea în faţa unei prăvălii alimentare de pe Calea Victoriei, ca să-şi cumpere ceva de mâncare.

Tot ce a putut obţine au fost câţiva cârnăciori de culoare stranie, cenuşie – articol pe care nu-l mai văzuse de multe săptămâni. De asemenea, obţinuse puţină cafea, într-o punguliţă. Era „ziua eliberării” de sub jugul nazist de către Armata Roşie.

Cu două zile înainte se mai găseau alimente prin prăvălii.

Dar după acea zi, rafturile erau goale. În vitrinele măcelăriilor erau expuse acum hălci de carne din… carton vopsit, precum şi sticle goale de vin. Ţara era bântuită de foamete. În afară de prada şi jaful la care se dedau zilnic soldaţii „oaspeţi”, precum şi la datoriile de război enorme pe care ţara le plătea acum Moscovei ca despăgubire pentru cheltuielile de război, o secetă cumplită lovise ţara. Holdele zăceau arse de arşiţă pe câmpuri, şi milioane de oameni sufereau cumplit de foame. Unii îşi fierbeau chiar „supă” din frunze şi rădăcini de copaci!

Consiliul Mondial al Bisericilor începuse să trimită ajutoare în alimente, în haine şi în bani prin intermediul misiunii noastre, astfel că puteau fi hrăniţi 200 oameni

zilnic la cantina instalată pe coridoarele lungi ale clădirii misiunii, unde se puseseră câteva mese în acest scop.

Comuniştii din noul guvern nu vedeau deloc cu ochi buni această campanie de ajutorare şi căutau să ne pună beţe-n roate la tot pasul.

Totuşi, Domnul a ridicat mulţi voluntari în această lucrare şi aceştia ne-au ajutat mult. Dar a fost nevoie să organizăm şi o campanie de ajutorare a copiilor din regiunile bântuite cel mai greu de foamete.

Pe mulţi din aceşti copii i-am adus la Bucureşti şi au fost adoptaţi de diferite familii de creştini până la trecerea urgiei. Am luat şi noi o fetiţă de 6 ani, copil de ţărani săraci, cu trupuşorul slăbit de foame şi având o singură rochie pe care o purta, numai petice. La început, copila nu voia să mănânce altceva decât mămăligă, aceasta fiind singura hrană pe care o cunoştea. Curând, însă, s-a lăsat convinsă să mănânce alimente mai nutritive ca cereale, lapte şi zahăr. O iubeam cu toţii foarte mult, şi ea a rămas pentru un timp la noi. Când o întrebam dacă ne iubeşte, răspundea: „am să vă iubesc până la toamnă!”

— Înţelegând prin aceasta că la toamnă se va putea întoarce acasă la părinţii ei, când recolta va fi mai bună pe ogorul lor.

Dar nici în Ungaria vecină, foametea nu era mai mică. Ţara aceea se găsea şi ea, ca şi a noastră, sub ocupaţie sovietică, iar cetăţenii ei sufereau şi ei cumplit. A fost nevoie să găsim pe cineva de încredere să-l trimitem într-acolo cu fondurile de ajutorare primite de la Consiliul Mondial în acest scop. Dar pe cine am fi putut trimite pe vremea aceea? Richard nu putea părăsi Bucureştiul, şi nimeni altul din cercul prietenilor noştri n-a putut fi convins să-şi ia asupra sa această grea responsabilitate. În această situaţie, m-am hotărât: voi pleca eu.

Anuţa, când a aflat de hotărârea luată, mă implora:

— O, nu te duce tu, Sabino! Tu, o femeie! Tocmai în aceste zile, când poliţia descoperă aproape zi de zi cadavre de fete şi femei violate şi ucise. Şi nimeni nu scoate o

vorbă împotriva soldaţilor ruşi, deşi ştie bine oricine că ei sunt făptaşii acestor orori!

Totuşi, hotărârea mea era luată: voi pleca. La gară era un haos de neînchipuit. Grupuri de oameni de toate vârstele îşi căutau un loc în puţinele trenuri care mai rămăseseră, după ce toate trenurile şi orice alt mijloc de transport fuseseră confiscate de către Armata Roşie.

Oameni flămânzi şi în zdrenţe, cuprinşi de panică, căutu”. să-şi facă un loc în vagon, pe scară sau pe acoperiş. După o lungă căutare mi-am găsit un locşor într-un colţ.

În timpuri normale, călătoria de la Bucureşti la Budapesta dura câteva ore; acum însă am călătorit mai multe zile până la destinaţie.

Iar eu eram singura femeie în acel vagon ticsit de soldaţi sovietici!

La sosire, soldaţi germani, în retragere, se luptau corp la corp cu mulţi din cetăţenii oraşului care era în ruină. Nici chip să găseşti vreun mijloc de transport. Am pornit-o deci la drum singură, pe jos., trecând pe lângă cartiere întregi fumegând încă şi în ruine, şi fără să găsesc pe niciunul din cei pe care-i căutam. Mulţi din aceştia fuseseră ucişi sau deportaţi în lagărele morţii. Alţii au fost omorâţi în luptele de stradă. Până la urmă am întâlnit pe pastorul Johnson, conducătorul Misiunii Norvegiene din oraş; de asemenea, am mai întâlnit pe pastorul ungur, un evreu creştin care conducea o biserică liberă de acolo. Evrei, creştini precum şi oameni de diferite naţionalităţi veneau la biserica aceasta văzând în ea locul lor de închinare.

Când m-au văzut, ei nu puteau să-şi creadă ochilor. Li se părea că un înger venit din cer a fost trimis la ei, tocmai când foametea începea să facă ravagii cumplite în sânul populaţiei. Iar după încetarea bombardamentelor aeriene, când oamenii au început să iasă din adăposturi, am putut fi martoră la scena următoare: văzând cadavrul unui cal căzut pe stradă în urma unui bombardament din ziua

precedentă, oamenii s-au repezit spre acest hoit de animal şi, împărţindu-l între ei, l-au devorat pe loc! Multe case şi biserici cădeau acum în ruine şi sute de fraţi creştini erau printre cei mulţi care rămăseseră fără adăpost. Ajutorul pe care-l adusesem era, în adevăr, cum nu se putea mai nimerit.

Am avut privilegiul să întâlnesc acolo cu acea ocazie pe un om de o rară abnegaţie: profesorul Langley, reprezentantul Crucii Roşii din Budapesta. Acest suflet nobil muncea fără preget zi şi noapte neobosit în lucrarea de ajutorare a populaţiei. La plecare, i-am urat rămas bun, zicându-i:

— Fie ca Domnul Hristos să vă răsplătească tot binele pe care-l faceţi!

La care Langley mi-a răspuns:

— La urarea dumneavoastră ţin să vă răspund că nu Iisus Hristos are a-mi răsplăti mie, ci eu sunt cel mai îndatorat Lui pentru ceea ce a făcut El pentru mine!

De la Budapesta urma să iau trenul spre Viena. Dar şi aici, ca şi în România, situaţia era tristă: oamenii se agăţau de scara trenului, alţii călătoreau pe acoperiş. Părea imposibil să pot călători cu trenul acesta, dar deodată m-am auzit chemată pe nume: „Doamna Wurmbrand! Doamna Wurmbrand!” M-am uitat în sus, spre acoperiş, de unde venea glasul. Un grup de tinere se instalaseră acolo, pe acoperişul acelui mărfar. Ele mă recunoscuseră, după cum le-am recunoscut şi eu de îndată: erau aceleaşi tinere care se întorseseră orfane din Auschwitz şi locuiseră la noi, la Bucureşti, până când s-au putut întoarce în ţara lor. Ele m-au ajutat să mă urc, făcându-mi un locşor lângă ele. Aşa am călătorit, de marţi până duminică, zi în care am ajuns la Viena.

Dar şi aici oamenii flămânzeau, şi multe clădiri erau distruse.

Totuşi am putut contacta câţiva conducători creştini de acolo, deşi nu fără greutate. Când mi-am încheiat misiunea, am plecat, în sfârşit, din oraş. Dar, întrucât nu

putusem avea niciun contact cu ai mei în tot acest timp, Richard îmi spuse la întoarcerea acasă:

— Tare mi-a fost teamă pentru viaţa ta! Şi noaptea te vedeam în vis, şi tresăream la orice frunză care cădea din copac, sperând că ai revenit. Câteodată mă suiam singur pe dealuri şi-ţi strigam numele tare, şi mi se părea că te aud răspunzându-mi.

Dar nici eu nu eram mai puţin îngrijorată când străbăteam acele străzi în ruine, atât de departe de ai mei. Inimile noastre băteau la unison.

Între timp, România era guvernată prin decrete şi ordine venite direct de la Moscova. Comuniştii din guvern căutau însă să înşele populaţia promiţându-i democraţie.

— Noi vrem legături de prietenie cu toată lumea, repetau ei. Libertate religioasă? Bineînţeles că o vom garanta. Un guvern de coaliţie în frunte cu Regele Minai conducând o monarhie constituţională? De ce nu? Şi aşa mai departe.

Dar toate acestea nu erau decât tactici, având drept scop, mai ales, înşelarea opiniei publice din Occident. Dar masca le-a căzut în fine în ziua când ministrul sovietic Vâşinsky a dat buzna în Palatul

Regal şi a început să ordone, bătând cu pumnul în masă:

— Armata română şi poliţia vor fi desfiinţate! Regele va trebui să numească de îndată comunişti locali în posturile cheie. De nu…

Nu mulţi ştiau însă că în Rusia Sovietică biserica fusese transformată într-o marionetă, unealtă slugarnică în mâna celor de la putere.

Iar noi ne întrebam întruna: cât va mai dura oare până va începe şi la noi corupţia bisericii de către Statul comunist?

Într-o dimineaţă, pe când mă aflam în localul bisericii pregătind cele de trebuinţă pentru slujba de duminică, a sosit pastorul

Solheim cu o privire tulburată:

— Lucruri ciudate mi-au ajuns azi la ureche. Noul guvern a convocat un aşa-zis Congres al Cultelor la care vor trebui să fie prezente toate cultele şi confesiunile din ţară. Această conferinţă va avea loc în Sala Parlamentului. Cine a auzit vreodată de aşa ceva? Cine ştie ce planuri urzesc ei acum!

Deşi mulţi slujitori ai altarului credeau în sinceritatea noului guvern şi în promisiunile lui de libertate religioasă, noi nu ne făceam iluzii în această privinţă. Richard privea toate acestea cu suspiciune, zicând:

— Oare nu promisese chiar Lenin însuşi în Rusia că va apăra toate sectele şi religiile persecutate până atunci? Şi şi-a ţinut făgăduiala numai până s-a văzut ajuns la putere. Şi atunci, zeci de mii de credincioşi, preoţi, călugări şi laici au murit executaţi sau printr-o moarte lentă în lagărele de muncă forţată ale Siberiei. Văd acum că în ţara aceasta noul guvern pare să recurgă la aceleaşi tactici:

mai întâi promisiuni bisericii pentru a adormi vigilenţa populaţiei, şi apoi, ca Lenin, va da lovitura de graţie.

Totuşi Solheim, ca director al misiunii noastre, a hotărât până la urmă că va trebui să ne ducem şi noi acolo.

— Să mergem şi să ne spunem şi noi părerea, spuse el.

În ziua fixată ne prezentarăm toţi trei: Solheim, Richard şi eu.

În Sala Parlamentului se aflau aproape patru mii de clerici: evrei şi musulmani, protestanţi şi ortodocşi, pastori şi preoţi, rabini şi imami mahomedani, cu toţii înghesuiţi acolo ca sardelele căutându-şi fiecare un loc unde să se aşeze. Steaguri roşii fluturau peste tot. Iar ca preşedinte de onoare al acestui congres a fost ales Iosif Stalin.

Pe platforma de onoare erau aşezaţi comuniştii locali, acum deţinători de posturi de răspundere: noul prim-ministru era Petru

Groza – marioneta Moscovei, şi lângă el, Teohari

Georgescu, noul ministru de interne. Ceremonia a început cu o slujbă religioasă la

Patriarhie. Liderii comunişti erau prezenţi şi acolo făcându-şi semnul crucii pe piept şi sărutând evlavioşi mâna Patriarhului, după tradiţia ortodoxă. Apoi Groza a luat cuvântul cel dintâi în Parlament, promiţând libertate deplină tuturor religiilor, că va continua să plătească salariile tuturor clericilor, ba chiar va acorda stipendii tinerilor care voiau să studieze teologia pentru a se pregăti pentru slujba preoţiei. Aceste veşti bune au fost salutate cu ropote de aplauze, după care preoţi, rând pe rând, au luat cuvântul, exprimându-şi loialitatea faţă de noul guvern care ştia să dea religiei locul cuvenit.

Unul dintre episcopii prezenţi a remarcat faptul că, de-a lungul istoriei bisericii, grupuri şi partide politice de toate nuanţele şi culorile i s-au alăturat cooperând cu ea. Acum i se va alătura şi grupul de „nuanţă roşie” ca un element nou, fapt îmbucurător pentru el şi pentru ei toţi. Fiecare discurs era transmis prin radio ţării şi lumii întregi. Dar situaţia era absurdă şi dezgustătoare. Cine nu ştia că ideologia comunistă, prin însăşi esenţa ei, e dedicată abolirii oricărei religii şi credinţe? Oare nu se văzuse adevărata faţă a acestei ideologii mai înainte, în Rusia Sovietică?

Nu, preoţimea nu era în necunoştinţă de acest fapt. Şi totuşi, cu toţii flatau acum pe noii conducători, fie din teamă pentru soarta lor şi a familiilor lor dacă refuză să coopereze, fie din teama de a nu-şi pierde slujba şi venitul. O, dacă măcar ar avea decenţa elementară de a asculta fără a răspunde, în loc de a-şi înăbuşi glasul conştiinţei prin linguşirile lor făţarnice faţă de noii stăpâni! Era aceasta o sfidare, o batjocură la adresa lui Hristos!

Richard, lângă mine, fierbea şi el de indignare.

— N-ai vrea să iei şi tu cuvântul, ca să speli această ocară de pe faţa lui Hristos? l-am întrebat în şoaptă.

— Dacă mă ridic să vorbesc, tu îţi vei pierde soţul! mi-a răspuns.

— Ce nevoie am de un soţ laş? i-am replicat, cu un curaj care nu putea fi al meu – o ştiu bine acum –, ci el îmi fusese dat de Sus în acea clipă, pentru a servi cauzei adevărului Său.

Când Richard s-a hotărât să vorbească şi-a trimis cartea de vizită

— Semn că cere cuvântul – comuniştii de pe platformă s-au arătat foarte plăcut surprinşi de faptul că nu numai clerul local, ci chiar şi reprezentantul Consiliului Mondial al Bisericilor va face propagandă în favoarea lor, ca ceilalţi.

O mare linişte s-a aşternut în sală când el s-a urcat pe platforma vorbitorilor. Era ca şi cum Duhul lui Dumnezeu plana deasupra locului. El şi-a început discursul amintind cuvintele Scripturii: *Atunci când copiii lui Dumnezeu se întrunesc laolaltă, şi îngerii din cer sunt prezenţi ca să înveţe, prin ei, înţelepciunea lui Dumnezeu. De aceea, datoria noastră ca slujitori ai Săi este aceea de a preamări pe Creatorul şi Mântuitorul nostru, nu puteri pământene care sunt trecătoare. Numai lui Hristos I se cuvine cinstea şi gloria, căci a murit pentru păcatele noastre, ale tuturor.*

Vorbind astfel, atmosfera din sală s-a transformat din ce în ce.

Cei prezenţi ascultau cu atenţie, în linişte şi respect. Eram atât de fericită ştiind că mesajul acesta e transmis pe calea undelor şi auzit de întreaga ţară!

Dar deodată, noul ministru al cultelor, „tovarăşul” Burducea, a sărit ca ars în picioare şi a strigat furios:

— Dreptul la cuvânt e anulat!

Spunând acestea, el a ordonat subalternilor săi să-i execute de îndată comanda.

Richard însă l-a ignorat şi a continuat mesajul. Mulţimea a început să aplaude: mesajul trezise în inimile lor un puternic ecou. Şi ei gândeau la fel în sufletul lor.

Burducea ordonă din nou, vânăt de mânie:

— Să se taie imediat contactul microfonului!

Dar mulţimea cerea şi mai zgomotos:

— Pastorul! Vrem să ne vorbească Pastorul! strigau acum cu toţii la unison.

Astfel, Richard încetase din acel moment să mai fie un oarecare pastor, ci devenise „Pastorul” pentru reprezentanţii tuturor cultelor din ţară. Tumultul continuă încă câteva minute, iar strigătele şi ropotele de aplauze continuau să se audă cu mult după ce fusese întrerupt microfonul. Acum Richard veni şi-şi reluă locul lângă mine. Cu aceasta, congresul s-a încheiat în acea zi, în mijlocul haosului şi al confuziei generale.

Am ieşit din clădire împreună cu toţi ceilalţi. Ajunşi acasă, am găsit acolo pe mama soţului meu „care urmărise la radio tot ce se întâmplase. Iar în clipa când a auzit că emisiunea s-a întrerupt brusc, bătrâna mamă era sigură că nu-şi va mai revedea vreodată fiul.

— Credeam că v-au arestat pe loc pe amândoi! Ce credeţi că se va întâmpla acum? întrebă ea lividă de spaimă.

— Nu te îngrijora, mamă. Mântuitorul meu ştie care e locul cel mai potrivit pentru mine! o linişti Richard.

În adevăr, la început lucrurile păreau că merg ca şi înainte, fără tulburări. Curând, însă, la slujbele noastre de duminică începură să apară tot felul de huligani trimişi de poliţia secretă pentru a ne tulbura slujbele.

Cu puţin timp înainte recăpătasem de la autorităţi localul vechi al misiunii noastre, în care se afla şi biserica, cu mult mai vastă, mai încăpătoare. Dar aceşti tineri cu privirea sălbatică apăreau acum săptămână de săptămână, întrerupând slujbele prin fluierături, provocări şi insulte.

— De fapt, socot că ar trebui să fim bucuroşi de acest lucru, spunea Solheim. Consider că e mai bine să ai o audienţă care reacţionează la mesajul Evangheliei fie chiar şi în mod grotesc ca acesta, decât un public apatic care ascultă predica numai din politeţe.

Pentru a duce Evanghelia şi celor care nu veneau la biserică, am început să organizăm şi adunări de stradă. Un

grup de membri ai comunităţii noastre o pornea împreună, oprindu-se la un colţ de stradă mai centrală, cântând imnuri evanghelice. Mulţimea se strângea din curiozitate, acesta fiind un element nou şi necunoscut în România până atunci. Când grupul de curioşi creştea, le predicam mesajul

Scripturii în mod scurt şi concis.

Nemulţumirea populaţiei împotriva noului guvern se făcea din ce în ce mai simţită; guvernul acesta era urât de popor, iar protestele publice se ţineau lanţ.

Odată, cu prilejul unui astfel de protest al muncitorilor marii uzine metalurgice Malaxa din centrul oraşului, m-am strecurat între ei şi, rugându-i să facă linişte pentru mesajul pe care-l avem de adus, le-am propovăduit Evanghelia mântuirii. Aceasta fusese pentru mulţi din ei ultima chemare la pocăinţă din viaţă, căci chiar a doua zi poliţia deschisese focul împotriva greviştilor. Nu puţini au fost împuşcaţi.

Cu o altă ocazie m-am adresat mulţimii vorbind de pe treptele clădirii Universităţii. O mare mulţime s-a adunat acolo, blocând circulaţia chiar şi de pe străzile alăturate. Nu avusesem până atunci o audienţă atât de numeroasă! Nimeni nu mi-a întrerupt vorbirea, nu s-au auzit fluierături sau alt soi de provocări, ci dimpotrivă: toată lumea aplauda. Acasă am găsit-o pe Anuţa. Iar când le-am povestit despre succesul pe care-l avusesem în acea zi, prietena mea spuse:

— Aha, acum înţeleg totul. Se zvoneşte prin oraş că Ana Pauker a venit înapoi de la Moscova şi a ţinut o cuvântare faimoasă în Piaţa

Universităţii.

Ana Pauker fusese o învăţătoare de şcoală cu vederi comuniste.

Ea fugise cu mulţi ani înainte în Rusia Sovietică, fusese recrutată în

Armata Roşie unde a devenit ofiţer. Fiind însă evreică şi ea, mică de statură şi negricioasă la faţă ca mine, nu era

de mirare că se iscase o astfel de confuzie în popor.

Odioasa Pauker, despre care se spunea că-şi împuşcase soţul cu propria ei **mână,** fiindcă se abătuse puţin de la linia partidului, să fi fost ea oare cea care vorbise publicului? Nedumerirea era mare, căci cei ce mă auziseră nu puteau înţelege cum se face că „tovarăşa

Pauker” le predica acum Evanghelia, îndemnându-i să se pocăiască de faptele lor rele. Iar noi, acasă, tare ne-am mai amuzat, în acea zi!

A urmat o campanie electorală care a adus guvernul comunist la putere în mod „oficial”, campanie plină de fraude, intimidări şi acte de violenţă împotriva oponenţilor. Liderii partidelor de opoziţie, ca şi şefii multor poliţii locale şi mulţi slujbaşi civili au fost lichidaţi în cel dintâi val de teroare, în 1947. Apoi a venit rândul preoţimii şi al episcopilor catolici, precum şi al călugărilor şi călugăriţelor din mănăstiri. În seara când aceste arestări aveau loc, radiodifuziunea

României transmitea Occidentului muzică religioasă! Zeci de mii de cetăţeni au dispărut în închisori sau în lagărele de muncă forţată.

Alţii se refugiaseră în munţi, alăturându-se grupurilor de patrioţi care luptau de acolo pentru recâştigarea libertăţii pierdute. Evreii care nu reuşiseră să treacă frontiera în scurtul timp de după retragerea armatei naziste, erau acum prinşi ca într-o capcană. Graniţele se închiseseră acum, iar cei care reuşeau să fugă din ţară luau acum drumul pribegiei, având numai hainele de pe ei şi lăsând în urmă tot ce agonisiseră într-o viaţă. Totuşi aceştia se socoteau fericiţi, deşi urmau să trăiască de acum încolo ca refugiaţi din ţară-n ţară, decât să trăiască sub „libertatea” oferită de sovietici.

Oricine avea vreo legătură cu un străin, oricât de neînsemnată, sau primea vreo scrisoare de la vreo rudă din străinătate, devenea suspect.

Anuţa se temea că ar putea fi şi ea arestată. De aceea s-a hotărât să plece şi ea din ţară. Despărţirea noastră a

fost tristă, căci deveniserăm prietene atât de apropiate! Amândouă plângeam îmbrăţişându-ne de adio. Ea a promis că, odată ajunsă într-o ţară liberă, va face tot ce-i sta în putinţă să ne scoată şi pe noi într-acolo.

— Ne vom întâlni într-o zi din nou, în libertate. La revedere, pe curând! spuse ea.

Richard zăcea bolnav în pat în acea zi. Anuţa ştia bine că primejdia de a fi arestat şi el era mare. S-a aplecat uşor pe marginea patului şi l-a sărutat duios pe frunte, făcându-i şi lui aceeaşi promisiune. Şi ea s-a ţinut de cuvânt. Bătând la orice uşă, rugând, implorând şi intervenind pe la toate autorităţile bisericeşti şi misionare pe care le întâlnea, eforturile ei au dat până la urmă rezultatul dorit. Numai că au trebuit să treacă douăzeci de ani până în ziua când ne-am putut revedea din nou, în libertate.

Între timp în ţară, teroarea se înteţea pe zi ce trecea. Oamenii

Poliţiei Secrete năvăleau în locuinţele cetăţenilor la orice oră din zi sau noapte, făcând percheziţii lungi şi, la urmă, luau pe cel aflat pe lista lor, la sediul poliţiei, ca „invitat”.

„O, nu vei zăbovi mult, e nevoie nuniaj să dai o declaraţie. Nu-i nevoie să-ţi iei nimic de acasă, căci vei veni înapoi îndată. E doar o formalitate, susţineau ei”.

În acest timp, diplomaţii străini din ţară ca şi jurnaliştii presei occidentale puteau vedea circulând de nenumărate ori pe zi camioane încărcate „dar sigilate, aşa că nu se putea vedea nimic pe dinafară.

Pe pereţii de afară scria cu litere de o şchioapă: **CARNE, PEŞTE**

sau **PÂINE,** aşa încât reporterii puteau transmite ziarelor lor din

Occident că se pare că acest nou guvern are grijă să aprovizioneze populaţia cu alimente din belşug. Dar cine putea şti că acele camioane nu conţineau nicidecum alimente, ci cetăţeni nevinovaţi, duşi spre locurile de

anchetare, de teroare şi de unde mulţi nu se vor mai întoarce niciodată la familiile lor.

Într-o zi am primit cea dintâi avertizare despre ce avea să urmeze în curând. Un bărbat în haine civile s-a prezentat la biroul lui

Richard:

— Sunt inspectorul Rioşanu, se prezentă. Dumneata eşti Wurmbrand?

— Da, spuse Richard, eu sunt.

— Am venit la dumneata ca să te ajut. Iată despre ce e vorba:

lucrând în Centrala Poliţiei, am dat de dosarul dumitale de la noi. E

bine s-o ştii: ai un dosar foarte mare, plin cu documente acuzatoare împotriva dumitale. Se pare că cineva dintre cunoscuţii dumitale te-a denunţat de curând. De exemplu: e adevărat că obişnuieşti să inviţi soldaţi ruşi în casa dumitale şi să întreţii convorbiri lungi cu ei?

Observând privirea uimită a lui Richard, Rioşanu îşi frecă mâinile cu satisfacţie şi adăugă:

— Ei bine, vreau acum să-ţi fac o propunere…

Pe scurt, generosul inspector era gata să distrugă din dosar documentul acuzator. Cerea pentru acest serviciu o anumită sumă de bani, nu tocmai mică. M-am alăturat şi eu discuţiei şi am acceptat.

I-am plătit suma cerută pe loc. Iar el, după ce a băgat banii în buzunar, a zis:

— Bun. S-a făcut târgul. Numele informatorului este…

— Nu, te rog, nu ne spune, căci nu vrem să-i ştim numele! am intervenit eu.

Poate că fusese o naivitate din partea mea, nu ştiu. Dar nu doream să nutresc resentimente sau ură împotriva trădătorului, oricine ar fi el. Pe acea vreme nu aveam idee că aceşti informatori pot fi atât de primejdioşi, distrugând nenumărate familii şi multe vieţi cu purtarea lor

mişelească. Rioşanu ridică din umeri, spunând:

— Mă rog, cum vreţi. Şi ieşi.

Curând după această întâmplare, când Richard a fost arestat şi supus multor interogări, acest subiect „Acţiune subversivă împotriva

Armatei Roşii” – după spusele lui Rioşanu – nu i se menţionase niciodată. Şi având pe atunci anumiţi prieteni binevoitori cu influenţă pe lângă autorităţi, soţul meu a fost liberat după trei săptămâni. Dar ştiam bine că acesta nu era decât un scurt răgaz.

Între timp, tot mai mulţi din prietenii noştri care ne ajutaseră până atunci fuseseră arestaţi şi ei. Cât de dureros a fost pentru mine când am întâlnit pentru prima oară pe stradă un vechi prieten, abia scăpat din închisoare. Fusese torturat groaznic de către Poliţia Secretă, şi avea buzele atât de vinete şi umflate de bătaie, încât numai cu greu putea vorbi. Acesta era un om bun, care avea totdeauna un cuvânt de încurajare pentru fiecare. Acum însă ochii lui exprimau ură şi disperare. Unii conducători ai bisericilor au cooperat cu Poliţia Secretă pentru a scăpa de repetatele lor ameninţări; alţii au fost cumpăraţi, mituiţi. Cei care refuzau erau acuzaţi de trădare. Ce ironie!

Tocmai ei, care refuzau să trădeze! Aceştia au şi fost primii arestaţi.

Dar mai rămăsese un obstacol în calea noului guvern: tânărul şi iubitul nostru rege Mihai nu înţelegea să renunţe la tron, părăsindu-şi astfel supuşii în mâinile autorităţilor tiranice. Abia mai târziu, când guvernul american şi cel englez au recunoscut noul guvern-marionetă al Kremlinului, regele s-a văzut forţat să plece.

Petru Groza, noul prim-ministru, era un avocat ratat, care trăia din expediente şi fraude de tot soiul. Gheorghe Gheorghiu-Dej era un fost muncitor la căile ferate. Aceştia erau acum liderii supremi ai ţării. Ei şi-au făcut apariţia într-o zi la Palatul Regal, după ce mai întâi porunciseră unor trupe înarmate să înconjoare palatul. Într-un limbaj

clar şi fără echivoc ei au ordonat regelui să abdice. Acesta, neavând încotro, a părăsit ţara. Aşa a luat fiinţă „Republica Populară

Română”. În mintea multora era acum clar cât de bine se potrivea vechea zicală: „Ţara se cutremură când servitorul ajunge rege!”

După vreo săptămână de la aceasta, am căzut bolnavă la pat, cu febră mare şi cu dese atacuri de tuse: aveam bronşită. Lipsa de hrană nutritivă, lipsurile de tot felul precum şi oboseala călătoriei la Budapesta contribuiseră şi ele la această stare. Acum zăceam lipsită cu totul de vlagă.

În acea zi am primit vizita unei prietene, o doctoriţă tânără, basarabeancă de origine, pe care o cunoscusem nu cu mult timp înainte:

Vera Iacovlevna. Ea trăia ca refugiată împreună cu familia ei, fugind din orăşelul ei de provincie atunci când nenumăraţi preoţi şi creştini de toate confesiunile fuseseră deportaţi în lagărele de muncă forţată ale Siberiei; ba chiar ea fusese deportată în Siberia. Puţini s-au întors de acolo.

Faţa ei părea o mască a tragediei prin care trecuse. Acum însă nu prea părea interesată să ştie ce mă doare. Am înţeles abia mai târziu că vizita ei avea cu totul alt scop: acela de a-mi transmite un anumit mesaj. Iată ce mi-a relatat ea atunci: „În Siberia, munceam cu toţii, atât bărbaţii cât şi femeile, la tăiat copaci. Desigur, aveam cu toţii

«drepturi egale» acolo, căci viitorul nostru al tuturor a nu putea fi decât unul: sau vom muri cu toţii de foame, sau rămânem îngheţaţi pe vecie prin zăpezile veşnice ale Siberiei. Ea îmi arătă braţul ei plin de cicatrice adânci, apoi continuă: oamenii mureau în fiecare zi, extenuaţi, flămânziţi, rămânând îngropaţi pentru totdeauna sub zăpada adâncă a nesfârşitei tundre”, îmi zise, cutremurându-se la amintirea acelor privelişti.

Într-o zi, Vera a fost pedepsită pentru vina de a fi

mărturisit cuiva despre Hristos. Drept pedeapsă a fost forţată să stea desculţă, pe gheaţă în picioare timp de mai multe ore, fără să se mişte. Şi pentru că, desigur, n-a putut în acea zi să dea randamentul cerut, a fost lovită de gardieni cu pumnii în obraz până când a căzut în zăpadă.

Între timp, ceilalţi încheiaseră ziua şi se întoarseră de mult la barăci, în timp ce ea rămăsese acolo flămândă, ameţită şi îngheţată de frig, fără să vadă ţipenie de om împrejur. Plângând, îşi căuta drumul înapoi, dar s-a rătăcit şi s-a pomenit deodată în zona interzisă deţinuţilor, având în faţa ei gardul de sârmă ghimpată al lagărului. În conformitate cu ordinul comandantului, oricine era prins în acea zonă era împuşcat pe loc. Deodată, o voce răguşită strigă înspre ea:

— Hei, tu de colo! Este mama ta creştină? Surprinsă şi nu puţin înfricoşată – pentru că în chiar acea clipă gândul ei zbura către mama ei acasă – răspunse soldatului de la turnul de pază:

— Da. Dar de ce mă întrebi?

— Te observ deja de vreo zece minute învârtindu-te prin zona interzisă. Ordinul meu e clar, şi ar fi trebuit să deschid focul împotriva dumitale. Dar, iată, nu înţeleg de ce, dar nu mai sunt în stare să-mi mişc braţul ca să apăs pe trăgaci, deşi mâna aceasta e la fel de sănătoasă ca şi cealaltă, şi am muncit cu ea toată ziua până acum. Se pare că mama ta se roagă acum pentru dumneata, adăugă el cu voqea domoală.

Apoi spuse precipitat:

— Acum ia-o repede la fugă înapoi până când eu mă uit în altă direcţie!

În după amiaza aceleiaşi zile Vera l-a întâlnit din nou pe acel soldat, faţă-n faţă, în curtea lagărului. El a recunoscut-o îndată şi, ridicându-şi braţul, i-a zis zâmbind:

— Vezi? Acum pot din nou să-mi mişc braţul, ca şi mai înainte.

Zece ani au trecut până la liberarea prietenei mele din lagărul acela. Cei mai mulţi deţinuţi muriseră acolo.

Dar ea a fost păzită de

Dumnezeu şi s-a putut întoarce acasă la ai ei pentru a mărturisi şi altora puterea şi credincioşia Domnului ei, în mijlocul primejdiilor şi suferinţelor. Iar acum, ea lucra ca medic în barăcile Armatei Roşii.

Capul îmi vâjia. Gândindu-mă la suferinţele prin care trecuse femeia din faţa mea, mă întrebam ce-o fi însemnând mesajul? Ce trebuie să înţeleg pentru mine din realitatea acestor întâmplări atât de triste? Dădu să plece, deşi o rugasem să înnopteze la noi, mai ales că eram singură acasă în acea zi. Ea însă avea obligaţii urgente şi nu putea rămâne. Dar înainte de a ieşi îmi mai spuse din nou:

— Uitasem să-ţi spun că şi soţul meu se află la închisoare deja de

12 ani. Mă întreb adesea dacă-l voi mai vedea vreodată pe acest pământ. Şi ieşi.

Doisprezece ani de închisoare? Nu-mi puteam crede urechilor! Abia cu mult mai târziu am înţeles mesajul: Domnul voia să mă pregătească şi pe mine pentru încercările ce vor urma atât pentru mine, cât şi pentru Richard, în curând. Mi-au venit atunci în minte cuvintele cu care Anania, conducătorul primilor creştini din

Damasc, fusese trimis de Dumnezeu la cel ce avea să devină Apostolul Pavel, cu următorul mesaj: ***Du-te,*** *caută pe* ***Saul*** *căci* ***el e*** *un vas* ***pe care l-am*** *ales (...) şi îi voi arăt**a tot ce t**reb**uie să s**ufe**re pentru Nume**le Meu (Fap*tele Apostolilor 9.15 – 16).

N-ar fi fost nici atunci prea târziu să plecăm din ţară, deşi un astfel de demers devenea din zi în zi mai anevoios. Totuşi, unii reuşeau să plece dând **mită** unor funcţionari.

Soţul meu îşi amintea că sub vechiul regim, deşi fusese nu o dată arestat, niciodată nu fusese ţinut mai mult de 2 – 3 săptămâni. „Dar, mi-a spus într-o zi, sub un regim comunist, închisoarea poate dura ani şi ani, şi te-ar putea aresta chiar şi pe tine. Şi atunci, cine ar purta de grijă copilului nostru şi altora?” Ne-a vizitat un alt prieten

creştin, un pastor pe care nu-l mai văzusem de un an şi mai bine. În trecutul său, omul acesta fusese căzut în patima beţiei… Domnul se folosise de Richard pentru a-l readuce la El, după o noapte întreagă în care se ţinuse după el, din cârciumă în cârciumă. În convorbiri fără sfârşit, în dojeniri şi încurajări, omul se întoarse la Dumnezeu, devenind astfel „o făptură nouă” din acea noapte. Acum, amintindu-şi de acea perioadă spuse:

— Vreau să ştii că ceea ce m-a frapat cel mai mult din toate câte mi le-ai spus în acea noapte au fost cuvintele spuse de înger lui Lot înainte de distrugerea Sodomei. *Scapă-ţi viaţa; să nu te uiţi înapoi*

(Geneza 19.17). Şi repetă cuvintele acestea de câteva ori în auzul nostru.

După plecarea lui, Richard se întreba dacă nu cumva fusese acesta un mesaj din partea lui Dumnezeu. Fugi „scapă-ţi viaţa, nu te uita înapoi”.

— Nu crezi cumva şi tu că acesta e un indiciu pentru mine că ar trebui şi eu să plec ca să-mi scap viaţa? mă întrebă.

— Să-ţi scapi viaţa? Care viaţă? i-am răspuns, luând Biblia mea de pe masă.

Deschizând-o la întâmplare, cuvintele Mântuitorului mi-au sărit în ochi: *Oricine va vrea să-şi scape viaţa o va pierde, dar oricine îşi va pierde viaţa pentru Mine o va câştiga* (Matei 16.25).

— Şi cum vei mai putea predica vreodată altora din acest text?

El nu mi-a răspuns. În acea noapte n-am mai vorbit nimic despre acest subiect. Dar după alte câteva zile el mi s-a adresat din nou:

— Nu crezi că aş putea fi mai de folos dacă plec în străinătate, de unde aş putea să ajut biserica şi lucrarea noastră de aici, decât să fiu închis pentru multă vreme în vreo închisoare comunistă? Aceeaşi soartă ar putea să te aştepte şi pe tine. Cine ar purta atunci de grijă băiatului nostru? Nu ar rămâne el copil al străzii, devenind poate o

haimana sau chiar un ateu? Pastorul Solheim nu ne va putea fi multă vreme de folos, căci de bună seamă va fi expulzat până la urmă, fiind cetăţean străin. Cui îi va fi oare de folos arestarea mea?

— Totuşi, sunt de părere că e de datoria noastră să rămânem aici, i-am răspuns.

De la o vreme am început să ţinem adunări de rugăciune prin casele prietenilor noştri, departe de ochiul mereu suspicios al autorităţilor. Nu cunoscusem, niciodată până atunci atâta bucurie şi binecuvântare ca la aceste strângeri. Era ca o pregătire pentru întărirea noastră în vederea celor ce aveau să urmeze.

Într-una din acele seri ne aflam cu toţii în casa unui frate de credinţă, ca de obicei. Unul din noi stătea la pândă pentru a ne semnala apropierea poliţiei sau a vreunui informator, căci acest fel de strângeri erau considerate ilegale, şi am fi putut fi arestaţi pe loc, cu toţii, dacă ar fi aflat autorităţile. În acea seară, eram aproape 50 de fraţi şi surori la o noapte de veghe şi rugăciune. Către sfârşit, una din surorile prezente a rostit deodată tare, în auzul tuturor, o profeţie:

Tu, păstor care vrei să-ţi laşi turma. Adu-ţi aminte că adevăratul păstor nu-şi părăseşte nicicând turma sa, ci rămâne cu ea până la capăt, orice s-ar întâmpla.

Ne-am uitat unul la altul uimiţi, ştiind bine că femeia aceasta n-avea nicio idee despre ceea ce ne frământa pe noi în zilele acelea.

Nici ceilalţi nu păreau să fi înţeles pentru cine fusese mesajul. Şi nimeni n-a mai scos niciun cuvânt după aceasta.

În zori, am plecat fiecare din noi acasă. Era o dimineaţă friguroasă de ianuarie. Fulgi mici de zăpadă începuseră să cadă. M-am întors către soţul meu şi i-am spus din nou:

— Richard, noi nu putem pleca acum!

Dar n-a fost nevoie să i-o mai spun, căci după acea seară căpătase şi el aceeaşi convingere. Vom rămâne deci

în România, orice ar fi să fie. Ce fericiţi s-au arătat prietenii noştri când le-am împărtăşit ce ne frământa, dar şi hotărârea noastră finală!

Paisprezece ani mai târziu, la ieşirea soţului meu din închisoare, venise şi sora aceea care rostise profeţia, să-l întâmpine laolaltă cu ceilalţi, la gară. Richard şi-a amintit îndată de ea şi i-a spus: *Vreau să ştii, soră dragă, că nu regret deloc că **ţi-am** ascultat sfatul atunci.*

Dimpotrivă, îţi sunt recunoscător pentru el.

RICHARD DISPARE FĂRĂ URMĂ

Puţin după aceasta, **aflându-ne** din nou în casa unui prieten, subiectul discuţiei era, desigur, cel care ne preocupa pe toţi: comuniştii.

Unul din prieteni ne-a relatat despre trista soartă a unuia dintre liderii unui partid de opoziţie, om bun şi drept, cunosciK şi iubit de mulţi în popor. La câteva săptămâni după arestarea sa a fost găsit spânzurat în celula lui.

— Sărmanul, cât trebuie să fi suferit pentru a ajunge la acest act disperat! Trebuie să fi trecut prin chinurile iadului! remarcă cineva.

Atunci un altul a întrebat:

— Richard, **spune-ne** ce este, de fapt, iadul?

— Iadul e când te afli singur pe întuneric şi-ţi aminteşti de toate relele pe care le-ai făcut în viaţă. După câteva zile, Richard se afla el însuşi în acel iad…

În dimineaţa de 29 februarie a anului 1948, duminică, soţul meu a plecat de acasă ceva mai devreme ca de obicei, spre biserică.

Puţin după aceea am pornit şi eu într-acolo. În biroul misiunii.

Pastorul Solheim, aşezat ca de obicei la biroul său, m-a privit cu oarecare nedumerire, zicându-mi:

— Richard n-a sosit încă. Apoi a continuat: nici nu e de mirare.

Atâtea gânduri se frământă de obicei în capul lui,

încât poate şi-o fi amintit că are de făcut ceva mai urgent şi apoi o fi uitat să vină.

Chiar nu m-aş mira deloc să se fi petrecut aşa. Poate a întâlnit pe cineva care i-a solicitat ajutorul urgent. Va veni el, desigur, în curând, spuse Solheim.

Dar soţul meu n-a mai venit… în duminica aceea, pastorul Solheim a trebuit să ţină slujba în biserică singur. Inima îmi prevestea rele. Am alergat la primul telefon şi m-am interesat pe la toţi prietenii şi cunoscuţii noştri. Nu, el nu se afla la niciunul dintre ei. Iar în acea seară, el urma să oficieze slujba căsătoriei unei perechi tinere din biserica noastră.

Solheim încerca să mă liniştească:

— Soţului tău nu poţi şti niciodată ce gânduri îi vin pe neaşteptate, nu? Dar nu fi îngrijorată, că vine el în curând, cu siguranţă.

Duminicile, după slujbă, o întreagă ceată veselă de fraţi şi surori se strângeau, de obicei, la noi şi luam masa împreună. Nu le mai puteam oferi un prânz cu adevărat, noi înşine având foarte puţine de-ale mâncării în acele zile. Dar împărţeam cu ei tot ce mai aveam, şi mai ales bucuria de a fi împreună. Pentru unii era acesta evenimentul cel mai fericit de peste săptămână. Cântam, ne rugam sau ne povesteam unii altora necazurile şi bucuriile: eram o familie.

Dar în acea duminică, veselia dispăruse de pe buzele tuturor.

Stăteam cu toţii trişti şi îngrijoraţi sperând că Richard va apărea, poate, peste câteva clipe. Dar el n-a mai apărut… Deodată mi-am amintit că, în seara precedentă, mulţi prieteni fuseseră invitaţi la noi.

Richard era în elementul lui şi discuta cu ei, vesel. Deodată însă s-a oprit din vorbă şi a rămas tăcut. Cineva l-a întrebat ce i s-a întâmplat de a rămas trist, aşa deodată. Răspunzând, el a citat un verset din

Eclesiastul: „Am *zis râsului: «Eşti o nebunie»” (2.2).*

Straniu răspuns – mi-am zis – şi fără vreo legătură cu

subiectul discuţiei de până atunci. Am simţit atunci că acele cuvinte veneau din adâncul fiinţei lui. Acum însă nimeni nu mai râdea. Cu adevărat, în atmosfera aceea sumbră, râsul ar fi părut tuturor o nebunie. Niciunul din noi nu mai vorbea nimic.

În acea seară, slujba de căsătorie a trebuit să fie oficiată tot de pastorul Solheim. Am telefonat din nou pe la toate spitalele din oraş, la secţiile de prim-ajutor, zicându-mi că poate i s-a întâmplat vreun accident. Dar el nu era nicăieri. Dispăruse fără urmă. După multă frământare, am înţeles: trebuie că a fost arestat. Mă voi duce să cer informaţii la Ministerul de Interne.

Din acea zi a început pentru mine o perioadă de căutare de ore, zile, săptămâni, luni… şi ani, bătând la toate uşile şi întrebând pe la toate autorităţile fără niciun rezultat.

La gândul că o răscoală ar putea izbucni în sânul populaţiei **din** pricina acelor mii de arestaţi care dispăruseră fără urmă autorităţile au deschis un oficiu de informaţii pentru familiile celor arestaţi. În faţa clădirii, se putea vedea un afiş mare, pe care scria: *Vom fi necruţători faţă de duşmanul de clasă.*

Curtea clădirii acestui birou s-a umplut de îndată cu cei ce veneau după informaţii cu privire la ai lor. Femei, mame, soţii, surori intrau rând pe rând. Ofiţerul de serviciu pretindea că examinează numele celui căutat pe o listă, se uita prin dosare şi spunea fiecăruia:

— Nu se află la noi şi nu ştim unde se află.

Cineva îmi sugeră că Richard ar fi fost dus sub escortă la Moscova pentru a fi judecat, întocmai ca mareşalul Antonescu, înaintea lui.

Dar nu, nu puteam crede că soţul meu a dispărut pentru totdeauna din viaţa mea. Seară de seară îl aşteptam cu masa pusă, ca şi mai înainte, sperând să apară din clipă-n clipă. Ştiam că nu se făcuse vinovat de nimic care să justifice acest tratament faţă de el; desigur

— Îmi spuneam – autorităţile îşi vor da seama curând

că au comis o gravă eroare arestându-l, şi-l vor elibera.

Nu puteam crede că comuniştii de la putere pot fi mai cruzi decât fasciştii care îi precedaseră, dar care totuşi îl eliberau de fiecare dată după o scurtă perioadă. Dar el n-a mai revenit.

Când m-am dus împreună cu Solheim la ambasadorul suedez, domnul de Reutersward, pentru a-i cere sprijinul, acesta a contactat imediat prin telefon pe ministrul de externe, Ana Pauker. Ea însă avea răspunsul gata pregătit:

— Ce spuneţi? A dispărut? Noi, dimpotrivă, avem informaţia că pastorul Wurmbrand a fugit din ţară cu o valiză plină cu dolari care-i fuseseră încredinţaţi pentru ajutorarea celor săraci. Sursele noastre de informaţie susţin că el se află acum în Danemarca.

Ambasadorul a prezentat cazul apoi primului-ministru, Groza, dar şi acesta a repetat versiunea Anei Pauker. La insistenţele lui de

Reutersward, Groza a adăugat apoi cu un zâmbet cinic:

— Dacă veţi putea *dovedi* că el se află în închisorile noastre, îl vom libera.

Noii guvernanţi ştiau că cel arestat de ei, odată intrat în celula

Poliţiei Secrete, era ca şi cum ar fi încetat să mai existe.

Nimic oficial nu se mai putea face acum; singura şansă la care recurgeau multe familii era mita.

O fostă colegă de şcoală, Clari, mi-a şi sugerat aceasta, aducânr du-şi aminte că fratele ministrului de interne, Teohari Georgescu, se întâmpla să locuiască în cartierul familiei ei. Se zvoneşte că pentru o anumită sumă, el poate deschide porţile închisorilor pentru unii.

Colega mi-a promis că va sta de vorbă cu soţia acestuia pe care o întâlnea deseori. Şi, în adevăr, Georgescu – fratele ministrului – s-a declarat de acord să încheie târgul, cu condiţia ca, bineînţeles, toată afacerea să rămână stric confidenţială. Suma cerută era enormă

pentru posibilităţile mele de atunci!

Când l-am întâlnit într-un loc sugerat de el, la periferia oraşului, mi-a spus:

— Da, eu sunt Georgescu, fratele ministrului. Un singur cuvânt să suflu fratelui meu, ministrul, şi e ca şi rezolvată problema. Cum?

Vrei garanţie? Dar ce, cuvântul meu de onoare nu-ţi ajunge?

Cu mari eforturi am reuşit să strâng suma cerută. Dar nimic nu s-a întâmplat. Şi nu era pentru prima oară când atât eu cât şi mai multe soţii şi mame am fost trase pe sfoară. Întâlnisem destui escroci şi până atunci, dar aceştia noi erau o categorie aparte, mai ales că nu puţini deţineau chiar posturi importante în noul guvern.

Un alt membru al partidului comunist ne-a făcut şi el o vizită într-o seară, târziu. „Am venit să vă ajut, doamnă. Căci, cine ştie, poate într-o bună zi vor veni totuşi americanii şi englezii şi ne vor da jos de la putere. Poate mă veţi ajuta şi dumneavoastră pe mine atunci”.

Cu acest gând pentru viitor, dar şi cu o sumă frumuşică de bani pe care mi-o storsese pentru prezent, omul – care deţinea şi el un post de răspundere – promise că va face tot posibilul să mă ajute.

„Dar, adăugă el, bineînţeles, atâta timp cât acest lucru nu-mi periclitează postul. Evident că nu s-a întâmplat nimic nici acum.

A venit şi un al treilea, oferindu-se, de asemenea, să mă ajute.

Lucrurile însă au rămas ca şi înainte.

Dar, într-o seară, un necunoscut, mi-a făcut o vizită, pe neaşteptate. Era nebărbierit şi duhnea a ţuică de departe. Omul insista să stea de vorbă numai cu mine:

— L-am întâlnit pe soţul dumitale. (Inima începu să-mi bată cu putere). Eu sunt paznic, dar să nu mă întrebi la ce închisoare, căci nu pot spune. Eu îi duc mâncarea în celulă. El a promis că dumneata mă vei plăti bine dacă voi fi gata să-ţi aduc unele veşti despre el.

Suma cerută nu era mică, dar omul nu voia deloc să stea la tocmeală.

Pastorul Solheim, care se întâmpla să fie la noi atunci, a intrat şi el în odaie şi s-a arătat neîncrezător ca şi mine:

— Iată, ia acest pacheţel de ciocolată şi du-i-l lui. Spune-i să scrie pe hârtia de ambalaj câteva cuvinte. Numai atunci te vom crede.

Omul a revenit după alte două zile. A scotocit prin buzunarele sale soioase, mi-a întins micul bileţel în care am citit: *Mult iubita mea soţie, îţi mulţumesc pentru dulceaţa cu care m-ai tratat. Eu sunt bine. Richard.*

Da, acesta era cu adevărat scrisul lui, nu mă puteam înşela.

Printre rânduri mi s-a părut că citesc hotărâre, dar şi tulburare; seninătate şi nelinişte totodată; o stare de spirit cu totul ciudată. Paznicul adăugă:

— El se ţine destul de bine, mult mai bine ca alţii, în acea izolare totală. M-a rugat să-ţi transmit toată dragostea lui, zise, împroşcând înjur mirosul de rachiu.

Omul a continuat pentru un timp să ne aducă mesaje, dar cerea de fiecare dată să i se plătească frumos serviciile lui. Odată mi-a spus:

— Vreau să ştiţi că nu numai pentru bani fac eu acest serviciu. Vă puteţi uşor închipui ce mă aşteaptă dacă sunt prins: 12 ani de închisoare, cel puţin.

Într-adevăr omul căpătase o oarecare simpatie pentru Richard, şi, din când în când, îi strecura pe furiş şi câte o felie de pâine în plus în celulă.

Odată l-am întrebat ce face cu banii pe care-i primeşte?

— Mă îmbăt, răspunse râzând.

Cu toate că rămăsese sclav al băuturii, **îmi** era clar că Domnul îi atinse inima. Şi un timp a continuat să ne aducă mereu ştiri.

Când am primit primul bileţel de la Richard, ne-am prezentat – Solheim şi cu mine – din nou la ambasadorul

Suediei, în audienţă. Când a văzut bileţelul, domnul ambasador a scris pe loc o misivă primului ministru: „Sir, în conformitate cu promisiunea dumneavoastră că veţi elibera pe pastorul Wurmbrand, dacă putem face dovada că el se află în închisorile româneşti, ţin să vă anunţ domnule prim-ministru, că mă aflu în posesia acestei dovezi. Cu stimă etc…”

Groza trimise urgent Anei Pauker scrisoarea lui de Reutersward.

Ea „ordonă” ministrului Suediei să se prezinte de îndată la sediul

Ministerului de Externe unde ea îl aştepta. Cum l-a văzut, l-a apostrofat cu furie:

— Nu voi accepta să fiu considerată mincinoasă. Wurmbrand se află în Danemarca după cum v-am spus, şi dumneavoastră nu aveţi permisiunea de a pune la îndoială cuvintele mele. De asemenea nu voi accepta insulte din partea reprezentantului unei ţărişoare mici ca

Suedia, nici nu accept să vă amestecaţi în afacerile noastre interne.

Declarându-l „persoana non grata”, ambasadorul a fost rechemat în ţara sa. Acolo, superiorii săi din guvernul suedez l-au acuzat, ca şi

Pauker, de intervenţie în treburile interne al ţării gazdă.

De altfel, deşi lucrase pentru o misiune străină, soţul meu era, ca şi mine, de naţionalitate română. Ambasadorul s-a apărat, susţinând că a procedat în acest caz după cum i-a dictat conştiinţa sa, vrând să ajute pe un om pe care-l ştia nevinovat, mai ales când un ministru important din cabinet îl minte în faţă.

Reutersward era un creştin adevărat, om credincios şi cu o conştiinţă curată. Din nefericire, însă, guvernele diferitelor ţări nu sunt compuse din prea mulţi oameni de această ţinută morală, şi nu sunt prea interesate să aibă oameni de acest gen în corpul diplomatic.

Prietenul nostru loial, Reutersward, a fost îndepărtat

din serviciul diplomatic al ţării sale şi s-a întors acasă.

În schimb Petru Groza a fost numit într-un post chiar mai înalt decât înainte, dar care nu mai prezenta autoritate: acum era preşedintele Marii Adunări Naţionale.

Un obtuz, care nu ştia de glumă, Groza arestase pe mulţi care **păreau să-l** ignore, şi chiar pe unii umorişti care *glumeau* pe seama lui. Unul dintre aceştia era renumitul umorist Păstorel, care a fost închis pentru 6 ani din cauza unei epigrame.

Până la urmă, cu durere în suflet, Solheim şi Cilgia, soţia lui, au fost forţaţi să părăsească ţara care fusese pentru ei o a doua patrie şi unde li se născuseră toţi copiii lor. Dureros era în special pentru el faptul că îl lăsaseră pe Richard în închisoare. Ei îl iubeau din inimă şi mai era la mijloc şi *misiunea* atât de scumpă sufletului lor.

Acum nici ei şi nici alţi prieteni nu ne mai puteau sprijini. Iar puţinii prieteni care ne mai rămăseseră în ţară îşi riscau libertatea ca să menţină contactul cu noi. Apoi, soţiile şi familiile deţinuţilor politici nu beneficiau de cartela alimentară, aceste cartele fiind acordate numai celor din câmpul muncii. Dar nici drept de muncă nu aveam.

Era acesta un cerc vicios, bine calculat, din care nu puteai ieşi; era ca şi cum ai fi încetat să mai exişti. Autorităţile negau mereu că soţul meu s-ar afla în închisoare. Iar când încercam să mă prezint din nou pentru a obţine o cartelă, eram mereu refuzată.

— Dar atunci din ce să trăim, eu şi fiul meu?

— Aceasta e treaba dumitale, nu a noastră, mi se răspundea de fiecare dată.

Mihai era acum iarăşi singurul meu copil. Orfanii pe care-i luaserăm la noi înainte de arestarea lui Richard erau acum în drum spre noul Stat Israel. Deoarece aflasem că guvernul de la Moscova intenţionează să populeze Basarabia şi Bucovina – cele două provincii luate cu japca din teritoriul României – cu cei întorşi din lagărele naziste, mă temeam că ne vor fi luaţi şi ei, cum îi luaseră şi pe alţi

tineri adoptaţi de familii locale.

Ne-am despărţit cu durere de ei, dar speram că în Israel vor avea în cele din urmă o soartă mai bună decât aici, unde urma să fie deportaţi pentru a doua oară, sub regimul tiraniei sovietice.

Dar n-a fost să fie aşa. Au trecut săptămâni în şir fără să avem nicio veste de la ei şi eram tot mai îngrijoraţi pe zi ce trecea. Îngrijorarea noastră, din nefericire, s-a dovedit a avea justificare: vasul cu care plecaseră nu a ajuns niciodată la destinaţie, fusese lovit de o mină, rămasă din zilele războiului şi s-a scufundat. Nimeni n-a aflat vreodată ce s-a petrecut cu pasagerii săi.

La auzul acestei veşti, durerea ne era adâncă, şi multă vreme nu ne puteam găsi pacea.

Credinţa mea în înviere şi în viaţa veşnică s-a clătinat în acele zile. În limba greacă, cuvântul „răbdare” atât de des menţionat în

Scripturi se traduce cu „hypomone”, adică „a rămâne sub”, „a te supune”, „a răbda durerea” ca venind din partea lui Dumnezeu.

Răbdarea, ni se adevereşte în Scriptură, va aduce multă roadă, căci

Dumnezeu dă şi tot El ia.

Cu timpul, alţi tineri credincioşi şi plini de zel pentru Domnul s-au ataşat de noi, ajutându-ne la lucrarea noastră, aducându-ne multă mângâiere pentru pierderea celor dintâi.

Mihai al nostru însă plângea toată ziua şi nu putea fi mângâiat.

I-am spus atunci o poveste din vechea tradiţie evreiască: „Un rabin avea doi fii, copii frumoşi şi buni, ascultători de părinţi. Într-o zi, pe când rabinul a plecat de acasă după treburi, amândoi copiii au murit subit. Mama a dus corpurile neînsufleţite în camera ei şi le-a acoperit cu o pânză albă. Când rabinul a venit acasă, a întrebat imediat: „Unde sunt fiii mei? Am trecut azi pe la şcoală, dar ei nu erau acolo”. Soţia i-a adus mâncarea pe masă şi i-

a servit-o, iar rabinul a întrebat iar:

„Unde sunt fiii mei?” „Nu sunt prea departe”, răspunse femeia, continuând să-l servească la masă. În timp ce mânca, soţia sa i-a zis:

„Vreau să-ţi cer acum un sfat. O vecină mi-a încredinţat două bijuterii de valoare înainte cu câtăva vreme, iar azi mi le-a cerut înapoi. Ce spui: să i le înapoiez sau nu?” Rabinul o privi nedumerit: „Ce fel de întrebare e aceasta? Ai vreo îndoială că trebuie să dăm înapoi fiecăruia ceea ce ni s-a încredinţat spre păstrare?” „O, ba da, dar am ţinut mai întâi să-ţi fac cunoscut acest lucru”. Şi luându-l de mână, l-a condus spre odaia în care zăceau trupurile fără viaţă ale copiilor lor. Când a **dat** la o parte pânza care-i acoperea, rabinul a strigat: „Vai mie, fiii mei! Lumina ochilor mei!” Mama a ieşit repede din odaie şi a plâns cu amar. Apoi şi-a şters ochii de plâns şi s-a întors în odaie. Luându-şi soţul de mână, i-a zis: „Oare nu m-ai învăţat tu că nu trebuie să zăbovim, nici să ne pară rău, când trebuie să dăm înapoi ceea ce ni s-a încredinţat spre păstrare? Domnul a dat şi Domnul a luat. Fie

Numele Lui binecuvântat”.

În mijlocul atâtor tragedii şi vieţi ruinate, un eveniment de mare importanţă ne-a adus totuşi o mare mângâiere: *noul Stat Israel luase fiinţă în 1948,* împlinind astfel profeţiile străbune despre întoarcerea poporului evreu în ţara strămoşilor lor*: „Îi voi aduce iarăşi înapoi* ***din toate ţările*** *pe* ***unde i-am risipit*** *în* ***mânia Mea”,*** spusese

Dumnezeu prin prorocii Ieremia, Ezechiel etc. Prorocii Domnului nu ştiuseră atunci că acest popor va fi mai întâi risipit printre neamuri.

Israelul fiind în acea perioadă încă în ţara lui. Vedeam acum planul

Său împlinindu-se sub ochii noştri, ca şi făgăduinţele Sale. Oamenii din jurul nostru erau deosebit de interesaţi de Biblie în viaţa lor, studiau acum Cuvântul cu mare curiozitate. Iar în România marele exod începuse…

Naziştii distruseseră în felurite chipuri aproape o jumătate de milion de evrei din ţara noastră. Mulţi din cei rămaşi erau acum strânşi de pe străzi şi deportaţi în Rusia Sovietică, care ocupase provinciile în care trăiau, în grupuri mai mari. Cei mai mulţi din ei erau trimişi direct la munca de sclavi din minele Siberiei. Dar nu numai evreii, ci şi românii erau acum trataţi astfel: luaţi cu forţa de pe străzi, erau încărcaţi în camioane şi trenuri, şi transportaţi în Rusia, fără ca să aibă timp să-şi ia rămas bun de la ai lor. Puţini s-au întors acasă. Un cunoscut din oraşul meu (Cernăuţi) mi-a făcut într-o zi o vizită, spunându-mi că după ce împreună cu fratele său au fost siliţi să stea ascunşi de frica naziştilor, acum când ruşii ocupaseră oraşul, a trebuit să continue să stea ascunşi pentru alte 4 luni într-un spaţiu îngust din zid, pentru a nu fi deportaţi şi ei ca şi alţii. Acum, interlocutorul meu lăsase locuinţa sa cu tot ce avea în ea unui ofiţer sovietic în schimbul unui paşaport. Acum era în drum spre Israel. El nu era singurul care dăduse tot pentru a putea scăpa de paradisul comunist.

Cum noua republică română avea nevoie de a fi finanţată, Ana

Pauker s-a grăbit să semneze un acord cu noul Israel: evreii din ţară erau lăsaţi să plece în schimbul unei frumoase sume de bani plătită în valută străină. Fiecare evreu care voia să plece era pur şi simplu vândut pe bani! Preţul fiecăruia era fixat în conformitate cu poziţia şi educaţia sa. Astfel, preţul unui evreu cu studii universitare era mult mai ridicat decât cel al unui simplu muncitor. În fiecare noapte, cozi lungi se formau în faţa biroului de paşapoarte. Tineri şi bătrâni, mame cu prunci îmbrobodiţi în şaluri şi pături dormeau nopţi întregi pe caldarâm, în faţa clădirii, pentru a fi printre primii dimineaţa, la deschidere, ca să obţină mult doritul paşaport. Un trecător neevreu observând o dată cum se îmbulzesc oamenii acolo, care mai de care să-şi apuce un loc la coadă, nedumerit, a întrebat:

— Dar ce se vinde aici, oameni buni?

— Portocale.

— Portocale? Păi de ce nu vă duceţi să le cumpăraţi mai bine la prăvălia de după colţ? Acolo nu e nicio coadă, spuse trecătorul, încă nedumerit.

— A, nu, noi vrem fructul acesta direct din pom, a fost răspunsul…

Pentru a nu se face prea multă vâlvă în sânul populaţiei, autorităţile căutau să ţină în secret această „operaţie Israel” cum era numită.

Trenuri speciale încărcau evrei din staţii obscure, departe de centrul oraşului, noaptea, pe întuneric. Noapte de noapte ne duceam şi noi acolo pentru a ne lua rămas bun de la mulţi din prietenii noştri care plecau, iar despărţirea era totdeauna însoţită de lacrimi: „La anul la

Ierusalim!” Urarea aceasta care s-a repetat an după an de-a lungul lungilor veacuri de pogromuri şi persecuţii aducea acum atâta bucurie când acest vis bimilenar se împlinea!

Dar după cum ni se relatează în cartea Exodului, că ***o mulţime amestecată*** părăsise Egiptul împreună cu evreii care părăseau această ţară în vremurile de demult, tot aşa mulţi cetăţeni neevrei căutau şi ei să-şi procure paşapoarte şi documente false ca să poată pleca, pretinzând că şi ei sunt evrei. Chiar şi unii funcţionari cu poziţii înalte în Stat aveau acelaşi gând. Unu! din ei, ofiţer superior de poliţie, m-a vizitat într-o seară, fiind recomandat de un prieten de-al nostru.

El s-a oferit să mă ajute, în cazul meu, în schimbul unei anumite sume de bani şi, totodată, cu condiţia să-i fac şi lui rost de o viză ca evreu, apelând la multele mele cunoştinţe.

— Dacă-mi poţi face rost de aceasta, te pot ajuta să-ţi scoţi soţul din închisoare, mi-a promis. Prietenul care-l trimisese m-a asigurat chiar că omul avea puterea de a-şi ţine cuvântul.

Propunerea îmi surâdea, şi am împărtăşit-o şi lui Mihai, copil de

10 ani pe atunci. Suferise mult băiatul chiar şi la şcoală, unde colegii îi aruncau insulte ca: „eşti fiul unei lepădături sociale” etc. Era o lovitură grea pentru el care-şi iubea atât de mult tatăl, şi nu-mi era uşor să-i explic pe acea vreme motivul întemniţării tatălui său. Mă temeam chiar să nu-şi piardă credinţa în acea încercare grea pentru vârsta lui. Când i-am povestit despre oferta poliţistului, ochii i s-au luminat de bucurie şi speranţă. Dar a doua zi dimineaţă bucuria lui s-a transformat în tristeţe; mi-a povestit că a avut un vis ciudat: „se făcea că un vecin ţinea în mână o pălărie cu care încerca să prindă două păsărele, ba chiar se ruga de ele să intre în pălăria lui. Păsările şi-au fluturat aripioarele pentru o vreme în jurul pălăriei, dar apoi şi-au luat zborul în depărtări”.

Copilul înţelesese că acest vis era o avertizare pentru noi. În adevăr, nimic nu ieşise din acel plan, căci aflaserăm că la numai câteva zile după aceasta, poliţistul fusese arestat.

Multe avertizări ne-a trimis Domnul nostru şi cu alte împrejurări prin visele de noapte ale copilului.

Între timp, tot mai mulţi oameni dispăreau în fiecare noapte. O

dată au fost brusc eliberaţi câţiva deţinuţi şi aduşi cu ambulanţele la casele lor. După ce au povestit alor lor tot ce suferiseră în timpul interogărilor şi le-au arătat cicatricele şi rănile primite, ei au fost rearestaţi după câteva zile. Efectul era atins: acela de a răspândi teroarea în cercuri cât mai largi ale populaţiei.

Câte lacrimi vărsasem atunci gândindu-mă cât de mult trebuie să sufere şi soţul meu în mâinile lor. Mă temeam de asemenea că ar putea să cedeze şi el sub torturi, dând torţionarilor numele prietenilor noştri. E drept că el îmi spusese mereu că ar prefera să moară decât să-şi trădeze fraţii de credinţă. Dar cine din noi îşi poate cunoaşte puterea de rezistenţă sub acele chinuri cumplite? Nu promisese chiar apostolul Petru că nu va tăgădui niciodată pe învăţătorul său chiar de ar fi să

moară? Şi totuşi…

Pe de altă parte, eram încredinţată că chiar dacă el va muri în închisoare ne vom revedea într-o zi din nou la picioarele Celui care e învierea şi Viaţa.

Înainte de arestarea lui, când discutam despre această posibilitate ne învoiserăm chiar ca în cazul în care unul din noi va fi să-şi dea viaţa, ne vom întâlni în cer, la poarta lui Beniamin – una din cele 12

porţi ale Cerului. Nu-şi dăduse chiar Iisus întâlnire cu ucenicii Săi în

Galileea după moartea Sa? ŞI EI Şi-a ţinut făgăduinţa.

ARESTAREA MEA

Într-o seară caldă de august, când Mihai se afla la ţară, la o familie de prieteni, m-am întors seara târziu acasă, după o vizită la o familie cu 6 copii, a căror mamă se afla în spital. Soţul fusese cândva un om înstărit, dar acum comuniştii îi luaseră tot ce avusese, lăsându-l sărac lipit pământului.

Noi, femeile, aveam posibilitatea mai uşor să ne strângem serile pentru rugăciune şi mărturisire prin casele unora care aveau nevoie şi de îngrijire în timpul zilei, cum era familia la care fusesem în acea zi. Ca femei, eram mai puţin supravegheate de ochiul mereu vigilent al Poliţiei Secrete, fapt ce permitea oarecum strângerile noastre ilegale pentru a vesti Evanghelia şi a ţine studii biblice şi rugăciune.

În drum spre casă, seara, am văzut steaguri roşii şi străzile decorate în vederea sărbătoririi a doua zi a „Zilei Eliberării” – 23 August. Obosită, m-am îndreptat spre camera mea ca să mă duc direct la culcare. Dar vărul meu, care locuia atunci la noi împreună cu bătrâna sa mamă, în drumul lor spre Israel, mă întâmpină zicându-mi cu voce alarmată:

— Un vizitator străin a venit să vadă casă, în timpul zilei, spunând că e trimis din partea Oficiului de Spaţiu Locativ. Venise să inspecteze locuinţa, întrucât alţi câţiva

locatari urmează să fie plasaţi în apartamentul acesta. Am însă impresia că motivul real al vizitei acestui străin era mai degrabă să vadă câte ieşiri are locuinţa, îmi spuse, vădit îngrijorat.

Am înţeles îndată la ce trebuie să mă aştept în curând: o percheziţie a poliţiei. Dar fiind prea obosită pentru a mă gândi prea mult la lucrul acesta, am încredinţat pe Mihai în mâna cea bună a Domnului meu, ca şi pe soţul meu şi pe toţi ceilalţi prieteni dragi, cerând ocrotirea lor. Apoi am adormit, istovită. Pe la ora cinci şi jumătate dimineaţa, bătăi puternice în uşă m-au trezit din somn. Vărul meu a alergat repede la uşă să deschidă. Paşi grei se auzeau pe coridor.

— Cine eşti dumneata şi cum te cheamă?

— Hitler, bâlbâi vărul meu care purta, din întâmplare, acel nume de tristă amintire.

— Cum? Puneţi imediat mâna pe el, ordonă şeful bandei. Vărul meu, cuprins de panică, încercă să explice că mama sa fusese căsătorită cu un evreu ortodox cu numele de Haskel Hitler. El refuzase să-şi schimbe numele din respect pentru părinţii săi, deşi acest nume îi cauza acum numeroase necazuri. Până la urmă, poliţiştii se lăsară convinşi că vărul meu n-avea nicio legătură cu odiosul dictator. Împingându-l la o parte cu brutalitate, îşi făcură drum până la camera mea:

— Dumneata eşti Sabina Wurmbrand? mă întrebă pe un ton ameninţător şeful grupului, un bărbat cu o ceafă lată care nu înceta să strige şi să dea ordine subalternilor săi. Suntem informaţi că în această casă se află arme. Arată-ne deci chiar acum unde le-ai ascuns.

Şi, nemaiaşteptând explicaţiile mele, năvălitorii dădură buzna să deschidă sertare, dulapuri şi cufere, azvârlind pe podea tot conţinutul lor.

Pe atunci locuia cu mine, de asemenea, o prietenă şi o soră de credinţă. Ne-am îmbrăcat în grabă şi am sărit din paturile noastre, iar prietena se repezi să ridice unele cărţi de pe podea. Omul cu ceafa groasă o opri însă:

— Lasă asta acum. Îmbracă-te.

Am fost silite să ne îmbrăcăm amândouă în prezenţa a şase bărbaţi străini care călcau în picioare cu cizmele lor obiectele şi cărţile noastre, strigând şi zbierând tot timpul, ameninţând, ca pentru a-şi face curaj să continue percheziţia lor lipsită de sens.

— Nu vrei să ne arăţi locul unde ai ascuns armele? Bine! Nu vom pleca de aici până nu le vom găsi, chiar dacă vom face ferfeniţă tot ce se găseşte aici!

— Singura armă din această casă e aici, i-am răspuns ridicând

Biblia mea de sub picioarele lor. Dar „ceafă-groasă” urlă iarăşi la mine:

— Vii acum cu noi să dai o declaraţie completă despre aceste arme.

Am pus Biblia pe o măsuţă şi am spus:

— Vă rog, daţi-ne câteva minute să ne rugăm mai întâi. Apoi voi veni cu dumneavoastră.

Poliţiştii se uitau cu gurile căscate în timp ce noi ne rugam. Am îmbrăţişat apoi pe vărul şi pe mătuşa mea bătrână, urându-le: „La anul la Ierusalim!”

— „Leşana haba be-lerushalaim!” îmi răspunseră ei în ebraică cu ochii scăldaţi în lacrimi.

Înainte de a ieşi, am luat de pe etajeră un mic pacheţel pe care-l cumpărase o soră din biserica noastră pentru mine: o pereche de ciorapi groşi şi chiloţi de flanelă, lucruri rar de găsit pe atunci. Le lăsasem acolo, împachetate cum erau, gândindu-mă că le voi folosi mai târziu, la iarnă. Acum le-am luat cu mine, neînchipuindu-mi că acele articole îmi vor fi de un aşa mare folos în închisoare. Am fost condusă la maşină (un Olds-mobile) şi îmbrâncită pe locul din spate, în timp ce unul din ei îmi puse o pereche de ochelari mari, negri pe ochi ca să nu văd unde sunt dusă. Călătoria însă a fost foarte scurtă. După numai câteva minute ne-am oprit. Am fost împinsă pe trotuar, am urcat nişte scări şi apoi dusă mai mult pe sus de cei doi poliţişti care mă ţineau.

Fiind zorită din spate pentru a merge mai iute de-a lungul unui coridor mare, am căzut şi mi-am rănit genunchii; dar m-am ridicat repede în picioare după un pumn zdravăn primit în spate. După aceasta, ochelarii mi-au fost luaţi de pe ochi în timp ce o uşă grea se închidea în urma mea. M-am văzut într-o sală vastă în care se aflau multe femei arestate ca şi mine. Unele şedeau pe bănci, altele pe podea, iar sala se umplea mereu cu noi deţinute. Am întâlnit acolo pe soţia unui cunoscut lider al unui partid de opoziţie, pe o doamnă din înalta societate a cărei fotografie o văzusem în ziare; mai era şi o actriţă cunoscută, îmbrăcată într-o rochie uşoară, de vară, aşa cum fusese arestată. Erau acolo şi unele doamne de onoare de la Palat. Eram cu toate, după cum se vedea, *elemente periculoase ale societăţii* şi trebuia să fim îndepărtate, mai ales că urma să se sărbătorească cu mare fast „Ziua Eliberării”.

În realitate, aceasta era o zi de tristă amintire a capitulării ţării nostre în faţa puterii Rusiei Sovietice. Mai târziu am aflat că arestări avuseseră loc în mai toate oraşele din ţară spre a se preîntâmpina orice tulburări sau eventuale contrademonstraţii în rândurile populaţiei.

În sală nu se afla decât un singur bec electric cu o lumină slabă, şi ne-am adunat toate în jurul lui. Nimic de mâncare sau de băut nu ni s-a adus în acea zi. „Oare cât va mai dura această farsă. Şi ce se va întâmpla între timp cu copiii noştri?” se întreba fiecare dintre noi.

Ce va fi cu Minai, rămas acum singur, fără niciunul din părinţii lui? Locuinţa noastră va fi luată şi ea foarte curând de autorităţi. Da, ştiam, el nu va fi lăsat pe stradă, ci va fi, de bună seamă, luat de una din familiile prietenilor noştri. Dar ştiam, de asemenea, că aceste familii puteau fi arestate şi ele în curând. Una dintre femei începu să bată cu pumnii în uşă strigând: „Copiii mei! Copiii mei!” Altele se tânguiau pentru soarta soţilor, a fiilor sau a logodnicilor lor rămaşi singuri. O femeie lângă mine avu o criză de isterie şi leşină; alta era bolnavă de stomac, iar singura căldare care servea drept latrină era plină la refuz. În tot

acest timp, uşa celulei se deschidea fără încetare pentru a împinge înăuntru mereu alte femei, care strigau la gardieni:

„Dar eu n-am făcut nimic. Ce aveţi cu mine?”

Actriţa era convinsă că pe ea o vor libera în curând, ca şi altele, de altfel. Fiecare din aceste femei fuseseră chemate la poliţie „numai pentru a da o declaraţie”. Unele se aflau de zece ani şi mai bine în închisori, tot „dând declaraţii”.

A doua zi dimineaţa începu parada cea mare, cu muzica militară cu tobe şi surle care făceau să răsune văzduhul. Ferestrelele celulei erau vopsite pe dinafară aşa încât nu se putea vedea nimic. Dar cum parada trecea pe deasupra capetelor noastre, am înţeles că ne aflăm în beciurile Prefecturii Poliţiei din capitală, pe calea Victoriei, în centrul oraşului. Cei ce mergeau în marş scandau lozinci ca: „Trăiască

23 August care ne-a adus libertatea!” şi „Moarte bandiţilor şi trădătorilor din închisori!”

„Să vă fie ruşine, murmurau «elementele-pleavă» din dosul zăbrelelor”.

Se cântă apoi din miile de guri noul imn, **Internaţionala**: „În urma noastră zac lanţuri sfărâmate…” Ce ironie! ne gândeam noi.

Niciodată, de-a lungul întregii istorii a României nu se aflau, ca în acele zile, atâtea mii de cetăţeni nevinovaţi în lanţuri în toate închisorile ţări!

A doua zi gardienii ne aduseră pâine neagră şi un fel de supă în ceşti grele de metal. Apoi, a apărut un sergent care ne striga pe fiecare pe nume, după o listă pe care o avea în mână. Să fie oare acesta semnul că ne vor da drumul? Numele meu se afla pe cea dintâi listă.

Ochelarii negri mi-au fost puşi din nou pe ochi şi am fost transportată la sediul poliţiei secrete din Calea Rahovei.

— Cunoaşte cineva pe această femeie? întrebă gardiană înainte de a mă împinge în strâmta celulă.

Aceasta era o manevră perfidă a poliţiei secrete, prin care îi lipsea pe deţinuţi chiar şi de micul confort de a se regăsi împreună cu prieteni sau rude. Dar cum nimeni nu mă cunoştea, am fost admisă înăuntru.

În timpul interogatoriilor, deţinuţii erau în permanenţă transferaţi din celulă în celulă, niciodată nu erau lăsaţi pentru mult timp în acelaşi loc, pentru a nu putea închega prietenii cu ceilalţi. În afară de aceasta, fiecare nou-venit putea fi un informator plantat acolo de poliţie pentru a spiona pe ceilalţi.

În celula în care mă introdusese pe mine se aflau mai mult ţărănci.

Una singură era o tânără studentă la medicină. Ţărăncile fuseseră arestate pentru că acel jaf oficial numit „colectivizarea pământurilor”.

Implica luarea cu japca a pământurilor, gospodăriilor şi tot ce aveau.

Lupte crâncene avuseseră loc împotriva funcţionarilor care veniseră să implementeze această nouă lege. Teroarea era folosită împotriva familiilor care se împotriveau, şi un mare număr de ţărani fuseseră executaţi de aşa-numitele tribunale ale poporului. Peste 100.000 din ţăranii care supravieţuiseră se aflau acum în închisori, iar femeile lor, de asemenea.

În celula în care am fost transferată după câteva zile se afla un pat, nimic mai mult. Articolul care era căutat cu ochii de fiecare deţinut în primele clipe ale arestării lui era ciubărul pentru latrină, mai ales că stomacul ne era de regulă stricat din pricina emoţiei şi a hranei proaste. Dar aici lipsea. Eram scoase la latrină numai de 3 ori pe zi:

la 5 dimineaţa, la 3 după amiază şi seara, la ora zece înainte de culcare.

Gardienii rămâneau impasibili la rugăminţile noastre de a fi scoase când simţeam nevoia, căci ei aveau ordinele lor. Celula avea un singur gemuleţ mic, aproape de plafon şi prevăzut cu zăbrele de fier pe dinafară, iar înăuntru era umed şi rece cu toată căldura de august de afară. Cât de

bine îmi prindea acum pardesiul ce-l luasem cu mine, şi acei ciorapi de lână! Când mă vor chema? Şi ce voi răspunde? mă întrebam necontenit.

Pe vremuri, când Richard era arestat de autorităţile naziste, aşteptam să fie liberat, stând pe un scăunel ore întregi la o cafenea situată peste drum de localul poliţiei. După fiecare liberare el îmi spunea: „Ştiu acum ce e iadul: să stai singur pe întuneric amintindu-ţi păcatele”.

Acum, trăiam şi eu aceeaşi experienţă, păcatele trecutului chinuindu-mi fără încetare conştiinţa.

Gardianul care-mi aducea mâncarea (mămăliga) în celulă era un om ceva mai în vârstă. M-am bucurat, deoarece aceştia erau mai puţin cruzi decât cei tineri şi arătau mai multă omenie faţă de deţinuţi.

— Azi supa e ceva mai deasă, îmi şopti arătând cu degetul spre farfurie.

Poate că acest gardian era unul din aceia care gândea şi el (în secret, evident) că în curând vor veni americanii şi situaţia în ţară se va schimba. Face deci să te pui bine pe lângă cei arestaţi acum, căci nu se ştie ce ar putea fi mâine.

Odată, acelaşi gardian se oferi să ducă un mesaj de la mine familiei mele. Am refuzat, temându-mă că acesta ar putea fi o nouă capcană pentru prietenii care ar primi mesajul meu. Altă dată el îmi şopti că întrebase o dată pe unul din superiorii săi de ce se află atât de mulţi cetăţeni în închisoare.

— Vezi-ţi de treaba dumitale şi nu mai pune astfel de întrebări, dacă nu vrei ca încă unul să se adauge la numărul lor, mi-a răspuns ofiţerul.

— Dar ştii ce s-a întâmplat apoi? Ofiţerul a fost arestat şi el chiar a doua zi; nimeni nu ştie de ce. Şi nimeni nu l-a mai văzut de atunci.

Aşa a fost dintotdeauna: cei ce sunt azi judecători vor fi ei înşişi judecaţi mâine, spuse gânditor.

Noaptea era greu să adorm din pricina zgomotului şi scârţâitului uşilor grele de fier de pe coridor care se

închideau şi se deschideau fără încetare, a paşilor grei ai gardienilor, precum şi a înjurăturilor şi limbajului obscen care se auzea clar pe coridor. Şi, ori de câte ori se auzea vreo uşă deschizându-se, tresăream, gândindu-mă cu teamă că mi-a venit rândul să fiu chemată la interogatoriu. Dar ziua interogatoriului a venit ceva mai târziu.

— Spatele la zid, îmi porunci o voce aspră.

Ochelarii mi se puseră din nou pe ochi. Cuprinsă de spaimă am fost dusă de mâini de-a lungul coridoarelor. Ce va fi acum? Unde mă duc ei? Nu cumva sunt dusă spre locul de execuţie, la adăpostul întunericului şi fără nicio avertizare? Dar nu, am fost introdusă într-o cameră mare, scăldată de lumina soarelui care mă orbea după ce stătusem în întuneric înainte de aceasta. Ochelarii mi-au fost daţi jos de pe ochi. Am fost aşezată pe un scaun, iar în faţa mea, aşezaţi la o masă mare, doi ofiţeri în uniforma Securităţii. Unul, un maior corpolent şi cu o mustaţă deasă. Celălalt, un tânăr blond care fusese şi la percheziţionarea locuinţei noastre în ziua arestării mele. Avea ochi albaştri şi se uita la mine cu o privire ciudată. Obrazul şi trăsăturile feţei lui, părul şi ochii aceia albaştri îmi aminteau în mod straniu de cineva din trecut, dar nu-mi puteam reaminti. Deodată mă

Nobleţea c-5

cutremurai: omul semăna atât de bine cu acel tânăr pe care-l cunoscusem odinioară la Paris, pe vremea studenţiei mele, şi care fusese primul meu prieten. Ce asemănare!

Aşteptam însă să aud, în sfârşit, motivul arestării mele şi maiorul, silindu-se să se arate răbdător, îmi spuse:

— Doamnă Wurmbrand, te-am chemat să dai o declaraţie, în prezenţa noastră. Mărturiseşte-ţi crima împotriva Statului de care eşti învinuită.

— Dar n-am ce să declar. Eu n-am nicio idee de ce am fost adusă aici.

— Oh, lasă că ştii dumneata foarte bine, zise el.

Pe masă se aflau hârtie şi un creion, şi am scris

câteva rânduri declarând că nu-mi este cunoscut motivul arestării mele. El se uită la cele scrise, dădu din cap şi făcu semn să-i fie adus următorul deţinut.

Sub ghionturile şi înjurăturile însoţitorilor mei am fost readusă în celulă, legată la ochi ca mai înainte. Unul din gardieni mă pândea la vizetă:

— Stai acum şi gândeşte-te la tot ce ţi-a poruncit ofiţerul să declari, că de nu… ai să vezi ce-o să păţeşti!

Urmară torturi, intimidări, batjocuri, umilinţe, ameninţări. Apoi tortura mintală pentru a te pregăti pentru interogare. Urlete de durere şi de spaimă (care veneau de pe benzile de magnetofon şi amplificatoare) care te asurzeau şi te îngrozeau cu pocnetele împuşcăturilor repetate care părea să vină de afară, din direcţia plutonului de execuţie. Apoi, gândul chinuitor al oricărei mame despărţite cu forţa de copilul ei. Cât despre tortura fizică – îi văzusem efectele deja la alţi deţinuţi. De altfel, avusesem şi eu o astfel de experienţă sub ocupaţia nazistă.

Unii creştini gândeau că un om n-are voie să mintă nici pentru a scăpa viaţa altora; ei chiar procedau în consecinţă. Dar dragostea e superioară adevărului. Un doctor are voie, ba chiar are datoria să inducă în eroare pe un nebun fanatic care ameninţă pe alţii cu o armă de ucidere, până îl dezarmează. Tot astfel, ura comunistă inerentă acestei ideologii e o nebunie, o atitudine fără niciun sens. Datoria noastră e să inducem în eroare pe cei al căror scop este să distrugă oameni nevinovaţi.

A doua zi mă aflam din nou în faţa celor doi anchetatori, care de data aceasta aveau o listă în mână. Ea conţinea întrebări pe care mi le puneau pe rând, una după alta. Am înţeles îndată că scopul lor era de a obţine de la mine informaţii cu care să-l poată apoi învinui pe Richard.

— Orice om îşi are punctul său slab, nu-i aşa? începu maiorul, căutând astfel să afle care erau punctele slabe ale soţului-meu.

Tânărul se uita spre mine neîncetat, zâmbind, în timp ce maiorul căuta să mă convingă despre binefacerile

comunismului, asigurându-mă că ei sunt, de fapt, prietenii mei şi ai soţului meu. Ei ar fi dorit să-l libereze, desigur, dar aveau nevoie mai întâi de unele informaţii – zicea. La întrebările despre subiectul discuţiilor dintre

Richard şi colegii săi am răspuns că ei discutau numai subiecte religioase, niciodată despre politică. El încercă să-mi arate că şi Biblia e plină de subiecte politice: profeţii se răsculau şi rosteau ameninţări împotriva domnitorilor Egiptului şi chiar Iisus criticase casta domnitoare din timpul Său. De bună seamă deci că şi soţul dumitale are o părere bine definită despre guvern.

— Soţul meu nu e interesat de politică.

El însă insistă:

— Noi ştim, că el a avut o audienţă la regele Mihai cu puţin timp înainte de abdicarea sa. De ce?

— Nu era niciun secret în aceasta. Regele obişnuia să acorde audienţă multor altor cetăţeni.

— Cât timp a durat această audienţă şi ce s-a discutat acolo?

— Niciun fel de aluzie la subiecte politice nu s-a făcut în cursul celor două ore ale audienţei, am spus.

— Atunci despre ce s-a discutat totuşi în tot acest timp?

— Despre Evanghelie.

Apoi maiorul se sili să pară mai sincer ca oricând şi zise:

— Nu vă înţeleg, doamnă. Atât dumneata cât şi soţul dumitale, ca evrei, ar trebui să ne fiţi recunoscători că v-am salvat de nazişti, şi să treceţi de partea noastră.

Apoi, încruntându-şi privirea, spuse deodată mai încet:

— Soţul dumitale este acuzat de activităţi contrarevoluţionare şi ar putea fi executat. Chiar proprii lui colegi au dat declaraţii împotriva lui, acuzându-l.

Inima mi se strânse. Omul minţea, desigur. El pândea acum cu atenţie să observe” reacţia mea. Am căutat să par

indiferentă şi calmă, iar el continuă:

— Ar fi posibil ca acuzatorii lui să fie, în fapt, chiar ei înşişi contrarevoluţionarii adevăraţi, şi, denuţându-ţi soţul, ei nu caută decât să-şi salveze propria piele. Dar cum putem afla noi adevărul dacă nu ne spui ce discută între ei de obicei cei ce lucrează în misiune?

Spune-ne deci totul, denunţă deschis pe adevăraţii contrarevoluţionari, şi aşa soţul dumitale va putea fi curând liberat.

Colegul său tânăr adăugă:

— Desigur, chiar mâine el ar putea fi din nou acasă între ai săi.

În adevăr, ce dulce şi ispititor era acest gând acum! Dar nu! L-am alungat repede din mintea mea şi am răspuns:

— Nu, nu ştiu nimic din toate acestea.

În acea noapte, după ce am fost dusă în celulă, încercam să-mi pansez rănile. Picioarele aproape că-mi atingeau marginea patului prea scurt. Sărmanul Richard! înalt cum e, cum să se poată odihni pe paturile atât de scurte ale închisorii? Cum trebuie să sufere el în momentul acesta! Dorinţa de-a fi din nou cu el era atât de puternică încât aproape că mă simţeam gata să declar orice celor care mă inter. ogau, numai să-i dea lui drumul. În momentul următor gândul acesta mă cutremură. Da, doream să ştiu că el va trăi, dar cât de mult doream în acelaşi timp să-l ştiu rezistând ispitelor de orice fel, ca un viteaz. Aceste două dorinţe se luptau fără preget în inima mea.

Astăzi, maiorul părea obosit, iar ochii îi erau tulburi. Totuşi mi se părea că întrezăresc o licărire de omenie în privirea lui. Întrebările lui veneau acum repede, se succedau una după alta în timp ce el bătea cu degetele în masă, nerăbdător. Întrebările erau astăzi mai ales despre nazişti. De ce am adăpostit ofiţeri nazişti în casa noastră?

Nu ştiam că unii cetăţeni au fost executaţi pentru că îi adăpostiseră pe unii din ei?

La aceasta i-am răspuns că pentru noi atunci, aceştia erau oameni în nevoie, şi i-am ajutat aşa cum ajutam pe oricine care ne-o cerea; evrei, ţigani şi alţii, fără nicio legătură cu vederile lor.

— Foarte bine, deci nu vrei să-ţi recunoşti vina. Am azi o surpriză plăcută pentru dumneata. Şi apăsă pe un buton. Gardienii împinseră înăuntru pe un om pe care-l cunoşteam bine: Ştefănescu. El fusese cu noi în 1945 şi ştia ce făcusem pentru a-i ajuta pe germani. Omul se apropie, apoi respiră adânc şi închise ochii.

— Ştefănescu, spuse maiorul aprinzându-şi calm o ţigară. Povesteşte-ne acum cum au adăpostit Wurmbranzii pe acei nazişti în casa lor. Dumneata cunoşti, desigur, pe această femeie.

— Nu, n-o cunosc, răspunse cel întrebat.

— Cum, n-o cunoşti? Minţi, se răsti la el maiorul.

— Nu mint, domnule maior. N-am văzut pe femeia aceasta în viaţa mea, zise Ştefănescu şi închise din nou ochii.

Maiorul începu să răcnească ameninţător, la el apropiindu-şi din ce în ce obrazul de al lui. Acesta însă repeta întruna, ca din transă, că nu mă cunoaşte.

Şi totuşi Ştefănescu mă cunoştea bine. Ştiam, de asemenea, că nu din intenţii prietenoase se putea explica purtarea lui de acum. Îmi era clar, însă, un lucru: Dumnezeu îl orbise pentru acele clipe pentru a nu mă recunoaşte. În cele din urmă omul a fost scos afară, iar maiorul nervos se uită spre mine cu un aer întrebător. Părea că gândeşte:

„Acuzarea aceasta e absurdă. Altfel cum s-ar putea explica faptul ca doi evrei să adăpostească pe duşmanii lor cei mai mari, naziştii, tocmai în casa lor, punându-şi astfel vieţile în primejdie pentru cei care le uciseseră toată familia în pogromuri? Nu, imposibil să cred asta!”, părea să conchidă el în mintea lui. Apoi schimbă cu totul subiectul. Acum eram întrebată despre activitatea noastră în rândurile soldaţilor sovietici. Dar am reuşit să ocolesc

întrebările mai primejdioase. Mai târziu, în celulă, mi-am reamintit iar cu câtă simplitate şi credinţă ascultau Cuvântul Evangheliei acei soldaţi ruşi, pe vremuri, când Richard le vestea Biblia. Ba unul din ei dansase chiar prin odaie, de bucurie, când află că Iisus a înviat din morţi, după răstignirea Sa…

Evenimentele din acea zi păreau mai încurajatoare. Domnul fusese cu mine, ajutându-mă să ocolesc atât întrebările cu privire la publicarea Evangheliilor în limba rusă, cât şi altele mai delicate.

Poate – îmi spuneam – cel mai mare rău a trecut. Şi în acea clipă, o fărâmă de var de pe perete mi-a căzut pe pat. Am ridicat-o şi am însemnat cu ea o cruce albă pe pătura de culoare închisă: expresia recunoştinţei mele faţă de Dumnezeu.

De data aceasta, tânărul anchetator era însoţit de un altul: un om înalt, cu umeri laţi, chel şi transpirând din greu. În timp ce studia dosarul din faţa sa, tânărul lua notiţe, ca de obicei, dintr-o carte groasă:

manualul lui de instrucţie. Noul anchetator îmi puse întrebări azi mai mult de ordin personal: familia mea, prietenii, călătoriile peste hotare, cum mi-am petrecut anii studenţiei în străinătate etc. Părea binevoitor, aproape mieros. Dar deodată spuse pe un ton rece şi oficial:

— Acum vrei să ne vorbeşti despre viaţa dumitale sexuală. Neînţelegând întrebarea, el îmi explică răbdător:

— Da, aşa cum ţi-am spus, mă refer la amănunte din viaţa dumitale sexuală. Ce ai de povestit despre acest subiect? Presupun că ai o anumită experienţă în această privinţă, nu? Spune-ne cum a fost când ai început cu primul băiat? Cum te-a sărutat şi cum i-ai întors sărutările. Ce s-a întâmplat apoi? Sau partea aceasta ai păstrat-o pentru al doilea tânăr care ţi-a ieşit în cale. Fă o comparaţie între cei doi sau poate trei. Continuă apoi cu ceilalţi amanţi pe care i-ai avut. Povesteşte-ne totul cu de-amănuntul.

Tonul său politicos era ca o palmă peste obrazul meu.

— Da, spune-ne totul, vrem să auzim fiecare detaliu. Sunt sigur că ai destule să ne spui despre subiectul acesta, adăugă tânărul.

Încercând să-mi păstrez calmul, am răspuns:

— Nu mă aflu în faţa unui tribunal de moravuri şi nu aveţi niciun drept să-mi puneţi astfel de întrebări.

— Aici noi judecăm tot ce ne place. Se zvoneşte despre dumneata că ai fi un fel de sfântă. Dar noi ştim că nu e aşa. Şi de aceea vrem să te prezentăm în adevăratele dumitale culori, zise răstit chelul şi mă privi fără să clipească. Iar tânărul locotenent spuse şi el:

— Da, chiar aşa, ca pe o prostituată.

— Nu vă aşteptaţi să vă vorbesc despre acest subiect, căci n-am de gând.

— Bine, vom vedea noi.

Chelul începu deodată să-mi arunce cuvinte murdare şi pline de obscenităţi, bătând tactul în masă cu fiecare cuvânt obscen pe care-l rostea. Capul mi se învârtea, transpirasem din greu şi devenisem toată o apă. Mă simţeam aproape de leşin. Am refuzat mai departe să răspund, iar el continua cu acelaşi limbaj. După vreun ceas încetă.

Tânărul se concentra acum, ca în alte zile, la manualul său. Metoda aceasta nu părea să fie nouă pentru ei. O practicaseră, desigur, şi cu alţii. Tânărul părea chiar oarecum plictisit.

— Nu-i nimic, tună chelul, timpul e de partea noastră.

După o mică pauză de tăcere – cea mai crudă dintre lovituri a păstrat-o pentru final – adăugă:

— Soţul dumitale a mărturisit, recunoscând că e un trădător şi un spion. În curând şi dumneata vei fi azvârlită la lada cu gunoi. Şi totuşi – spuse apropiindu-se tot mai mult de obrazul meu, nu vei ieşi de aici până nu ne povesteşti despre viaţa dumitale sexuală. Şi se uită la mine cu o privire lungă, iscoditoare, în timp ce eu tremuram din tot trupul.

Târziu, în celula mea, trecând iar prin coridoarele

acelea rău mirositoare, ochelarii îmi căzură de pe nas cu o clipă înainte de a mă afla înăuntru. Am putut vedea atunci pentru întâia dată numărul celulei mele: şapte. Aşadar mă aflu în celula numărul şapte: număr sfânt!

Şapte este numărul zilelor Creaţiunii. Candelabrul Templului de la

Ierusalim avea şi el şapte braţe. M-am aruncat pe pat, suspinând şi plângând. După o bucată de vreme însă, o mare linişte se aşternu peste sufletul meu, care părea că pluteşte acum în depărtări, dincolo de zidurile închisorii. *Noi suntem răstigniţi împreună cu Hristos,* îmi veniră în minte Cuvintele Scripturii. Iar de va veni clipa când va trebui să strig şi eu, „s-a săvârşit”, aş fi dorit cu ardoare să pot rosti şi eu, ca şi Mântuitorul meu, numai cuvinte de dragoste faţă de fraţi, de prieteni şi chiar faţă de banditul de lângă mine aşa cum a făcut

Iisus. Ştiam că nu eram singură în încercările mele, ci Dumnezeu era cu mine.

— Jos! În picioare, strigă deodată mânios Mielu, gardianul-şef, care se ivi în pragul celulei. Aici nu-i hotel! Altfel, dacă fiecare bandit ar sta culcat toată ziulica şi s-ar îngraşă aici, s-ar bate cu toţii între ei să ajungă aici. *Voi trebuie să învăţaţi ce este închisoarea!*

Mielu îi era numele, dar prin firea sa numai un miel nu era. El făcea adesea vizite de inspecţie prin celule şi pe coridoare şi la alte ore decât cele reglementare.

— Faţa la mine. Ai ceva de raportat?

— Am voie să capăt o lingură pentru supă?

— Ţine-ţi gura! Când vorbeşti cu mine să taci din gură, strigă, râzând apoi de propria lui glumă, care era cunoscută deja bine prin diferitele închisori.

Cei care-l cunoscuseră mai înainte spuneau că Mielu trăise din vânzarea şireturilor de ghete prin cafenele şi baruri. Poziţia sa de acum şi-o câştigase după ce slujise noilor stăpâni, ca informator. Era plin de sine, îşi dădea mare importanţă şi se manifesta ca atare în toate împrejurările.

Pe la orele prânzului ni se aducea în celulă o supă greţoasă pe care trebuia s-o sorbim pe loc, acesta era regulamentul.

Greviştii foamei erau hrăniţi împotriva voinţei lor: fiecare din aceştia era ţinut de doi gardieni în timp ce un al treilea îi turna supa pe gât. Dar, pentru că în aceste situaţii se dădea de obicei grevistului o hrană mai consistentă, mulţi declarau greva foamei în speranţa că vor fi şi ei hrăniţi ceva mai bine pentru un timp. Am zâmbit, amintindu-mi atunci cât de pretenţios fusese Richard la începutul căsătoriei noastre cu privire la mâncarea pe care i-o găteam. Şi cât şi-ar fi dorit el acum acea mâncare! înainte de arestarea noastră, învăţasem amândoi pe dinafară pasaje întregi din cartea Exodului, care relata despre izbăvirea copiilor lui Israel din ţara robiei. Acum „reciteam”.

În fiecare. noapte acele pasaje şi îmi închipuiam că Richard făcea la fel. Şi ştiam amândoi că Domnul Dumnezeu ne va izbăvi într-o zi şi pe noi, ca pe strămoşii noştri.

— Eşti gata azi să răspunzi la întrebările noastre? îşi începu brusc interogatoriul anchetatorul, care azi duhnea a rachiu şi tutun. Ne vei instrui şi pe noi în sfârşit cum arată viaţa sexuală a unei sfinte?

Locotenentul îi aruncă o privire cam jenată, părând oarecum şocat de introducerea prea bruscă a colegului său mai vârstnic. Avea din nou cu el manualul şi notiţele sale. El era unul din acei tineri simpli, luaţi probabil de la munca lui din fabrică şi trimis să se instruiască pentru a deveni unul din liderii de mâine ai proletariatului, înainte de a fi promovat, trebuia să treacă un examen pentru a dovedi că a învăţat să conducă o anchetă. Colegul său începuse din nou să înşire obscenităţi, iar eu repetam întruna că îi contest dreptul de a-mi pune astfel de întrebări. Mă simţeam slăbită şi gata să cad de oboseală, căci nu putusem dormi în noaptea aceea.

Curios cum îmi amintea acum acel tânăr ofiţer de

vechiul prieten din Paris, pe care-l cunoscusem cu atâţia ani în urmă. Pe unde o fie el oare acum? Da, şi el avea o faţă frumoasă, dar vai! de atâtea ori o faţă frumoasă poate ascunde obiceiuri urâte şi un caracter urât!

După vreo oră de la începutul anchetei mă simţeam extenuată de-a binelea. Totuşi am avut puterea să repet întruna:

— Nu vă voi spune ceea ce vreţi să auziţi.

— Scoateţi-o afară! strigă în sfârşit chelul, însoţindu-şi ordinul cu o nouă grosolănie. Tânărul căsca acum de plictiseală în timp ce eram scoasă afară.

După câteva zile am fost transferată într-o celulă comună. Era atât de frig, iar pardesiul şi ciorapii mei de lână erau acum invidia întregii celule. Eram bogată. Am încercat să împart cu celelalte deţinute „averea mea”. Pardesiul a servit unora drept pătură, sau haină de gală când erau aduse la anchetă. Când am oferit ciorapii mei unei tinere care avea numai o rochie subţire de bumbac, i-au dat lacrimile, sărmana. Toate acele femei din celula comună erau îmbrăcate, spre uimirea mea, în rochii de seară! Erau rochii de vară lungi, fără mâneci, din saten alb care erau târâte acum pe podeaua murdară.

Fuseseră arestate când veneau de la Legaţia Americană, unde văzuseră un film despre ursul polar. Poliţia secretă a oprit taxiu! cu care se întorceau acasă şi le-a arestat aşa cum erau, fiind acuzate de spionaj în favoarea americanilor. Interogări nesfârşite au urmat, au fost ţinute fără mâncare sau băutură şi fără nicio clipă de somn, zi şi noapte, în tot cursul anchetelor. Ele n-au recunoscut însă vina ce li se aducea.

Acum îşi aşteptau procesul. Între timp, rochiile lor odată elegante erau acum numai zdrenţe. Fâşii din ele fuseseră rupte pentru a le servi de batiste, de şervete şi pentru alte necesităţi. Erau atât de recunoscătoare când le oferream pardesiul meu, pe rând, ca să-şi poată acoperi umerii goi şi rochiile zdrenţuite când erau chemate la anchetare.

Deodată uşa grea se deschise şi gardianul care intră îmi făcu semn cu mâna:

— Tu, de colo, îmi zise, neputând pronunţa corect numele meu de rezonanţă germană. Din nou ochelarii pe nas şi marşul de-a lungul coridoarelor începu.

— Luaţi-i ochelarii, porunci o voce.

M-am văzut într-o cameră având lumini puternice care mă orbeau.

Dar n-am văzut nicio fereastră acolo. Părea să fie undeva sub pământ.

La o masă lungă erau aşezaţi nu mai puţin de zece ofiţeri în uniformă; pe trei dintre ei îi mai întâlnisem, înainte. Unul din ei începu:

— Ai cunoştinţă despre ce s-a întâmplat soţului dumitale?

— Cred că dumneavoastră ar trebui să ştiţi aceasta şi să-mi spuneţi şi mie.

— Şezi, spuse mustăciosul maior care mă anchetase pentru prima oară. Dacă cooperezi acum răspunzând la toate întrebările, te putem lăsa să-l vezi.

Credeam, pe atunci, în naivitatea mea, că ei ar putea face în adevăr acest lucru. Poate l-au şi judecat şi achitat văzând că e nevinovat.

Un sergent ridică un teanc de fotografii de pe birou şi mi le vârî sub ochi:

— Cunoşti pe omul acesta? Dar pe acesta? Dar pe acesta?

Numai pe unul îl recunoscusem din tot teancul, dar am negat, că l-aş fi întâlnit vreodată. Acesta era un prieten drag, soldat rus care venise la credinţă şi fusese botezat la noi. Dar cât de schimbat părea el acum!? Unde să fie el oare? Ofiţerii începură unu! după altul să strige la mine, căutând să mă intimideze. Întrebări, mereu întrebări.

La unele n-am putut răspunde, iar la altele nu voiam să răspund.

Ancheta a durat mai mult ca de obicei sub luminile

orbitoare care mă ameţeau. Capul mi se învârtea, iar nervii îmi erau întinşi la maximum.

— Nu căuta să fii şireată, căci noi mai avem şi alte metode să te facem să vorbeşti.

Am fost readusă în celulă după multe ore, suspinând din greu şi hohotind de plâns.

— N-ai voie să boceşti aici! strigă gardianul, ivindu-se în prag.

Dar nu m-am mai putut opri de data aceasta, iar plânsul meu a influenţat pe celelalte femei care au început să plângă şi ele. Gardianul cu faţa impasibilă ca de lemn ieşi şi încuie uşa celulei. După aproape două ore de plâns, liniştea mi-a revenit şi am început să mă gândesc la toate evenimentele de peste zi. Eram hotărâtă ca nici de acum înainte să nu menţionez niciun nume, ştiind bine că pe oricine dintre prietenii noştri l-aş menţiona ar fi arestat şi torturat ca mine. Totuşi nu credeam să mai pot rezista unor anchete cumplite ca cea de azi.

La următorul interogatoriu, din nou ofiţerul chel era acolo şi începu să folosească noi tactici. Mă primi zâmbind:

— Doamnă Wurmbrand, gândeşte-te: eşti încă femeie tânără, ai numai 36 de ani. Cei mai buni ani ai vieţii unei femei sunt încă înaintea dumitale. De ce te încăpăţânezi deci şi nu cooperezi cu noi, răspunzând la întrebările noastre? Chiar de mâine ai putea fi liberă dacă ne-ai da numele acelor trădători.

Nu i-am răspuns nimic.

El spuse din nou:

— Să discutăm acum raţional. Fiecare persoană îşi are preţul ei.

Spune-ne deci, care ţi-e preţul? Ce-ţi doreşti? Libertate pentru dumneata şi pentru soţul dumitale? Să-i aranjăm chiar şi o biserică bună în care să servească? Noi vom avea grijă şi de familia dumitale.

Ne-ai putea fi de mare folos. Ei, ce zici, facem târgul?

— Mulţumesc, dar eu nu mă pot vinde, căci m-am vândut Altuia cu mult mai înainte. Fiul lui Dumnezeu a fost

torturat şi S-a dat la moarte de bunăvoie pentru mine. Prin El voi moşteni odată cerul.

Puteţi dumneavoastră să-mi oferiţi un preţ mai scump ca acesta?

Chelul păru deodată foarte obosit. Vocea îi era răguşită şi arăta ca un om frustrat. El îşi strânse pumnul şi, pentru o clipă, credeam că mă va lovi cu el în faţă. Dar nu, el îşi retrase mâna. Netezindu-şi apoi cămaşa, scoase un oftat adânc.

Trecu şi ziua de 23 octombrie, ziua aniversării căsătoriei noastre.

Cât de tristă era acum acea zi!

Venise iama. Copilul meu era atât de sensibil la frig, încât se îmbolnăvea în fiecare iarnă. Cine-l va îngriji acum? Cine va veghea asupra lui? Mihai era aşa de neastâmpărat! Odată, într-o excursie băuse apă dintr-o baltă cu apă stătută, rămânând aproape mort! Cine va avea grijă de el acum? Da, era mătuşa Suzana pe care el o iubea foarte mult. Darea avea, sărmana, propriile ei necazuri. Toate aceste frământări şi temeri îmi sfredeleau inima zi de zi. Şi când, în acea zi de noiembrie, directorul închisorii apăru pe neaşteptate în celula noastră, poruncindu-ne să ne pregătim de plecare în zece minute, ne cuprinse teama, neştiind dacă această plecare neaşteptată ne aduce liberarea sau suntem duse spre locul de execuţie.

Sentinţa mea fusese: 24 de luni de muncă forţată. Dar după trecerea acestei perioade, o nouă sentinţă mi-a fost impusă fără ca să fiu anunţată de lucrul acesta. La fel se întâmpla şi cu celelalte deţinute, şi cu mii de bărbaţi deţinuţi. Eram cu toţii parte esenţială a noului plan economic al ţării. Lagăre noi de muncă au fost înfiinţate peste tot şi în ele erau trimişi toţi cei care nu se puteau încadra în noua societate, precum şi „sabotorii” care nu-şi împlineau normele de lucru în fabrici şi colective agricole. Toţi aceştia erau arestaţi acum şi trimişi în acele locuri pentru „reeducare”. Nu mai puţin de 20.000 de sclavi, bărbaţi, femei, bătrâni şi copii formau populaţia acelor

lagăre. Erau acolo copii de 12 ani împreună cu bătrâni de 70 de ani şi chiar peste această vârstă. Aceasta era metoda cu care s-a efectuat „reconstrucţia socialistă” la noi şi în toate celelalte ţări satelite Moscovei.

Statul putea face ce voia şi publica numai ce-i plăcea; aşa bunăoară, despre procese şi sentinţe ale deţinuţilor politici nu găseai un singur rând în ziare. În schimb acestea erau pline de laude ditirambice la adresa guvernului care a reuşit să soluţioneze problema şomajului, nu ca ţările din Occident unde bântuie din plin această boală. Politicieni şi oameni renumiţi din Occident lăudau şi ei noul guvern român care a creat locuri de muncă pentru fiecare din cetăţenii săi.

Mai înainte să fiu transferată într-un alt loc de detenţie, am fost adusă *la cea mai temuta închisoare din ţară – Jilava.*

LA JILAVA

Camionul în care călătoream frână brusc. Aşteptam acum în tăcere noile ordine.

— Jos ochelarii! se auzi o voce.

Am fost duse într-o încăpere mare, cu pereţii lucind de umezeală.

Gardiene în uniformă păstrau ordinea. Printre acestea, o femeie mică de statură, cu părul roşcat şi cu o musculatură bărbătească îşi făcu de îndată apariţia.

— Sunt sergentul Aspra, zise. Aşa cum mi-e numele îmi e şi firea, nu uitaţi asta.:

Apoi ni s-a ordonat să dezbrăcăm hainele noastre civile şi ni s-a dat fiecăreia o uniformă. Un funcţionar nota într-o condică articolele de îmbrăcăminte ale fiecăreia dintre noi, iar efectele au fost date în păstrare la magazie. Mi-au luat pardesiul pe care-l păstrasem până atunci şi am rămas în rochia subţire pe care o purtam. Mi-au lăsat ciorapii, care erau plini de găuri acum. Am fost conduse prin coridoarele întunecoase cu tavanul boltit, şi un miros puternic de mucegai ne izbea în faţă. În dosul grilajelor de oţel stăteau trupe ale Securităţii în uniformele lor.

Jilava nu-mi era cu totul străină, căci fusesem aici cândva cu o tânără fată care-şi căuta logodnicul care dispăruse. Odată, în cursul lungilor luni de detenţie am cunoscut două eleve de şcoală, fetiţe de

15 ani care erau aduse şi ele la centrul de anchetări. Aceste copile făcuseră parte dintr-un grup de tineri patrioţi care încercaseră să lupte împotriva noilor tirani. Ele îmi ziseră atunci:

— Să te ferească Dumnezeu, dragă, să ajungi vreodată în celula numărul patru a Jilavei!

Acum sergentul Aspra descuia în faţa noastră una din uşile grele, zăbrelite şi zise:

— Acest grup e pentru celula 4.

Deşi era ora prânzului, celula era complet întunecată. Un singur bec electric foarte, foarte slab atârna în mijlocul plafonului. Două rânduri lungi de paturi de scânduri erau fixate de-a lungul pereţilor.

Un coridor strâmt trecea prin mijlocul celulei, iar la celălalt capăt era o fereastră mică, vopsită pe dinafară şi întărită cu grilaj de fier. Câteva perechi de ochi se îndreptară spre mine.

— Eu sunt Viorica, se auzi o voce din penumbră. Sunt şefa celulei.

Şi făcând un semn cu mâna zise celorlalte:

— Daţi-i locul de sus, din fund.

În colţul cel mai întunecos, lângă un canal neacoperit se afla un ciubăr: latrina. Patul care mi se alocase se afla direct deasupra acesteia. „Toaleta” trebuia să servească celor 50 de femei, cele mai multe suferind de stomac şi diaree datorită hranei proaste. Aerul era greu şi sufocant acolo sus unde se afla patul meu. Femeile, cu trupurile ude de transpiraţie stăteau culcate pe paturile lor, pe jumătate goale. Oriunde îţi întorceai privirea nu vedeai decât braţe scheletice, picioare rupte, piepturi căzute şi răni încă deschise. Părea o temniţă medievală. Unele purtau încă cicatrice şi semne clare de tortură. Altele zăceau pe podeaua de ciment, încercând să respire puţin aer de

afară, fără să le pese că ar putea să se îmbolnăvească şi mai rău în felul acesta.

Jilava e aşa cum îi e numele: plină de umezeală. Această fortăreaţă e înconjurată de un canal deschis în permanenţă, plin cu apă. La ora 5 dimineaţa suna deşteptarea. Imediat se forma o coadă lungă pentru folosirea toaletei, iar celula se umplea deodată de vorbărie şi ciorovăieli.

În cea dintâi dimineaţă la Jilava am auzit voci fredonând încet un imn.

— Iarăşi au început călugăriţele, spuse o femeie.

Am tresărit:

— Călugăriţe aici, la Jilava? am întrebat nedumerită.

— Desigur. Şi de fiecare dată când Aspra le aude cântându-şi imnurile, le leagă mâinile la spate. Ultima dată le-a ţinut aşa mai bine de 3 ore.

O tânără palidă, având nu mai mult de 18 ani se opri din ronţăitul unei coji de pâine uscată şi interveni:

— A, asta nu-i nimic, pe lângă ceea ce am văzut la Mislea, ultimul loc înainte de a fi fost transferată aici. Acolo, femeile religioase erau nu numai legate ca aici, ci li se puneau şi măşti de gaze pe faţă. Era oribil!

Şi în celulele vecine se aflau călugăriţe. Deşi zidurile dintre celule erau groase de 3 – 4 metri, totuşi femeile puteau comunica între ele bătând cu o piatră pe fundul ceştilor de metal, în timp ce o alta veghea neîncetat spre vizetă. Cu timpul, aproape fiecare din noi învăţasem alfabetul Morse prin care ne trimiteam mesaje. Am aflat în felul acesta că în aripa noastră se aflau 200 deţinute, iar în cealaltă aripă a închisorii, unde erau închişi bărbaţii, se aflau 3.000 de oameni. Şi asta numai într-o forăreaţă destinată doar pentru 600 persoane!

Timpul părea că stă în loc pentru noi, neavând acolo niciun fel de ocupaţie. Femeile discutau nostalgic despre vremea când erau acasă în libertate, spălând, gătind, curăţând casa sau cârpind ciorapii copiilor lor. Cât de mult şi-ar fi dorit ele să poată face aceste treburi acum!

La ora 11 se forma coada pentru masa de prânz, masa la care ni se dădea supa şi o felie de pâine neagră. Aşteptam în linişte să ne căpătăm porţia. Dar îndată ce căruciorul cu supa fierbinte era scos afară din celulă începeau imediat certurile şi ciorovăielile, ba chiar unele se băteau între ele când li se părea că porţia lor e mai mică decât cea a vecinei. Se proferau insulte, înjurături şi ameninţări. În mijlocul vacarmului, uşa celulei se deschidea din nou şi gardienele, cu bâte în mâini, începeau să lovească în dreapta şi-n stânga, iar Aspra răcnea:

— Ne purtăm prea bine cu voi. Dacă faceţi aşa şi mâine, niciuna din voi nu va mai căpăta nimic de mâncare toată ziua.

Între timp. supa se vărsa din ceşti pe podea formând mici băltoace. Femeile de pe locurile din fund începeau să plângă cu suspine.

Dar când gardienele ieşeau trântind uşa celulei cu putere, tumultul începea din nou. Cincizeci de femei strigau, se acuzau reciproc, răcneau, înjurau şi urlau până când Aspra intra din nou ca o furtună:

— Azi nu mai căpătaţi nimic de mâncare, şi nici mâine.

Dar ciorovăielile începeau după ieşirea ei, de data aceasta însă ceva mai în surdină. Tânăra de lângă mine se uita spre mine, zicându-mi cu milă:

— Dumneata, sărmana, nici n-ai apucat să mănânci nimic!

— Nu-i nimic, şi aşa n-am poftă de mâncare, i-am răspuns.

— Morcovi putrezi, asta ni se dă de multe săptămâni, zi după zi.

Statul a expediat aici 300 tone din ei, din colectivele agricole, după ce au putrezit acolo şi nu voia să-i mai cumpere nimeni, nici măcar ca hrană la porci. Uită-te la faţa mea. Nu-i aşa că e complet galbenă, ca de altfel a tuturor celorlalte? Noi numim aceasta „carotită”.

Fata mi se recomandă: o chema Elena.

O altă deţinută, înaltă şi lată în umeri, arătând ca un mastodont, se zgâi la mine:

— Dar tu cine eşti? Şi de ce eşti aici? Nu ne-ai spus încă nimic de când ai venit!

M-am recomandat, spunând că sunt soţia unui pastor.

— Aha, eşti religioasă. Poate ne spui vreo istorioară din Biblie, mă rugă o ţărancă cu părul cărunt.

— Da, da, spune-ne ceva. E aşa de plictisitor aici… adăugară alte voci.

Dar „mastodontul” deveni ostilă şi se răsti:

— Doar nu vrei să faci din locul acesta o biserică?

— Oh, n-o lua în seamă pe Elza Gavriloiu, spuse Elena. Ea e veche membră de partid şi e veşnic recunoscătoare partidului că i-a dat posibilitatea acum să mediteze în linişte asupra erorilor ei ideologice la institutul de reeducare Jilava.

Celelalte femei izbucniră în râs, uitând pentru o clipă că nu vor primi nimic de mâncare în următoarele 36 de ore. Le-am povestit atunci despre viaţa lui Iosif şi a fraţilor săi, arătându-le că roata vieţii se învârteşte fără încetare: ceea ce se arată a fi azi fără nădejde se poate schimba mâine în binecuvântrare. Iar când feţele lor se luminară oarecum şi ascultau cu atenţie, am continuat povestirea mea despre haina de culoare pestriţă pe care o făcuse tatăl lui Iosif pentru copilul său iubit. Aşa e şi haina vieţii noastre: o zi are culoare mai deschisă, o alta mai închisă, dar amândouă aparţin vieţii. Când fraţii săi invidioşi l-au vândut ca sclav, el a devenit mâna dreaptă a lui Potifar, stăpânul său. Apoi roata vieţii s-a învârtit din nou pentru el; şi iată-l acum aruncat în închisoare, acuzat pe nedrept. Dar şi de acolo a fost scos şi ridicat la rangul de prim-ministru al ţării Egiptului, salvând astfel întreaga ţară de foamete. Iar când, mai târziu, fraţii săi s-au dus în Egipt să cumpere grâne, nu l-au recunoscut, şi i-a apucat teama ca acest om puternic al Egiptului ar putea să le jefuiască asinii. Nu e oare aşa şi cu noi adesea? Ne îngrijorăm pentru lucruri mici şi atât de neînsemnate, uitând că

acestea ne sunt date în viaţă spre binele nostru, pentru a trage din ele învăţături preţioase. Unele necazuri prin care trecem ni se par uriaşe numai pentru că le privim printr-o prisma omenească, îngustă, fiindcă nu putem vedea ce ne va aduce viitorul.

La urmă, Iosif a putut salva de la pieire chiar pe fraţii săi care-l vânduseră.

O mână de femei ascultau cu atenţie povestirea mea; altele continuau să se ciorovăiască, aşa ca mai înainte. Am aruncat o privire mai atentă spre Viorica, şefa camerei.

— Fii atentă, dragă îmi şopti femeia cu părul cărunt, cea care mă rugase să le vorbesc ceva din Biblie. Dacă aude Aspra că ne vorbeşti aici despre Dumnezeu, e vai şi amar de noi toate.

A doua zi dimineaţă Viorica veni lângă mine:

— Ştiu acum cine eşti dumneata, îmi spuse. De ore întregi căutam să-mi reamintesc, dar acum ştiu.

Credeam că auzise şi ea mica mea predică şi voia să mă pedepsească acum. Dar nu acesta era motivul pentru care venise aproape de mine.

— Chiar de la prima vedere, când ţi-am auzit numele, ştiam că am mai auzit cândva acest nume.

Toate femeile îşi ridicară privirea către mine sus şi mă priveau, ca într-o vitrină.

— Da, dânsa e predicatoare. E soţia acelui pastor, Wurmbrand!

Şi şefa celulei povesti cu oarecare mândrie în glas că unchiul ei, fost preot la una din bisericile din Bucureşti, fusese şi el la Congresul

Cultelor şi-l auzise pe Richard vorbind acolo.

„Da, pastorul Wurmbrand a fost singurul din cei 4.000 de clerici care s-a ridicat şi a vorbit ca un adevărat om al lui Dumnezeu, în timp ce toţi ceilalţi îi ovaţionau pe comunişti”, spunea unchiul meu, referindu-se la cuvântul soţului dumitale, prilej cu care l-a cunoscut pe domnul Wurmbrand. Ştii că ministrul cultelor a fost dat afară din postul său puţin după aceea? îmi zise, întorcându-se spre

mine. Şi eu vizitam câteodată biserica dumitale. Slujba era înălţătoare.

Din acel moment devenisem eroina celulei. Viorica mi-a găsit un loc mai bun ca cel pe care-l avusesem până atunci. Apoi a venit să-mi facă o „vizită”, prilej cu care mi-a spus:

— Ştii, dragă, nu e uşor să fii şefă de celulă. Încă o zi ca cea de ieri şi ajung la balamuc.

Autoritatea Vioricăi era destul de mare în celulă. Ea avea sarcina să recomande Asprei cine trebuie trimisă la spălatul rufelor – ocupaţie invidiată de toate femeile. Cu câtă umilinţă în glas se rugau ele să fie trimise să spele rufele de corp murdare ale gardienilor! Munca la spălătorie nu era uşoară, dar era de preferat şederii fără nicio ocupaţie în celula întunecată şi rău mirositoare.

Când mi-am primit pentru prima dată porţia de terci, am căutat cu ochii vreo lingură.

— Ha! Uitaţi-vă la ea, nu poate să-şi mănânce terciul fără lingură!

Dar ce, nu ştii să-l sorbi cu limba, spuse în bătaie de joc Elza Gavriloiu.

Încercând să sorb zeama apoasă şi mirosind a mucegai din ceaşca de metal, lichidul mi se scurse aproape în întregime pe bărbie. Mi se părea prea animalic a limpăi mâncarea cu limba, şi în cele din urmă am renunţat să mai încerc. În acea dimineaţă, terciul meu a fost consumat de vecina mea de pat. Dar imediat, un gând salvator mi-a venit: de ce m-aş împotrivi eu a mă umili? Oare nu a fost şi Domnul meu umilit până la capăt? Mi-am amintit şi de Ghedeon, biruitorul armatelor vrăjmaşe, pe care Dumnezeu îl instruise să aleagă pentru luptă numai pe acei soldaţi pe care-i va vedea limpăind apa la izvor *întocmai cum limpăie câinele.* Cu alte cuvinte, numai cei care acceptă să se umilească sunt socotiţi destoinici.

Am învăţat lecţia, şi de atunci am început şi eu să-mi sorb supa fără lingură, ca şi femeile de lângă mine. Mai târziu, Elena mi-a arătat cum să-mi „construiesc” singură o

lingură dintr-o surcică cu ajutorul unui ciob de sticlă.

La Mislea – aşa cum ne povestea cea care fusese acolo – se obişnuia să se dea ceva mai multă mâncare deţinutelor însărcinate sau mamelor care alăptau. Deodată, acest lucru a fost oprit. Jumătate din deţinute s-au declarat însărcinate, până s-a descoperit adevărul.

Dar aici la Jilava – mă gândeam – niciuna din noi n-ar fi putut trece drept femeie însărcinată, chiar de-ar vrea. Eram toate numai piele şi os, deşi unele aveau pântecele umflat ca un balon din cauza foamei permanente.

Mai târziu am înţeles că foamea din închisori nu se datora nicidecum lipsei de alimente, în general, sau din accident. Dimpotrivă, era o parte din politica bine calculată a noului regim cu scopul de a ţine pe deţinuţi într-o stare de continuă supunere, de docilitate, evitându-se astfel posibilitatea unei răscoale. Şi apoi, ori de câte ori venea ordinul să se trimită noi deţinuţi la vreun lagăr de muncă, promisiunea unei mâncări mai bune ne făcea pe toţi să ne oferim serviciile ca voluntari. De obicei ne adunam în jurul călugăriţelor.

Una din vecinele mele, doamna Stupineanu, era o femeie distinsă, care ştia să-şi păstreze demnitatea chiar şi în acele condiţii. Ea mi-a povestit într-o zi, o întâmplare stranie: era văduvă de multă vreme, şi

— Până la venirea comuniştilor la putere, care-i confiscaseră tot ce avea – fusese o femeie destul de bine situată, cunoscută ca membră generoasă care se îngrijea totdeauna de nevoile bisericii. Apoi, rămânând săracă, i s-a oferit posibilitatea să-şi câştige pâinea vânzând lumânări în biserică. Odată a observat pe un tânăr turist intrând în biserică. Şi-a cumpărat o candelă şi i-a spus că e seminarist la un institut teologic din Franţa. Vorbea numai franceza, şi-şi făcea cruce de la stânga la dreapta, după obiceiul catolicilor. Povestea că în timpul călătoriei sale prin Europa, s-a întristat adânc, văzând persecuţia creştinilor din ţările satelite Moscovei.

Doamna Stupineanu, bucuroasă că are ocazia să

vorbească franceza învăţată în şcoală i-a povestit tânărului teolog multe alte fapte şi atrocităţi comise de comunişti în ţară, fapte necunoscute încă de el.

Aşa, de exemplu, i-a vorbit de obscenităţile proferate de huligani trimişi de Poliţia Secretă în timp ce îl torturau pe preotul bisericii, şi asta chiar în faţa altarului.

Chiar a doua zi doamna Stupineanu a fost arestată. „Turistul francez” era în realitate un agent al Poliţiei Secrete. La interogatoriu i se oferi următoarea alternativă: sau devine informatoare a

Poliţiei Secrete, spionând şi raportând tot ce auzea de la mireni, sau închisoarea.

— Mă aflu deja de un an aici la Jilava, îmi spuse. În acest timp părul îi albise cu desăvârşire, deşi nu avea mai mult de 46 de ani.

Mai erau în celulă două călugăriţe catolice ale căror feţe străluceau de seninătate şi bunătate. Ele purtau de grijă celor mai bătrâne fără un singur cuvânt de cârtire, spălând rănile şi trupurile celor mai neputincioase, aducând mângâiere pe unde treceau şi cântând neîncetat imnuri de laudă lui Dumnezeu.

— Dar vă este permis să cântaţi aici? le-am întrebat la prima noastră întâlnire.

— Nouă ne este permis să cântăm, iar lor le e permis să ne bată pentru aceasta, îmi răspunse sora Veronica, cea mai vârstnică. Iar sora Sofia, mai tânără, îmi arătă cicatricele de la rănile de pe braţele şi gâtul ei.

— Noi cântăm de obicei foarte încet, aproape în surdină. Dar cineva a informat despre noi, iar gardienele au năvălit în celulă lovindu-ne cu bâta, cu pumnii şi cu cizmele, după care sergentul Aspra a interzis orice conversaţie între noi.

Dar cum ar fi posibil să ţii cincizeci de femei adunate laolaltă, în linişte? Sofia, care fusese organista bisericii ei, ne conducea de obicei încântări, dându-ne tonul. Unele din noi ne aminteam cântări de la

Oastea Domnului sau alte cântări.

Ţărăncile – temându-se să nu moară fără un preot la căpătâi după obiceiul şi tradiţia ortodoxă – aveau superstiţia că cei ce mor fără preot la căpătâi, care să rostească ultima slujbă, se transformă după moartea lor în stafii şi nu mai pot intra în Ceruri. În cazuri ca acestea, călugăriţele erau acelea care repetau cuvintele slujbelor funerare aşa cum le auziseră la biserică: „Odihneşte, Doamne, printre sfinţi pe roaba Ta adormită… şi du-o la păşuni verzi…” Da, păşuni verzi! Cât de mult invidiam noi vacile care păşteau afară, în soare, deasupra capetelor noastre, având căldură şi hrană după plac!

Printre celelalte călugăriţe de la Jilava se aflau maici-stareţe din mănăstiri, novice şi laice, fete de 18 ani ca şi femei de 60 de ani.

Când noul Stat comunist abolise biserica greco-catolică, forţând-o să se unească cu cea ortodoxă, mulţi din slujbaşii ei au refuzat să se supună noului ordin. Comuniştii recurseră la această stratagemă, deoarece pe ortodocşii din această biserică îi aveau sub controlul lor.

Cum greco-catolicii nu acceptau compromisurile, (cei mai mulţi dintre ei), slujbaşii bisericii greco-catolice, atât femei cât şi bărbaţi, au sfârşit în închisori.

Asistenta gardianei Aspra era caporalul Georgescu, care obişnuia să ordone la exerciţiul fizic de dimineaţă:

— Niciuna să nu rămână în urmă. Toate să ieşiţi deodată. Dar cum, desigur, 50 de femei nu puteau ieşi toate deodată pe unica uşă a celulei, cele mai bătrâne rămâneau totdeauna în urmă şi primeau cele mai multe lovituri de la ea.

— Dumneata nu ştii ce e mila? am strigat o dată la ea revoltată. *Nu vor avea parte de milă cei ce n-au avut milă.*

— Nu, nu ştiu şi nici nu vreau să ştiu, răspunse.

Georgescu nu permitea nici unei deţinute să se prezinte la doctor când era bolnavă. Dar fiindcă suferea ea însăşi de dureri dese de dinţi, permitea deţinutelor vizita la dentist când aveau trebuinţă.

Aceste tinere în uniformă, care trecuseră prin şcoala

Poliţiei Secrete, păreau să-şi fi pierdut orice simţământ omenesc şi se purtau ca nişte roboţi: dacă primeau ordin să ne bată, ne loveau ca şi cum ai bate un covor; iar când primeau ordinul să ne mai lase pentru o vreme, ne ignorau cu desăvârşire. Cele mai multe dintre ele erau fete simple, de la ţară, care nu avuseseră niciodată până atunci „jucării” atât de scumpe ca un revolver. Acum ele conduceau ţara; România era toată lumea lor. Agresivitatea lor era îndreptată mai ales împotriva femeilor intelectuale, căci şcoala de partid le îndoctrinase cu ideea aberantă că această clasă împiedică programul comunismului în lume şi trebuie stârpită.

Una din tinerele intelectuale din celulă era Sanda. Înaltă, graţioasă, cu ochi mari şi frumoşi, de-abia cu o lună înainte îşi luase diploma în ştiinţe la Universitate. Ea se afla în închisoare din pricina fratelui ei, care luptase cu partizanii lui Arsenescu, în munţi. Într-o seară, toate paturile din jurul Sandei se goliseră, iar una din vecinele ei veni la mine rugându-mă să o las să stea puţin pe patul meu:

— Sanda pare iar ciudată astă seară, şi mi-e teamă că face în curând o nouă criză.

M-am apropiat de tânăra fată şi am privit-o mai de aproape. Lacrimile îi curgeau şiroaie pe obraz, iar degetele ei răsuceau nervos o şuviţă de păr fără încetare. Deodată strigă:

— Nuuu, nu ştiu… nu-mi aduc aminte… nu l-am văzut niciodată…

Viorica sări ca arsă de pe locul ei:

— O, de ce o lasă aici printre noi? Parcă n-am destule pe cap şi fără ea.

Celelalte femei îşi făceau cruce, cuprinse de spaimă. Sanda respira din greu şi obrazul îi era roşu ca focul. Apoi, ca un animal urmărit de vânător, ea începu să sară peste paturi cu părul în vânt şi lovea pe oricine îi stătea în cale. Apucând iute un teanc de ceşti de pe poliţă, le azvârli în capul Vioricăi. Ea se feri, iar ceştile loviră uşa cu mare

zgomot. Capetele tuturor a erau ascunse sub păturile lor. Strigăte, urlete de groază şi plâns zgomotos umpleau celula. Două fete tinere căutau s-o prindă, dar fără succes. În cele din urmă, sora Veronica a avut prezenţa de spirit să arunce o pătură pe capul bietei bolnave. Ea căzu, iar cele două tinere o ţineau strâns acum. Când se mai linişti, fu ridicată şi adusă pe patul ei fără cunoştinţă, cu rochia în zdrenţe şi leoarcă de sudoare. Dar deodată veni rândul meu să fiu cuprinsă de spaimă: din fundul celulei se auzi o voce de bărbat. Era vocea groasă, calculată, rece a anchetatorului. Vocea punea întrebări, mereu aceleaşi întrebări. Tremurând, am înaintat spre fundul celulei de unde părea că vine vocea. Nu era nimeni acolo în afară de tânăra fată, palidă şi cu totul chircită în patul ei, cu genunchii ghemuiţi la piept şi faţa rigidă de spaimă. Acum ea răspundea cu propria ei voce:

— Nu… nu ştiu… n-am fost acolo.

Apoi scoase un urlet ca de fiară:

— Nu, vă rog… vă implor… nu mă loviţi… vă implor… Ahhhh!

Ochii îi erau acum larg deschişi. Sanda retrăia, ca în transă, clipele de groază din timpul anchetelor şi tortura pe care le trăise în celula poliţiei secrete. Vocea ei imita cu o exactitate mecanică vocea groasă a anchetatorului, răspunzând apoi cu propria ei voce întruna, ca un lung şir de litanii: „nu ştiu… nu ştiu… nu ştiu”. Părea că se sufocă, şi scotea sunete din gâtlej ca şi cum se îneca sub loviturile de tortură invizibile. Dar acesta era numai începutul. În următoarea oră, celula se umplu de tânguiri, de bocete, suspine şi hohote de plâns. O femeie leşină, apoi alta. Părea că un duh rău înconjura celula în întunericul acela. Singurul bec slab arunca umbre misterioase şi înfricoşătoare pe plafonul boltit. La început m-am simţit ca paralizată, în urma şocului. Apoi am simţit că pieptul mi se umflă ca fierul înroşit în foc şi am început să retrăiesc eu însămi momentele de groază din timpul când eram anchetată. Spaima creştea aducându-mi aminte că şi

Richard trebuie să treacă prin momente asemănătoare. În acelaşi timp mă întrebam ce i se întâmpla lui Mihai.

Numai cu ajutorul rugăciunii am putut lupta împotriva nebuniei, lăsând cuvintele să-mi iasă din gură ca într-un torent, iar călugăriţele făceau la fel. Şi, ca şi cum acesta ar fi fost singurul loc în siguranţă în infernul acela, celelalte femei se strânseră în jurul paturilor noastre.

Unele mă ţineau şi nu voiau deloc să mă lase din mâna lor, îngrămădindu-se în jurul meu ca şi cum încercau să se ascundă de o stafie.

Şi în tot acest timp gardienele n-au intervenit, ci au rămas afară, impasibile ca întotdeauna. Ele văzuseră nu odată astfel de scene, la alţii. Sanda, care începuse toată acea scenă de iad, dormea acum un somn adânc, nemaiauzind nimic în jurul ei. Când atmosfera s-a mai liniştit, iar suspinele şi bocetele încetară, am început să mă rog încet:

O, Domnul meu, dacă mă bucur de respect din partea acestor femei sărmane, dă-mi şi înţelepciunea de a le câştiga inimile pentru Tine.

— Dacă mai predici o dată să ştii că am să bat în uşă până va veni gardiană, mă ameninţă Elza Gavriloiu a doua zi de dimineaţă, când mă întâlnii cu ea faţă-n faţă.

Se zvonea că această femeie fusese ofiţer în poliţia secretă dar era acum în dizgraţie, ca mulţi alţii, în urma epurărilor dese.

— Elza mai crezi şi acum în partid? am întrebat-o.

— Bineînţeles, nu mi-am schimbat vederile cu nimic. Iar arestarea mea nu e decât o eroare.

— Ei bine, nici arestarea mea nu mi-a schimbat vederile. Dimpotrivă, ea mi le-a întărit. Dorinţa mea e să împărtăşesc tuturor ce

Prieten minunat avem în Iisus.

— Dacă continui, celula întreagă va avea de suferit. Eu una n-am poftă să sufăr din cauza ta şi a Dumnezeului tău care, în orice caz, nu pare să te fi ajutat prea mult nici

pe tine.

— Spune-mi, ce fel de fiinţă este acest Dumnezeu pe care-l urăşti atât? Care e ideea ta despre Dumnezeu?

— Ha, mie îmi zici asta? Am să-ţi spun: Dumnezeu e un fanatic care împiedică ştiinţa să-şi spună cuvântul. Dumnezeu e patronul celor ce exploatează proletariatul. Cu banii storşi de la muncitori ei zidesc biserici în onoarea Sa. El îşi dă binecuvântarea asupra armelor de distrugere ale ambelor părţi rivale. Dumnezeu… continua ea să înşire lista de argumente învăţate din manualul ateist.

Eu i-am spus:

— Desigur, făptura pe care tu o numeşti dumnezeu e nedemnă de iubire. Dar Dumnezeul pe care-L iubesc eu e cu totul altul. El a trăit în sărăcie în rând cu muncitorii şi a crescut printre cei persecutaţi şi obidiţi. El a hrănit pe flămânzi şi a vindecat pe bolnavi. El a murit pentru noi şi ne învaţă să ne iubim…

— Să ne iubim? La ce bun? îţi spun: inima mi-e plină de ură, nu de iubire pentru acei tovarăşi trădători care m-au aruncat în închisoare.

Vedea-i-aş în iad! După ce mi-am jertfit toată viaţa pentru partid, iată cu ce sunt răsplătită acum.

Ea îşi lăsă capul în jos ca să nu-i văd lacrima din ochi. Se părea că nu mai pot face nimic în momentul acela. Şi continuă:

— Şi-mi zici să mă rog: „Tată iartă-i”. Nu, nu accept ideea de iertare, totul nu e decât minciună.

La aceste vorbe ea izbucni de-a binelea în plâns.

— De altfel soarta mea e pecetluită, în orice caz. Dacă vin yankeii mă vor spânzura, iar dacă rămân tovarăşii la putere o să-mi putrezească oasele în închisoare. Şi să-i iert?

Lacrimile îi curgeau acum şiroaie pe obraz. Dar după câteva clipe, trezită parcă de un vis, îşi şterse faţa cu colţul bluzei, apoi mă fixă cu o privire scrutătoare:

— Dar ştii că eşti şireată, Sabina Wurmbrand… îţi spun să încetezi a predica şi, când colo, tu îmi predici chiar

mie după cinci minute. Şi plecă. Dar de atunci ea nu mă mai ameninţă că va chema gardianul…

Între timp, ajunsesem să cunosc pe fiecare femeie din celula 4.

Unele din ele veneau la mine să le dau lecţii de franceză sau germană; cele mai multe, din plictiseală. Altele însă doreau să se pregătească a sluji ca traducătoare când vor veni aliaţii în ţara noastră, căci atunci orice persoană cunoscătoare de limbi străine va avea mare căutare, gândeau ele.

Cea mai bună dintre elevele mele, Fany Marinescu, spuse într-o zi râzând:

— Fiecare lecţie pe care o dă doamna Wumbrand se începe totdeauna cu cuvântul „Dieu” sau „Gott”.

Fany avea numai 25 de ani. Atât soţul ei, cât şi bătrâna sa mamă se aflau în închisoare. Am vorbit pentru prima dată când ne-am întâlnit într-o zi, în curte:

— Ia te uită ce minune; un firicel de iarbă aici, sub pământ. Cât de nebiruită e viaţa! îmi spuse, arătându-mi un firicel verde care crescuse printre pietre. Cu timpul devenirăm prietene.

La Jilava nu aveam hârtie, creion, şi nici pachete cu lenjerie de corp sau haine de acasă nu ni se permitea să primim. De aceea lecţiile le dădeam scriindu-le pe talpa încălţămintei, unsă cu săpun, peste care presarăm praful de DDT, singurul articol aflat din abundenţă acolo. Astfel se putea scrie destul de clar cu o surcea. Eram nevoită din când în când să-mi întrerup lecţia, căci eleva mea era atacată de o durere acută, inexplicabilă.

— Nu ştiu ce am, şoptea ea atunci. Durerile acestea vin valuri-valuri.

Dar cum era de neadmis să fii trimisă la doctor în acele condiţii, singura vizită medicală se făcea din când în când de o infirmieră.

Femeile bolnave se strângeau atunci toate în jurul ei rugând-o, implorând-o, cerşindu-i ajutorul sau vreun medicament. Dar ea trimitea la infirmerie numai 2 – 3

bolnave „mai urgente”, cum se exprima infirmiera. În realitate erau numai acelea care strigau mai tare. Tratamentul consta din pilule de sulfur pentru diaree, aspirină pentru orice altă boală, şi atâta tot.

Într-o zi, Fany se prăbuşi fără cunoştinţă. A fost trimisă, învelită într-o pătură, la clinică. Veni de acolo după câteva zile cu diagnosticul

„Tuberculoză intestinală”.

— Mi-au spus că voi fi trimisă în curând la spital pentru operaţie, îmi şopti ea, silindu-se să zâmbească.

A fost transportată abia după câteva săptămâni, în stare foarte gravă, la spital unde a murit. Diagnosticul fusese greşit: suferise de cancer, sărmana fată, şi nu de tuberculoză.

Mai târziu mi-a fost dat s-o întâlnesc şi pe mama ei într-un alt lagăr de muncă. Când a aflat de la ce închisoare vin, m-a întrebat despre fiica ei, ce face şi unde se află acum. Cum însă nu ştiam în acel moment că această femeie era mama lui Fany, i-am spus sfâşietoarea veste despre tragedia morţii fetei.

O altă „vecină” a mea de la Jilava era doamna Ioanid. Fiul ei lupta şi el în munţi cu oamenii colonelului Arsenescu. Cele două fiice se aflau şi ele în închisoarea Mislea. Cealaltă fiică era cu noi, la

Jilava, dar într-o celulă vecină. Mama îşi putea privi fiica numai puţin, când ieşea dimineaţa la exerciţiu, în curte, după ce zgâriase cu unghia o şuviţă îngustă din vopseaua ce acoperea ferestruica. Oricine ar fi fost prinsă lângă geamul acela ar fi fost aspru pedepsită. Bătrâna mamă însă era gata să sufere orice pentru a-şi vedea fiica măcar câteva secunde. Ea stătea acolo şi privea, iar lacrimile i se scurgeau pe obraz. Din când în când se urca până la patul meu cu mari eforturi, povestindu-mi câte ceva despre copiii ei. Mă întreba şi despre

Richard, căci între timp mulţi alţi deţinuţi îl cunoşteau după nume.

Cum şi unde ne-am întâlnit pentru prima oară în

viaţă? A fost el dintotdeauna pastor? Un evreu convertit la creştinism? E lucru foarte neobişnuit, nu?

— O, asta e o poveste lungă, i-am răspuns. Am avut o viaţă grea şi tristă împreună, dar şi foarte fericită, adesea.

Până în acea clipă nu încercasem niciodată să-mi deapăn amintirile vieţii mele. Dar acum, doamna Ioanid asculta cu atâta atenţie, în tăcere deplină, în semiîntunericul din colţul acela al celulei, încât era ca şi cum îmi povesteam mie însămi propria mea viaţă. Am început prin a povesti cum ne-am întâlnit pentru prima dată. Richard avea 27

de ani, iar eu eram cu 4 ani mai tânără…

CONVERTIREA MEA

Într-o zi, pe când locuiam în Bucureşti, am fost invitată de un unchi să-l însoţesc pentru a vizita familia Wurmbrand pe care el o vizita adesea. Când am ajuns în dreptul clădirii, mi-am aruncat privirea spre balconul apartamentului. Din balcon mă privea cu o privire mânioasă un tânăr. Aproape că am vrut să mă întorc acasă fără a mai urca scările blocului, atât de mult mă descurajase privirea aceea a tânărului; dar el ne văzuse pe amândoi deja şi acum cobora pe scări pentru a ne întâmpina. După ce ne-am recomandat reciproc, el îmi destăinui motivul proastei sale dispoziţii:

— Mama mea vrea cu tot dinadinsul să mă vadă însurat şi are o fată pentru mine. E bogată, singura moştenitoare a părinţilor ei, oameni de afaceri cunoscuţi în oraş. Îi vor da ca zestre două case şi un milion de lei.

— Şi de ce ai refuza o ofertă atât de avantajoasă?

— În adevăr, mi-a spus, n-aş avea nimic împotrivă să mă îmbogăţesc aşa, dintr-odată. Singura parte din acest târg care nu-mi surâde e… fata. Mama insistă însă, spunând că aceasta ar fi unica ocazie pentru familia noastră să iasă din sărăcie. Or, chiar în momentul când am ieşit pe balcon să-mi calmez frustrarea şi să mă mai răcoresc, te-am zărit pe dumneata.

Apoi, adăugă, glumind:

— În acel moment m-am gândit că, dacă aş putea găsi o fată ca dumneata, care să-mi fie soţie, aş renunţa să mă mai gândesc la milionul celeilalte.

Pe scurt, din ziua aceea ne-am împrietenit, şi nu m-am mai întors la Paris să-mi continui studiile. Mi-am găsit apoi un post la Bucureşti şi am rămas acolo. Ne întâlneam în fiecare seară. Aveam, în adevăr, multe în comun: eram amândoi evrei, eram copii orfani şi aveam vederi liberale, devenind indiferenţi faţă de religia poporului nostru.

Richard era tânăr şi talentat în afaceri, folosind toate mijloacele pentru a câştiga bani frumoşi pe vremea aceea; apoi tot atât de repede îi şi cheltuia, ieşind cu mine seară de seară pe la teatre şi cluburi de noapte şi trăiam fără grija zilei de mâine.

Într-o seară mi-a mărturisit ca din senin:

— Vreau să ştii că eu nu sunt un om uşor de mulţumit şi vei avea o viaţă nu prea uşoară cu mine. Dar eram prea îndrăgostiţi pentru a ne gândi mult la viitor, şi ne-am căsătorit.

Fericirea noastră însă a fost de scurtă durată. Richard începuse să fie asaltat de atacuri de tuse din ce în ce mai îngrijorătoare. Când s-a întors de la doctor unde fusese la consultaţie, era foarte palid şi mi-a spus:

— Am tuberculoză.

Unul din plămânii lui era atacat, şi era imperios necesar şi obligatoriu să se ducă de îndată la un sanatoriu pentru tratament. Tuberculoza era pe atunci considerată o boală grea şi lungă, adesea fatală.

Gândul, că soţul meu, chiar de pe acum, este osândit la moarte de verdictul nemilos al sorţii, mă obseda tocmai acum, în perioada cea mai fericită din viaţa mea.

În timpul şederii lui la sanatoriu, am locuit cu mama lui. Femeia era bună şi înţelegătoare, dar durerea îmi era prea mare, şi gândurile negre care mă frământau necontenit nu-mi dădeau linişte nici noaptea. Plângeam, plângeam întruna. Sanatoriul se afla în munţi, într-un decor pitoresc şi cu aer proaspăt, iar Richard se arăta

chiar resemnat după o vreme, acolo.

— Ştii, îmi zicea el, este pentru prima oară în viaţă când mă odihnesc cu adevărat.

Îl vizitam la fiecare două săptămâni, luând trenul de la Bucureşti spre acea localitate îndepărtată, de munte. După o vreme, starea sănătăţii lui se îmbunătăţi.

Odată, cu prilejul unei noi vizite, am remarcat că avea o stare de spirit neobişnuită pe care nu o cunoscusem la el până atunci. Întrebându-l, mi s-a destăinuit:

— M-am gândit mult în ultima vreme la felul meu de viaţă de până acum. Am dus o viaţă atât de egoistă. Am îndurerat pe mulţi, mai întâi, pe mama. Apoi, pe alte fete tinere despre care tu nu ştii nimic.

Pe scurt, îmi dau seama că am trăit numai pentru propria mea plăcere până acum.

— O, dragul meu, de ce-ţi faci griji pentru aceasta? Oare n-a fost şi viaţa mea la fel? Dar asta e tinereţea, nu-i aşa?

Cu alt prilej l-am găsit citind dintr-o carte despre viaţa fraţilor

Ratisbonne.

— Închipuie-ţi – îmi zise el – că aceşti fraţi au fondat o misiune pentru convertirea evreilor. În timp ce eu îmi risipeam anii în căutarea plăcerilor, alţii se rugau pentru mine.

Şi începu să-mi vorbească despre Iisus Hristos, ceea ce a fost un şoc pentru mine.

Familia mea bigotă nu permitea nimănui să pomenească acest

Nume în prezenţa lor. Când treceam pe lângă vreo biserică, noi, copiii, eram instruiţi să privim în altă parte.

E drept că în acei ani mă consideram persoană emancipată, nemaifiind legată de acele tradiţii, rituri sau superstiţii. Cu toate acestea, prejudecăţile în care crescusem, ca cei din poporul meu, nu-mi îngăduiau să trec cu uşurinţă peste noile vederi ale soţului meu, şi ele mă tulburau mult. Ştiam, desigur, destul de bine istoria

poporului meu şi persecuţiile la care a fost supus de-a lungul veacurilor de către creştini, de pogromuri, de inchiziţia catolică în care mulţi din ei au fost botezaţi cu forţa, iar alţii au preferat să moară şi să ducă la moarte şi pe copiii lor decât să-şi trădeze religia. De altfel, nici în acele zile nu era prea încurajator ceea ce vedeam înjur:

biserica ortodoxă continua să nutrească sentimente antisemite, şi nici cea luterană nu era mult diferită. Studenţii evrei erau adesea asaltaţi şi bătuţi, iar magazinele evreilor, distruse şi jefuite. Nu vedeam deci cu ochi buni faptul că soţul meu poate fi influenţat să devină creştin…

Între timp, cum sănătatea lui se ameliorase simţitor, încercam să-l încurajez spunându-i că, odată reîntorşi acasă, ne vom putea iar relua viaţa fără griji, de odinioară. Dar el nu părea să aibă aceleaşi planuri, ci în loc de acestea îmi povestea despre noua descoperire pe care o făcuse despre viaţa lui Hristos din paginile Noului Testament.

De unde până mai înainte eram hotărâţi să nu avem copii, acum el făcea planuri cum ne vom creşte copiii în viitor.

În cele din urmă, Richard se duse pentru convalescenţă să locuiască la o familie de la ţară, într-un mic sat de munte din apropierea sanatoriului. Acolo se petrecu un fapt ciudat: stăpânul casei, un dulgher bătrân, obişnuia să stea mai tot timpul cu Richard să-i ţină de urât. Iar când află că el e evreu, ochii i se luminară, şi plin de emoţie îi mărturisi punându-i mâna pe umăr:

— M-am rugat adesea lui Dumnezeu, cerându-l o singură favoare înainte de a muri, şi anume: deoarece Domnul Hristos a fost un Fiu al poporului evreu, mi-am dorit atât să pot aduce şi eu măcar un evreu la credinţa în El. Dar cum nu se află niciun evreu pe aici, iar eu sunt prea bătrân ca să mai pot călători pentru a-l căuta, am rugat pe

Domnul să trimită El un evreu în satul meu, iar eu voi

face tot ce-mi stă în putinţă să-i fac cunoscut pe Iisus Mântuitorul. Şi acum, iată-te aici, în satul şi în casa mea: un evreu, ca răspuns la rugăciunile mele!

Richard era vădit emoţionat auzind acestea. Dar inima mea tresări.

Când sosi ziua să plecăm acasă, bătrânul dulgher ne făcu un dar de rămas bun: o Biblie veche şi îngălbenită, zicând:

— Vreau să ştiţi că m-am rugat multe ceasuri împreună cu soţia mea ca Dumnezeu să folosească această Carte pentru a vi se revela într-o zi.

De atunci Richard nu se mai sătura citind din Biblia aceasta, spre marea mea dezamăgire.

Amintiri triste, personale, îmi veneau acum neîncetat în minte şi mă asaltau dureros: copil fiind, în orăşelul nostru de provincie, eram frecvent asaltată şi lovită de două eleve mai mari care mă insultau, mă trăgeau de păr şi-mi strigau: *„Jidoavcă murdară, aşa ţi se cuvine”.*

Ştiam că aceste eleve erau creştine, ca şi părinţii lor. Mai târziu începuseră persecuţiile naziştilor în Germania. La toate argumentele pe care le aduceam, Richard căuta să-mi explice răbdător că Iisus însuşi a suferit atâtea nedreptăţi. Dar eu nu puteam să-l aud măcar pronunţând acest Nume cu buzele lui:

— Eu n-am trebuinţă de El, şi nici tu. Nu e firesc pentru noi, ca evrei. Noi avem cu totul alte valori, alte vederi, altă viaţă.

Dar veni ziua când el îmi împărtăşi hotărârea lui de a primi botezul.

Eu mi-am pierdut capul cu desăvârşire.

— Mai bine mor decât să te văd devenind creştin. Dar dacă vrei să devii un om religios, de ce n-ai începe mai bine să-ţi pui în practică propria ta religie evreiască?

El mă ascultă şi începu să frecventeze sinagogile. Dar şi aici nu înceta să vorbească oamenilor despre Hristos. Apoi mă convinse într-o zi să mă duc cu el pentru a vizita o biserică, măcar din curiozitate, înfricoşată mai întâi, dar şi

curioasă, l-am însoţit. El mi-a explicat că o bună parte din aceşti sfinţi din icoane erau evrei, ca şi Iisus însuşi şi maica Sa. Cele Zece Porunci pe care le învaţă orice copil în şcoală sunt, de fapt, conţinute în cărţile evreieşti ale lui Moise. Psalmii cântaţi în biserică sunt compuşi de David, regele iudeilor. Iar Vechiul

Testament e plin de aluzii şi profeţii despre Hristos. Fapt este – îmi zise el – că religia creştină nu este altceva decât propria noastră credinţă evreiască, oferită acum tuturor neamurilor. Căci cine altul ar fi putut răspândi în lumea întreagă valorile, codul de morală şi înţelepciune ale evreilor care sunt respectate, de aproape 2000 de ani, de sute de milioane de oameni pe tot pământul? Cine altul decât

Hristos? Numai datorită lucrării Sale a fost posibilă traducerea

Cărţii Sfinte a poporului evreu în o mie de limbi şi dialecte, fiind astfel citită atât de oameni simpli cât şi de oameni de ştiinţă ca Pasteur, Einstein etc. Şi aşa, cu multă perseverenţă şi răbdare, Richard încerca să distrugă prejudecăţile mele. Din când în când mai citeam şi eu câte puţin din Noul Testament. Începusem chiar să admir pe

Iisus, dar îl înţelegeam şi pe Gandhi care spusese: „Din tot creştinismul, daţi-mi-L numai pe Hristos şi păstraţi-vă restul pentru voi”. Eu nu voiam să am de-a face cu urmaşii Săi care făcuseră atâta rău poporului meu. Dar soţul meu nu accepta această părere.

— Nimeni, zicea, nu poate accepta pe Iisus fără a-i accepta şi pe ucenicii Săi. El nu vine niciodată singur, fără ucenicii Săi. Totodată, nici pe ucenicii Săi nu-i poţi accepta fără a fi gata să numeşti chiar şi pe Iuda „prietene”, cum l-a numit Iisus.

O luptă grea se dădea în sufletul meu. Când mintea îmi spunea:

„El are dreptate”, inima şi întreaga mea fiinţă se răzvrăteau împotriva acestui gând.

Într-o seară, soţul meu se întorsese de la o strângere

frăţească ţinută la Misiunea Bisericii Anglicane către Evrei. Mi-a luat mâna într-a lui şi mi-a mărturisit că în acea seară „şi-a predat inima lui

Hristos” şi că, în curând, se va duce să primească botezul. Vestea aceasta mi-a zdrobit inima. Era prea grea s-o pot suporta. M-am închis singură în odaia mea nemaivrând să văd pe nimeni şi am luat următoarea hotărâre: „dacă soţul meu se botează, eu mă sinucid”. Şi când a sosit ziua de care mă temeam atât, iar Richard a plecat să-şi înfăptuiască planul, m-am aruncat pe podea, plângând în hohote. Simţeam că totul se năruie în sufletul meu. În disperarea mea, am strigat deodată printre suspine: „Iisuse eu nu pot să te primesc, şi nu vreau ca soţul meu să-ţi aparţină. Oh, nu mai pot suporta viaţa aceasta...”

Un tremur m-a cuprins însă deodată la auzul propriilor mele cuvinte. Eu am fost cea care le-a rostit? Am rămas aşa, pe podea, plângând vreme îndelungată. Apoi, încetul cu încetul, o linişte ciudată s-a aşternut în sufletul meu pe nesimţite. Ceva se schimbase în mine. Dorinţa de a trăi îmi reveni. Iar când se întoarse Richard din oraşul de provincie unde fusese botezat, i-am primit cu flori la gară.

Era atât de fericit cum nu-l mai văzusem niciodată. Am stat de vorbă până târziu, în noapte, despre evenimentele de peste zi. Toată rezistenţa mea de până atunci se topise şi acceptam noua situaţie cu un calm pe care nu mi-l puteam explica. Cu toate acestea, încă nu. mă vedeam stând într-o biserică şi ascultând predici. Nu voiam să renunţ la viaţa veselă de odinioară: dansul, frecventarea cinematografelor şi a localurilor de petrecere.

Ca să-mi facă pe plac, Richard mă însoţea câteodată acolo. Odată, într-o duminică seară, pe când ne aflam la o petrecere în casa unor prieteni, am simţit un dezgust puternic, faţă de tot ce vedeam şi auzeam acolo, iar gălăgia, fumul gros de ţigări şi glumele cu două înţelesuri mi se păreau insuportabile. Gândurile mele nu mai erau acolo. M-am întors deodată spre Richard şi i-am spus:

— Mie una mi-ajunge, sunt sătulă de toate acestea. Ce-ar fi să ne întoarcem acasă?

— O nu, cum putem să ofensăm acum gazdele retrăgându-ne aşa devreme. Ar fi nepoliticos din partea noastră, răspunse el spre surprinderea mea.

Şi, ca şi cum mi-ar fi ghicit gândurile, el insistă să rămânem până la sfârşit, folosind când un pretext, când altul. Târziu, în drum spre casă am izbucnit:

— Richard, vreau să fiu şi eu botezată chiar acum!

— Bine. Ai aşteptat atâta vreme, să aşteptăm acum cel puţin până mâine, zise el zâmbind.

A doua zi mă invită la Misiunea Anglicană pentru a-mi prezenta noii lui prieteni: pastorii Adeney şi Ellison, adevăraţi slujitori ai lui

Dumnezeu care-mi păreau ca veniţi de pe altă planetă. Amândoi sacrificaseră totul pentru a se pune în slujba Domnului, şi de la ei am învăţat că *adevăratul creştinism înseamnă sacrificiu şi renunţare de sine.* Inima mi s-a umplut de fericire şi pace şi voiam s-o împărtăşesc şi altora. După botezul meu, am încercat să-i mărturisesc noua credinţă unei vechi prietene, evreică şi ea, fiind sigură că va accepta credinţa în Hristos. (Uitasem atât de repede de conflictul puternic sufletesc pe care-l experimentasem eu însămi pe aceeaşi temă cu mult timp înainte). Rezultatul: ea mi-a întors spatele zicând cu lacrimi în ochi:

— Îmi pare rău că mi-am pierdut pentru totdeauna prietena. Aceasta fusese prima lecţie pe care o aveam de învăţat.

Nobleţea *el*

Nu mult după aceea, familia noastră a crescut: am născut un copil, un băiat. În trecut nu voiam să avem copii ca să nu fim stânjeniţi în viaţa noastră, în căutarea de plăceri egoiste; dar acum eram atât de fericiţi! Mihai, fiul nostru, s-a născut în 1939. Dar în acea perioadă, nori negri începeau să se adune deasupra cerului ţării şi prevesteau furtuna. Hitler şi influenţa sa îşi răspândeau din ce în ce

veninul împotriva poporului nostru, care se întindea peste tot mai multe ţări.

Logica ne spunea că acum n-ar fi vremea potrivită să aducem copii pe lume. Dar bucuria noastră era mare. Mama lui Richard era şi ea atât de fericită că a devenit bunică, încât s-a dus să anunţe vestea îmbucurătoare pe la toate rudele, spunând:

— Ştiţi, copilul e leit taică-său. Şi e aşa de inteligent!

La vârsta de 7 ani, Mihai a căpătat un frăţior-Sandu, un copil pe care l-am adoptat, în urma morţii tatălui său; cei doi copii erau acum lumina şi bucuria familiei.

Între timp, celula numărul patru a Jilavei a început să se liniştească. Vocile şi ciorovăielile abia se mai auzeau în timp ce eu îmi încheiam povestirea. Încet s-a lăsat liniştea. Toate glasurile amuţiseră.

Era noapte.

PROMISIUNI, PROMISIUNI...

Voci de bărbaţi se auziră deodată pe coridor şi tropăituri de bocanci grei, iar uşa celulei se deschise brusc:

— În picioare, ordonă unul dintre ei.

O companie de gardieni năvăliră înăuntru urmată de 9 ofiţeri ai

Securităţii, în uniformele lor strălucind de medalii şi decoraţii. În faţa lor, noi, biete femei sărmane, în zdrenţe, cu părul îmbâcsit şi în dezordine. Nimeni nu vorbea. Ofiţerii ne priviră cu dezgust, iar unul din ei îşi duse batista la nas. Apoi ieşiră cu toţii, tot fără nicio vorbă, iar uşa se închise cu zgomot în urma lor. Aceasta fusese cea dintâi şi cea din urmă inspecţie de la Jilava.

În celulă, fiecare căuta să ghicească ce o fi însemnând această inspecţie neaşteptată, deoarece toate ştiam bine că acolo nimic nu se întâmplă, nici chiar cea mai mică schimbare, fără un ordin de sus.

— Să nu mă întrebaţi de unde ştiu, dar una vă pot spune: americanii au dat ultimatum Moscovei.

Auzisem mai de mult de ştirea aceasta dar nu i-am

dat crezare.

Această vizită, însă, părea să o confirme.

— Dar să nu scoateţi o vorbă nimănui, e numai pentru urechile voastre, le-a spus Viorica prietenelor ei.

„Secretul” ei trecu repede din gură-n gură, şi femeile discutau acum în grupuri, cu aprindere despre vestea cea bună. Unele se şi vedeau de pe acum liberate şi primite cu ovaţiuni, ca eroine naţionale, de către restul populaţiei. Vin americanii! Poate că sunt deja aici! ne bucuram noi, făcându-ne curaj. Dar fericirea noastră a fost şi de data aceasta de scurtă durată, căci uşa celulei Se ueschise din nou larg:

— La masă! Supă de morcovi, doamnelor!

Mirosul neplăcut al morcovilor putrezi ne trezi din visare. Multe din femeile mai bătrâne nici nu se mişcară de pe locurile lor, fiind prea slăbite şi lipsite de energie. Regimul acesta în care eram ţinute de atâtea săptămâni făcea parte, de fapt, din pregătirea noastră pentru lagărele de muncă, aşa cum am aflat mai târziu. Scopul era să trieze pe cele mai slabe, punându-le de-o parte pentru a alege pe celelalte, mai rezistente, şi a le trimite în acele locuri. Iar inspecţia avea şi ea acelaşi scop: transferarea noastră. Soarta ne fusese deci hotărâtă fără nicio legătură cu America.

— Ne transferă la Canal, bineînţeles, se auzi o voce.

— Dar acolo cel puţin se capătă ceva mai multă pâine, şi macaroane.

— Adevărat? Ce bine! era reacţia altora, discuţia fiecăreia fiind de acum încolo numai despre Canal şi viaţa bună de acolo.

Canalul era un proiect de mare amploare, discutat deja de mai multă vreme de către mai marii ţării şi care va costa milioane de lei.

Urma să aibă o lungime de 70 de km şi va lega Dunărea cu Marea

Neagră, în partea de sud a ţării. Pentru acest proiect era însă nevoie să fie dinamitate milioane de tone de

stânci. Fabrici speciale au fost instalate pentru a se pregăti cimentul necesar, iar echipamentul greu a fost luat cu chirie de la sovietici, plătindu-se sume exorbitante pentru el. O întreagă armată de ingineri şi tehnicieni, administratori şi funcţionari de tot felul îşi începuseră deja munca acolo. A fost creat şi un nou departament ministerial pentru a se ocupa în mod specific de această uriaşă întreprindere. Întreaga economie a ţării se concentra, acum în scopul construirii Canalului.

Se zicea că în lagărele de muncă stabilite de-a lungul drumului „cei ce munceau acolo erau privilegiaţi şi aveau chiar dreptul să primească pachete de acasă.

— Poţi primi tot ce vrei, chiar şi ciocolată, se spunea. (Ciocolata era visul nesperat al fiecăreia). Şi haine calde putem primi după voie, de asemenea îngrijire medicală adecvată, se credea.

Dar bucuria cea mai mare consta în aceea că la Canal aveam dreptul să primim vizita familiilor noastre. Şi nu numai pentru un timp scurt, ci vom putea fi cu ai noştri chiar o zi întreagă. Iar noi credeam toate acestea şi ne bucuram de pe acum – că o să ajungem acolo.

— Dar să ştiţi că nu oricine are dreptul să fie trimisă acolo, ne avertiza Viorica. Ofiţerul politic mi-a spus confidenţial lucrul acesta ieri:

„În societatea socialistă, privilegiul de a munci nu e pentru bandiţi”.

Între timp, celula numărul 4 de la Jilava se umplea cu tot mai multe femei zi după zi, până la Crăciun fiind ocupată de 80 de femei cu toate că cu greu încăpeau în ea 30 de persoane. Acum nu te mai puteai mişca fără să calci pe trupurile celor culcate pe ciment, pe lângă pereţi, lângă uşă, peste tot. Aerul devenise cu adevărat sufocant.

Ce bucuroase am fost în acea dimineaţă când am fost scoase la baie!

Dar, ca orice altă bucurie din închisoare, şi aceasta se dovedi prea scurtă. Îmbrâncite, înghiontite şi zorite din spate pe coridoarele lungi şi întunecoase, exerciţiul brusc

se dovedi a fi prea aspru pentru acele dintre noi care nu putuseră decât să stea culcate pe paturile lor timp de luni de zile. Multe dintre ele se poticniră şi căzură pentru a nu se mai scula, în timp ce gardianul, un tânăr negricios, zbieră:

— Cinci minute aveţi, nu mai muii. Dezbrăcarea, duşul şi-afară sau veţi fi pedepsite.

În acea clipă se auzi un ţipăt: una din femei se întoarse către vecina din spate răstindu-se:

— Nu vezi că m-ai călcat pe picior? se auzi un murmur de scuze.

Dar cea dintâi continua să se răstească la sărmana ei vecină:

— Sau poate nu ştii cine sunt eu?

Desigur, ştiam toate cine era această femeie: una din informatoarele cele mai rele din celulă. Femeia „vinovată”, o bătrânică de aproape 70 de ani, răspunse, gâfâind din greu după fugăritul pe coridoare:

— Draga mea, abia de mai ştiu cine sunt eu însămi. Cum pot şti cine eşti dumneata?

Un fluierat strident se auzi: şi tânărul gardian, roşu de mânie, strigă:

— Nu se face duş astăzi. Înapoi în celulele voastre.

Urmă iarăşi fugăritul pe coridoarele cu pereţii aceia îmbibaţi de urină, împinse din spate cu bâtele şi ciubotele gardienilor şi însoţite de înjurăturile lor obscene. În celulă am auzit voci care veneau din celulele vecine. Unele cereau răzbunarea împotriva informatoarei.

Altele voiau să pedepsească pe firava doamnă Mihalache (soţia unuia dintre liderii democraţi ai vechiului regim). De unde să fi ştiut ea, sărmana, că jucase un rol cu totul întâmplător în această bine calculată farsă?! Am aflat adevărul mai târziu: duşurile erau stricate şi nu funcţionau de multă vreme. Dar cum ordinul de sus trebuia executat, cum să trimiţi la baie atâtea femei când nu era apă? Şi atunci gardianul-şef găsi soluţia: informatoarea va iniţia o provocare. Dar răspunsul prompt şi plin de tâlc al doamnei

Mihalache deveni repede subiectul celulei: avea dreptate bătrâna, căci cum mai puteam şti acum cine eram când ni se luase totul: familia, bunurile, chiar identitatea?

Dar, după cum omida nu ştie că într-o zi va fi transformată din târâtoare respingătoare într-un fluture frumos, cu aripi întinse, zburând spre libertate, tot aşa, poate, şi în celula numărul 4 a Jilavei, căliţi şi încercaţi prin suferinţe erau pregătiţi viitorii sfinţi…

A doua zi caporalul Georgescu veni cu o listă în mână. Oricine era strigată pe nume trebuia să fie gata de plecare. Amuţiserăm toate de emoţie. Numai Gavriloiu îndrăzni să întrebe:

— Am putea şti cine e pe listă?

— Mie să nu-mi dai ordine, strigă Georgescu, apucând-o de rochie pe Gavriloiu şi scuturând-o ameninţător. Uită-te singură. Şi împingându-i lista sub ochi îi porunci:

— Ia-o citeşte-o tare tuturor. O, o să mă îmbolnăvesc într-o zi din cauza voastră.

Georgescu putea să citească numai cu greu mai ales că lista era scrisă de mână. Cele strigate părăsiră celula pe rând, fără să li se spună încotro. Puţine din noi mai credeam acum că vom fi liberate.

Dar oricum, nicăieri nu putea fi mai rău ca la Jilava. Ne uitam cu invidie la cele ce plecau, şi care, din solidaritate cu cele rămase, le lăsară acestora diferite articole de îmbrăcăminte din sărmanul lor bagaj. Doamna Ioanid îmi oferi singura ei batistă care-i servise până atunci ca şervet, de faţă de masă şi de multe altele. Călugăriţa Veronica îmi oferi o fustă neagră, lungă şi plisată:

— Ia-o dragă, se rugă ea de mine. Eu mai am încă una, şi o să-ţi ţină mai cald. Afară trebuie să fie acum cel puţin 10 grade sub zero.

Am primit fusta din mâna ei şi am îmbrăcat-o imediat. Prea lungă pentru mine, o târâm pe podea, dar îmi încălzea picioarele. Sora

Veronica mă sărută voioasă şi ieşi grăbită afară. Poate se ducea la moarte…

Numele meu nu a fost strigat mult timp după aceea, deşi mă aşteptam să-l aud în fiece zi. Mi-amintesc şi acum de acea zi de

6 ianuarie 1951. Stăteam culcată pe patul meu, ca de obicei, copleşită de amintiri. Era ziua de naştere a lui Mihai. Înainte de a veni pe lume, Richard decisese că va fi un băiat. Şi într-o seară, spuse deodată:

— Ajunge. Nu mai am răbdare să aştept, dacă copilul nu apare până la ora 9 seara, eu chem un taxi şi te duc la spital.

— Dar, dragul meu, încă nu simt că au început durerile naşterii.

Dar el răspunse:

— Eu sunt cel care decide în această familie când trebuie să înceapă durerile naşterii! Şi ducându-mă la spital chiar în acea seară, află a doua zi dimineaţă că i s-a născut un băiat. Fiindcă naşterea fusese grea, mă aflam încă în secţia post-operatorie când el veni şi mă întrebă:

— Mi-aş dori să am doi băieţi. Ce-ar fi să mai faci încă unul? Dar să-l faci mai repede data viitoare.

Acum, Mihai împlinea 11 ani. Şi chiar în acea zi numele meu se afla pe listă. Mi se înapoiase pardesiul meu de vară de la magazie.

Georgescu şi colegele ei se purtau acum faţă de noi cu o politeţe exagerată, care ne stârnea râsul. Nici ele nu ştiau mai mult decât noi încotro eram trimise acum. Şi poate, cine ştie, va trebui să dea odată ochii cu noi din nou, dar având rolurile inversate. Cine ştie, poate totuşi vor veni americanii. Toată ziua aceea am aşteptat afară, pe coridor, zgribulite de frig împreună cu cele din celulele vecine.

Ne-am urcat în camioane cu destinaţia Ghencea, lagăr de tranzit din apropierea Bucureştiului. Pe drum erau înşirate barăci nenumărate în care se vedeau femei şi bărbaţi. Trecuserăm prin locuri deşerte unde pământul

părea tare ca fierul sub cerul de iarnă. Dar ce minune să putem vedea iarăşi cerul, după atâtea luni în celula subterană! Ce frumoasă era luna, care apărea şi se ascundea mereu în dosul norilor ca un copil şăgalnic! în cele din urmă am ajuns la Ghencea – o tabără de barăci vechi ridicate cu mult înainte de către armata germană de ocupaţie şi lăsată acum în părăsire. Lagărul era împrejmuit cu sârmă ghimpată, barăcile erau în cea mai mare parte dărăpănate, iar latrinele erau afară. În schimb, paza nu era atât de strictă aici. Puteau fi vizitate alte barăci fără a fi oprit de nimeni. Pentru câteva clipe am uitat de mizeria noastră. Deodată o femeie dintr-o baracă din apropiere îi strigă alteia:

— Ce? Liberare? Da’ de unde? Ghencea nu e decât un scurt popas în drum spre Canal. Veţi fi acolo în câteva zile.

Am aflat acum ceva mai multe amănunte despre Canal, şi despre condiţiile de acolo. Noi lagăre de muncă, ba chiar oraşe întregi apăreau pe tot parcursul drumului. Un nou port se construise acolo, şi întreaga vale a Carasului urma să fie asanată.

După trei zile la Ghencea am fost chemată în faţa comandantului, căpitanul Zaharia Ion, vechi membru de partid încă din anii

20. Uniforma lui pompoasă cădea de pe trupul lui scheletic, iar capul său arăta ca al unui strigoi. Privirea mea mirată nu i-a scăpat:

— Ce, ţi se pare curios că sunt aşa slab? Ştii de ce? Pentru că am făcut foamea prin închisorile de sub regimurile conduse de burjui, ca tine.

I-am răspuns că regret sincer că fusese tratat atât de neomenos.

— Dar eu n-am aparţinut niciodată clasei burgheze, am adăugat.

El mă privi gânditor şi apoi îmi spuse:

— Te-am chemat să-ţi fac o propunere: vei rămâne aici pe loc, la

Ghencea, unde sunt condiţii cât de cât mai bune

decât la Canal, cu condiţia să-mi raportezi, strict confidenţial, din când în când, despre ceilalţi deţinuţi.

— Mulţumesc, i-am răspuns. În Biblie sunt menţionaţi doi trădători. Unul a trădat pe regele David şi al doilea, pe Iisus. Ambii au sfârşit-o prin spânzurătoare. Eu nu-mi doresc un astfel de sfârşit, şi nu voi deveni informatoare.

— Atunci nu vei fi eliberată niciodată.

Căpitanul Zaharia Ion a murit, însă, ceva mai târziu în închisoare, aruncat acolo sub acuzaţii false de către proprii lui tovarăşi, care se arătaseră astfel cu mult mai neomenoşi decât se purtaseră faţă de el, în trecut, burghezii. Iar după moarte a fost reabilitat, spunându-se că arestarea lui fusese o eroare. Dar ce mângâiere îi putea aduce acum aceasta sufletului său, în a cărei existenţă nu crezuse nici el, nici nemiloşii săi tovarăşi?

Când în cele din urmă am fost transportate spre Canal duba neagră în care călătoream s-a umplut nu numai cu deţinuţi politici, ci şi cu ţigani şi cu deţinuţi *de* drept comun: hoţi, pungaşi, borfaşi etc. Gardieni mânioşi ne înghionteau din spate. Multe ore am aşteptat însemi în întunericul ce domnea în vagoane. Lumina slabă pătrundea numai prin geamurile mici, zăbrelite, din plafon. În sfârşit, vagoanele se puseră în mişcare. Acum înaintam încet spre sud. Un mic râuleţ pe

— Care-l putui zări în drum era plin de o verdeaţă deasă pe malurile sale „amintindu-mi de râul Prut, care curgea aproape de locul copilăriei mele. Ce frumoşi fuseseră acei ani în care noi, copiii, alergam vara desculţi, în pădurea din apropiere să culegem fragi şi mure…

În cele din urmă iată-ne ajunşi la destinaţie. Am trecut prin porţi largi, masive şi înconjurate cu sârmă ghimpată, având turnuri înalte

Kle pază. La lumina lanternelor erau înşirate, rânduri-rânduri, barăci nici care arătau toate la fel.

a doua

LA CANAL

Grupul nostru ocupa una din barăcile situate aproape

de capăt.

Cineva a strigat cu glas voios:

— Valia! Iat-o pe Valia!

Cea chemată era o ţigancă tânără, cunoscută ca hoaţă cu renume în cercul ei. Multe ţigănci furau, dar loviturile pe care le dădea această tânără erau renumite. Şefa ţigăncilor, care se afla acolo mai dinainte, o luă imediat sub oblăduirea ei. Era o femeie cu un nas coroiat, cu părul lung şi negru care-i cădea în valuri pe umeri. I-au găsit de îndată un pat, au hrănit-o şi apoi au stat de vorbă împreună timp îndelungat.

Nu cunoşteam pe nimeni în acel loc. Era sâmbătă seara târziu, şi femeile se întindeau pe paturile lor după ziua de muncă. Dar cum eram deja prea multe pentru acele câteva paturi ale barăcii, m-am întins pe podea. Îndată o femeie care ocupa locul de alături începu să-mi povestească despre fiica ei, interesându-se dacă am întâlnit-o cumva înainte. Mama nu ştia nimic despre ea de multă vreme. „Totuşi aici avem cel puţin dreptul la vorbitor (la vizite ale familiei). Putem chiar cere să ni se aducă haine de acasă”, îmi spuse vecina mea.

Vestea aceasta, şi nădejdea că voi putea să-mi văd şi eu copiii, în curând, mă ţinu trează aproape toată noaptea, de emoţie. Am reuşit să aţipesc abia în zori, dar un chiţăit de şoarece aproape de mine mă trezi de îndată.

— Un animal! strigă îngrozită vecina mea. Mi-a sărit pe pat!

Mirosul acela acru, specific, nu mă putea înşela: şobolani! O altă voce de lângă noi remarcă, pe jumătate adormită:

— De ce ne mirăm? Şobolanii au mai mult drept să vadă în noi nişte intruşi decât avem noi să ne plângem de prezenţa lor. Ei locuiesc aici de multe generaţii!

Iar o alta adăugă:

— Data viitoare n-ai decât să-ţi păstrezi o parte din porţia ta de pâine şi să le-o oferi noaptea, la culcare. Aşa nu te vor mai muşca.

A doua zi fiind duminică, speram ca, după noaptea petrecută pe podeaua goală, să-mi pot spăla şi repara puţin hainele rupte. Dar vai, şi această speranţă mi-a fost spulberată. Şefa lagărului de femei era o deţinută cu un trecut criminal şi învechită în rele. Rina era cu totul aservită comandantului lagărului. Acesta îi dăduse tocmai ei acest rol, ştiind cât de mult ura femeia aceasta pe deţinuţii politici. Ea proteja, de obicei, pe deţinutele de drept comun, trimiţându-le să se odihnească şi lăsând astfel corvoada frecatului de podele în sarcina

„Politicelor”.

— Toate femeile nou venite, la baie!

Aliniindu-ne în grabă, am pornit în pas de marş sub escorta gardienilor, peste pământul îngheţat.

Printre femeile mai educate erau amestecate intenţionat şi femei de stradă. Acestea scoteau ţipete stridente şi proferau obscenităţi cât le ţinea gura, iar gardienii se uitau la ele râzând. Rina, cu capul îmbrobodit într-o eşarfă multicoloră, se răstea la ele să meargă înainte.

Eram ameţită şi începusem să simt efectul nopţii nedormite pe cimentul ud. Foamea, umilirea şi oboseala drumului contribuiau şi ele la starea de extenuare în care mă aflam, puterile m-au lăsat şi m-am prăbuşit, leşinată. Cineva m-a ridicat şi am fost dusă înapoi în baracă, pe un pat. Mi se puse pe pat şi o jachetă şi o fustă de sac cenuşie cu dungi albe. Ciorapii îmi erau numai găuri acum, dar aveam cu mine încă fusta lungă, primită în dar de la călugăriţă, la Jilava.

Aşa cum arătam, cu părul meu negru şi aparenţa mea orientală.

„Politicele” se uitară la mine şi deciseră că nu fac parte dintre ele. Şi atunci, ţigăncile erau convinse că trebuie să fiu una de-ale lor. Nu mi-au slujit protestele mele căutând să le asigur că se înşală: „Nu vedeţi că nu cunosc nici limba voastră?” Dar bătrâna ţigancă mă bătu pe umăr cu înţelegere, spunând: „Lasă, dragă, că ştim

noi”. Ele credeau că mi-e ruşine să-mi arăt adevărata identitate ca ţigancă, şi nu puteau fi convinse cu niciun chip că nu este aşa. Aşadar din acea zi eram cunoscută la Cernavodă sub numele de „ţiganca adoptată”.

Ţiganii au, în general, o viaţă aparte, stranie, în orice ţară în care locuiesc. România părea să fie ţara lor preferată din răsăritul

Europei. Caravanele lor cutreierau în lung şi-n lat drumurile ţării.

Bărbaţii purtau părul lung şi strălucind de briliantină, iar femeile lor în fuste lungi, multicolore erau frumoase la vedere, dar furau tot ce le cădea în mână. Mii dintre ele fuseseră trimise în închisori şi lagăre ale regimului comunist. Dar şi aici ele continuau a se îndeletnici cu furatul, şi nu era cu putinţă să-ţi atârni la uscat o haină sau o batistă cât de mică: totul dispărea cu iuţeala fulgerului sub fustele lor largi şi prea încăpătoare. Cu toate acestea, singura persoană dintre miile de deţinuţi de la Canal căreia nu i se furase niciodată nimic am fost eu.

În adevăr, familia noastră îi ajutase pe ţiganii care se întorceau goi, flămânzi şi lipsiţi de toate, din lagărele naziste. Iar acum părea că soarta hotărâse să ne primim răsplata. Unele îmi preziceau că într-o bună zi mă voi reuni iarăşi cu soţul şi copiii mei, că vom călători peste mări şi ţări şi ne vom găsi acolo fericirea. Dar nu-mi puteam închipui că prezicerea lor se va împlini abia peste 15 ani.

Ţigăncile făceau o afacere destul de bună prin îndeletnicirea Iorghicitul. Deţinutele celelalte erau gata să-şi dea şi ultima bucăţică de pâine ca să audă că în curând vor fi eliberate sau că familiilor lor le merge din plin. Neavând acolo cărţi de ghicit, „prezicătoarele” foloseau o metodă cu mult mai veche: azvârlind pe jos câteva boabe de porumb, ele vedeau în formatul acestora viitorul.

Nomazi din fire, din moşi-strămoşi, ţiganii se adaptează cu uşurinţă oriunde. Chiar în închisoare, femeile lor trăiau ca o mare familie. Mai târziu, când ni se permise

să scriem câte o carte poştală familiilor noastre, am fost numită secretara lor, deoarece niciuna din ele nu ştia să scrie şi să citească. Fiecare scrisoare pentru ele trebuia să înceapă aşa: „Către toată ţigănimea, sănătate!”

În libertate, umblând cu corturile lor, adesea se mai şi ciorovăiau între ele, certurile degenerau câteodată în lupte feroce, lupte în care se foloseau de propriul copil ca de un obiect cu care loveau; şi nu se lăsau până când amândoi copiii erau omorâţi. De aici zicala românească: „se ceartă ca la uşa cortului”.

În închisoare, ele se porneau câteodată într-un dans sălbatic şi cântau în cor pe limba lor ca să mai uite de necazuri.

Cu timpul am ajuns să le cunosc destul de bine pe femeile din baracă şi chiar pe fetele de stradă. Unele din acestea aveau o inimă bună, şi, când au înţeles chemarea Mântuitorului, L-au primit cu bucurie, făcând tot ce le sta în putinţă pentru a ieşi din starea morală în care le azvârlise viaţa.

Marşul către locurile de muncă se făcea pe un vânt tăios care venea dinspre mare. Gardienii îşi frecau mâinile să şi le încălzească, vădit nemulţumiţi că sunt siliţi să iasă pe frigul acela din barăcile. lor încălzite. Ei îşi făceau simţită frustrarea lovindu-ne şi înjurându-ne birjăreşte după obiceiul lor la cea mai mică mişcare sau gest neaşteptat în rândurile noastre. La poartă, sub controlul turnului de pază, şeful gardienilor striga în fiecare zi, la sosire şi plecare, raportul: *Azi sunt scoşi la muncă două mii de bandiţi, criminali şi contrarevoluţionari.*

Vântul ne biciuia obrajii şi ne smulgea hainele de pe noi. Coloana părea fără de sfârşit. Înaintea noastră, rânduri-rânduri de deţinuţi, escortaţi de ambele părţi de gardieni înarmaţi. În spate (când îndrăzneam să ne uităm puţin înapoi, ceea ce era interzis) lunga coloană se întindea hăt-departe, ca un animal preistoric de proporţii uriaşe, cu multe mâini şi picioare, orb, neavând alt scop decât a munci până la extenuare. Mi-au venit atunci în

minte străvechii mei strămoşi, sclavii israeliţi din vechime, muncind ca robi pentru a construi uriaşele piramide ale lui Faraon.

Munceam laolaltă din răsputeri, bărbaţi şi femei, pentru a construi acolo un dig. Eu aveam de încărcat tot timpul o roabă cu pământ pe care o lua apoi în primire un deţinut, împingând-o până la o oarecare distanţă. De acolo el avea de alergat iute cu roaba plină peste o ridicătură abruptă pentru a răsturna pământul peste parapet. Apoi se întorcea din nou la mine, să ia o nouă roabă încărcată, şi aşa mai departe. Deşi bărbaţii, negreşit, munceau mai greu ca noi, totuşi numai după primele încărcături, genunchii mi se clătinau şi era gata să-mi pierd echilibrul de fiecare dată.

Normele de muncă, erau de 8 metri cubi pe zi, noi fiind supravegheate de şeful de brigadă, ajutat de câteva asistente. Dacă reuşeam, după eforturi supraomeneşti, să ne facem norma, aceasta era mărită chiar a doua zi; iar, dacă nu o făceam şi pe aceasta mărită, eram pedepsite.

Asistentele şi şefii de brigadă erau deţinuţi ca şi noi, dar se bucurau de încrederea comandantului lagărului. Ele nu munceau, ci numai ne supravegheau pe noi; se bucurau de tratament şi raţii de hrană speciale – *şi* păreau să deţină putere de viaţă şi de moarte asupra deţinuţilor, atât la bărbaţi cât şi la femei. Rina îşi exercita puterea aceasta asupra noastră până la maximum. A vorbi în timpul lucrului sau orice alt contact între noi era cu desăvârşire interzis. Totuşi, odată mi-am asumat riscul de a spune un cuvânt de încurajare omului care muncea alături de mine. I-am amintit câteva cuvinte din Biblie. Omul, care părea a fi ţăran, mă privi o clipă uimit. După ce luă repede încărcătura din mâna mea, un altul veni în locul lui, şi apoi un altul. În sfârşit, al patrulea nou „coleg” mi se adresă în şoaptă:

— Contele Rákosi vă mulţumeşte pentru frumoasele cuvinte pe care i le-aţi spus şi ar vrea să ştie cine sunteţi dumneavoastră.

Deci „ţăranul” dintâi era un conte, membru al aristocraţiei din

Transilvania (regiune care, după cum se ştie, fusese populată timp de sute de ani şi de maghiari sub dinastia Habsburgilor). Auzind aceasta am fost atât de uimită încât, pentru o clipă, mi-am lăsat lopata din mână.

— Hei, tu, de colo, trezeşte-te din somn. Sau poate-ţi doreşti o noapte la carceră, se auzi vocea Rinei la o mică distanţă de mine.

Mi-am reînceput încărcatul cu puteri reînnoite la auzul acestei ameninţări.

„Carcera” era acea formă de pedeapsă la auzul căreia ne îngheţa şi sângele în vine. Aceasta era o celulă atât de scundă şi îngustă încât nu te puteai mişca în ea. Erai nevoit să stai în picioare o noapte întreagă fără să faci nici cea mai mică mişcare. Iar a doua zi de dimineaţă trebuia să te prezinţi din nou pe şantier, pentru a efectua aceeaşi normă ca înainte. Dacă oboseala nopţii nedormite nu-ţi îngăduia să munceşti destul de repede, puteai fi trimisă din nou acolo pentru încă o noapte.

Mâncarea – un sfert de pâine la prânz cu puţină supă de cereale – era, desigur, ceva mai bună ca la Jilava, dar cu această hrană trebuia să munceşti din greu până la sfârşitul zilei. În aceste condiţii, cum aş fi putut recunoaşte pe un conte în mijlocul nostru? Era greu să deosebeşti o persoană de cealaltă, toţi fiind în zdrenţe şi petice, având aceeaşi privire plină de frică, teroare şi suspiciune. Se aflau printre noi mulţi profesori universitari, editori de ziare, preoţi, oameni de afaceri şi funcţionari superiori din vechiul regim puşi laolaltă cu hoţi, pungaşi de buzunare şi proxeneţi. Toţi munceau acum laolaltă din răsputeri şi era greu să deosebeşti pe unul de altul. După prânz, încă patru ore continua munca, până la căderea serii.

Odată la întoarcere, câţiva deţinuţi s-au prăbuşit fără cunoştinţă, unul din ei aproape de mine. Fără o vorbă, alţi doi oameni mai tineri l-au ridicat pe umerii lor şi şi-au continuat drumul. O bătrână a leşinat; o alta a căzut şi n-a

mai putut fi readusă la viaţă. Alţii au ridicat-o, de asemenea, în întunericul care devenea tot mai gros. Vântul sufla fără încetare. Ajunşi în faţa porţii, raportul gardienilor se repeta ca şi dimineaţa: *Sunt aduşi înapoi două mii de bandiţi.*

Acum se întunecase de-a binelea. Spre apus, cerul părea încă învăluit într-o lumină roşiatică.

— Ce briză plăcută, rosti unul din gardieni strângându-şi mai tare mantia sa groasă în jurul trupului.

Eram îngheţată până-n măduva oaselor, mâinile şi picioarele îmi erau amorţite, muşchii mă dureau şi capul îmi vâjâia de ameţeală.

Ştiam că voi simţi mai bine frigul acesta în oasele mele a doua zi.

Deocamdată însă trebuia să aşteptăm, ca o biată turmă de oi bătute de vânt, până vor trece pe poartă mai întâi cei din capul coloanei.

Alte coloane veneau din alte direcţii înghesuindu-se să intre mai repede şi blocând astfel intrarea celor ce veneau după ei. Când, în fine, am ajuns şi noi în baraca noastră, una din fetele de stradă constată că i se furase un obiect pe care şi-l ascunsese dimineaţa sub saltea.

— Ţigănci hoaţe! strigă ea. Eu, în adevăr, sunt o prostituată, dar nu-mi însuşesc niciodată ceea ce nu e al meu.

La auzul acestor vorbe, Tania, o ţigancă tânără, ripostă:

— Oi fi eu hoaţă dar nu mă culc niciodată cu bărbatul alteia.

Liza, o moldoveancă, interveni şi ea:

— Şi cine e, mă rog, bărbatul tău? Nu cumva e chiar fratele tău?

Şi râse de propria ei glumă, ştiind că ţiganii obişnuiesc adesea să doarmă împreună în aceeaşi odaie şi chiar în acelaşi pat: soţ, soţie, mamă, cumnaţi şi cumnate. Dar Liza era o criminală care-şi împuşcase propriul bărbat, din gelozie.

— La ascultă, tu să nu-mi dai mie lecţii de morală. Eu pot întotdeauna să restitui ceea ce am furat, dacă vreau. Dar tu, care ai luat viaţa unui om, mai poţi să i-o dai înapoi? strigă Tania la ea.

Încercam să-mi astup urechile pentru a nu auzi argumentele lor susţinute pe un astfel de ton şi la un astfel de nivel. Tânăra ţigancă se întoarse în colţul ei, iar tovarăşele ei o primiră cu aplauze. Ea le răspunse printr-un zâmbet.

Tania era foarte respectată între colegele ei. Era înaltă, cu părul negru ca pana corbului şi foarte atrăgătoare. Celelalte ţigănci aveau şi o oarecare teamă de ea. Aventurile, pe care le povestea totdeauna cu patos, i-au dat porecla de „Tania-Mână Neagră”. Oricare ar fi îndrăznit să nu-i facă pe plac era expulzată din cercul ţigăncilor. Şi oricine ar fi păcălit-o cu ceva risca o noapte la carceră, căci Tania nu ezita să pârască gardienilor pe rivalele ei, acuzându-le de vreo încălcare de regulament, reală sau inventată, pentru a o pedepsi. Dar loialitatea faţă de prietenele ei era reala şi absolută. Şi era atât de mândră de isprăvile ei! într-o noapte povesti cum golise aproape jumătate din marfa dintr-un magazin de confecţii, stârnind hazul celorlalte ţigănci. Adeseori îşi alegea pe cele pe care le credea mai dibace şi le dădea „lecţii particulare” ca să facă din ele hoaţe de profesie. Cu aceste ocazii ea dovedea că ştie să gândească foarte logic când era vorba de interesele ei.

Prietenele ei povesteau că Tania obişnuia să citească multe cărţi când era în libertate. Odată – spuneau ele – dăduse o spargere la o casă ai cărei proprietari se aflau în vacanţă. Când s-a văzut deodată într-o odaie plină cu cărţi, ea a început să se adâncească în lectură, uitând să-şi mai facă meseria. Era atât de absorbită de lectura ei încât, în cele din urmă, a adormit obosită pe un fotoliu cu cartea în mână.

Aşa a fost prinsă de stăpânii casei care se întorseseră chiar în noaptea aceea. Totuşi ea nu voia nicidecum să admită faţă de tovarăşele ei că ştie să scrie şi să citească,

temându-se că aceasta i-ar putea ştirbi reputaţia, de care se bucura în lumea lor.

Era destul de uşor să deosebeşti între hoaţe, prostituate şi informatoare după un anumit timp de convieţuire cu ele. Înseşi vorbirea şi purtarea le trădau ocupaţia. Dar Tania era deosebită de celelalte, având un aer de nobleţe în felul ei. Uneori îmi spunea, în glumă:

— Să nu-ţi închipui că hoţii nu au morala lor. Eu, de exemplu, voi fi totdeauna rivala oricui care comite un furt, dacă nu face parte din banda mea.

Câteodată încercam, cu discreţie, s-o înţeleg mai bine. Am întrebat-o de ce nu urmăreşte să plece din ţară acum, profitând de situaţie, acum când atât de mulţi evrei şi alţii părăsesc ţara ca să scape de relele comunismului.

— Nici nu mă gândesc, mi-a spus. Tot ce vreau e să scap acum de cloaca aceasta ca să mă pot vedea din nou cu prietenul meu. A, pe el nu l-au putut prinde. Le voi arăta acestor comunişti ce putem noi să facerii când vom fi din nou împreună. Însoţindu-şi din nou cuvintele cu o înjurătură grosolană, Tania începu să descrie în amănunt cum arată iubitul ei şi care-i sunt celelalte abilităţi, povestind fără nicio jenă despre aceste amănunte intime.

— Ai părinţi? am întrebat-o.

— O, părinţii mei! răspunse ea şi cum ar fi vorba de o mobilă veche. Oameni de nimic. Mama mea este încă foarte tânără, aproape ca o fetiţă, şi a avut legături cu mulţi bărbaţi în viaţa ei. Apoi m-am născut eu. Cine era tatăl meu? Nici ea nu-şi mai aduce aminte. Până la urmă trăia cu un beţiv bătrân, dar şi cu alţi tineri de pe lături.

Ea obişnuia să-şi presare vorbirea cu obscenităţi la tot pasul, aşa încât, de la un timp, nici nu le mai auzeam pe acestea. Era ca şi cum te obişnuieşti cu cineva care are un defect de vorbire. Dar îmi venea greu mai ales să observ cum le corupea şi pe alte tinere la viaţa ei de crimă şi jaf, fără să simtă nici cea mai mică părere de rău. Încercam să-i ating măcar o coardă mai sensibilă a inimii, vestindu-i

Evanghelia.

În cele din urmă îmi destăinui că iubitul ei era, de fapt, cumnatul ei. Liza, deci, nu fusese departe de ţintă când o insultase cu remarca ei. De când era copilă a fost nevoită să împartă camera şi patul cu sora ei şi cu soţul acesteia. Aşa a început idila lor, când avea numai

12 ani. Iar să fure fusese învăţată deja de la vârsta de 5 ani.

— Da, ştiu. Ai să-mi spui: Să *nu furi,* nu? Dar asta-mi spuneau şi poliţiştii de câte ori mă prindeau şi mă băteau. Odată le-am spus:

„Voi sunteţi hoţii adevăraţi, nu eu. Voi aţi furat şi jefuit nu unele obiecte sau o oarecare sumă de bani, ci întreaga ţară, când aţi luat totul de la toţi. Şi acum voi vreţi să-mi daţi lecţii mie, voi, care nu vă mişcaţi dosul de la birourile voastre luxoase? încercaţi mai întâi să dormiţi vara şi iarna pe sub podurile Bucureştiului, ca mine, şi apoi să-mi porunciţi să nu fur”.

Râzând ea îmi arătă dantura artificială din gură.

— Vezi? m-au bătut de m-au spetit, până mi-au scos toţi dinţii.

De aceea port acum dantură falsă. Ochii ei erau acum plini de furie.

— O, Tania, eşti minunată. Eu n-am avut niciodată curajul tău, zise Ioana, o altă tânără care fusese tovarăşa de jafuri a unui bandit renumit. Până la urmă, acesta a fugit când a venit poliţia şi-a lăsat-o în mâinile lor. Acum el se afla în Franţa, în siguranţă. Ţigăncile se uitară la mine aşteptându-se să mă vadă aprobând. Eu am spus:

— Tania dragă, tu ai cu adevărat curaj, dar socotesc că acest curaj şi talentele tale ar putea fi folosite cu mult mai bine altfel. Numai pentru că părinţii tăi erau netrebnici nu înseamnă că şi tu trebuie să fii la fel. Mulţi bărbaţi şi femei care au avut o copilărie ca a ta au devenit apoi oameni mari şi folositori societăţii, iar alţii care au

Nobleţea c-8

M

:)

crescut ca orfani au ajuns, de asemenea, să ocupe locuri de cinste între oameni. Dacă ţi-ai îndrepta inteligenţa şi talentele în direcţia cea dreaptă ai putea să devii şi tu ca unul din aceştia.

— Ce spui? Eu să ajung virtuoasă? Să mă ocup de lucruri cinstite?

Da, de unde, nici nu mă gândesc să mă schimb. Mie îmi place să fur.

Asta-i viaţa mea şi pentru asta m-am născut.

— Ştii, i-am spus, a fost odată un om cu numele Matei, care şi-a început viaţa ca înşelător şi care storcea pe oameni de bani prin mijloace necinstite, chiar violente. Dar când s-a întâlnit cu Mântuitorul, cu bunătatea şi dragostea Sa faţă de păcătoşi, Matei a lăsat totul în urmă, şi-a schimbat felul de viaţă şi astfel a devenit ucenicul şi evanghelistul Matei. Din hoţ, el a devenit un sfânt, iubit şi respectat de toţi până-n ziua de azi. Lumea toată citeşte azi Evanghelia sa. La urmă şi-a dat viaţa ca martir pentru Hristos şi pentru cauza adevărului.

— Ucenic? Martir? Sfânt? De unde ia femeia aceasta astfel de cuvinte? ripostă Tania în batjocură.

Deţinuţii pe motive religioase erau consideraţi deţinuţi politici.

Diferenţa de tratament la care erau supuşi aceştia faţă de deţinuţii de drept comun nu putea fi suportată cu uşurinţă. Numai deţinutele de drept comun aveau privilegiul de a fi puse ca şefe de brigadă sau supraveghetoare, niciodată cele „politice”. Intenţia autorităţilor era ca aceste femei criminale să facă mizerii celor din mica burghezie şi să le umilească. Hoaţele le batjocoreau, le luau în zeflemea şi căutau cu fiecare ocazie să se răzbune pe ele. Nici „politicele” nu erau interesate să aibă vreun contact cu celelalte. Numai eu, între cele două tabere, o „ţigancă”-evreică-creştină, discutam cu bunăvoinţă chiar cu cele mai înrăite femei din baracă, necruţând totodată nici pe doamnele din înalta societate pentru nepocăinţa şi mândria lor. Aşa că nu eram, de

obicei, privită cu ochi buni de niciuna din aceste două tabere.

Lagărul de muncă de la Cernavodă era plin de persoane de vază din fosta elită a ţării: baronese, contese şi doamne de onoare de la

Curtea, de altă dată. Şi ce şedinţe stranii se ţineau acolo! Una din grupările de lucru era compusă numai din femei fasciste. Şefa lor era doamna Codreanu, soţia liderului Gărzii de Fier, care fusese promotorul principal al alianţei României cu naziştii. El se lăudase în cartea sa că nu dăduse niciodată mâna cu un evreu, nici nu intrase vreodată într-un magazin evreiesc. Acum, soţia lui făcea muncă de sclavi alături de femei evreice, dar prejudecăţile ei rămaseră neschimbate.

— E de vină numai criminalul de Churchill, un jidovit şi slugă a jidanilor, împreună cu Roosevelt, de bună seamă un jidan şi el, că ne aflăm acum în acest loc! exclamă ea adesea.

Gardienii se purtau cu deosebită cruzime faţă de aceste femei, iar alte deţinute le atacau, şi ele, adesea. Dar ele nu se sinchiseau şi căutau să-şi păstreze vederile lor antisemite şi pe mai departe. Dar, fiindcă eu încercam câteodată să le arăt înţelegere şi bunăvoinţă, una din ele îmi spuse într-o zi:

— Eu şi prietenele mele am hotărât că atunci când va veni din nou ziua în care îi vom distruge pe toţi evreii rămaşi în România, pe dumneata şi pe familia dumitale te vom cruţa. Mare i-a fost mirarea când n-am exprimat niciun fel de entuziasm la auzul generoasei oferte.

Aceasta şi alte femei amestecate în viaţa politică sau soţii de lideri politici ţineau lungi discursuri, punând ţara la cale şi făcând tot felul de planuri pentru viitor.

— N-am putut dormi toată noaptea, îmi spuse una din ele odată.

Mă frământau atât de mult gândurile şi planurile de viitor. Dar până la urmă am reuşit să elaborez un plan. Vrei să-l auzi?

Şi fără să aştepte răspunsul meu, continuă:

— Mai întâi trebuie să aibă loc o completă reformă în cadrele armatei. Anume: toate uniformele vor trebui să fie de culoare albastră, chipiurile largi şi având o pană în frunte. Apoi…

— Îţi mulţumesc pentru confidenţa ce mi-o faci, dar nu-i nevoie să-mi împărtăşeşti planul în amănunt.

O alta, călugăriţă ortodoxă, obişnuia să blesteme, să povestească glume picante şi să fure întocmai ca ţigăncile. Odată am întrebat-o:

— Cum crezi oare că vei putea fi mântuită cu o astfel de purtare?

— Ştiu cum. Am învăţat de la un călugăr cum pot să mă mântui.

Două lucruri trebuie să păzesc şi ajunge: să nu judec niciodată pe alţii şi să iert totdeauna pe cei ce greşesc faţă de mine. Pe astea două eu le ţin cu stricteţe, aşa că Dumnezeu va trebui să mă ierte şi pe mine.

Şi ea ţinea cu adevărat cu mare grijă la aceste două virtuţi.

În urma epurărilor masive în rândurile partidului, în anul 1951, închisorile se umpleau mereu cu membri de partid, bărbaţi şi femei. Am întâlnit la Cernavodă pe Marioara Drăgoescu, acuzată şi condamnată sub vechiul regim la ani de închisoare ca şefă de bandă revoluţionară. Acum însă ajunsese în rând cu noi, acuzată de propriii ei tovarăşi comunişti ca fiind contrarevoluţionară. Cu toate acestea nici ea nu-şi schimbase atitudinea şi vederile şi voia să continue lupta până la victoria finală a comunismului. „Marea şi victorioasa societate marxistă va lua **fiinţă** în curând în ţara noastră”, spunea Marioara.

Ea a născut un copil în închisoarea Mislea şi l-a alăptat acolo până la vârsta de 2 luni, după care Statul i l-a luat şi l-a trimis la un orfelinat. Nu ştia dacă-l va mai revedea vreodată.

Îl compătimea pe George Cristescu, unul din fondatorii partidului comunist din ţară, care făcuse ani

grei de închisoare încă din

1907 pentru această vină. Acesta fusese şi secretar general al partidului. Acum la vârsta de 72 de ani, el muncea din greu alături de noi pe frig, pe ploaie şi pe vânt. Se întâmpla să lucrez chiar cot la cot cu el. Odată i-am spus un cuvânt auzit mai de mult de la Richard:

„Închisoarea e locul cel mai onorabil sub un regim de tiranie”. Un zâmbet uşor i-a luminat faţa. Dar în clipa următoare gardianul l-a observat şi a strigat la el să alerge mai repede, iar el s-a înhămat din nou la roabă ca un animal de povară. A doua zi când munceam din nou împreună, i-am şoptit:

— Îmi pare rău că ţi-am făcut ieri neplăceri cu vorbitul meu.

— Ba, dimpotrivă, vorbeşte-mi. E plăcut pentru mine să pot auzi ceva diferit după o perioadă atât de lungă. Sunt însetat să aud şi o voce mai blajină, după cum sunt flămând să văd şi o altă culoare decât cea cenuşie de aici, de peste tot.

Ceva mai târziu mi-a împărtăşit deziluzia sa:

— Nu pentru acest soi de comunism care se practică azi am luptat şi am suferit eu. Atunci, am crezut că e datoria mea să protestez, văzând atâtea nedreptăţi. De aceea sunt astăzi aici.

În urma unor astfel de mărturisiri ca cea a lui Cristescu şi a altora, am realizat încă o dată în plus cât de „bogate” eram noi, femeile creştine faţă de celelalte deţinute. Chiar şi creştinele cele mai slabe aveau cu mult mai multe resurse de rezistenţă ca doamnele bogate şi instruite. Persoane inteligente, trecute prin şcoli înalte şi cu vază în societate, erau acum, fără cărţile sau laboratoarele lor, despuiate de tot ce aveau mai de preţ şi păreau acum ca nişte plante de salon expuse afară, în bătaia vântului. Inimile şi minţile le erau goale.

Odată doamna Năilescu, soţia unui renumit profesor din Cluj, mi s-a destăinuit:

— Cât te fericesc, fiindcă poţi să gândeşti şi să-ţi

păstrezi mintea activă, şi să te rogi. Eu nu pot. Când încerc să-mi reamintesc vreo poezie, iar gardiană începe să strige la mine, îmi pierd imediat firul gândurilor şi mă regăsesc din nou cu mintea aici, în lagărul acesta fără sfârşit. Nu mă pot concentra la nimic, nu sunt în stare să exersez nicio disciplină faţă de mine însămi. Şi, în adevăr, aceste doamne de societate erau cele mai de compătimit. Viaţa era mai grea pentru ele ca pentru celelalte, pentru că avuseseră cel mai mult de pierdut din punct de vedere material, iar resurse lăuntrice, sufleteşti nu aveau ca să-şi poată compensa golul. Amintirile cu care se hrăneau acum erau partidele de poker, ultima modă de pălării sau vreun sfârşit de săptămână petrecut cu iubiţii lor. Nu e deci de mirare că aceste femei erau primele victime ale depresiilor nervoase şi ale altor suferinţe de ordin fizic. În schimb femeile religioase erau rugate cu regularitate, după fiecare zi de muncă, de către vecinele lor de suferinţă*C

le mai povestească câte ceva din Biblie. Cuvintele Scripturii ne întăreau, ne îmbogăţeau, ne dădeau nădejde şi mântuire. Nu aveam

Biblii şi eram noi înşine foarte însetate după **Apa Vieţii.** Cât de rău ne părea acum că n-am avut înţelepciunea şi prevederea să învăţăm cât mai multe pasaje din Cuvânt când aveam posibilitatea s-o facem!

Repetam deci în fiecare zi acele versete de care ne aminteam. De multe ori, în ceasurile târzii din noapte, ţineam ore de rugăciune între noi. Alte deţinute nou venite ne îmbogăţeau cu versete biblice pe care le ştiau ele. Astfel învăţam reciproc, pe dinafară, unele versete memorate de cele nou venite, şi ele, la rândul lor, le învăţau pe ale noastre. În felul acesta, o Biblie nescrisă circula prin toate închisorile României. În meditaţie adâncă şi concentrându-mi gândul la soţul meu, reuşeam câteodată chiar să „comunic” cu el mai cu seamă în anii şederii lui în celula izolată. Mi se părea că şi el îmi transmite mesajele lui. În momente ca acelea aveam ferma convingere că eram una în spirit, cu toată despărţirea noastră fizică. Prezenţa lui îmi părea foarte reală atunci şi

eram sigură că şi el se gândea la mine.

Momente ca acestea s-au repetat chiar şi după anii mei de închisoare, când eu eram deja liberă, iar el încă în închisoare. Până în ziua de azi miâa rămas o scurtă notiţă pe care o însemnasem în Biblia mea într-o zi, în anul 1953. Scrisesem acolo: *Azi, pe când citeam.*

Richard m-a vizitat, aplecându-se spre mine.

De la o vreme eram frământată de un gând care nu-mi dădea pace: s-ar putea ca şi el să fie acum într-un lagăr de muncă forţată.

Dar cum va putea să reziste acestei munci de sclav când, în libertate, numai după o zi în care predicase sau scrisese, venea acasă extenuat, sleit de putere cu totul? Cu toate acestea, atunci când o femeie cunoscută mi-a spus că el murise, n-am crezut-o. Pe oricine întâlneam la

Canal întrebam de el, dar nimeni nu ştia nimic.

Odată, trei femei au fost aduse din închisoarea Văcăreşti, acolo unde erau transferaţi deţinuţi foarte bolnavi şi muribunzii; dar niciuna nu ştia nimic despre el. După câteva zile, însă, una din aceste femei mi-a făcut o vizită.

— Ştii, dragă, mi-a spus, ori de câte ori dumneata vorbeşti despre

Dumnezeu, ceva îmi aminteşte de închisoarea Văcăreşti. Deşi am fost acolo numai o perioadă scurtă, totuşi îmi amintesc acum că şi acolo era un predicator printre noi. Închisoarea Văcăreşti fusese cândva o mănăstire. Acum însă, deşi cele mai multe ziduri dintre chilii fuseseră demolate pentru a se face loc unei celule largi, comune, au fost totuşi păstrate câteva celule izolate pentru unii deţinuţi speciali. Odată, r. e aflam toate la rând pentru a merge la baie. Deodată o voce de bărbat s-a auzit din una din acele celule, care spunea cu glas tare: Să **iubiţi** pe Iisus şi să vă încredeţi în bunătatea **lui**

Dumnezeu. Am rămas atât de surprinse să auzim glasul, şi ne tot întrebam cine să fie omul acela? Dar nimeni din noi nu ştia. Era secret, desigur. Acum, după ce

mă întâlnise pe mine, ea era sigură că acel predicator invizibil şi misterios nu putea fi altul decât soţul meu.

Dar vocea lui suna ca aceea a unui om foarte bolnav, iar după câteva zile nu l-am mai auzit predicând. Se zvonea că murise…

Ce durere sfâşietoare am simţit la auzul acestor cuvinte, şi cât de multe lacrimi am vărsat în taină! Dar, ca prin minune, o rază slabă de nădejde parcă venea din adâncul suspinelor, o nădejde care se întărea şi creştea mereu în inima mea. Am continuat să mă rog pentru el, rugând pe Domnul să-l întărească şi să prelungească anii vieţii celui care îi slujea cu atâta credincioşie chiar şi când se simţea atât de aproape de moarte.

De la un timp, teama a început să-mi încolţească în inimă că şi

Mihai ar putea fi arestat şi trimis la Canal, fiindcă, în adevăr, erau acolo şi câţiva copii de vârsta lui: 12 ani. Unul din cei pe care-i întâlneam des acolo era Marin Moţa închis împreună cu sora lui care avea 14 ani. Tatăl lor fusese membru al Gărzii de Fier, partid politic având o ideologie foarte ciudată, un fel de amestec curios de antisemitism şi credinţă ortodoxă exaltată. În timpul războiului civil din

Spania, când anarhiştii profanau biserici, el a spus:

— Eu nu mai pot suporta să aud aceasta. Aceşti păgâni împuşcă faţa lui Hristos. Mă duc să mă lupt cu ei.

Şi a plecat în Spania, unde a murit pe câmpul de luptă, pentru cauza celui ce avea să devină viitorul dictator al Spaniei: generalul

Franco. Cât de mari pot fi uneori contradicţiile din inima omului!

Acest om (Moţa) a lăsat totuşi posterităţii o minunată mărturie creştină, declarând:

— Atunci când Hristos a promis că porţile iadului nu vor putea birui Biserica Sa, EI S-a referit la o Biserică luptătoare, nu la una compusă din creştini care fug de la datorie.

Ce gând adevărat! Acum, soţia şi copiii **l-ai** erau în

închisoare numai pentru că aparţinuseră lui. Doamna Moţa avea o idee fixă: în ziua când vor fi alungaţi comuniştii de la putere, fiul meu Marin va deveni regele României, deoarece regele exilat, Mihai, nu va mai veni niciodată în ţară.

Partidul „Garda de Fier” era, de altfel, plin de asemenea contradicţii. Totuşi, ultimele sale cuvinte au fost: „Nu de moarte mă cutremur ci de veşnicia ei!” cunoscutul vers al lui Vlahuţă. La urmă a murit strangulat de rivalii săi.

Într-o zi am fost anunţate că avem voie să scriem alor noştri, că ne pot vizita. Ni s-a împărţit câte o carte poştală prin care trebuia să-i invităm pentru o duminică anumită. Se trezise bănuiala în inima mea însă că motivul real al acestei generozităţi subite era acela de a da autorităţilor numele şi adresa familiilor şi prietenilor noştri care urmează să fie şi ei arestaţi mai târziu. De altfel, mă întrebam cui aş putea să-i scriu? Atâţia prieteni erau acum în închisori! Pe cine ar găsi cartea mea poştală încă în libertate?! Femeile din jurul meu scriau toate acasă, dar îşi puneau aceleaşi întrebări ca şi mine: oare a mai rămas cineva dintre ai mei liber ca să-mi răspundă? Şi, în primul rând, au fost ei oare lăsaţi mai departe în casele lor sau au fost azvârliţi în stradă, iar locuinţele confiscate de partid pentru membrii lui?

Unii soţi – cei mai mulţi – se aflau şi ei în închisori; alţii trăiau acum cu alte femei. Unii fii îşi pierduseră credinţa. Văzusem atâtea tragedii în acei ani! Dar când veni ziua cea mare, nimic nu se întâmplă:

familiile care veniseră să ne viziteze n-au căpătat permis să ne întâlnească.

În acea duminică mă trezisem cu mult înaintea orei deşteptării, când afară era încă complet întuneric. Dar lumina becului din celulă ardea toată noaptea, după regulament. Sloiuri de gheaţă se depuseseră pe pervazul ferestrei. Aşteptam cu înfrigurare ivirea zorilor. Dimineaţa am alergat spre poartă, doar – doar îi voi zări pe vizitatori.

Drumul trecea printr-un culoar lung având 3 şiruri de sârmă ghimpată, precum şi o zonă exterioară interzisă deţinuţilor. Acolo l-am zărit deodată pe Mihai. Crescuse, era mai înalt, dar foarte slab şi îmbrăcat în haine atât de sărăcăcioase! însoţitorul lui era pastorul tânăr al bisericii noastre. (întâmplări tragice au creat de atunci o prăpastie între noi şi omul acesta. Totuşi noi ne amintim şi acum cu recunoştinţă de preţiosul ajutor pe care ni-l dăduse, atât el cât şi soţia lui, în alte vremuri grele, iar iubirea noastră pentru el ne-a rămas în inimă). Am încercat să fac semn alor mei cu mâna, îndelung, dar ei nu m-au recunoscut printre atâtea femei care stăteau acolo, ca şi mine, în faţa sârmei ghimpate. Dezamăgită şi îndurerată am alergat înapoi la baracă, împărtăşindu-mi frustrarea vecinei mele de pat. Ea se uită la mine o clipă, scrută haina meazdrenţăroasă şi îmbâcsită de murdărie şi praf, îmbrăcămintea ciudată pe care o purtam, ţoala de pe mine care fusese odinioară pardesiul meu elegant de vară, precum şi sfoara care-mi ţinea loc de cordon. În cele din urmă spuse:

— Înţeleg. Bietul copil, îl va apuca groaza când va vedea cum arată mama lui. Ia bluza mea şi puneţi-o pe tine, cel puţin e încă dintr-o singură bucată.

Tania ţiganca, îmi oferi şi ea fusta ei multicoloră şi largă, iar

Valia mă îmbrobodi cu şalul ei alb. O alta îmi împrumută ciorapii ei şi o batistă. Dar pe când îmi admiram noua mea toaletă, Rina intră val-vârtej şi anunţă cu un aer triumfător:

— Vizita familiilor e anulată.

Eram toate pedepsite, deoarece multe din noi nu-şi făcuseră norma de lucru în săptămâna aceea.

Ai noştri, sărmanii, călătoriseră toată noaptea cu trenul, cheltuind puţinii bani pe care-i aveau şi de care aveau atâta nevoie ei înşişi. Acum a trebuit să se întoarcă de unde veniseră fără să ne poată vedea. Nici pachetele ce le aduseră cu ei conţinând haine calde şi câte ceva de-ale

mâncării nu le-a fost permis să ni le lase. Grupul de vizitatori a continuat să aştepte lângă poartă toată ziua aceea în speranţa că comandantul îşi va schimba decizia, dar în zadar. Încercam să comunicăm cu ai noştri măcar prin semne, dar nu era chip, fiind alungaţi fără încetare de gardieni. Vizitatorii continuau să stea şi ei, iar armele de tragere ale gărzilor din turnul de pază erau îndreptate neîncetat spre noi. Către seară, vizitatorii noştri s-au întors trişti acasă.

Părea imposibil să-l revăd pe Mihai, dacă condiţia împlinirii normei de lucru rămânea în picioare, mai ales că un mare număr din cele ce veneau de la Jilava erau bolnave şi sleite de putere din pricina foamei permanente, iar normele ni se ridicau mereu.

După câteva săptămâni însă ni se împărţiră din nou cărţi poştale pentru a-i chema pe ai noştri să ne viziteze. De data aceasta vizita n-a mai fost anulată, dar numele deţinutelor era strigat în ordine alfabetică, aşa încât numele meu urma să fie chemat abia la urmă.

Cine ştie, poate va trece ziua şi rândul meu nici nu va veni, îmi spuneam cu teamă. Femeile îşi împrumutau articole de îmbrăcăminte unele altora. Multe din ele nu putuseră dormi toată noaptea gândindu-se ce va trebui să spună alor săi, şi repetau frazele mereu în minte, ca să nu le uite. Dar când veni momentul mult aşteptat, ele erau prea pline de emoţie ca să poată vorbi ceva. Dacă încercai să întrebi despre alţi membri ai familiei sau prieteni, erai oprită îndată de păzitoarea care stătea la pândă tot timpul. Pachetele cu haine ne-au fost din nou respinse sub un pretext sau altul. Întâlnirea cu ai noştri ne adusese tuturor a mai mult tristeţe decât bucurie. Alergând înapoi la barăci pentru a returna obiectele împrumutate, acestea erau înşfăcate în grabă de cele care veneau la rând la vorbitor. „Poate, sperau ele, la viitoarea vizită, peste alte două luni va veni şi rândul nostru”.

În acea zi am fost scoase la o altă baracă aproape de poartă. Nu am stat, desigur, „toată ziua cu familia” cum ni se promisese la Jilava, ci numai 15 minute ne erau

îngăduite, şi acelea stând în picioare la

20 de metri distanţă de ai noştri, iar gardienii între noi veghind la orice cuvânt care ne ieşea din gură. Când în sfârşit l-am văzut pe

Mihai, am uitat pentru o clipă că eram în închisoare, am uitat cum arătam acum şi unde mă aflam; doar mă uitam la el şi nu mă mai săturam privindu-l. Era atât de slab acum, şi ce priviri pline de tristeţe avea! Cele 15 minute au trecut la iuţeală, iar noi abia dacă schimbaserăm câteva cuvinte, de emoţie. De altfel nici n-ar fi fost posibil să discutăm nimic personal. Mi-amintesc şi acum de clipa când am strigat către ei, ignorând spaţiul lung care ne despărţea şi pe gardienii care ne pândeau: *Mihai, să crezi în Domnul Iisus din toată inima ta!*

Ştiam atât de bine intenţia autorităţilor de a-l lăsa fără călăuză în viaţă, ca şi pe atâţia alţi copii de vârsta lui cu părinţii în închisoare, profitând de aceasta pentru a face din ei tineri fără Dumnezeu; acesta era planul lor.

Fiul risipitor din parabolă a ajuns să ceară ajutor unui om în vârstă, iar acesta l-a făcut slugă la porci. Tot aşa noii stăpâni ai ţării

„Hrăneau” şi ei pe tineri şi pe copii cu ideologii potrivite pentru porci, nu pentru oameni. De aceea i-am spus: „Să crezi în Iisus”, ştiind că numai El îi poate fi călăuză în viaţă atât lui, cât şi altor copii rămaşi fără părinţi. Cuvântul pe care i-l spusesem atunci a dat roadă mai târziu în viaţa lui, şi mi-a împărtăşit aceasta numai după liberarea mea. Dar acum, gardiană mă împinse afară cu brutalitate. Odată întoarsă în baracă, femeile s-au adunat în jurul meu, întrebându-mă curioase cum l-am găsit pe Mihai, ce mi-a spus etc. Dar eu nu le-am putut răspunde nimic şi dădeam numai din cap. Am rămas în starea aceea pentru multe ore, fără să fiu capabilă a scoate o vorbă. Gândul meu nu mai era acolo, în închisoare, ci în altă parte. Seara, bocete de plâns au umplut baraca: multe femei aşteptaseră în zadar pe ai lor, fiindcă nimeni din ei nu venise. Era atâta tristeţe…

LA CARCERĂ

În fiecare noapte, una din femei trebuia să stea de gardă toată noaptea. Ce anume trebuia să păzim nu ni s-a explicat niciodată.

Presupun că scopul era acela de a se preîntâmpina eventuale sinucideri. Pedeapsa era aspră dacă aţipeai. Becul slab din plafon se clătina încet la curenţii de aer care pătrundeau pe sub uşă. Femeile chinuite se agitau în somn. Unele sforăiau, altele scoteau câte un ţipăt din mijlocul vreunui coşmar. Fiecare obraz exprima suferinţă şi groază.

Orele de veghe păreau fără sfârşit. Pe afară, vântul vuia a jale. Toată această amestecătură ciudată de femei tinere şi bătrâne, intelectuale ca şi vagabonde de sub poduri, toate acestea aveau ceva în comun:

durerea. Când eram copilă, uram noaptea. Acum însă o doream, după munca extenuantă de rob. Şi cu toate acestea, când venea noaptea **îmi** venea greu să aţipesc. Atunci mă rugam pentru vecinele mele, pentru ceilalţi deţinuţi ca şi pentru milioanele de prizonieri din lumea comunistă. Mijloceam în rugăciune şi pentru creştinii din ţările libere care-şi dormeau netulburaţi somnul în paturile lor, ca şi pentru aceia care – aşa cum îmi închipuiam – se rugau şi ei în acea clipă pentru noi.

Într-o noapte, neputând adormi de fel, m-am oferit să-i ţin locul la gardă Taniei, dar ea a refuzat: „Dumneata du-te la culcare”. Îmi voia binele. Ea, însă, nu avea niciodată probleme de insomnie. Mai târziu, observând că sunt încă trează, a venit la patul meu. Am stat de vorbă pe şoptite. Ea mi-a povestit atunci una din experienţele ei. Mai înainte să ajungă aici fusese într-o altă închisoare cu 4.000 de femei.

Printre ele era una care fusese altă dată comandanta aceleiaşi închisori, sub vechiul regim. Ea torturase pe comuniştii din închisori în zilele războiului, când aceştia se aflau încă în ilegalitate. Acum era rândul acestora s-o arunce în închisoare, locul care i se şi cuvenea.

Apoi i s-a dat din nou sarcina de a ajuta la birourile administraţiei.

Aici nu numai că falsifica socotelile şi caietele de contabilitate, furând banii alocaţi pentru hrana deţinutelor, căci aceasta era obişnuinţa, toţi făceau la fel, dar această femeie obişnuia să lase „în concediu”.

pentru câteva zile pe hoaţele cele mai dibace, îndemnându-le să dea câte o spargere pe la prăvălii sau case. Apoi le aducea înapoi şi împărţea cu ele tot ce furaseră în acest timp…

Am încercat din nou să vorbesc cu Tania despre Dumnezeu, dar reacţia ei îmi era de acum cunoscută:

— Ei, pân-la Dumnezeu te mănâncă sfinţii.

I-am explicat că această zicală populară nu e adevărată, deoarece adevăraţii sfinţi nu omoară pe nimeni ci, dimpotrivă, ei mijlocesc pentru noi şi ne conduc la Dumnezeu. Apoi am adăugat:

— Există două lumi: lumea materială şi lumea spirituală. Porunca *să* ***nu furi*** se aplică numai în ce priveşte lumea materială. În cea spirituală poţi fura tot ce vrei: cunoştinţe, educaţie, înţelepciune. Dacă îmi furi ceva din lumea materială, eu am o pagubă; dar dacă iei ceva din cea spirituală eu nu pierd nimic. Astfel, eu nu te condamn pentru că furi. Problema e că tu nu ştii ce trebuie să furi, ce este de cel mai mare preţ. Orice ai fura din lumea materială astăzi vei pierde mâine sau poate mai târziu, când vei părăsi lumea aceasta. Dar dacă ai fura mai degrabă înţelepciune şi cunoştinţă de Dumnezeu, aceste averi vor rămâne ale tale pentru veşnicie.

Şi poate că cuvintele acestea n-au fost în zadar. Deşi era la fel de flămândă în aparenţă ca şi noi, Tania nu uita niciodată să lase câteva firimituri pe pervazul ferestrei pentru păsările, în timp ce noi, celelalte, ne mâneam porţia de pâine cu grijă şi nelăsând să cadă nicio firimitură, aceasta fiind singura hrană solidă de peste zi.

Observând tinere de categoria ei împărţindu-şi puţina hrană cu alte fiinţe flămânde, am învăţat să nu consider pe

niciun om pe deplin rău. Mi-am amintit de Sven Hedin, un povestitor care călătorise mult prin regiunile Tibetului. El relata că în timp ce popoarele Europei îşi hrănesc numai păsările de casă pentru a se hrăni apoi cu ele mai târziu, tibetanii obişnuiesc să pună bucăţi de pâine pe stânci pentru hrana păsărilor sălbatice. Autorul însuşi fusese o dată salvat de la moarte prin foamete când, cu ani în urmă, rătăcindu-se prin acele locuri pustii, găsise din când în când pe stânci aceste bucăţi de pâine.

Nu sunt oare şi păsările sălbatice făpturile lui Dumnezeu, Creatorul a toate? Până şi ucigaşele dovedeau nu o dată că erau în stare să facă fapte bune fără a se aştepta la nimic în schimb.

În fiecare duminică la Cernavodă, când speram să ne putem odihni puţin, eram obligate să fim de faţă la lecţiile de îndoctrinare.

După prânz eram aduse în sala de adunări unde o femeie ne ţinea conferinţe. Ea ne spunea tot ce gândea despre credinţa noastră folosind argumentele bine cunoscute din manualele ateiste. La urmă ne avertiza că vom fi pedepsite, dacă vom vorbi altora despre

Dumnezeu.

— Toţi oamenii în lume sunt comunişti acum. Numai voi vă încăpăţânaţi în credinţa voastră religioasă, dar partidul e la putere şi e! va şti să vă scoată această superstiţie din cap. Şi nu vreau să mai aud pe vreuna din voi spunând că sunteţi la închisoare. Voi sunteţi într-o instituţie de reeducare, unde vă clădiţi propria voastră fericire, muncind pentru generaţiile viitoare. Iar dacă veţi depăşi norma fixată, veţi putea să vă recâştigaţi libertatea mai devreme, ca cetăţene reabilitate.

Apoi urma un concert de propagandă. Se aflau între noi cântăreţe de cabaret şi actriţe de teatru, unele din ele făcând parte din minoritatea germană. Ele trebuia să cânte sau să declame versuri comuniste prin care îşi batjocoreau ţara şi poporul lor, ovaţionând pe eroii sovietici. Cât de dureroasă era umilirea lor! O durere fizică e adesea

trecătoare şi apoi uitată, dar umilirea, chiar când pare fără importanţă, frânge inima omului. Nu înţelesesem înainte prea bine de ce Iisus, anunţând moartea Sa apropiată, spusese că va fi „batjocorit şi răstignit”. Nu ştiam până atunci cât de adânc pot răni inima omului batjocura şi umilirea. Dar acum am înţeles.

O deţinută germană, femeie între două vârste care – după cum se vedea – trebuie să fi avut altă dată o faţă plăcută, cânta acum pe platformă cu gesturi patetice, şi vocea ei suna mai degrabă cu un croncănit. Ofiţerii aşezaţi în rândurile din faţă izbucneau în hohote de râs. Căci ce putea fi mai ridicol decât o fräulein trecută care se făcea acum de râs în public? Obrazul ei era brăzdat de lacrimi în timp ce-şi continua performanţa. Apoi veni la rând o tânără care citi câteva versuri, exprimând recunoştinţă pentru sovietici care ne-au eliberat ţara de nazişti: *„Iubită patrie-mamă! / Rusia, aşa te cheamă! / Azi ţi-aducem mulţumire, pentru a noastră dezrobire” //eXc.* Versurile serbede au fost ovaţionate lung şi zgomotos de toţi cei prezenţi, tonul fiind dat de şefa barăcii. Oricine ar fi arătat lipsă de entuziasm se putea aştepta la sancţiuni mai târziu, căci informatorii pândeau cu atenţie expresia feţei şi reacţia „elementelor antisociale”. Nu puteam osândi în mintea mea pe cele care participau la aceste glume de prost gust; suferinţa prelungită le frânsese orice rezistenţă. Ceea ce unele din noi percepeam ca o batjocură era pentru altele un ceas simplu de uitare. Toţi făceau asta acum. Până şi anumiţi poeţi creştini scriau acum versuri prin care proslăveau comunismul, deşi unii dintre ei erau închişi în temniţe sau la Canal, la muncă forţată. Numai puţini au putut rezista; dar nici ei nu rămâneau până la urmă neafectaţi de otrava îndoctrinărilor care influenţa pe mulţi chiar împotriva voii lor.

Eu însă nu puteam aplauda la aceste ocazii. Unele vecine mă sfătuiau:

— De ce nu te faci şi tu că aplauzi, doar aşa, de formă, ca să nu te alegi din nou cu o bătaie?

Dar nu puteam s-o fac atunci când auzeam cum este

călcat în picioare Numele lui Dumnezeu şi al patriei, precum şi tot ce era sacru acum era terfelit în noroi. Îmi alegeam totdeauna un locşor în fundul sălii şi mă amestecam cu celelalte ca să nu fiu observată. Dar odată am fost zărită de o informatoare. În acea seară am fost adusă în faţa comandantei lagărului de femei.

— Wurmbrand! tună ea. Mi s-a adus informaţia că nu ai aplaudat nici la lecţia de după masă şi nici la spectacol. Întreaga dumitale purtare te trădează, dovedindu-te ca o contrarevoluţionară incorigibilă.

Apoi adăugă, lingându-şi buzele:

— Am fost prea buni cu dumneata. De-acum înainte îţi vom aplica şi alte metode.

În acea noapte n-am fost lăsată să mă întorc la baraca mea. Am fost dusă la camera de gardă şi de acolo, la carceră: un fel de nişă în perete, foarte îngustă şi foarte scundă în care nu puteai decât să stai în picioare. Uşa grea avea câteva găuri prin care pătrundea aerul, iar mâncarea era împinsă pe sub uşă printr-o mică scobitură făcută în acest scop. De fapt, fiecare închisoare îşi avea carcera ei, care servea spre a zdrobi orice rămăşiţă de rezistenţă a celor care nu voiau să dea mărturii de bunăvoie. La Canal, aceasta era forma cea mai obişnuită de pedeapsă. După câteva ore petrecute acolo, picioarele îmi ardeau, iar sângele îmi zvâcnea în tâmple cu bătăi lente şi dureroase. Câte ore mă vor ţine oare în locul acesta? Şi câţi ani voi putea supravieţui în aceste condiţii mă întrebam? Răul acesta pare să se întindă din ce în ce peste întreaga lume, chinuind, torturând milioane de vieţi omeneşti; nimeni **nu-i** scapă. Dar această carceră e drumu’! ce! mai sigur spre nebunie. Întâlnisem mai înainte pe unii care trecuseră pe aici şi au ieşit după ce-şi pierduseră minţile, pentru că au fost biruiţi de ororile ei care continuau să le obsedeze memoria chiar şi după liberarea lor. Ei **nu** şi-au mai putut reveni. Dar cum să scap de această primejdie? Mi-am amintit de călugării de pe Muntele Athos care obişnuiesc să repete cu fiecare bătaie a inimii, cuvintele numite de ei

„Rugăciunea inimii”: „Doamne Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, îndură-Te de mine”. Apoi am încercat să-mi reamintesc tainele numerice ale

Bibliei. Atât în ebraică cât şi în greaca veche nu există cifre, şi în locul lor se folosesc literele alfabetului, fiecare literă având o valoare simbolică: **Unu** – *Dumnezeu,* **Doi** – *cele două Table ale Legii,* **Trei**

— *Sfânta Treime,* **Patru** – *Cei 4 Evanghelici,* **Cinci** – *cele cinci cărţi ale lui Moise,* **Şase** – *numărul fiarei din Apocalipsă e de trei ori şase.* **Şapte** – *numărul sacru*. În tot acest timp, de undeva se auzea apa picurând: pic-pic-pic… Până am ajuns la numărul 15.

Uitasem totul şi am început să număr de la început: unu, doi, trei, patru… Nu ştiu cât timp am continuat aşa, dar la un moment dat am început să strig tare şi să plâng cu suspine amare pentru a-mi descărca emoţiile, căutând astfel să evit a cădea în disperare. Unu, doi, trei, patru şi apoi iar de la început. După un timp, cuvintele mi-au devenit nearticulate şi nu mai ştiam ce rostesc. Se părea că gândul şi mintea mea trecuseră la o stare de odihnă; nu mai aveam controlul asupra lor. Dar în subconştient, spiritul meu continua să se roage. Cred azi că aceasta e cheia de a supravieţui în închisoare. Mulţi dintre noi, în mijlocul mizeriei în care trăiam, ne-am fi dorit o amnezie, măcar una temporară, pentru a nu mai fi conştienţi de ororile din jur. Când doream să scăpăm de acele gânduri disperate, ele continuau să ne urmărească, obsedându-ne cu temeri şi spaime care ar fi putut cu uşurinţă să ne arunce în negura nebuniei. Şi atunci, aşa cum o mână sau un picior scrantit sunt puse în ghips, la odihnă, tot astfel o minte bolnavă şi împovărată de regrete are trebuinţă de odihnă pentru a rămâne sănătoasă.

Glossolalia – vorbirea în limbi necunoscute – era un fenomen cunoscut la primii creştini. Religia nu poate fi exprimată numai în cuvinte; de aceea e exprimată, încă de la început, şi prin muzică, pictură, joc. Un exemplu în acest sens îl constituie Maria, sora lui

Moise, sau regele David care juca înaintea Domnului. Aceasta pentru că orice limbă omenească este un instrument imperfect. Când, de pildă, eu spun: „iubesc pe Dumnezeu” şi „iubesc pe soţul meu”.

exprim două sentimente cu totul diferite, dar folosesc pentru amândouă acelaşi cuvânt. De asemenea, între iubire şi ură există multe nuanţe care nu se pot pune în cuvinte. Nici ceea ce simte o mamă pentru copilul ei nu se poate exprima în cuvinte şi adesea ea nici nu foloseşte cuvinte înţelese pentru **a** le exprima. În loc de acestea, ea rosteşte tot felul de sunete fără înţeles când îşi alintă copilaşul, iar micuţul e fericit să le audă. Tot aşa este şi cu acest fenomen numit glossolalia, al limbilor necunoscute, al cuvintelor nearticulate. În clipele de extaz sau în cele de grea suferinţă izvorăsc din adâncul sufletului omenesc expresii de iubire fie faţă de Dumnezeu, fie faţă de cineva drag. Aceste expresii nu se găsesc în dicţionare. În momente de acestea, mintea nu e activă, după cum spune şi Scriptura:

Cine vorbeşte în altă limbă nu vorbeşte oamenilor, ci lui Dumnezeu.

În carceră, tocmai această stare de subconştienţă în care mintea mea nu era activă, aşa încât acele sunete fără înţeles puteau ieşi din adâncul subconştientului meu, m-a salvat de la nebunie. Apoi, după o oră sau două eram din nou conştientă, dar mintea îmi era odihnită. De altfel, găsesc că vorbirea în aceste limbi neinteligibile are încă un mare avantaj: în starea aceasta nu poţi minţi sau înşela pe nimeni cu limba ta.

Într-o zi veni în inspecţie colonelul Albon, trimis de oficialităţi să vadă cum merg treburile la Canal. El făcu turul Cernavodei fără să zică un cuvânt. Se uită cu dispreţ la femeile cu obrazul cenuşiu şi în zdrenţe, şi apoi dădu să plece, când o tânără ţigancă alergă în grabă spre el, aţinându-i calea. Ea îşi spuse îndată păsul: era însărcinată, în urma aventurilor ei amoroase cu unul din ofiţerii poliţiei secrete locale cu care se întâlnea pe ascuns. Albon trimise un raport la Bucureşti despre aceasta. Se deschise o

anchetă care dezvălui multe nereguli ce se petreceau acolo. Drept rezultat, lagărul de femei a fost transferat la o altă colonie de muncă, separată de cea a bărbaţilor, la o distanţă de câţiva kilometri de ea. Locul era cunoscut sub numele de „Kilometrul 4”.

Nobleţea c-9

LAGĂRUL K4: IARNA

Dis de dimineaţă o porneam la muncă pe malul Dunării. Aici aveam de încărcat pietre mari şi grele pe o plută care urma să fie golită apoi în râu, pentru a se crea astfel o bază solidă de pietre pe fundul Dunării. Dar nu era posibil să împingem acele pietre mari de râu fără să ne stropim de sus şi până jos de apa râului. După numai câteva minute de muncă eram toate ude până la piele. Vântul sufla cu tărie dinspre câmpia Bărăganului, aducând cu el ţurţuri de gheaţă, care făceau să ne îngheţe hainele pe noi ca nişte zale de fier. Degetele ne erau crăpate, umflate de frig şi zdrobite de pietrele acelea.

Seara la culcare eram nevoite să dormim în aceleaşi haine ude şi îngheţate de pe noi, căci nu era nicăieri un loc pentru a le usca. Iar dacă voiai să-ţi atârni un articol de îmbrăcăminte la uscat, lângă pat, puteai fi sigură că nu-l mai găseai până dimineaţa, fiindcă se fura peste noapte. Ne culcam deci cu hainele noastre ude sub cap în loc de pernă şi apoi le îmbrăcam iarăşi dimineaţa. Pe drum, vântul le usca, dar imediat ce începeam munca eram din nou leoarcă de apă.

Cât ne-am fi dorit să simţim puţin căldura soarelui când munceam astfel pe plută!

Pierdusem mult din greutate, iar vântul părea că suflă direct prin mine. După o săptămână, am fost pusă să încarc pietre în roaba care era apoi trasă de alte deţinute şi răsturnată în Dunăre. Acum puteam rămâne cu hainele uscate. În schimb pietrele ascuţite îmi răneau neîncetat mâinile care aveau acum pielea jumulită şi roşie, cu adevărat carne vie. Unghiile îmi erau, de asemenea, rupte şi pline de sânge. Numai extenuarea mă făcea să nu-mi

mai simt durerile.

Adeseori mi se părea că nu umblu, ci plutesc, ca într-un vis, deasupra pământului. Mă aplecam să ridic fiecare piatră aruncând-o peste celelalte, în roabă, de sute de ori pe zi. Mi se părea că nu voi mai fi niciodată în stare să-mi îndrept spatele.

Într-o după amiază a apărut un automobil, spaţios şi frumos lustruit. Ce să însemne asta? – ne întrebam înfricoşate. Ştiam că nu putea să însemne decât un singur lucru: Poliţia Secretă venise după o deţinută pentru noi anchetări. Fiecare din noi se ruga în inima ei: „O

Doamne, nu lăsa să fiu luată din nou în celulă, la nopţile de tortură!”

Dar nu. Spre marea noastră uşurare, niciuna din noi nu fusese luată, ci o nouă deţinută a fost adusă şi predată gardianelor. Era o tânără foarte slabă şi îmbrăcată numai într-o rochie subţire de vară. Era şi desculţă. Ea se uită spre noi cu groază. Nici nu era de mirare: aşa cum arătam, prăfuite din cap până-n picioare, numai ochii ni se mai vedeau, ca măştile de mort de la un carnaval. Gardienele o înghiontiră să-şi înceapă imediat munca. Îţi inspira milă văzând-o cum muncea: reuşind cu mare greutate să urnească o piatră pentru numai câţiva centimetri, picioarele i se împotmoleau şi cădea regulat rănindu-şi genunchii, care deveniseră numai răni şi tăieturi după câteva minute de muncă. Faţa ei avea o paloare de moarte, ceea ce arăta că tânăra petrecuse multă vreme în celula subterană.

Seara, la întoarcere, după ce-mi făcusem rândul la curăţatul cartofilor la bucătărie pentru alte două ore, m-am întors în baracă şi am găsit pe tânăra aceasta culcată pe patul de lângă al meu. Praful alb îi umplea acum faţa brăzdată de lacrimi, l-am adus puţină apă să se spele, ajutând-o. Ea se uită spre mine în chip ciudat, ca şi cum nu mă vedea. Imediat i s-a găsit pe la femei o pereche de pantofi şi o rochie ceva mai groasă decât cea de bumbac pe care o purta. Ea plânse încă şi mai tare când văzu acele

„mici comori” oferite cu atâta generozitate. Când a început să ne povestească istoria ei, a reieşit că fusese ţinută timp de 2 ani în izolare la Ministerul de Interne din Bucureşti.

Zece zile din această perioadă a fost ţinută sub continuă anchetă fără să i se îngăduie să doarmă deloc, în timp ce anchetatorii ei se schimbau la fiecare câteva ore. Lumini şi reflectoare puternice erau puse în ochii ei fără încetare, ziua şi noaptea. Acum nu mai vedea obiectele decât de foarte aproape. Întrebarea pe care ne-o punea mereu era dacă e adevărat că aici îşi va putea revedea cei doi copii pe care nu-i văzuse şi nici nu mai ştia nimic de ei de la arestare. Ei rămăseseră în îngrijirea mamei sale, dar ea era o femeie bătrână de 70 de ani, şi nu prea sănătoasă. Întrebările ei erau sfredelitoare şi pentru noi, celelalte, care eram mame.

Încercând s-o mângâi, i-am povestit de întâlnirea mea cu Mihai; dar aceasta fusese o greşeală, căci ea deveni şi mai tristă şi întrebă:

— Adică vrei să spui că chiar la vizită vom sta separate de copiii noştri şi plasate la celălalt capăt al odăii? în cazul acesta nu-i voi vedea deloc, căci, după cum v-am spus mai înainte, nu mai pot vedea acum de la distanţă. Îşi întoarse faţa pe perna murdară şi izbucni din nou într-un plâns amar.

În următoarele zile, tânăra rămase închisă în carapacea ei şi nu mai comunica nimic cu nimeni, cu toate încercările celorlalte să afle mai multe despre ea. În orele de trudă, căutam să-i dăm câte o mână de ajutor la căratul pietrelor, dar acest ajutor nu era prea mare. Dându-i o bucăţică din raţia mea de pâine, i-am spus:

— Aici nimeni din noi nu mulţumeşte lui Dumnezeu pentru masă, în general, ci pentru fiecare bucăţică de pâine separat, ca pentru o comoară care ne ţine viaţa.

Deodată ea mi se aruncă în braţe cu hohote de suspine. Când se mai linişti, începu să-şi deschidă inima:

— Ştii, şi mama mea e o femeie religioasă ca şi dumneata. Ce n-aş da s-o mai pot vedea acum! Dânsa are

un caracter solid şi e tare ca stânca, şi **în jurul** ei ne strângeam cu toţii la necaz. Cum am putut fi atât de proastă să nu-i urmez sfaturile?! Şi încet, printre suspine, începu să-mi depene istoria ei.

În anul 1951, închisorile ţării erau pline cu membri de partid trădaţi de propriii lor camarazi. Era atât de patetic să-i observi în starea lor de confuzie şi lipsiţi de orice nădejde. Deţinuţii fascişti îi priveau acum pe comuniştii arestaţi cu dispreţ, căci ei avuseră ziua lor de glorie. Creştinii puteau arăta dragoste faţă de oricine, căci ziua lor se va arăta odată, în Ceruri. Dar comuniştii deţinuţi pierduseră orice curaj, orice speranţă de mai bine. Ei se încrezuseră în partid; acesta era dumnezeul lor, care acum îi trădase. Ei sufereau acum mai mult ca noi, creştinii, care văzuserăm adevărata faţă a comunismului chiar de la început şi eram pregătiţi pentru orice. Dar tânăra aceasta, Elena Coliu, avusese o poziţie importantă în Ministerul

Educaţiei, ca şi soţul ei de altfel, şi el membru fidel al partidului. Ea sacrificase mult pentru comunismul în care credea, şi şi-a crescut şi pe cei doi copii în acelaşi spirit, ca membri ai Tineretului Comunist.

— Aş fi fost gata să-mi dau chiar viaţa pentru propăşirea comunismului. Credeam că atunci când partidul va fi la putere, va face din ţara asta un paradis pe pământ.

Mai târziu se îndrăgostise de un sculptor şi-i devenise concubină.

Era un om foarte capabil în meseria lui, judecând după numărul mare de busturi de-ale lui Stalin pe care reuşea să le facă în curs de o săptămână. Dar când acesta s-a plictisit de ea şi a părăsit-o, ea s-a răzbunat denunţându-l de o vină imaginară. Omul a fost arestat şi torturat până şi-a pierdut minţile. Apoi a fost arestată şi ea însăşi, pentru a fi anchetată despre toate contactele avute cu contrarevoluţionari ca sculptorul acela. Aşa au început cei doi ani de coşmar pentru ea. La proces a fost adus şi el, şi în urma citirii sentinţei a fost condamnat la 10 ani

închisoare. Omul era pe deplin zdrobit. Nu se uita la ea nicio clipă şi nu a scos o vorbă în tot timpul procesului. Dar partea cea mai dureroasă e că poliţia secretă n-a cruţat nici pe soţul ei, ci a fost adus şi el în sala tribunalului împreună cu copiii lor. El şi-a pierdut slujba, iar copiii au fost exmatriculaţi din şcoală, bătuţi şi umiliţi de tovarăşii lor dejoacă.

— Acum, spuse, nu-mi mai pot reveni. În fiecare noapte îl visez pe bietul Grigore aşa cum l-am văzut pentru ultima oară, la proces.

Avea faţa crispată şi privirea sticloasă fără nicio expresie, privind în gol, cu ochii ca cei ai unui peşte mort. Vai mie! De ce am făcut asta? De ce l-am întâlnit în viaţă?

Amintiri vechi şi dureroase pot arde inima ca focul. Nu aveam cum să scăpăm de obsesia lor, căci nu aveam nici cărţi de citit, radio sau altceva ce ne-ar fi putut distrage măcar pentru câteva clipe de la durerea adâncă a remuşcărilor.

Teoriile inventate de comunism despre „morala de tip nou” nu pot înşela pe nimeni aici: toţi ştiau că această „nouă morală” nu era altceva decât aceleaşi vicii vechi de când lumea: curvia şi desfrânarea. Remuşcările Elenei erau înţelese de fiecare din noi, căci toate simţeam la fel. Aici fiecare deţinută era religioasă într-un fel sau altul. Chiar cele ce se declarau ateiste se surprindeau pe sine chemând pe Dumnezeu în ajutor şi sperând că rugăciunile lor vor fi ascultate, deşi aceste rugăciuni izvorau dintr-o motivaţie greşită. Îngrămădirea de păcate nu poate aduce omului decât remuşcări şi nefericire. Aproape toate păcatele mărturisite de femeile deţinute erau de ordin sexual: adulter, înşelarea soţilor, avorturi. Ele doreau să vorbească despre ele pentru a se uşura. Ce adânci sunt cuvintele psalmistului David după ce comisese un păcat asemănător: *Ferice de cel cu păcatul acoperit.* Păcatul celui care se pocăieşte sincer este acoperit de Dumnezeu în aşa măsură încât nu mai simţi nevoia să-l descoperi din nou înaintea oamenilor.

O altă fostă doamnă de societate era Zenaida Radu, soţia unui cunoscut om de afaceri din capitală şi foarte populară în cercurile ei de altă dată. Dar cine dintre aceştia ar mai fi recunoscut-o acum aşa cum arăta, cu obrazul supt şi ochii care exprimau numai frică şi suspiciune? Accentul ei de femeie răsfăţată şi capricioasă suna acum atât de straniu pe buzele ei. Privind seara, când stăteam culcate pe paturile noastre, la acel amalgam de femei: ţărănci, criminale, prostituate, profesoare şi călugăriţe ea m-a observat şi mi-a zis:

— Ce părere ai despre asta, Sabina? în ce mă priveşte, nu am decât o singură dorinţă: să scap de aici. Atunci, îţi spun, mă voi mulţumi de aici înainte chiar şi cu o coajă de pâine uscată pentru tot restul vieţii mele.

Ca celelalte femei de categoria ei, Zenaida simţea o mare povară sufletească; aceea de a-şi fi irosit anii vieţii fără niciun rost.

Simţeam că de câte ori venea lângă patul meu ar fi vrut să-şi mărturisească un anumit păcat pentru a se uşura, dar nu îndrăznea. Câteodată mă fixa cu privirea de la locul ei, din celălalt colţ al încăperii în tăcere. Eu îi zâmbeam la rândul meu. După câteva săptămâni îmi destăinui, în sfârşit, povara ei apăsătoare. Când au venit comuniştii la putere, ea a rămas văduvă cu un copilaş, o fetiţă. Viaţa veselă şi

Lipsită de griji de odinioară era de mult uitată. A fost nevoită să muncească într-o fabrică pentru a se întreţine pe ea şi copila ei. Frumuseţea şi prospeţimea ei erau acum de domeniu! trecutului. Munca grea îi ruina mâinile.

— Prietenele de altă dată mă ocoleau acum. Când mi s-a ivit ocazia să mă recăsătoresc, scăpasem de munca grea. Dar bărbaţii nu vor, de obicei, să crească copiii altora. Vedeam bine că sărmana mea fetiţă.

Jeny, care avea numai 3 ani pe atunci, constituia un obstacol între noi. Şi atunci…

La aceste cuvinte fruntea i se umplu de broboane de sudoare, şi se lupta cu ea însăşi neîndrăznind să

mărturisească până la capăt ce o apăsa. I-am luat mâna într-a mea şi ea s-a liniştit şi a continuat povestirea, vorbind foarte repede.

— Atunci… am început să-mi neglijez fetiţa. Nu o mai hrăneam cum ar fi trebuit. Nu-mi dădeam prea bine seama de ceea ce făceam.

Micuţa, neglijată, plângea mai tot timpul, iar eu mă răsteam la ea: „la mai tacă-ţi gura, bocitoare mică” şi ea slăbea din ce în ce, dar mie nu-mi păsa…

Vedeam cum se lupta cu ea însăşi ca să continue. Îmi apucă mâna şi mi-o strânse tare, de parcă ar fi fost apucată de durerile naşterii.

Simţeam însă că dacă nu va spune tot, nu va avea nici de data asta uşurare.

— Nu, nu mi-a păsat de copil. O lăsam singură şi plecam de acasă ca să mă distrez cu el, crezându-l salvarea mea. Apoi, în nopţile friguroase de iarnă, când copila era adormită, deschideam larg ferestrele odăii ei cu speranţa tainică că se va dezveli în timpul nopţii şi se va îmbolnăvi de pneumonie. Abia acum îmi dau seama ce-am făcut. Atunci îmi găseam justificare pentru propria mea conştiinţă, zicându-mi că aerul proaspăt e sănătos pentru copilă. Şi nici nu-i nevoie s-o îndop prea mult cu mâncare. Nu, n-am omorât-o cu mâinile mele, dar am lăsat-o să moară din neglijenţă calculată, criminală.

Ultimele cuvinte au fost rostite în şoaptă, dar nu fiindcă se temea că le-ar fi putut auzi cineva. Căci cum s-ar fi putut auzi vocea unei singure persoane în vacarmul acela, în care 50 de femei vorbeau toate deodată, care cu tânguieli, ciondăneli sau amintiri. Unele blestemau, altele cântau cântece obscene.

— N-am mărturisit încă nimănui acest păcat deoarece ştiu că nu mai este iertare pentru mine.

Am încercat s-o conving că Domnul nostru e plin de har şi acordă iertare oricui o cere, căci harul şi iertarea fac parte din însăşi Fiinţa

Să Ea spuse:

— Dacă voi mai scăpa vreodată de aici, voi fi bună; căci am văzut îndeajuns aici ce înseamnă a nu fi bun.

— Nimeni din noi nu e cu adevărat bun. Dar Apostolul Ioan ne spune: *Dacă zicem că n-avem păcat ne înşelăm singuri, minţim.*

Dar dacă ne mărturisim păcatele, El, Iisus, e drept ca să ni le ierte.

Zena îşi continuă mărturisirea: cel care urma să-i devină soţ nu era decât un înşelător, un vânător de zestre. Totuşi, pentru că între timp devenise concubina lui, el o întreţinea, scutind-o de munca din fabrică. Dar tocmai faptul că acum nu mai lucra, trezise invidia uneia dintre vecinele ei care o denunţă pentru trecutul ei burghez, şi că nici acum nu se află în câmpul muncii. A fost condamnată la doi ani.

„Sentinţă administrativă” fără proces, şi aşa ajunsese aici.

Am întâlnit multe deţinute, arestate sub învinuiri care de care mai absurde şi imaginare, în peregrinările mele prin diferitele închisori. Una dintre femeile mai bătrâne întâlnită în lagărul K4 de la Canal era cunoscută sub numele de „bunica Apostol”. Vina ei era că se purtase odată cu bunătate faţă de un sărman lunatic. Acesta fusese în tinereţea sa muncitor metalurgist. În chip tainic, fără să fie văzut de colegii săi, el turnase câteva monede mici de metal pe care gravase cuvintele: „Nicolae, împăratul României”, dând a înţelege că împăratul Nicolae era el însuşi, şi, ca „împărat” al ţării, îi plăcea să călătorească incognito prin satele din apropiere şi să ofere celor care se purtau cu bunăvoinţă faţă de el câte o monedă de acestea, zicându-le:

— Păstrează bine moneda aceasta, deoarece în ziua când voi fi întronat, oricine va avea o astfel de monedă va fi făcut ministru în cabinetul meu.

În cele din urmă, sărmanul „împărat” a fost arestat de Poliţia

Secretă, şi odată cu el, toţi cei care aveau în posesia

lor moneda lui, fie bărbat, fie femeie, şi osândit la 15 sau chiar 20 de ani închisoare.

— Dar cum? se revolta Elena, membra fidelă de partid. Nu ţi-ai putut dovedi nevinovăţia?

— Desigur că aş fi putut, dar în faţa cui? Cu toţii sunt sau ignoranţi, sau înfricoşaţi. Cine voia să mă asculte?

Bunica Apostol, deşi era o femeie foarte simplă şi neînvăţată, înţelegea lucrurile în adâncime şi pricepea cu uşurinţă evenimentele şi întâmplările chiar de la rădăcina lor. Ea nu se putea lăsa înşelată de aparenţe. Tragedia era nu atât că noii noştri conducători erau ignoranţi, ci că se făleau cu ignoranţa lor, se complăceau în ea.

Băieţi tineri, aproape copii, care fuseseră practicanţi de birou sau ucenici la vreo breaslă, deveniseră acum ofiţeri ai poliţiei secrete. Şi această ignoranţă nu era nicidecum întâmplătoare, ci generală, începând chiar cu Gheorghe Gheorghiu-Dej, fostul muncitor de cale ferată care se instalase din proprie iniţiativă în postul de secretar al partidului. Ca el erau şi ceilalţi înalţi funcţionari ai Statului, miniştri de cabinet şi membri de partid în posturi-cheie. Ignoranţa era astfel ridicată la rangul de cinste. Iată una din anecdotele care circulau pe atunci: Gheorghe Gheorghiu-Dej se lăudase faţă de generalul De

Gaulle că el lichidase analfabetismul din România şi l-a întrebat pe liderul francez:

— Dar la dumneavoastră, în Franţa, mai aveţi analfabeţi?

— Da, mai avem, îi răspunse de Gaulle, dar nu în guvern…

Ofiţerii de la Canal nu stăteau, de obicei, de vorbă cu deţinutele.

Dar când împrejurările îi sileau să ni se adreseze, o făceau cu slogane învăţate pe dinafară în şcoala partidului. De atâtea ori îi auzeai declarând: „Omenirea a produs numai patru mari genii: Marx.

Engels, Lenin şi Stalin”. Dar dacă i-ai fi întrebat ceva despre Plato.

Bergson sau Edison s-ar fi uitat la tine cu nedumerire, căci ei nu auziseră niciodată despre aceştia.

Cauza principală pentru care atât de mulţi nevinovaţi se aflau în închisori era stupiditatea celor de la putere şi teroarea pe care o inspirau subalternilor lor.

O doctoriţă remarcase odată, în treacăt, unei infirmiere că ea preferă să se folosească de termometre fabricate în Occident, acestea fiind mai lesne de citit decât cele de provenienţă sovietică. La câteva zile după aceasta ea se afla în închisoare, acuzată de a fi făcut o declaraţie contrarevoluţionară. Dar şi infirmiera a fost arestată, acuzată de complicitate şi „nedenunţare”, adică era vinovată de crima de a nu-şi fi făcut datoria să trimită imediat raportul autorităţilor despre afirmaţia ostilă a superioarei ei, aşa cum făcuse o altă colegă mai loială.

O ciudată confruntare avusese odată loc între două femei uşoare.

Una fusese pe vremuri concubina regelui Carol, cealaltă a ministrului afacerilor interne, Georgescu. Amândouă făcuseră greşeala de a se lăuda cu zilele lor de glorie. Cea care fusese în compania regală era acuzată că fusese în mod automat contaminată de influenţa contactului cu monarhia. În ce priveşte concubina ministrului Georgescu, vina ei era de a fi vorbit prea mult despre luxul exorbitant pe care-l văzuse în casa ministrului comunist; cele 50 de costume noi de haine, şi petrecerile din casa lui unde caviarul era din abundenţă şi şampania curgeau gârlă. Mai târziu, ministrul însuşi a fost arestat de camarazii săi.

Am mai întâlnit acolo, de asemenea, sute de persoane aparţinând diferitelor secte religioase nonconformiste: „Christian-Science, theosofiste, Martorii lui Jehova” etc.

— Azi trebuie să fie sâmbătă, spuse Ani Stănescu. Aud că iar sunt bătute adventistele de ziua a şaptea.

În adevăr, cum venea sâmbăta, aceste femei erau luate pe sus şi trimise la muncă, iar ele refuzau să muncească de fiecare dată, drept care erau bătute în mod

sălbatic. Totuşi nimic nu le putea clinti din hotărârea lor. În timp ce deţinutele ortodoxe, catolice sau protestante lucrau şi duminica pentru a nu fi bătute, femeile adventiste sufereau bătăi după bătăi săptămână de săptămână, dar nu cedau.

O altă grupă mare de femei a fost adusă la Canal, arestate sub vina de a fi răspândit zvonul în populaţie că au văzut o apariţie a

Fecioarei Maria pe unul din geamurile unei biserici din centrul oraşului. Imediat s-au strâns oamenii să vadă fenomenul, cu toate încercările preoţilor de a-i opri. Poliţia a operat arestări, dar mulţimea continua să vină. Când poliţia a spart geamul cu pricina, apariţia a fost văzută la un alt geam. Iar după ce au fost sparte multe geamuri ale bisericii, Fecioara a apărut chiar în geamul clădirii Poliţiei!

Iar când unii poliţişti au confirmat că şi ei au văzut Fecioara (ei fuseseră crescuţi de mici în tradiţia ortodoxă) începură arestările în masă. Aşa continuau arestările în ţară.

— E ca o loterie, observa Clara, actriţa germană de cabaret. Unii scot un bilet pe care stă scris „închisoare”, iar pe al altora scrie

„Libertate”.

— Eu una aş dori ca biletul meu de loterie să aibă pe el inscripţia

„Către Occident”, interveni Zenaida Radu.

— Dar tu ce spui, Sabina? Care ţi-e preferinţa? mă întrebă ea întorcându-se spre mine.

— Eu mi-am scos biletul cu mult înainte. Pe el stă scris: „Spre

Paradis”.

Într-o seară, (eram deja toate în pat şi pe jumătate adormite), uşa barăcii se deschise brusc şi şase gardiene dădură buzna înăuntru:

— În picioare toată lumea! Inspecţia comandantei!

Am sărit cu toate de sub păturile noastre, începând totodată să ne strângem boccelele, căci nu se ştia

niciodată dacă nu primeam chiar atunci ordinul de plecare. Comandanta, cu umerii laţi, bărbăteşti şi-a făcut apariţia. Era îmbrăcată în uniformă, cu chipiul pe cap şi în picioare cu cizmele bine lustruite, de parcă venea să primească raportul unui ofiţer care trecea în revistă o mişcare de trupe.

— Femei, cine din voi vorbeşte vreo limbă străină să se prezinte în faţă. Dar o limbă străină ca franceza sau engleza, nu rusa sau sârba. E clar?

Câteva din noi se prezentară. Existau în mica grupă profesoare, jurnaliste, foste doamne de onoare de la Curte – o adevărată grupă de femei mic-burgheze din vremurile bune. Numele ne-au fost înscrise pe o listă cu atenţie.

Gardienele aveau mare grijă să nu-şi arate ignoranţa. Acest fel de apeluri era totdeauna o problemă pentru ele. Am fost trecută şi eu ca vorbind franceza şi germana. Gărzile au ieşit tot la fel de brusc cum intraseră.

Noi după ce pierduserăm două ore de somn, am mai pierdut alte două ore întrebându-ne cu îngrijorare ce să însemne aceasta.

— Traducătoare le trebuie acum, spuse Clara.

— Vin americanii, zise alta.

— Şi francezii.

— Aveţi baftă azi, fire-aţi să fiţi, se auzi vocea uneia dintre prostituate cu invidie.

— De ce să vi se dea vouă acum o muncă uşoară numai pentru că spuneţi că cunoaşteţi limba broaştelor? Iar tu, Clara Strauss, spui că ştii franţuzeşte? Nu-i adevărat, tu eşti nemţoaică, nu franţuzoaică.

— Cum? Eu nu ştiu franceza? răspunse Clara în hohote de râs de parcă se afla pe scenă. Dacă vrei să ştii, eu eram renumită odată pentru felul cum declamam rolul Phedrei: „Oui, prince, je languis, je brule pour Thesee”. Apoi ducându-şi mâna la inimă: „Que dis-je?

11 n’est point mort puisqu îl respire en vous. Toujours devant mes yeux… (Dar ce spun? Nu, el nu-i mort, ci trăieşte în tine, mereu înaintea ochilor mei)”.

— O, lăsaţi astea! Haideţi mai bine să dormim puţin! Dar deţinutele de drept comun ardeau de invidie.

Abia în zori aţipisem, şi visuri agitate nu mi-au dat odihna sperată.

A doua zi dimineaţă, în drum spre şantier, mi-era inima mai uşoară.

Să fie oare adevărat? Oare vom primi în curând de lucru ca traducătoare într-un birou cald, nu ca acum, în bătaia vântului? Sau poate evenimente de importanţă mondială au loc chiar în aceste zile?

Echipa noastră zumzăia de rumori ca un stup de albine. În acea zi lucram alături de o evreică slăbuţă şi mică de statură. O chema Jesica.

Remarcasem de multe ori până atunci zâmbetul ei calm şi plăcut ca o mică oază de pace în mjlocul atâtor feţe crispate. I-am povestit de evenimentul neobişnuit din baraca noastră din noaptea trecută.

— O, asta se întâmplă în fiecare lagăr îmi spuse ea. Comandanta vine din când în când în mod cu totul neaşteptat şi întreabă care dintre deţinute este de cetăţenie străină. Evreicele şi nemţoaicele se grăbesc să-şi înscrie pe listă numele lor cu rezonanţă neromânească, sperând că a veni un ordin să fie lăsate să emigreze. Dar nu se întâmplă nimic niciodată după aceea. Pentru ei e doar o glumă, o farsă ca să-ţi mărească suferinţa.

La scurt timp după aceea am fost nevoită să constat că avea dreptate. Aceasta era noua metodă de tortură, mai rafinată, cu scopul să ne obosească mintea şi să ne slăbească rezistenţa. De multe ori de atunci am fost trezite la miezul nopţii în scopuri similare.

Odată, comandanta a venit să întocmească o listă cu deţinutele care aveau oarecare experienţă sportivă. A început să circule zvonul că ţara avea nevoie de competitori pentru jocurile olimpice care aveau să se ţină în curând. Oricine ştia să alerge, să sară sau să înoate va avea şansa să fie scoasă din închisoare pentru a fi trimisă la antrenamente. Deşi în acea perioadă cele mai multe abia

de puteau să umble, vestea le trezea totuşi speranţele din nou. Dar aceste metode aveau şi un alt scop premeditat: ne făceau mai docile în pregătire pentru faza următoare – reeducarea.

S-a format un cor de femei căruia i se dădu să înveţe cântări socialiste începând cu imnul **Internaţionala:** „Voi osândiţi la foame, sus…” cânta corul. „… Şi începe cu noi…” fredona în surdină Ani

Stănescu. S-a pregătit şi o piesă de teatru cu titlul: „Adevărata fericire”, în care ni se arăta că adevărata fericire constă în a clădi un

Canal pentru socialism. Refrenul exprima ororile sistemului capitalist. Iar când ni s-a spus că trebuie să plângem soarta milioanelor de americani care mor de foame, spre surprinderea mea, am văzut şi unele femei care vărsau lacrimi adevărate! Vicleanul „unchiul Sam”.

n-a reuşit să saboteze Canalul. O grupă de tinere cântau acum în soprano, fiecare din ele pe rând, cu voci care scârţâiau ca sticla spartă: „Tăticul Stalin ne-aduce iubire, partidul ne-aduce bucurie…” Cel mai deplorabil era să auzi aplauzele şi ovaţiile de la sfârşit, căci cel puţin unele din acestea erau sincere.

— Înainte de a clădi o casă trebuie secată mlaştina din jurul ei, iar viermii distruşi cu desăvârşire, spuneau gardienele aşa cum învăţaseră la şcoala partidului, unde li se spunea că noi suntem pleava societăţii.

Cu timpul am învăţat să ne ferim de gardienele foarte tinere care ne priveau cu ochi fără nicio expresie, uitându-se la noi ca prin sticlă.

Acestea erau mai crude ca bărbaţii, cel puţin atâta timp cât ţinea îndoctrinarea lor. Dar apoi, când au fost postate la Canal, ele trebuia să trăiască la fel ca şi prizonierii în acest loc pustiu luni şi chiar ani de zile, departe de orice confort şi civilizaţie, şi trebuia să facă marşul lung spre şantierele de muncă alături de noi pe frig, pe ploaie şi pe vânt. Ele ne păzeau în timpul orelor de muncă. Şi, deşi le era strict interzis, ele se avântau

câteodată în discuţii cu noi. După un timp au înţeles şi ele că acele pe care erau puse să le păzească nu erau „criminale şi bandite”, ci adesea femei simple de la ţară întocmai ca propria lor mamă sau soră.

Era perioada colectivizării forţate, când atât pământul cât şi animalele de muncă erau luate cu forţa de la proprietarii lor de drept.

Iar când au aflat că şi rudele lor făceau foamea prin închisori, în inimile lor a început să încolţească îndoiala. Încetul cu încetul, simţământul de mândrie faţă de sarcina lor începea să dispară, şi apoi încrederea lor în partid suferea zguduiri serioase, căci asaltul acestuia împotriva bisericilor mergea mână-n mână cu jefuirea a tot ce le era mai drag. Şi pe măsură ce revolta din inima lor împotriva consecinţelor comunismului creştea, transformări mari am putut vedea în purtarea şi atitudinea faţă de noi a unora dintre ele.

Erau printre noi câteva eleve de liceu, arestate pentru că se asociaseră cu grupuri de studenţi patrioţi. Printre ele era una de o rară frumuseţe: Maria Tilea. Munca grea nu-i ştirbise cu nimic din frumuseţe, ci dimpotrivă, pielea îi devenise diafană, ochii ei negri erau mai plini de viaţă şi obrazul avea trăsături delicate. Avea un aer de încredere în sine pe care i-l dădea constatarea că e iubită şi admirată de toţi. Nina, una din gardienele care-mi arătase bunătate uneori, părea foarte atentă la cerinţele acestei tinere delicate care parcă venea din altă lume.

— Ce nedreptate îi fac acestei copile! Când m-au trimis aici, mi s-a spus că va trebui să păzesc hoţoaice şi criminale. Dar eu văd că

Maria nu-i decât o fetiţă, spunea.

Altă dată, ea a întrebat-o pe Carina, una din prietenele mele creştine:

— Eşti şi tu din grupul călugăriţelor?

— Nu, eu sunt soţie de pastor.

— Aha, acum înţeleg. Mi s-a povestit despre tine că

dai pâinea ta altora şi faci tot felul de fapte din acestea. O să te îmbolnăveşti dacă continui aşa. Ascultă-mă acum: du-te la toaletă, după un minut, şi pune-ţi mâna sus, pe pervazul geamului, în colţul din dreapta. Ea a făcut aşa şi a găsit un pacheţel învelit în hârtie: un sandviş. Dacă acest act de generozitate al Ninei s-ar fi aflat, ar fi putut ea însăşi să sfârşească în vreo închisoare, în altă zi îmi spuse:

— Ştii, odată, când mă întorceam spre casă am întâlnit pe drum pe şefa tineretului comunist. Ea insista să ştie de unde veneam:

— Nu cumva ai fost azi, duminică, la biserică?

Am răspuns că nu, şi că renunţasem de multă vreme la religie.

Acum mi-e ruşine, şi mă căiesc că n-am avut curajul să-i spun că nu-i treaba ei ce fac eu în timpul liber. Dar la ce ar fi ajutat? Când m-am întors acasă am plâns ca Petru după ce se lepădase de Hristos.

Nina plângea, dar simţea că încă nu era gata să se pocăiască, aşa cum făcuse Petru odinioară. Ea îşi începuse coborâşul pe panta trădării chiar de la început, depărtându-se din ce în ce de biserică şi de învăţăturile ei. Apoi s-a lăsat recrutată, a intrat în rândurile miliţiei, şi a devenit una din gardienele din lagărul nostru. La şcoala unde intrase i se promisese de către instructorii ei o lume mai bună, în viitor. Dar ca această epocă de aur să poată lua fiinţă mâine, trebuie distruse azi cu desăvârşire toate elementele degenerate; ele trebuie stârpite din sânul societăţii socialiste. Fidelă acestei învăţături, ea avea pe conştiinţă persecutarea şi lovirea multor deţinute date pe mâna ei în trecut. Acum însă vedea cu ochii ei ravagiile lăsate de comunism în satele şi regiunile locuite de oameni simpli şi harnici, săteni nevinovaţi întocmai ca propria ei familie. Povara vinei pentru purtarea ei din trecut era covârşitoare.

De la un timp remarcasem anumite gesturi şi aluzii care mă făceau să văd că ea o favoriza în mod special pe tânăra Maria Tilea.

Impresia aceasta mi-a fost confirmată ceva mai târziu, când Nina nu mai era cu noi. Atunci tânăra şcolăriţă îmi destăinuise că, în adevăr.

Nina o ajutase mult. Ea mi-a povestit:

— Când regimul comunist ajunsese la putere, părinţilor mei li s-a confiscat averea, ca şi celorlalţi. Totuşi ei au reuşit să mai salveze ceva bani şi unele obiecte de valoare din casă. Odată o rugasem pe

Nina să le ducă un mesaj din partea mea că sunt bine, ca să nu se îngrijoreze. Ea a acceptat, iar tăticul meu i-a promis că o s-o răsplătească, dacă e gata să-mi aducă câte ceva ca, de pildă, un pulover de iarnă, ceva aspirină şi puţină ciocolată. Ar fi putut s-o coste viaţa dacă ar fi fost prinsă, totuşi ea a acceptat şi mi le-a adus în secret, refuzând orice recompensă.

Vizita Ninei în casa părinţilor fetei i-au deschis ochii de-a binelea, văzând o familie cinstită şi civilizată, un cămin paşnic şi liniştit ai cărui ocupanţi sunt oameni plini de bunătate faţă de ea. Când am încercat să-i mărturisesc pentru prima oară credinţa, inima ei era încă închisă şi-mi răspundea prin fraze stereotipe, acuzând religia de toate relele din lume. Spunea în zeflemea:

— Noi, comuniştii, aducem mai multe suflete la Hristos ca voi; căci îi trimitem mii de clienţi anual care mor pentru El. El ne datorează nouă recunoştinţă, căci noi îi populăm Cerul.

I-am spus că, şi în cazul Mariei Magdalena, bărbatul care i-a deschis drumul spre păcat acela a fost cel care prin fapta sa a făcut-o să se recunoască drept păcătoasă şi deci în acest fel i-a deschis drumul spre sfinţenie. La fel s-au petrecut lucrurile şi cu Saul din Tars care din vrăjmaş al creştinismului a devenit marele apostol al neamurilor. Biblia ne spune că acolo unde se înmulţeşte păcatul, se înmulţeşte şi harul nespus de mult. Mă întreb mereu dacă comuniştii, prin înseşi glumele lor, zicând că „ei populează Cerul”, nu-şi atrag mila

Cerului asupra lor tocmai din pricina păcătoşeniei

lor.

Acesta a fost un pas spre convertirea ei. Când s-a întors la Hristos plângându-şi păcatele, şi devenind o făptură nouă în El, acest lucru n-a putut rămâne ascuns pentru multă vreme.

În timp ce trădători de ţară şi ne-am ca Kim Philby1 şi alţii pot lucra în serviciul răului din jurul lor, bunătatea este o „pasăre rară”.

care nu poate trece neobservată, şi nu puţini urmăresc uciderea ei.

În anul 1951, Nina a dispărut într-o zi de la postul ei din lagărul

K4 şi n-am mai auzit de ea multă vreme. Dar odată au fost aduse în

1 Kim Philby – spion englez în solda KGB şi fugit apoi la Moscova când era pe punctul de a fi descoperit. După câţiva ani a murit acolo.

lagăr trei noi femei arestate, foste gardiene de lagăr acuzate că luaseră mită de la deţinute. De la ele am aflat că Nina fusese judecată împreună cu ele şi că a fost condamnată la 10 ani închisoare. Sărmana Maria Tilea! Plângea şi se acuza întruna pe sine când a aflat trista veste.

— Totul e din vina mea, repeta ea.

Am încurajat-o zicându-i:

— Înţeleg remuşcările tale, dar trebuie să ştii că, la urma-urmei.

Nina îşi dorea mult să sufere pentru Hristos. Fii sigură că ea va cunoaşte mai multă bucurie acum, ca prizonieră pentru cauza cea dreaptă, decât înainte, ca gardiană de lagăr în serviciul unei cauze false.

Am discutat apoi mult între noi despre Nina. Prietena mea, Carina, era încredinţată că ea va avea de trecut acum prin grele încercări şi suferinţe, dar acestea vor face din ea o credincioasă curajoasă şi tare. Suferinţa îi va da autoritate să mărturisească pe Hristos. Iar dacă va fi să moară în închisoare, Domnul nu va lăsa fără răsplată

niciun pahar de apă pe care l-a dat cuiva aflat în nevoie. Apoi, cei care mor pentru credinţă lasă celor care vin după ei cea mai preţioasă moştenire: virtutea şi puterea influenţei pentru bine.

PE MALUL DUNĂRII

Ninsese din abundenţă peste noapte, iar acum, când ne aliniam în faţa barăcilor pentru a forma rândurile spre şantierul de muncă, fulgi mari continuau să cadă. Vântul nu mai sufla. Fiecare sunet sau zgomot se pierdea în zăpada afânată. De departe, dinspre bucătărie se ridica un abur cald care ne mărea şi mai mult suferinţa. Prea puţine

„Politice” aveau privilegiul de a putea munci la bucătărie, muncă preferată de oricine. Iar cea de-a doua muncă preferată era la spălătorie, deşi randamentul cerut acolo era sever: trebuiau spălate 30

de cearşafuri, 30 feţe de pernă, în afară de multe cămăşi şi lenjerie de corp, toate acestea spălate cu mâna şi foarte puţin săpun, de

Nobleţea c-10

calitate inferioară. Dar cel puţin erai înăuntru, nu afară, în bătaia vântului.

În acea dimineaţă, un număr mai mare ca de obicei de deţinute au încercat să se prezinte la infirmerie, simţindu-se bolnave. Dar

Ana Creţeanu, doctoriţa lagărului şi deţinută ea însăşi, nici nu voia să-udă: „N-ai nimic, la muncă”, poruncea ea fiecăreia. Şi cât de mult urau femeile acea voce care semăna cu un lătrat! Ea ştia destul de binexcă trimiţând femei atât de bolnave la munca grea, în acele condiţiile osândea la moarte sigură. Dar se spunea despre ea că-şi vându-se conştiinţa pentru a fi lăsată să lucreze înăuntru, la căldură, iar nu afară, în frig, ca celelalte. Femeia aceasta avea putere de viaţă şi de moarte asupra sărmanelor ei vecine de prizonierat, lucru cu totul nou şiviecunoscut până atunci în medicină. Unele leşinau pe loc numai când\auzeau că sunt trimise iar pe şantier când ele abia mai puteau umblav Dar ea una ştia: ordinul e

ordin, şi acest ordin al şefilor ei trebuia resp\ectat. Cu cât era mai mare numărul celor bolnave pe care le-ar fi reţniut la infirmerie, cu atât mai mică era propria ei şansă de a fi eliberată. \.

Dar se afla în baraca Nr. 10 şi o altă doctoriţă care-şi păstrase integritatea: avea peste 60 decani, şi-i venea peste măsură de greu să facă marşul lung spre şantier, şi cu-atât mai puţin era în stare să muncească acolo la pietre. De aceea celelalte deţinute apelau la orice subterfugiu pentru a o ţine în baracă, fie chiar pentru o zi sau două, din milă pentru ea. Deşi ea era mult mai bhie pregătită profesional decât Creţeanu, comandanta lagărului o prefera totuşi pe aceasta din urmă, cealaltă fiind trimisă mai departe să împingă vagonete.

O aspirină, o ceaşcă de băutură caldă sau un afralgezic era ca un vis frumos, căci nimeni din noi nu avea aşa ceva, nici nu putea căpăta.

Durerile de dinţi trebuiau răbdate mai departe, iar rândurile celor care sufereau de boli interne din cauza muncii extenuante se îngroşau tot mai mult. Bolile de care sufereau ele erau diagnosticate corect de către echipele de doctori-deţinuţi, dar a li se acorda tratamentul necesar era cu totul altceva.

— Hai, îmi spuse Carina, să nu ne mai gândim la răutatea doctoriţei

Creţeanu. Mai bine să avem milă de una ca ea. Ori de câte ori o aud spunând cuiva: „La muncă cu tine!” nu pot să nu fac comparaţie cu o altă doctoriţă care intrase de bunăvoie în rândurile miliţiei. Ea şi-a sacrificat reputaţia şi bunul nume îmbrăcând uniforma atât de urâtă de toţi, şi făcând pe comunistă, cu intenţia de a putea astfel ajuta pe alţii – pentru Hristos. Pe mulţi i-a ajutat femeia aceasta până în ziua când a fost denunţată de o informatoare. Acum e închisă şi ea.

— Sărmana femeie! E o sfântă!

Aşa ne-ărh continuat drumul spre muncă.

Loviturile de ciocane dinspre şantier dădeau un ecou

jalnic şi dezolant. În timpul dimineţii, mi-am stâlcit degetele între două blocuri mari de piatră, aşa că munca îmi devenea o agonie. Observându-mă, o altă femeie s-a apropiat şi a încercat să mă ajute. Apoi s-a interesat dacă am întâlnit la vreuna din închisori sau lagăre pe o tânără cu numele Fany Marinescu.

— Da, desigur. Eram împreună la Jilava unde îi dădeam chiar lecţii de franceză, devenind apoi prietene bune.

— Da? Şi ce s-a întâmplat cu ea? Unde e acum?

— A murit de cancer, prea mult timp netratat. Acum e acasă, la

Domnul.

Femeia a izbucnit în plâns. Abia atunci mi-am dat seama că ea trebuie să fie mama lui Fany. Între timp o gardiană s-a postat între noi aşa că n-am mai putut continua discuţia. La comunişti, nimeni n-are voie să înceteze lucrul chiar când îi moare copilul. Mama lui

Fany şi-a continuat deci munca, poticnindu-se la tot pasul, orbită de lacrimile care-i curgeau şiroaie pe obraz. Inima ei sângera ca şi degetele mele strivite. Abia a doua zi am putut să-i spun câteva cuvinte de mângâiere, la ora prânzului, când ne aflam din nou una lângă alta:

— Da, Fany e în cer acum, la Domnul ei, Iisus, dătătorul vieţii veşnice.

— Ce uşor îţi vine dumitale să vorbeşti aşa. Dacă ar fi fost fiica dumitale…

I-am povestit cum îmi pierdusem întreaga familie sub naziști, şi apoi şi pe copiii orfani, scufundaţi cu vasul care ar fi trebuit să-i ducă în Israel.

— Cu toate acestea, i-am zis, nu trebuie să ne pierdem curajul.

Noi, oamenii, suntem cu toţii fiinţe trecătoare, dar viaţa eternă e cu

Domnul. Aceasta este mângâierea noastră.

Ne-am aşezat laolaltă, în timp ce eu căutam să-mi oblojesc rănile de la mâini cum puteam mai bine, iar

picioarele şi braţele ne tremurau la amândouă de oboseală. Atunci mi se recomandă: Cornelia.

I-am mai adăugat:

— Vreau să ştii că fiica dumitale a ajutat pe multe deţinute, salvându-le de la depresie nervoasă şi dându-le nădejdea vieţii veşnice.

Marele Ajutor din ceruri, Dumnezeu, poartă de grijă celor dragi pe care noi i-am pierdut.

Părea mai liniştită auzind aceste cuvinte. Într-o seară, curând după aceasta, ea a venit la baraca mea să-mi facă o vizită. În nopţile mai friguroase, gardienele nu prea stăteau pe afară să ne păzească, aşa că putuse să se strecoare până la mine fără a fi observată. Tocmai aţipisem, căci era deja târziu. Când am deschis ochii şi am văzut-o, m-am aşezat în capul oaselor, iar Cornelia m-a rugat:

— Dă-mi voie, te rog, să şed aici. Pare-se că demonii nu au atâta putere lângă dumneata.

Fiecare creştin reflectă ceva din slava lui Dumnezeu, iar în momente de restrişte, acest fapt e câteodată remarcat şi de alţii.

— Toată baraca noastră a fost pedepsită: ni s-a poruncit să frecăm podelele în decurs de o săptămână întreagă, la întoarcere de pe şantier. De aceea n-am putut să mă strecor mai devreme aici. Dar nu cu scopul de a mă plânge am venit acum. Ci vreau să-ţi povestesc un vis cu totul neobişnuit, pe care l-am avut ieri noapte. Nu l-am povestit nimănui.

Ochii i se luminară şi suferinţa de pe obrazul ei părea că se transformase în bucurie.

— Noaptea trecută am adormit aşa, îmbrăcată. Deodată m-am văzut într-un câmp vast şi plin cu crini cât vedeai cu ochii. Aerul era îmbălsămat de mireasma lor. Simţeam că şi fata mea e acolo, pe undeva, dar n-am văzut-o. Deşi câmpia era atât de întinsă, îmi dădea totuşi un simţământ atât de plăcut, şi nu mă simţeam străină acolo.

Erau atâtea flori şi plante minunat de frumoase cum

nu mai văzusem niciodată. Zumzet de albine şi fluturi de toate culorile strălu ce-au şi parcă se îndreptau spre mine. Am simţit o linişte sufletească atât de adâncă! întreaga măreţie şi frumuseţe de pe pământ părea adunată în locul acela. Stând aşa acolo, am văzut o altă femeie care se îndrepta încet spre mine. Ochii ei păreau că privesc chiar în inima mea. Ea mi-a pus în mână un buchet de crini, dar ce crini! Aveau o mireasmă atât de puternică încât o simt şi acum. Iar din mijlocul câmpiei s-a auzit deodată un glas de om, dulce şi melodios şi totuşi puternic, rostind cu vocea limpede ca cristalul: „Cum e crinul între spini, aşa e iubita mea între fiice”. Când m-am trezit eram, desigur, tot aici la Canal cu aceşti gardieni mânioşi, în jur. La ora 5, când a sunat gongul, m-am sculat şi am pornit ca de obicei spre lucru. Dar

…ce să vezi? De data aceasta mă simţeam atât de uşoară de parcă nu înspre acel loc mă îndreptam. Paşii îmi erau atât de uşori de parcă mi se părea că nu umblu, ci dansez pe pajiştea aceea verde pentru a delecta pe Cel Preaiubit. Văd şi acum înaintea ochilor frumuseţea de negrăit a florilor şi parfumul lor îmbătător şi-mi sună şi acum parcă în urechi acea voce cristalină şi mângâietoare.

Amintirea acelui vis n-a mai părăsit-o de atunci. Cornelia începuse acum, pentru prima oară în viaţa ei, să vadă peste tot semnele bunătăţii lui Dumnezeu, amprentele prezenţei Sale.

Acestea erau pentru noi „pietrele de aducere aminte” pe care le-am cules şi le-am adus cu noi din valea suferinţei. Şi erau atât de frumoase!

Câteya-zile mai târziu a început dezgheţul-Apa care picura pe *acoperişul* barăcii ne deştepta adesea din somnM? amântul, tare ca fierul până atunci, era acum noroios. Sloiuri de gheaţă\se mai vedeau pe alocuri, dar se topeau şi ele în aerul călduţ de început de primăvară.

Doream atât să scăpăm de iarnă! Lucram iarăşi pe pijuta cea largă de pe Dunăre, răsturnând pietrele uriaşe în apa neagră a fluviului.

Blocuri masive de gheaţă pluteau în jurul nostru. Mâinile şi picioarele

4 mi erau învineţite şi abia de le mai simţeam.!

Gardienii însoţeau regulat coloanele de muncă spre şantier şi înapoi. Aceştia erau singurii bărbaţi pe care deţinutele îi vedeau şi ele răceau de obicei glume pe socoteala lor. Dar astăzi, glumele lor erau mai îndrăzneţe ca de obicei, iar Ani Stănescu – una dintre prostituatele mai tinere – dădea totdeauna tonul. Ea i-a şoptit ceva

Zenaidei, spunându-i:

— Cum îndrăzneşti? Acest Petre are nişte mâini ca de gorilă acoperite cu păr negru. Sunt sigură că e acoperit cu păr din cap până-n picioare, dacă cineva l-ar vedea. Unele de aici l-au şi văzut, spuse

Ani cu subînţeles, râzând cu gura plină şi arătându-şi dinţii de aur din gură.

— Pfui! exclamă cu scârbă Zenaida. Nici nu pot înţelege, de altfel, cum ar putea aceşti bărbaţi să fie atraşi de femei ca noi acum, greţoase şi lipsite de orice feminitate? Sunt sigură că mirosul rău care emană de la noi trebuie să fie îngrozitor.

Replica vulgară a lui Ani a stârnit râsul în rândul prietenelor ei. Obscenităţile începură din nou să circule, şi nu era chip să le faci să înceteze.

— Mica noastră sfântă nu agreează conversaţii murdare, zise Ani iarăşi cu voce tare.

Gardienii, care nu aveau nicio ocupaţie în timp ce munceam noi, fumau, se distrau între ei şi glumeau.

— Ea crede despre noi că suntem groaznice, mai adăugă Ani.

Gardienii priviră spre mine rânjind. De bună seamă, tăcerea mea li se părea o mustrare. Dar Ani, ale cărei glume nu erau răutăcioase, de fapt, mi-a cauzat, de data aceasta, un rău mult mai mare decât intenţionase prin remarcile ei. Când, la sfârşitul zilei ne-am aliniat, extenuate ca totdeauna şi cu răni dureroase la mâini, am înaintat prin lapoviţă îndreptându-ne spre camioanele care

ne aşteptau. Deodată am avut certitudinea că acel gardian, Petre, se uita ţintă spre mine cu un rânjet care prevestea rele. El îi făcu semn cu cotul tovarăşului său, un tânăr cu privirea neghioabă şi nasul turtit. Îmi dădură o lovitură în spate cu cizmele lor şi m-am văzut prăbuşită în noroi. Gardienele hohoteau şi ele acum. O mână încercă să mă ridice, dar noroiul mă făcea să alunec mereu, iar Petre se prefăcu că mă ajută să-mi regăsesc echilibrul.

— De ce ai nevoie acum, doamna mea, este o baie bună, rânji el din nou.

— Chiar aşa, bine-ai spus. Azvârle-o în Dunăre să se îmbăieze, se auzi o voce de femeie.

Unul din cei doi îmi apucă mâinile, celălalt, picioarele. Ei mă ridicară pe sus azvârlindu-mă în aer. Am aterizat printre stâncile de la malul apei. Pentru o clipă mi s-a tăiat răsuflarea. Ameţisem, dar nu **mi-am** pierdut cunoştinţa. Apa rece ca gheaţa m-a acoperit şi valurile repezi m-au târât mai la larg. Curenţii mă trăgeau tot mai departe de mal. Auzeam strigăte dinspre ţărm, dar nu le mai puteam distinge.

De câte ori încercam să mă ridic, apele tumultuoase miHtăgeau în jos.

Izbindu-mă mereu de stânci. Două mâini vânjoase mă apucară în cele din urmă şi mă târâră spre mal. Cel ce mă ţinea se împotmoli şi el, şi căzu el însuşi în apă. Când am fost depusă pe mal, cineva mă forţa să mă ridic în capul oaselor, bătându-mă pe spate. Mă simţeam bolnavă şi pentru prima oară am început să simt o durere ascuţită într-o parte. Ameţită, am rămas culcată pe mal, ascultând susurul apei. Să fie oare aceasta apa vieţii din Paradis? mă întrebam. Dar apoi privind spre cer, printre tufişurile negre şi ude de papură mi-am dat seama că nu eram încă în cer. În clipa aceea am auzit o voce:

— Şi-a revenit de-acum. Hai, ridică-te în picioare, mişcă-te, dacă nu vrei să îngheţi aici. Gardianul cel tânăr mă ajuta să mă ridic, dar

Petre nu mai era de văzut nicăieri.

— Haide odată, grăbeşte-te.

Tremurând, am fost trasă în sus. Coloana înaintase şi se afla acum la distanţă de câteva sute de metri. Şchiopătând, am căutat s-o ajung, împinsă din spate de gardian. Când am ajuns din urmă coloana, privirile femeilor se îndreptară cu milă spre mine. Aşteptând să vină camioanele, am auzit deodată din nou vocea batjocoritoare a lui Petre:

— Aşa, foarte bine. Nimic nu-i mai sănătos decât o baie rece.

Hainele-mi ude mi se lipeau de trup, iar încălţămintea îmi era plină cu apă. Durerea de la spate se înteţea, dându-mi câte un fior de agonie de câte ori camionul trecea peste o hârtoapă. Am ajuns la capătul călătoriei sleită de orice putere; mă simţeam sfârşită.

— Ce brută, acest Petre, murmură indignată Zenaida.

În camion cu noi se afla şeful de echipă – un deţinut de drept comun, închis pentru crimă.

Gardienii au fost nevoiţi să mă pescuiască repede din apă, dar numai după ce se saturaseră de râs pe socoteala mea. Ei erau obligaţi să predea din nou la poartă acelaşi număr de prizonieri care plecaseră cu ei dimineaţa. Un sclav mai puţin ar însemna o pagubă pentru Stat.

După un timp, partea dureroasă a spatelui meu se umflase iar pielea de pe mâini şi picioare îmi era jumulită de-a binelea. Îmi venea greu să-mi ridic braţele. În cursul întregii nopţi am încercat să-mi găsesc o poziţie mai confortabilă ca să pot aţipi puţin, dar nu era chip. Când s-a făcut dimineaţă, m-am prezentat la doctoriţa Creţeanu. Corpul îmi era acoperit de vânătăi şi nu-mi puteam urni braţul. Dar ea îmi puse diagnosticul: „Bună de muncă”. Aşadar m-am alăturat celorlalte cum am putut. Dar una dintre gardienele care ne păzea privi spre mine cu ochi sticloşi şi mă întrebă:

— Dar ce ai?

Poate că în acea clipă îmi pierdusem echilibrul, căci mă simţeam foarte aproape de leşin. I-am răspuns:

— Nu mă pot duce la muncă astăzi, căci am dureri mari. Cred că mi-e ruptă coasta. Dar părosul Petre mă pândea. El m-a apucat de mână târându-mă cu brutalitate afară din rând:

— O întrebi ce are? Nimic, numai că leneşa nu şi-a împlinit norma ieri. Hai, marş înainte! Şi cu o nouă lovitură de cizmă în spate mă azvârli din nou în rând cu celelalte.

Am pornit deci spre şantier şi în acea zi şi a doua zi, ca şi mai înainte. După liberarea mea, alţi doctori m-au diagnosticat: aveam două coaste rupte. Dar Domnul mi le-a vindecat. Multe minuni de acestea ne-a fost dat să experimentăm în anii de închisoare…

LAGĂRUL K4: VARA

Era primăvară de acum. Firicele timide de iarbă proaspătă răsăreau pe drumul care ne ducea spre muncă. Cât de bine-venite ar fi fost câteva firişoare de ierburi bune de mâncat în supa searbădă de la prânz! Dar în acel pustiu, deşi ploaia cădea din belşug, doar buruienile creşteau din abundenţă, căci numai acestea rezistau vântului tăios şi aspru care ne sufla supa din lingură înainte de a o putea duce la gură. Dar chiar când zăream pe ici pe colo vreo iarbă bună de consum, ne era interzis să o culegem, aşa cum ne era interzis orice altceva care ne-ar fi îmbunătăţit întrucâtva condiţiile de viaţă. Totuşi, asumându-ne mari riscuri, noi „păşteam” aceste ierburi când le găseam, întocmai ca vitele, înfulecându-le iute când gardienii se uitau în altă direcţie. Dar chiar şi aici eram spionate tot timpul de către informatoare, cărora le era promisă liberarea înainte de timp pentru serviciile lor.

Broaşte erau multe lângă mal, dar, dacă vreuna dintre ele se aventura printre stânci, plătea îndrăzneala ei cu preţul vieţii. Era foarte greu să le prinzi, dar, când reuşeai, ele ajungeau o delicateţe pentru acea zi, carnea fiind atât de rară acolo. De-a lungul ţărmului însă se aflau în mare număr şi le auzeam strigătul până târziu, în noapte. Mi-am amintit atunci că Biblia vorbeşte de „duhuri de broaşte”. În trecut mă întrebasem ce-o fi însemnând, de

fapt, această comparaţie? Abia după ce veniseră comuniştii la putere am înţeles, când auzeam scandându-se lungile slogane ale partidului, scoase de mii de guri: „Trăiască partidul comunist, croack-croack” Trăiască

Republica Populară, croack-croack „Jos imperialiştii croack-croackeroack…”

Şerpii erau mai rari. Dar când acei aşa numiţi „şerpi de iarbă”.

erau prinşi, erau şi ei devoraţi în grabă cu mare poftă. Odată, o pisică sălbatică a fost zărită trecând repede cu un şarpe mic în gură. O ploaie de pietre au fost aruncate în direcţia ei, dar pisica a scăpat fără să-şi lase preţioasa ei pradă din gură.

Foamea noastră permanentă şi lipsa totală de orice proteină sau orice alt element nutritiv cauza boli deţinutelor. De asemenea, multe femei sufereau de scorbut sau diaree din cauza lipsei de vitamine.

Boli ciudate de piele, plăgi şi răni se agravau cu uşurinţă formând ulcere largi pe picioare şi gambe. Infecţia se întindea apoi pe tot trupul slăbindu-ne în aşa măsură, încât pierdeam orice rezistenţă împotriva altor boli, şi ajungeam extenuate. Cu toate acestea noi, femeile, suferam mai puţin decât bărbaţii. Preoţii şi elenii în general, ca şi membrii Gărzii de Fier erau ţinuţi în secţii speciale, total izolaţi şi fără niciun fel de contact cu ceilalţi. Ei primeau mai puţină mâncare decât noi şi munceau mai multe ore. Numai cei mai ingenioşi supravieţuiau sau cei mai descurcăreţi.

Tot ce se mişca era devorat. „Carnea de câine nu-i tocmai rea, îmi spuse un preot care tocmai supravieţuise acestui regim. Dar şoareci n-aş recomanda nimănui să mănânce”.

În lagărul de la Capul Midia se aflau mai mult bătrâni de 70

de ani şi mai bine. Mânaţi neîncetat din spate ca vitele de povară, adesea desculţi, aceşti sărmani nu-şi puteau îndeplini normele. Dar dacă vreunul din ei reuşea

totuşi câteodată, normele se ridicau a doua zi pentru toţi ceilalţi. Aceasta era o politică bine calculată, de exterminare. Cei care nu mureau erau adesea omorâţi în bătăi. Cimitirul de la Canal – ni se spunea – e de două ori mai vast ca lagărul însuşi.

Norma de lucru nu e nicidecum o invenţie originală a comuniştilor. Biblia ne povesteşte cum israeliţii erau siliţi în Egipt să împlinească normele de muncă, norme care erau mărite din ce în ce.

La început ei primiseră paie pentru a face cărămizi, dar apoi au fost trimişi să-şi procure singuri paiele şi să dea totuşi acelaşi randament ca mai înainte. Totuşi exista o deosebire: Faraonul Egiptului n-a numit niciodată cruda exploatare a sclavilor din ţara sa „Paradisul pe pământ”.

Orice ştiri sau informaţii de afară puteam căpăta numai atunci când erau aduse noi deţinute, ceea ce, de fapt, se petrecea mai tot timpul. Într-o seară, un grup din acestea a fost adus în baraca noastră.

Erau vreo 20 la număr, tinere prostituate, culese de pe străzi sau luate cu forţa din casele lor de poliţie. Acesta era sistemul comunist de a

„Rezolva problemele sociale ale capitalismului”. Numai că, la fel ca în atâtea alte cazuri, remediul se dovedea a fi mai rău decât însăşi boala. Grupul acesta venea din aceeaşi închisoare şi forma categoria cea mai josnică, întâlnită până atunci. Poate că atitudinea lor abjectă se datora faptului că fuseseră prea multă vreme închise împreună, fiind nevoite să-şi suporte compania una alteia, fără nicio influenţă din afară. Iar acum, îmbrâncind şi dând la o parte cu pumni, înjurături şi obscenităţi călugăriţele de la locul lor, au reuşit să le ocupe locul, aflându-se astfel mai aproape de colţul „politicelor”.

Când acestea din urmă încercară cu naivitate să le arate că făcuseră nedreptate călugăriţelor, cuvintele lor au fost întâmpinate cu râsete şi batjocuri, imitându-le accentul.

Deţinutele de drept comun priveau spre aceste femei

cu rânjet răutăcios, iar ţigăncile se arătau cu totul nepăsătoare la necazul bietelor călugăriţe rămase acum fără un colţ al lor, reacţionând aşa cum reacţionau totdeauna la orice fel de intruşi în lumea lor de basme, ciondăneli şi cântece. Multe prostituate aveau răni de sifilis deschise pe buze, şi totuşi ele foloseau aceleaşi farfurii şi ceşti ca şi noi. Când se strângeau laolaltă, însuşi aerul din jurul lor părea infectat. Dar mai tragic încă era să constaţi că sufletele lor erau la fel de bolnave ca şi trupurile lor.

Călugăriţele se adunau acum sub lumina slabă a becului, ca nişte pui de găină golaşi sub aripile maicii stareţe, Maria. Aceasta era o bătrânică cu aparenţă ascetică şi un spirit clar. Nasul ei ascuţit şi ochelarii rotunzi îmi aminteau totdeauna de Papa Pius XII. Avea un zâmbet angelic şi nevinovat ca al unui copil, care încuraja pe mulţi, numai privindu-i.

„O, de-ar înceta odată conferinţele ei despre păcatele cărnii. Ce ştie ea de problemele de acest gen?” se plângea Zenaida.

Cât de mult se străduia sora Maria să-şi ferească mica turmă de cădere! Fetele de stradă le făceau necontenit provocări obscene.

Bătrâna călugăriţă le povestea tinerelor ei surori despre viaţa Sf.

Bernard de Clairvaux care privise odată puţin prea atent la o femeie.

Când şi-a dat seama de păcatul său, îngrozit, s-a hotărât să-şi mortifice firea veche astfel: el a rămas o noapte întreagă într-un lac cu apă îngheţată care-i ajungea până la gât.

— Ei şi, ce-a vrut el să arate cu asta? Ce nu fac unii oameni ca să se distreze! remarcară prostituatele, care erau, de altfel, totdeauna atente să audă aceste povestiri.

Chiar când izbucnea o ceartă serioasă între ele, când înghionteau, îmbrânceau şi zgâriau cu unghiile pe rivalele lor, sora Maria continua neobosită şi netulburată să-şi

pună în gardă turma împotriva ispitei de a-şi arunca ochii asupra vreunuia din gardieni. Unele erau tinere şi frumuşele şi în pericol de a fi ispitite în permanenţă. Chiar gândul la acest subiect era un păcat, şi ele erau îndemnate să privească la pildele sfinţilor.

— Interesant cum unii au noroc să întâlnească sfinţi! Eu una n-am întâlnit pe niciunul încă. Totuşi i-am văzut pe toţi cum arată în anumite momente. Vă aduceţi aminte, fetelor, de episcopul acela?

Desigur, ele îşi reaminteau de episcop în toate detaliile. Călugăriţele roşeau. Femeia puţin mai în vârstă, numită Victoria, părea să fie proxeneta celor din grup. Uniforma de închisoare şi-o purta ca pe un halat lung la care adăugase franjuri care fâlfâiau în vânt când mergea. Ea povestea:

— Ehei, pe vremuri, când mă duceam la „medicală” (prostituţia era controlată de Stat), ofiţerul mă scotea numai pe mine din rând, dintre toate fetele. Poate acum vi se pare exagerat ce vă spun, dar pe atunci eram foarte atractivă şi solicitată. Ofiţerul mă ducea cu maşina lui la palatul episcopului pe toată noaptea. Tare era şmecher, bătrânul! Mă obliga să vin la el totdeauna îmbrăcată în pantaloni, ca un băiat.

Fetele dădeau aprobativ din cap, ştiau şi ele că episcopul plătea generos pentru serviciile lor.

— Castitatea, continua bătrâna călugăriţă, e ca oglinda: chiar respiraţia o întunecă. Nu lăsaţi niciodată un gând rău să vă întineze şi întunece mintea.

Caracterul ei solid şi tenacitatea sa în a le feri pe tinerele călugăriţe de ispite îi atrăgeau totdeauna atacul:

— Ce ştii tu despre preoţii din biserica ta? Nimic. Îţi pot spune eu, căci nu o dată am petrecut cu unii din ei. Ei ştiu totul foarte bine despre femei şi nu se îngrijesc prea tare de sufletul lor. Ha-ha-ha, ce mai oglindă!

— Şi Sfântul Toma s-a rugat foarte mult pentru a dobândi darul castităţii. Apoi un înger i-a promis că nu-l va mai pierde niciodată, nici nu va mai fi ispitit vreodată. Cu

toate acestea, el evita pe cât putea să se uite la o femeie ca să nu dea prilej ispitelor cărnii…

Prostituatele izbucniră într-un râs strident auzind despre ispitele cărnii:

— Bietul băiat, Toma! Ce promisiuni! De bună seamă, ele (ispitele) nu erau exact ceea ce şi-ar fi dorit, replică Victoria pe un ton plângăreţ, apăsându-şi cu o mână stomacul ei rebel. Râsul se stârni din nou. Victoria adăugă:

— Lasă că vă ştim noi pe voi, religioşii.

Sora Maria schimbă subiectul povestirii şi spuse cu glasul ei limpede şi ferm: „Să ne rugăm”. Călugăriţele începură să murmure în cor: „Ave Maria plină de har…” La aceasta, toate prostituatele din baracă îşi făcură semnul crucii. Aceste femei care batjocoreau tot ce era sfânt nu puteau totuşi rămâne indiferente faţă de un ceremonial creştin, la vederea semnului crucii care le irita. Sau, poate, tocmai acest semn le trezea o notă de respect. Rugăciunea, la catolici, e destul de lungă; iar ele au fost lăsate s-o rostească până la sfârşit, în linişte.

Totuşi, unora li se părea că au de suportat prea mult, ca şi cum Sfânta

Fecioară le privea drept în inimă. Una din cele mai tinere, roşcată şi cu părul băţos ca sârma, începu să profereze hule la adresa Maicii

Domnului. În clipa aceea, strigăte de protest şi indignare izbucniră din toate colţurile barăcii împotriva ei. Toate prostituatele făcură cerc îndată în jurul vinovatei pentru a o ocroti de orice atac.

— Încetează odată! Suntem sătule de tine! sări la ea ca arsă Ani

Stănescu, pălmuind-o pe roşcată şi aruncându-i în faţă înjurături şi blesteme. O, cât de josnice pot fi unele femei! se plânse ea.

Celelalte fete de stradă se uitară nedumerite la tânăra Ani, ştiind-o ca una din „colegele” lor. Deşi pe Ani religia n-o oprea de la ocupaţia ei, totuşi nimeni nu putea rosti cuvinte insultătoare la adresa Sfintei Fecioare în

prezenţa ei. Ea o respecta adânc şi era gata s-o apere de calomnii şi insulte ca pe propria ei mamă. Era interesant să observi cum Fecioara Maria inspira dragoste şi respect chiar şi unora ca acestea, complet oarbe faţă de Dumnezeu. Chiar şi o femeie ca Ani iubea pe Fecioară. Cu toate acestea, nici cu sora Maria nu puteam fi cu totul de acord în vederile ei, care veneau în contradicţie cu viaţa şi realităţile vieţii.

În limba ebraică, „Kedesha” poate însemna în acelaşi timp şi sfântă, şi femeie de moravuri uşoare. A fi sfânt înseamnă a te dărui cu dragoste tuturor a fără deosebire, înseamnă să dăruieşti oricui ceea ce e mai bun în sufletul tău. Maria Magdalena fusese o „Kedesha”, dar viaţa ei a fost transformată la întâlnirea cu Mântuitorul. De atunci ea dădea tot ce avea mai nobil în sufletul ei tuturor a, în loc de a trece, ca mai înainte, din braţele unuia într-ale altuia. Dragostea adevărată îi poate ajuta pe alţii. Înseamnă a trăi sau a muri în lupta de a ajuta pe alţii să se apropie de Dumnezeu, în timp ce a oferi dragoste carnală este a te cobora la nivelul animalelor. Carnea putrezeşte şi e mâncată de viermi, dar dragostea duhovnicească e nepieritoare.

Cu privire la episcopul batjocorit de prostituate, îl cunoscusem.

Ştiam că în momentul arestării sale de către comunişti el a fost în stare, cu toate slăbiciunile lui, să rostească: „Deşi n-am trăit ca un creştin, vreau să mor ca un creştin”. El e acum în cer, cu sfinţii, căci murise moarte de martir sub torturi, pentru credinţa sa.

În grupul de nou venite se aflau două tinere care nu păreau totuşi să facă parte dintre ele. Erau surori, şi le cunoşteau pe femeile de stradă, dar nu vorbeau cu ele. Din colţişorul lor, în partea cea mai din fund a barăcii, ele vorbeau între ele cu voce scăzută şi aveau maniere bune.

— Totuşi sunt şi ele cu noi, susţineau celelalte. De aceea au fost aduse împreună cu noi să li se aplice pedepse administrative aici la Canal.

Un aer de tristeţe şi mister părea că pluteşte în jurul acestor două surori. Nimeni nu ştia mai nimic despre trecutul lor. Celelalte căutau să le provoace pentru a afla câte ceva din viaţa lor, dar ele nu cedau, ceea ce intriga pe celelalte fete de stradă.

— La ce bun să ai prieteni dacă nu eşti gata să le împărtăşeşti şi lor problemele şi necazurile tale? protesta Victoria.

Caracterul grosolan al acestei femei o făcea să calce cu brutalitate peste tainele inimii altora, ca şi peste sufletele şi gândurile lor.

Ea obişnuia să râdă cu gura plină la auzul anecdotelor obscene şi fuma tot timpul, poluând aerul din jurul ei. Şi în timp ce alte femei se băteau între ele pentru un muc de ţigară azvârlit de gardieni, ea părea să aibă propria ei sursă de aprovizionare. Dar Diana, fata de 19 ani, şi Floarea, sora ei ceva mai tânără, continuau să muncească în tăcere şi nu se alăturau nici unui grup. Poate că viaţa lor ar fi rămas pentru totdeauna un mister şi pentru mine dacă Diana n-ar fi auzit odată pe unul dintre gardieni pronunţându-mi numele. Ea a venit la mine îndată şi m-a întrebat dacă am cunoscut pe Richard Wurmbrand.

— Sunt soţia lui, am răspuns.

— Oh, ce ai putea să gândeşti acum despre mine!? exclamă ea.

Şi începu în sfârşit să-mi povestească viaţa ei: tatăl lor era predicator. El obişnuia adesea să citească din cărţile lui Richard, numindu-le hrana sa spirituală. Acum însă era şi el în închisoare pentru credinţa sa, lăsând în urmă o soţie bolnavă şi şase copii. Diana şi

Floarea erau cele mai în vârstă dintre ei. Când tatăl lor a fost arestat, ele şi-au pierdut amândouă slujba la fabrica unde lucrau. Familia a început să cunoască foamea şi lipsurile. Atunci, un tânăr vecin, numit

Silviu, a invitat-o la cinema. Apoi i-a promis că va obţine un permis de lucru pentru ea. După aceea a luat-o la un restaurant, apoi la el acasă, unde a violat-o. Scurt

timp după aceasta el o atrase din nou în mreaja lui, ca şi întâia dată, dar de data aceasta i-a oferit şi un dar în bani. Gândindu-se că ar putea cu acea sumă să-şi ajute familia, nu

I-a refuzat. Dar o săptămână mai târziu el i-a făcut cunoştinţă cu un prieten al său, lăsându-i apoi singuri pe amândoi. Când şi acest prieten a încercat să o violeze, ea a devenit furioasă. Dar acesta i-a oferit şi el bani de care avea atâta nevoie, spunându-i că Silviu fusese cel care îl ademenise la aceasta. Ea cedă. Pudoarea îi dispăru încetul cu încetul când Silviu începu să-i aducă o serie întreagă de clienţi, unul după altul. Cu timpul se obişnuise cu acest nou fel de viaţă, preferând-o chiar muncii aspre din fabrică. În cursul povestirii, am simţit că fata îmi ascundea ceva. Ea se opri din vorbire, mă scrută cu privirea spunând:

— Nu vă tulbură faptul că am ajuns o prostituată? Nu sunteţi dezgustată de mine acum?

— Acum nu eşti prostituată, ci prizonieră, ca noi toate. Nu poţi fi croitoreasă şi bucătăreasă în acelaşi timp. Ceea ce ai făcut tu până acum e numai o parte din fiinţa ta, şi această parte se poate transforma oricând. De fapt, sunt încredinţată că chiar mărturisindu-mi aceste lucruri transformarea ta în bine a şi început.

Dar ea nu şi-a găsit mângâiere nici de atunci în colo. O observam şezând pe patul ei tristă, cu capul în mâini, ochii ei exprimând tristeţe şi vinovăţie.

— Dar măcar de m-aş fi oprit aici, exclamă ea într-un târziu. Poate atunci n-ar fi fost atât de tragic, dacă n-aş fi atras-o pe sora mea în viaţa aceasta de păcat. Am făcut-o la sugestia lui Silviu, care spunea că nu e drept ca eu să port singură toată răspunderea întreţinerii familiei pe umerii mei. Dar acum, problema cea mare este cum să păstrez groaznicul secret faţă de fratele nostru de 15 ani, care ne iubeşte foarte mult pe amândouă. Este un tânăr sensibil ca şi tata şi are un suflet curat ca un crin; nu cunoaşte viaţa. Are o inimă atât de miloasă, încât n-ar fi în

stare să omoare nicio muscă.

Dar noul stil de viaţă al surorilor mai mari, întoarcerea lor acasă la orele mici ale dimineţii, precum şi banii care începuseră să se facă simţiţi în familie treziră suspiciunea vecinilor, care au destăinuit totul fratelui lor. Ştirea l-a zguduit într-atât pe bietul băiat, încât şi-a pierdut minţile; azi el se află într-un azil de boli mintale.

Nu mult timp după aceasta a fost eliberat din închisoare tatăl lor.

Când a aflat adevărul, cu privire la fete, a spus:

— Un singur lucru îl rog pe Domnul acum: să mă trimită înapoi în închisoare ca să nu mai văd aceste lucruri.

Acum, lacrimile îi curgeau şiroaie pe faţă Dianei când spuse din nou:

— Tatii i s-a împlinit dorinţa. El a început să adune copiii pentru şcoala duminicală, învăţându-i calea Domnului. Cineva a informat poliţia despre activitatea lui. Acum e din nou la închisoare. Informatorul mi-a mărturisit mai târziu că făcuse aceasta pentru ca să nu fim împiedicate în exercitarea activităţii noastre de către tata. Era tot Silviu.

Nu-mi era uşor să găsesc cuvinte de mângâiere la auzul unei astfel de tragedii. Totuşi i-am răspuns:

— Tu simţi acum ruşine şi vinovăţie pentru ceea ce ai făcut, şi pe bună dreptate. Într-o lume a suferinţei în care Dumnezeu însuşi a fost ţintuit pe o cruce, nu poţi lăsa ca Numele Său să fie defăimat şi de tine, ca creştină, purtând Numele Său. Dar acest simţământ de vină şi durere te va aduce la pocăinţă. Adu-ţi aminte: soldaţii care au străpuns coasta lui Hristos au deschis tocmai prin aceasta acel „izvor pentru păcat şi necurăţie” de care vorbeşte Scriptura, pentru ca toţi păcătoşii să poată intra în inima Sa şi să găsească iertare acolo. Diana mâi adăugă:

— Da, ruşine, suferinţă, le-am simţit pe toate. Dar mai rău însă e faptul că nu totdeauna uram păcatul în care trăiam. Iar acum sunt năpădită neîncetat de ispitele cărnii

şi nu pot scăpa de ele. Ce să fac?

Ce pot să fac?

Ea a început să se roage cerând ajutor Domnului, şi el i-a fost dat. Era teribil să observi cum se luptă din răsputeri împotriva ispitelor ei. Dar cine oare ar putea osândi pe această fiică de martir creştin, care a alunecat din ce în ce mai adânc în păcat cu gândul de a obţine o bucată de pâine pentru sărmana ei familie? Şi poate că păcatul mai mare este acela al creştinilor care trăiesc în ţările libere, neîngrijindu-se să trimită ajutor pentru a salva de la foamete o familie ca a ei.

Acum, zilele de primăvară începeau să se lungească. Apusul soarelui dădea cerului o lumină aurie. Marşul la muncă dimineaţa devenea o plăcere. Iarba proaspătă apărea ici şi colo, pământul se zvânta şi pomii se împodobeau cu frunze verzi şi lucioase. Aerul plin de miresme îmbălsămate părea că ne învăluie pe toţi. Prietenii noi se închegau, acum, când totul în jurul nostru se afla în permanentă transformare. Chiar dispoziţia noastră era mai bună, acum.

Maria Tilea discuta cu Paula Vieru, profesoara, despre diferiţii scriitori clasici; tânăra fată, stăpânită de curiozitate intelectuală, îi punea mereu întrebări, vrând să înveţe cât mai multe. Zenaida şi Clara îşi depanau amintiri despre aceleaşi rochii lungi de seară purtate la serate şi baluri, la petrecerile la care luau parte chiar personalităţi de la Curtea Regală, despre pălăriile purtate, toalete etc. Fiecare femeie devenea mai bună, mai înţelegătoare faţă de celelalte, mai gata să ierte.

Nobleţea c-II

— Numai Wurmbrand nu-şi face prietene, ci tot rezervată se ţine, observă una din supraveghetoarele de norme.

— Toate persoanele de aici îmi sunt prietene, i-am răspuns.

— Ei, desigur, dumneata ai totdeauna un răspuns gata pregătit pentru oricine, se răsti ea la mine.

M-am întrebat însă dacă nu cumva acuzaţia ei era îndreptăţită.

Ştiam că, în ceea ce mă privea, căutam să ajut pe alţii pe cât mi-era cu putinţă. Dintre cele pe care le ajutam, unele îmi răspundeau cu o reverenţă exagerată de parcă aş fi fost un înger venit direct din cer.

Altele însă neştiind ce să creadă, bănuiau că sunt motivată de intenţii sinistre când le ofeream ajutorul. Şi cum în ţară circula zvonul pe vremea aceea că evreii complotau spre a distruge creştinismul prin infiltrare în rândurile lui, cine ştie dacă nu făceam şi eu parte din acel complot, fiind evreică?

Totuşi aveam o prietenă mai de aproape, deşi contactul dintre noi nu se făcea prin vorbe, ci mai degrabă prin tăcere. Când până şi unele călugăriţe se plângeau câteodată de condiţiile în care trăiam, ea tăcea, tăcea mereu. Această tăcere era pentru mine cu mult mai grăitoare decât vorbăria deşartă a vecinelor ei. O priveam câteodată seara, în baracă, atunci când încerca să-şi peticească haina zdrenţuită. Mă privea şi ea adeseori, calmă, tăcută ca de obicei, şi între noi se crease astfel o afinitate fără vorbe, dar trainică. Avea cam treizeci de ani, era înaltă şi negricioasă, cu ochi adânci şi pătrunzători şi blânzi.

— Eram sigură că şi dumneata eşti creştină, i-am spus într-o zi. Ea zâmbi şi-mi răspunse:

— Iar eu mă întrebam la rândul meu dacă nu cumva eşti dintre ai noştri. Am râs amândouă vesele, şi apoi am întrebat-o:

— Mai ai mult până la completarea sentinţei?

— Nu, răspunse, numai 12 ani.

— *N-u-m-a-i!!* Şi acest lucru nu te îngrijorează?

— Nu, pentru că dacă voia lui Dumnezeu e să mă elibereze mai devreme, voi fi eliberată; iar dacă e voia Sa să rămân aici, voi rămâne.

Doamna Djamil era soţia unui hodja musulman. Arestarea sa se datora activităţii ei în folosul unei

organizaţii de ajutorare numită

„Ajutor Pentru Crimeea”, având ca scop ajutorarea familiilor care suferiseră în regiunea aceea în timpul ocupaţiei naziste. A fost acuzată împreună cu soţul ei că avuseseră contacte cu fasciştii şi se aflau acum amândoi în închisoare. Comandanta lagărului K4 o întrebă odată despre motivul arestării ei, dar nu părea să înţeleagă explicaţiile deţinutei musulmane despre Crimeea căci ea nu auzise niciodată despre acea regiune.

— Aha, vrei să zici Coreea! înţeleg, voiai să ajuţi pe cei din Coreea de Sud!

Doamna Djamil era originară din Ada-Kaleh, o mică insulă a

Dunării. Ea nu părea deloc frustrată că se afla între atâtea femei creştine. Iar când femeile catolice, adventiste sau teosofiste încercau să-i explice ereziile religiei musulmane, ea nu disputa deloc acest subiect. Răspunsul ei era mereu acelaşi: „Mahomed e numit «Alămin» adică «cel vrednic de crezare»; eu una cred numai în cele spuse de el”. Ea nu era de acord cu rugăciunea *„Tatăl nostru”,* susţinând că a numi pe Dumnezeu, Tată, înseamnă a-L coborî la nivelul nostru omenesc. „Pentru noi, musulmanii, Dumnezeu e

Stăpânul”. Chiar şi în condiţiile în care ne aflam, ea nu obişnuia să mănânce nimic nespălat, iar supa zilnică n-o atingea niciodată dacă avea cea mai mică bănuială că fusese preparată cu untură de porc.

Evreicile ortodoxe se conduceau şi ele după aceleaşi principii.

— Ce prejudecăţi superstiţioase! Acestea ar fi putut avea o anumită logică acum două mii de ani, dar astăzi… remarca Paula.

Cu toate acestea, devotamentul acestor femei pentru religia lor le câştigase respectul tuturor, şi aceasta se vedea cel mai bine la ora mesei când nu Paula, ci ele erau invitate să împartă mâncarea în porţii egale.

Desigur că se iscau adesea şi neînţelegeri pe teme

religioase printre diferitele femei, având religii şi credinţe atât de diferite. Dar tonul nu mai era agresiv şi militant ca altă dată. Un pact nescris de înţelegere mutuală exista între noi. Căci, dacă atunci când eram libere nu puteam trăi una lângă alta fără certuri sau discuţii de acest gen, aici în închisoare nu mai aveam ce împărţi. Eram toate surori de suferinţă; nu mai era nicio deosebire între noi.

PE CÂMPIA BĂRĂGANULUI

Planificarea Canalului fusese greşită chiar de la bun început.

Proiectele iniţiale de irigaţie – aşa cum se constatase între timp – ar fi putut fi în mod serios periclitate de inundaţiile apelor Dunării. Acum era de trebuinţă să fie ridicate diguri înalte peste tot pentru a se preveni aceasta, precum şi plantarea de arbori pentru a se preveni eroziunea solului înconjurător. Am fost deci din nou transferate de la carierele de piatră la munca pe câmp, săpând şanţuri şi răsturnând pământul din acea regiune de pustie pe cea mai mare căldură a verii, când soarele arzător de august se simţea în plină forţă pe Bărăgan. Sculându-ne la ora 5 dimineaţa, alergam îndată la magazie unde ni se distribuiau greblele şi lopeţile, cele mai multe tocite şi uzate de prea multă întrebuinţare. Apoi lunga coloană o pornea la drum, lăsând în urma ei nori groşi de praf alburiu. De data aceasta munceam alături de Janeta, fiica unui fost negustor din timpurile bune. Ea mi-a devenit cu timpul una din cele mai apropiate prietene şi colaboratoare de mai târziu, în activitatea noastră pentru Biserica Subterană. (Astăzi este una din personalităţile din conducerea acestei misiuni). Ea mă ajuta adesea (ajutor oferit şi altora) să-mi îndeplinesc norma, atunci când nu mă simţeam în stare s-o fac. Odată am făcut descoperirea că ne-am născut amândouă în aceeaşi zi. Şi în acea zi am sărbătorit reciproc ziua naşterii noastre, făcându-ne cadou una celeilalte câte un… cartof crud.

În faţa noastră se întindea o câmpie vastă cât vedeai cu ochii, semănată cu pătrunjel. Căldura devenea tot mai arzătoare pe zi ce trecea. Niciun alt suflet omenesc nu se

vedea prin apropiere, ci numai noi, cele cinci sute de femei, în lupta acerbă cu pământul tare sub soarele nemilos. În spatele nostru, gardienele ne supravegheau admonestându-ne cu glasul obosit şi plictisit:

— Ţine-ţi gura! Dă-i zor mai repede! Hei, tu, de colo, mişcă-te mai iute!

— Când te gândeşti cât de mult ne-am dorit să vină vara, suspină

Janeta lângă mine.

Munceam astfel sleite de puteri, ameţite, ca într-un vis cu ochii deschişi, şi fără vreun copac sau tufiş care să ne facă puţină umbră.

Cât de bine mi-am reamintit cuvintele lui Iov: *Cum suspină* ***robul după umbră... (7.2).***

— Noi nu putem ţine pasul cu tine, i se adresa Janeta gâfâind Mariei Tilea, tânăra elevă care muncea cot la cot cu noi, răscolind pământul uscat cu braţele ei slabe şi arse de soare şi ridicând alţi nori de praf cu fiecare lovitură de lopată.

— Încearcă atunci să lucrezi cu lopata mea. E poate mai bună.

— Da’ de unde. Asta o să-mi facă o nouă serie de bătături la mâini.

— Atunci încearcă dumneata, doamnă Wurmbrand.

Discutam aşa între noi, cu politeţe, eleva de şcoală, femeia de societate şi soţia de pastor. Când gardiană se apropia de noi ameninţător, încetam; dar, rămase iarăşi singure, Maria ar fi dorit să audă câte ceva din viaţa veselă a Janetei de altă dată, despre întâlnirile cu prietenii şi colegii ei, despre serbările de binefacere, şi altele. Dar

Janetei nu-i ardea acum de rememorări.

— O, nu, nu vreau să-mi amintesc de toate acestea acum. De când am fost izolată complet într-o celulă, am învăţat să preţuiesc chiar cel mai mic zâmbet de bunăvoinţă mai mult decât toate acele deşertăciuni.

Sudoarea ni se prelingea pe faţă amestecată cu praf şi cu pământ.

Obrazul prietenei mele arăta acum întocmai ca o mască de dramă din

Evul Mediu.

— Dar, continuă ea, într-o noapte, pe când mă aflam în celula izolatoare, am avut un vis foarte ciudat. Se făcea că unul din torţionarii mei comunişti făcea baie în cada mea, în timp ce alţi ofiţeri, colegi ai săi, aşteptau să le vină rândul să se îmbăieze şi ei. Atunci am strigat către omul gol din baie: „Afară! Aici nu-i locul dumitale!” Dar el mi-a răspuns: „Voi, creştinii, aveţi o scăldătoare ca cea din Bethesda.

Oamenii intră acolo murdari şi ies curăţiţi”. Când a ieşit din cadă, trupul lui era mai alb ca zăpada, iar faţa lui era blândă; nu mai era acelaşi om care mă bătuse mai înainte. Ceilalţi care aşteptau s-au dezbrăcat şi ei de hainele lor şi au intrat în baie. În clipa aceea m-am trezit. Am înţeles atunci că interpretarea visului e numai una: orice om, chiar şi un torţionar care se întâlneşte în viaţă cu un creştin, găseşte acolo, în inima creştinului un locşor unde chipul său hidos e văzut sub o altă lumină, având un chip înfrumuseţat. Noi îl înţelegem. Chiar dacă el e văzut de alţii ca un criminal, pentru noi el devine o fiinţă care are dreptul la dragostea noastră.

Visul Janetei ne-a încurajat, dându-ne noi speranţe. De atunci am considerat ca o datorie sacră să ajutăm şi pe alţii să nu-şi piardă speranţa.

Între timp orele treceau încet şi gâtlejul ne era uscat de sete. Totuşi continuam să muncim mai departe ca nişte roboţi, maşini automate care făceau tot timpul acelaşi fel de mişcări.

— Nu se vede încă? se auzi un glas obosit dintre rânduri.

— Încă nu, dar trebuie să apară din moment în moment.

Dar căruţa cu cisterna de apă nu se vedea nicăieri. Până şi gardienele – de obicei echipate cu gamele de apă – se uitau cu jind în depărtări. Era târziu. Răguşite de

strigăte şi obosite de neîntrerupta alergare printre rânduri, se odihneau şi ele puţin acum, ceea ce ne dădu curaj să ne îndreptăm spinarea pentru câteva clipe. O, ce uşurare!

— Mă simt aproape de leşin dacă nu primesc apă de băut curând, spuse Maria cu glasul slab.

— O, nu, nu leşina! mai ţine-te puţin sau te vor călca în picioare.

Soarele era acum sus, chiar deasupra capetelor noastre. Am încercat să mă gândesc din nou la Mihai aşa cum îl văzusem ultima oară, atât de slab şi cu ochii plânşi, sărmanul! Ştiam prea bine cât de mult râvneşte comunismul să câştige tineretul. Şi dacă îl vor convinge şi pe el şi pe Sandu ce se va întâmpla? Ce vor face din ei acei oameni care nu cunosc bunătatea şi mila? Ce rugăciuni disperate ieşeau din piepturile acelora dintre noi care eram mame!

Dar un ţipăt dintre rânduri mă trezi repede la realitate: o femeie căzuse leşinată, iar gardienele o loveau ca s-o facă să se ridice în picioare. Maria, observând scena, se cutremură de frică şi se aplecă din nou spre lopata ei, scurmând iute cu ea în pământ.

— Maria, uită-te, vine cisterna!

Un punct întunecos se observa în zare, dar era încă hăt departe.

Câmpia zumzăia de sutele de voci însetate.

— Ţineţi-vă gura! La muncă! zbierară gardienele.

Cisterna cu apă fusese expusă la soare toată dimineaţa, aşa că ştiam că apa din ea n-ar fi putut nici pe departe să ne potolească setea când va ajunge la noi. Acum se vedea mârţoaga care trăgea căruţa şi toate priveam într-acolo ca la un miraj, ca la un vis care s-ar putea destrăma în orice clipă.

— O, cât mi-aş dori acum o duzină de pahare cu apă rece de la gheaţă! De asemenea un steak gros şi un munte de fructe: portocale, struguri… suspină Zenaida.

— Încetează, termină cu acestea, strigară la ea

câteva glasuri.

Foarte multe femei erau bolnave de dizenterie din cauza miilor de insecte purtătoare de microbi de pe câmpie. Ele ieşeau tot timpul din rânduri alergând către marginea câmpului pentru a-şi face nevoile, sub ochii gardienilor. Braţele lor erau slabe şi pielea feţei cenuşie. Era ora după amiezii, şi niciun strop de apă nu căpătaserăm în toată acea zi de cuptor şi nici nu puseserăm nimic în gură. Unul din gardieni făcu câţiva paşi, nerăbdător şi el, în întâmpinarea cisternei. Dar se opri brusc şi privi înapoi.

— O, nu, nu e cisterna cu apă, e cea cu mâncare, se plânse Zenaida, în timp ce femeile celelalte începură, mânioase, să vocifereze.

Deţinutele de drept comun, care munceau aproape de drum, îşi aruncară lopeţile la pământ şi începură să strige. Gardienii îşi scoaseră imediat armele din teacă, simţindu-se ameninţaţi de hoarda aceea de femei care ţipau şi refuzau să-şi continue munca. O singură rafală de arme automate ar fi fost de-ajuns să ucidă grupuri întregi. Maria îşi ascunse faţa pe umărul meu. Confruntarea dură vreo 10 minute, femeile refuzând să se întoarcă la lucrul lor. Ele strigau acum în cor:

„Apă! Vrem apă!”

Puştile soldaţilor ne loviră în coaste împingându-ne înainte, îmbrâncindu-ne şi înghiontindu-ne împreună cu cele de drept comun. Mulţimea furioasă era împinsă înapoi cu ajutorul baionetelor de oţel ale puştilor. Am tras-o pe tânăra fată îngrozită şi am ţinut-o strâns lângă mine. Cisterna care aducea mâncarea era aproape. Dar cele; e mâna calul a fost apucat deodată de frică văzând gloata rebelă în confruntare cu soldaţii înarmaţi. În zăpăceala sa, el a mânat calul peste o piatră mare; gloaba s-a împotmolit şi a răsturnat cisterna.

Gardienii au dat un urlet căutând să salveze căruţa. Bătrânul cal, speriat şi el, s-a dat înapoi. Macaroanele fierte – hrana noastră pentru acea zi – se rostogoliră în

praf. Strigătele, ţipetele şi răcnetele făceau să-ţi **ţiuie** urechile. Apa, gardienii, puştile, căldura arzătoare, totul era uitat acum: mâncarea, preţioasa noastră hrană, fusese răsturnată la pământ. Femeile rupseră sălbatic cordonul de gardieni şi se năpustiră asupra macaroanelor amestecate cu noroi, căutând să apuce fiecare măcar un pumn din mâncarea fierbinte; şi, aşa cum era, ele le înfulecau repede, bătându-se şi îmbrâncindu-se între ele care cum să apuce ceva din „hrana” aceasta. Celelalte femei priveau cu oroare scena animalică de sub ochii lor. Deodată, Janeta izbucni într-un râs zgomotos care-i zgudui tot trupul, strigând:

— Masa e servită, doamnelor! Şi-şi duse mâna la frunte, ca un valet de la Curte care-şi invita oaspeţii la masă printr-un salut.

Gardienii însă păreau mulţumiţi acum, căci pentru ei pericolul de a fi linşaţi trecuse. Iar după un ceas, fluierăturile lor stridente vesteau că a venit timpul să ne întoarcem din nou la muncă. Şi în acea zi, nicio altă cisternă de apă sau de mâncare n-a mai venit. În schimb, au sosit două camioane încărcate cu poliţişti.

Pe când îmi continuam munca, limba mi-era umflată de sete şi valuri de întuneric îmi jucau mereu pe dinaintea ochilor. Mi-am amintit de cuvintele Mântuitorului de pe cruce: *Mi-e sete.* Mi-am amintit totodată că în iad nu este apă. În oratoriul lui Haydn, *Cele 7 Cuvinte de pe Cruce* compozitorul sugerează ascultătorilor săi că Domnul, pe cruce, părea să fi simţit picături de ploaie care-l cădeau pe buzele uscate. Mă gândeam aproape cu invidie la această scenă, căci eu nu avusesem măcar iluzia aceasta! Seara, pe drumul înapoi, am trecut pe lângă o mlaştină cu apă stătută. Una după alta, femeile se năpusteau asupra lichidului leşios şi plin cu noroi lipăindu-l în patru labe, întocmai ca un câine. Deşi unul din gardieni s-a postat acolo, încercând să le oprească, n-a reuşit. A doua zi s-a deschis o anchetă pentru a se afla cine a dat tonul la rebeliunea de ieri. Rezultatul: am fost pedepsite să muncim şi duminica, aşa, să învăţăm minte

„Că aici nu-i colonie de odihnă!”

„Doamnelor vă informez că lupta de clasă şi-a atins scopul în ţara noastră. Numai două clase mai există la noi: pesimiştii şi optimiştii. Optimiştii cred că toţi românii vor fi transferaţi cu trenurile spre Siberia. Pesimiştii sunt de părere că toţi vor trebui să ajungă acolo pe jos, anunţă Paula Vieru”.

Dar acum nimeni nu mai avea chef de râs. Zi după zi cădeau femei leşinate pe câmpie. Iar noaptea, în căldura înăbuşitoare a barăcii, ele stăteau culcate pe paturile lor, aproape goale şi într-o stare de completă extenuare. Abia târziu reuşeam să aţipim, şi scurt timp după aceea suna gongul de deşteptare. Rare erau nopţile când puteam dormi fără întrerupere. Într-o noapte am fost trezită din somn de Paula:

— Sabina, vino iute. Diana a fost bătută rău şi au rănit-o serios.

Hai s-o ajutăm.

Am găsit-o pe tânăra fată zăcând pe podeaua goală, fără cunoştinţă, doar respirând din greu. Sângele îi curgea şiroaie din nas şi-i îmbâcsise părul, iar buzele îi erau groaznic de umflate. Când i-am scos hainele de pe ea am văzut că tot corpul era numai răni şi vânătăi.

— Ce fel de glumă e asta? Aşa înţeleg gardienii aceştia să se distreze! se revoltă Paula tremurând de mânie.

Diana murmură ceva şi se mişcă încet. Apoi şopti, deschizându-şi ochii:

— Nu vă îngrijoraţi, totul e în regulă. Nu i-am lăsat, n-au reuşit!

După ce i-am adus puţină apă de băut, şi-a revenit şi încerca să ne explice ce se întâmplase: două din prostituatele celelalte au atras-o printr-un şiretlic, în cortul unde aşteptau câţiva gardieni. Diana era foarte atractivă, avea numai 19 ani, iar tinereţea ei îi atrăgea.

Ea nu voia însă să cedeze ademenirilor lor repetate. Până la urmă ei au bătut-o sălbatic, au azvârlit-o în cea mai

apropiată baracă goală, şi au fugit. Am acoperit-o cu păturile noastre, căci tremura din tot trupul, chiar şi pe căldura aceea sufocantă, şi am rămas amândouă cu ea până s-a crăpat de ziuă.

— Ştii, îmi şopti Paula, tânăra asta are o faţă care exprimă inteligenţă. S-ar putea să fie şi ea profesoară, ca mine.

Paula era în permanenţă în căutare după colege de breaslă. Ea fusese profesoară toată viaţa ei.

— Visez tot timpul că mă aflu în clasă, şi aud mereu gongul de la intrarea şcolii sunând.

Femeia aceasta era membră în Uniunea Scriitorilor, ca urmare a câtorva cărţi de istorioare pe care le publicase. Unele cărţi erau simplă propagandă, altele tratau subiecte fără nicio legătură cu viaţa.

Ca ea erau şi alţi nuvelişti recunoscuţi, care primeau acolade şi promovări pentru scrierile lor, glorificând comunismul şi denigrând ţările libere din Occident. AGIPROP (Agitaţia şi Propaganda) avea grijă ca tot ceea ce Paula scria să fie o nouă contribuţie la propăşirea socialismului. Ea era de acord că imnurile şi odele de preamărire pentru „genialul Stalin” erau idioate.

— Dar, spunea, nici imnurile acelea de „slavă închinate lui Dumnezeu” nu mi se par cu mult mai justificate.

I-am spus:

— Diferenţa dintre acestea e că unele laudă pe Creatorul tuturor făpturilor, iar celelalte aduc glorie unei creaturi cu o minte bolnavă, care a ucis milioane de fiinţe omeneşti.

Motivul arestării ei: avusese odată naivitatea să facă unele remarci asupra falsificării istoriei în cărţile de şcoală într-o perioadă în care guvernul căuta oameni care să rescrie istoria ţării aşa cum o voiau ruşii.

— Dar de ce te miră? Acum toate muzele sunt în lanţuri, nu?

— Da, dar totuşi scriitorii sunt foarte bine trataţi. Noi

avem salarii mari, privilegii speciale, centre de vacanţă etc.

— Bine, i-am răspuns, dar acest salariu e plătit de Stat ca o simplă poliţă de asigurare că voi, scriitorii, nu veţi scrie nimic care să-i critice pe noii guvernanţi. Arta şi religia sunt deopotrivă persecutate şi pot supravieţui numai pe ascuns, în subterană…

În toată acea noapte am continuat să discutăm împreună, în timp ce toate celelalte femei dormeau. Adesea suspinau şi făceau grimase în somn, sau chemau anumite persoane pe nume: copii, părinţi, logodnici, prieteni. Dar ce! mai ades se auzea strigătul: „mamă!”

din adâncul sufletelor acelora în suferinţă, fără deosebire de vârstă sau clasă socială din care făceau parte. Nu era acesta un strigăt după ajutor, ci era mai degrabă o dorinţă lăuntrică, profundă şi subconştientă după acea blândeţe şi grijă maternă pe care o poartă faţă de noi

Cel de Sus, pururea. Domnul, pe cruce, de asemenea, îi încredinţează ucenicului Ioan pe Sfânta Sa mamă.

Într-o zi am fost adusă în faţa comandantei lagărului de femei, o femeie cu faţa roşie, cu braţe şi mâini puternice şi cu o dantură din care nu părea să lipsească niciun dinte. M-a primit în uniformă:

— Sunt informată că dumneata nu conteneşti să predici deţinutelor despre Dumnezeu. Acest lucru trebuie să înceteze, l-am replicat că nimic nu mă va opri de la aceasta. Furioasă, ea a ridicat pumnul să mă lovească, dar braţul i s-a oprit în aer şi m-a scrutat cu privirea:

— Pentru ce zâmbeşti acum? s-a răstit la mine, vânătă de furie.

— Zâmbesc pentru ceea ce văd în ochii dumitale.

— Da? Şi ce vezi, mă rog?

— Mă văd pe mine însămi: impulsivă, aşa cum eram eu odată, o fire iute şi mânioasă. Dar aceasta a fost până în ziua când am învăţat ce este adevărata iubire. Adică, să fii gata a te sacrifica pentru adevăr.

De atunci mâinile mele nu s-au mai ridicat să lovească pe nimeni.

Comandanta şi-a lăsat mâna să-i alunece în jos, iar eu am continuat:

— Dacă te vei uita în ochii mei, te vei vedea pe dumneata însăţi aşa cum Dumnezeu voieşte să te transforme. Ea a devenit deodată impasibilă şi faţa parcă i s-a prefăcut într-o stană de piatră. Apoi zise încet:

— Ieşi afară acum.

Mă întrebam deseori dacă Pilat, uitându-se în ochii lui Iisus, nu văzuse oare în ei pe acel Domn, acea Căpetenie pe care el însuşi II

numise „Regele Iudeilor”, şi pe care propria lui soţie îl recomandase ca fiind nevinovat şi drept. Adevărat este că aceste două nume au rămas pentru totdeauna legate unul de celălalt, după cum declară

Crezul creştin: „... Hristos... a pătimit sub Pilat din Pont...”

Am continuat după acea zi să mărturisesc despre Hristos vecinelor mele, ca şi mai înainte, iar comandanta n-a mai încercat să mă împiedice de atunci.

Schimbându-şi mereu locul cu cea de lângă ea, Maria ajunsese în cele din urmă lângă mine, oferindu-se să mă ajute. Gardienele remarcară de îndată că vorbeam între noi. „La muncă! La muncă!”

Am continuat deci amândouă lucrul nostru. Dar fata observase bine:

În acea dimineaţă nu mă simţeam prea bine. Ameţeala mă cuprindea des şi eram nevoită să încetez lucrul din când în când. Dar când încercam să-mi îndrept spatele pentru o clipă, strigătul gardienei mă oprea: „Tu, de colo, în noaptea asta eşti la carceră”.

Privirea însă mi se întuneca şi ameţeala mă cuprindea valuri-valuri.

Tânăra îmi vorbea tot timpul ca să mă ţină trează, dar îi auzeam glasul ca venind de departe. Am reuşit să rezist până la amiază, totuşi. După ce mi-am sorbit supa şi

am încercat să iau câte puţin din porţia de pâine, m-am prăbuşit deodată la pământ, ca sfârşită. Soarele nemilos părea că se învârteşte cu mine. Am zărit ca prin vis obrazul tinerei fete aplecat cu îngrijorare asupra mea. Buzele ei se mişcau dar nu auzeam ce spunea. Am fost târâtă de gardiene şi repusă pe picioare, şi cineva mi-a turnat apă pe gât până aproape de sufocare.

— Şi-a revenit deja, spuse cineva.

Înjurături şi urlete se abătură acum asupra capului fetei care veghea asupra mea:

— Ce stai cu ochii holbaţi? înapoi la muncă.

— O, cum m-ai speriat, îmi şopti ea.

Dar eu însămi eram speriată de propria mea stare. M-am întors totuşi la munca mea căutând cu mari eforturi să smulg din pământul tare rădăcinile de buruieni. Soarele însă continua să-mi sleiască puterile, şi numai cu multă greutate am reuşit să ţin lopata în mâini.

Nori vestitori de furtună au apărut acum la orizont. Era târziu, şi s-a dat semnalul de încetare. Nu plouase de multe săptămâni şi tânjeam atât după ploaie. Înghesuite în camioane, la întoarcere, un fulger a străbătut deodată văzduhul şi primele picături de ploaie caldă ne-au udat feţele. Apoi ploaia a început să cadă în torente pe câmpie. Eram toate leoarcă în numai câteva minute, în camioanele descoperite.

„O, ce plăcere să ai apă, apă din belşug!” Dar continua să plouă cu găleata şi tunetele bubuiau puternic pe cerul întunecat. Un nou fulger a scos strigăte de groază din rândurile femeilor, iar camionul s-a împotmolit deodată şi s-a oprit. Roţile din spate erau acum de-a binelea în noroi.

— Daţi-vă jos toate, repede.

Gardienii au avut ideea să pună un lemn sub roţi, dar niciun lemn nu putea fi văzut prin apropiere. Şi atunci noi, femeile, în apă până la genunchi am fost puse să împingem camionul sub ploaia aceea torenţială ca să-l scoatem din noroi, în timp ce bărbaţii priveau la noi fără a mişca un

deget ca să ne ajute. Dar eforturile noastre nu ajungeau, căci roţile se tot învârteau pe loc, împroşcându-ne cu noroi la fiecare învârtitură. După aproape un ceas de încercări repetate, ni s-a ordonat s-o pornim pe jos spre barăci. Ploaia continua să cadă, iar încălţămintea noastră era plină de apă; hainele atârnau greoaie pe noi fiind ude leoarcă. Câteva femei s-au împiedicat şi erau gata să cadă, dar lovitura gardienilor cu cizma în spate le-a pus îndată înapoi pe picioare. La poartă a fost predată, ca de obicei, coloana de schelete cenuşii: *Aduc înapoi 62 de bandite, tovarăşe comandant* şi-a prezentat raportul sergentul. „Banditele” ude până la piele au ajuns cum au putut până la baraca lor. Unele din ele au fost însă trimise imediat la curăţatul cartofilor, la bucătărie. Celelalte încercau să-şi usuce hainele, dar până la urmă au adormit aşa cum erau, de oboseală.

Dar cât de ciudată e mintea omului! Câteva minute înainte să aţipesc mi-a venit deodată în gând o anecdotă, auzită mai demult: Un om a decis că nu se va mai plânge de nimic în viaţă, ci va fi mulţumit cu soarta sa, oricare ar fi ea. În acea clipă, o roată de la căruţa lui s-a desprins şi s-a rostogolit în şanţ. „Nu-i nimic. Bicicletele au numai două roţi, dar eu mai am trei”, şi-a zis omul. Apoi i-a căzut a doua roată. „Roaba are numai o roată, eu am încă două”. Curând însă i-a căzut şi a treia roată: „Ei şi ce? Sania n-are nicio roată şi totuşi circulă”. Iar când a rămas şi fără cea de-a patra roată, a exclamat voios: „Ce bine! Tot mi-am dorit eu de multă vreme să conduc o sanie”. Am adormit în cele din urmă, zâmbind.

Timpul stătea în loc pentru noi. Sclavia era viaţa noastră, iar

Canalul, lumea noastră. Eram toate învăluite într-o apatie care ne făcea să ne resemnăm, acceptându-ne soarta fără a mai nutri vreo speranţă. Ştirile care ne veneau de afară nu erau nici de noi, ci mereu aceleaşi: foamete, cozi lungi în faţa magazinelor de alimente, teroare generală, apăsare. Şi apoi, din când în când veşnicul: „Las că vin americanii! Ei nu ne vor lăsa în

această stare de robie!” Apatia generală avea ca efect scăderea nivelului de lucru, iar şefii căutau să recurgă la tot felul de şiretlicuri pentru a-l ridica.

Odată, la o şedinţă, 20 de femei au fost chemate în faţă şi li s-a ţinut o cuvântare:

— Pentru că aţi fost cele mai sârguincioase muncitoare aici, veţi fi acum eliberate. La revedere şi vă mulţumesc, tovarăşe, care aţi depus eforturi alături de noi pentru construirea comunismului. A sosit ziua răsplătirii pentru devotamentul vostru. Sunteţi libere! Şi ca dar de rămas bun, fiecare din voi vă primi o pâine întreagă!

Fericitele femei se depărtau în camionul lor având steaguri roşii în mâini şi cântând **Internaţionala.** Dar la o distanţă de aproape 20 de kilometri de Canal, camionul a fost oprit în dreptul lagărului vecin; femeile au fost trimise imediat la muncă acolo. Bucuria le-a fost aşadar de foarte scurtă durată. Dar acţiunea a avut un efect electrizant asupra lagărului K4 şi normele de muncă au fost ridicate din nou. Abia mai târziu am aflat adevărul, că înşelăciunea era practicată şi în alte lagăre.

ÎN TREN

— Într-o oră, fiecare din voi să fie gata de transfer, se auzi un ordin.

Întregul lagăr era în fierbere. Sutele de femei îşi strângeau boccelele şi alergau din baracă în baracă pentru a-şi lua rămas bun de la colegele lor de suferinţă pe care, poate, nu le vor mai revedea vreodată.

Gardienele, neştiind nici ele mai mult ca noi care urma să fie viitoarea destinaţie, făceau să se înteţească şi mai mult vacarmul general.

— Probabil că americanii au reuşit, în sfârşit, să spargă Cortina de Fier, sugeră o voce.

— Ba nicidecum, replica o alta.

— Ruşii au ocupat Berlinul de Vest.

— Suntem duse la locul de execuţie acum.

Şefa barăcii azvârlea spre noi încălţăminte de toate formele şi mărimile, la întâmplare, care cum se nimerea,

spre a fi distribuite.

Eu m-am ales cu o pereche de ghete cu mult mai mari decât mărimea piciorului meu. Apoi, când totul a fost gata, lădiţele şi boccelele deţinutelor au fost azvârlite, claie peste grămadă, în faţa barăcii. Zdrenţuite şi lipsite de vlagă, ne adunaserăm în rânduri, aşteptând semnalul de pornire care a venit abia când s-a lăsat întunericul. Apoi am pornit spre locul unde ne aşteptau trenurile

„Speciale”. Locul era pustiu. În afară de cei câţiva muncitori de cale ferată care priveau impasibili spre noi nimeni nu părea să mai fie prin împrejurimi. Ei văzuseră asemenea scene nu o dată.

Trenul mărfar avea ataşate vagoane lungi, negre, speciale pentru transportarea deţinutelor. Se închideau pe dinafară cu o uşă foarte grea de metal. Câteva gemuleţe mici, zăbrelite, în plafon. La înfăţişare arătau ca mărfarele obişnuite.

— În vagoane, în vagoane, ni s-a ordonat.

Înghesuiala era aşa de mare, încât abia puteai să te ţii în picioare din lipsă de spaţiu. Cu toate acestea, mereu alte deţinute erau împinse în vagonul nostru.

— Nu mai e loc în acest vagon.

— O, Doamne, o să ne sufocăm înainte de a ajunge la destinaţie!

Până la urmă vagonul cu o capacitate de 40 de persoane a fost umplut cu 84 de femei. Uşa grea s-a închis, în fine, cu mare zgomot şi bara de fier a fost pusă în diagonală pentru a asigura închiderea sigură. Trenul s-a pus în mişcare brusc, aruncându-ne una peste alta înăuntru. Nu erau decât câteva bănci în vagon, iar una din ele acoperea latrina. Aceasta nu avea nici apă, nici altceva necesar, dar cine se plângea acum de asta? Femeile încercaseră cum puteau mai bine să se „instaleze” pentru noapte. Unele se ciondăneau cu vecinele lor, altele boceau fără să ştie de ce. Corturile şi barăcile de la K4 deveniseră căminul lor după o vreme atât de îndelungată trăită acolo, iar viitorul necunoscut le părea ameninţător, mai ales că

începuseră din nou să circule zvonuri că suntem duse spre a fi executate.

— Da, ne vor împuşca cu mitralierele lor şi vom fi aruncate în gropi comune, săpate chiar de noi. Dar va fi mai bine aşa, suspina una din ele.

O altă femeie venită de la Ploieşti ne asigură:

— Ba nu, nicidecum. Vă spun eu, că ştiu cel mai bine: suntem acum transferate la Ghencea, lagărul de tranzit după care vom fi liberate.

Ea auzise că între timp Ana Pauker şi clica ei căzuseră de la putere, iar politica partidului se revizuieşte. Vagonul zumzăia de emoţie şi bucurie.

— Ce bine! Odioasa Ana, aşa-i trebuie. Lasă să mai guste şi ea puţin din otrava cu care ne-a amărât nouă viaţa!

Dar deşi numai puţine din noi credeau în această veste, tot vagonul părea învigorat la auzirea ei. Circula şi o anecdotă: ce diferenţă e între comunişti şi zebre? La zebre, liniile se află *peste* animale, în timp ce la comunişti, animalele trebuie să rămână *în* linie…

Nu era chip să te poţi aşeza măcar pentru câteva clipe sau să încerci a te întinde pentru a-ţi dezmorţi puţin oasele.

Dar chiar când moţăiam câte puţin, eram trezite zgomotos când trenul se oprea brusc la câte o staţie ciudată şi pustie. Era întuneric beznă. Când a început însă să se lumineze de ziuă, pe dinaintea ochilor noştri au început să se perinde peisaje pastorale de toamnă. Turme de vaci păşteau liniştite pe pajişti. O licărire de speranţă începea să ne încolţească în inimă la vederea acelor scene pitoreşti, după atâta amar de vreme petrecută pe locurile pustii ale Dobrogei. Copacii fără frunze îşi îndreptau ramurile în sus ca pentru rugăciune. Ţăranii harnici se ocupau cu gunoitul ogoarelor. Trei fetiţe mici ne făceau semn cu mâna, îndelung. De unde ar fi putut şti micuţele acelea că însuşi gestul lor aducea şiroaie de lacrimi în ochii celor din noi care eram mame?

Trenul îşi continua drumul pufăind din greu de-a lungul şi de-a latul ţării, cu direcţia mereu spre nord. După un ceas s-a oprit din nou, şi câteva butoiaşe cu apă au fost aduse înăuntru, în timp ce gardienii, postaţi lângă uşa vagonului, îşi ţineau puştile-mitralieră îndreptate spre noi. Dar tânărul ţăran în uniformă era obişnuit să adape animale şi ştia că nu trebuie să reacţioneze la behăitul acestora. Nu ni s-a adus însă nici pâine, nici altă hrană. Când trenul s-a pus iar în mişcare, gălăgia şi tânguielile au reînceput. Ţigăncile bombăneau între ele în limba lor misterioasă. Ţărăncile din colectivele agricole începură iarăşi să-şi plângă turmele şi copiii, pierduţi pentru ele.

În vagon nu se mai aflau acum decât câteva cunoştinţe vechi de-ale mele: Elena Coliu – care continua să creadă în comunism cu”.

toate bătăile pe care le mâncase de la camarazii ei. Apoi Ani Stănescu

— Prostituata cu temperament, veşnic voioasă, precum şi tânăra elevă Maria Tilea. Zenaida, Clara Strauss, Granny. Apostol şi Cornelia Marinescu nu se mai aflau acolo, şi nici nu ştiam măcar dacă ele se aflau în alte vagoane.

Unele femei discutau acum politică, altele căutau să ghicească cine va fi ales noul preşedinte al Americii în campania electorală care urma să înceapă în curând acolo.

— Bineînţeles că generalul Eisenhower va fi ales. Şi odată numit preşedinte, el va cere puteri speciale pentru a elibera toate ţările captive ale Europei de Răsărit, comenta ploieşteanca, bine informată totdeauna.

Ea era crezută, căci trecuse prin lagărul de la Ghencea abia înainte cu o lună. Bietele femei, aveau atât de mare nevoie să audă orice veste îmbucurătoare! Aş fi vrut să atrag atenţia surorilor mele de suferinţă cât e de primejdios să nutrească astfel de iluzii, amintindu-le că acelaşi Eisenhower trimisese înapoi cu forţa sute de mii de refugiaţi din lagărul comunist, la sfârşitul celui de al doilea război mondial. El dăduse înapoi, pe mâna lui Stalin, pe

aceşti nenorociţi.

Unii din aceştia s-au sinucis, alţii au fost spânzuraţi, ceilalţi au pierit prin lagărele de sclavi de prin stepele Siberiei. Da, aş fi putut să le amintesc toate acestea, dar am tăcut. La ce bun să le fi risipit iluziile de care ele aveau atâta nevoie în acele zile, asemeni unui însetat după apă?

Trenul înainta încet pe drumurile ţării când oprind, când pornind iar. Câteodată se oprea la câte o staţie necunoscută ore întregi.

Femeile îşi schimbau locurile între ele cu rândul ca să se afle mai aproape de geam, savurând priveliştea liniştită a gospodăriilor şi

Nobleţea c-12

caselor de la ţară, micile focuri de câmp aprinse de ţărani cuminţi şi paşnici sau privind cel dintâi aşternut de brumă de pe câmpii, vestind apropierea iernii. Curând însă emoţia începu să facă loc îngrijorării când ne văzurăm călătorind în acele condiţii timp de atâtea ceasuri.

Multe erau bolnave. Deşi curenţi de aer pătrundeau prin multe crăpături ale vagonului, înăuntru, duhoarea şi lipsa de aer deveneau tot mai de nesuportat.

Multe femei intelectuale se aflau în vagon. Între ele, doamna

Marina Capoianu, profesoară de limbi străine de la Universitatea din

Cluj, se arătă a fi foarte talentată povestitoare de istorioare. Ea descria în detalii operele clasice pe care le predase studenţilor ei de odinioară. Una din povestirile ei cele mai dramatice era opera lui Oscar

Wilde „Portretul lui Dorian Grey”. Descrierea crimei urmată de pedeapsă ne-a fost povestită timp de 3 ore în şir, în timp ce trenul se afla în una din acele staţii de oprire fără capăt. Povestirea ei a avut un succes răsunător, iar când descria scena crimei, ea îşi lovea palma cu pumnul strâns al celeilalte mâini în repetate rânduri, vrând să întruchipeze pe Dorian Grey cum înfigea cuţitul în victima sa. Când audienţa a izbucnit în aplauze, mi-am amintit că

autorul operei.

Oscar Wilde, se plânsese de condiţiile închisorilor din vremea lui.

Mi-am zis atunci: ce-ar fi zis acest autor dacă ne-ar vedea pe noi, fiinţe umane, călătorind întocmai ca animalele de povară în vagoane de bovine, fără aer, înghesuite ca sardelele în cutie?

— Ce minune e educaţia, exclamau ţărăncile uimite.

— Să poţi spune pe dinafară aşa poveste lungă fără s-o citeşti din carte, se minunau ele.

Intelectualele – nu mai puţin absorbite de performanţa Marinei

Capoianu – au început însă imediat să acuze autorul de frivolitate, snobism şi acte imorale în viaţa sa particulară. Janeta vedea în aceeaşi roman numai o alegorie care punea în cuvinte un simţământ profund religios al autorului. Ea spunea:

— Pictorul trebuia să întruchipeze pe Hristos care Şi impregnează imaginea în inima fiecărui om. Dar după cum inocenţa lui

Dorian Grey dispare cu timpul, cu cât el se afundă în viaţa de păcat, tot astfel chipul lui Hristos devine tot mai desfigurat până când eroul nu mai e în stare a-l privi. Atunci îl îndepărtează de ochii lui, aşa

cum fac şi oamenii. Dar când pictorul vine cerând să-i fie arătat tabloul, Dorian nu vrea să i-l arate acum, ştiind că el însuşi îl desfigurase. Şi atunci, el face ceea ce fac adesea şi oamenii: el ucide pe pictor aşa cum oamenii L-au ucis pe Hristos. Dar cu aceasta el şi-a distrus însuşi sensul vieţii sale. Aceasta e o alegorie despre uciderea Fiului lui Dumnezeu, cea mai gravă crimă a oamenilor pe pământ, în acelaşi timp însă ea este şi poarta care deschide calea spre iertare pentru toţi păcătoşii, spre reînnoirea lor. Căci sângele vărsat pe

Golgota a adus iertarea şi mântuirea ucigaşilor lui Hristos. Iar simbolul lui Wilde despre pictor continuă, deşi acesta ştia bine că-l aşteaptă moartea, dacă se duce să

ceară imaginea, cu toate acestea el se duce totuşi. Prin sacrificiul său, tabloul lui Dorian Grey îşi recapătă frumuseţea de altă dată…

Marina însă nu era de acord; spunea:

— Da’ de unde! Opera aceasta nu e altceva decât portretul subconştient al psihologiei autorului. Wilde însuşi întruchipa acel portret de om bucuros şi hidos la înfăţişare, iar Dorian Grey reprezenta adolescenţa lui nevinovată, după care tânjea atât de mult încât a fost gata să-şi ucidă geniul – reprezentat de pictor – pentru a-l readuce apoi la starea lui de odinioară. Aceasta a fost, desigur, ceea ce a şi făcut mai târziu.

Altele interpretau însă acest roman ca simbolizând lupta de clasă dintre acel pictor sărac şi prăbuşirea viitoare a clasei burgheze.

— O, nu e decât o fabulă, de fapt; una din acele opere de natură ambiguă şi cu multe faţete, ca orice operă de artă clasică, adăugă

Marina Capoianu. Totuşi aş zice că spiritul ei nu-i tocmai englezesc, ci mai degrabă rusesc dintr-un anumit punct de vedere.

Şi tot aşa, dezbătând opere clasice şi motivele autorilor lor, cele

84 de femei au uitat pentru un timp de execuţie şi de alte temeri în timp ce trenul şerpuia lent de-a lungul ţării. După un timp ne-am oprit, uşa s-a deschis iar brusc şi raţiile de pâine neagră proaspăt coaptă şi cu miros aromatic au fost aduse în vagon şi împărţite în porţii egale. Fiecare din noi am mâncat în grabă porţia, ştiind că am putea ajunge la destinaţie chiar în momentele următoare, iar pâinea păstrată pentru mai târziu era pierdută; acesta era regulamentul vieţii de închisoare cunoscut de toţi. Pielea ne era plină de

Nobleţea suferinţei vânătăi şi zguduirile trenului ne juleau pielea de bârnele aspre fixate de-a lungul pereţilor vagonului. Alte două zile au trecut aşa, cu stopuri şi halte în care nici apă şi nici pâine nu ni s-a mai adus. Abia a

doua zi, către seară, la o nouă staţie, sergentul în persoană a apărut în uşa vagonului. Avea părul ciufulit şi uniforma în dezordine. Părea băut.

Zornăind din pintenii cizmelor, el dădea ordine subalternilor săi care aruncau acum saci cu pâine în vagoane.

— Azi aveţi noroc, femeilor! Vă aducem şi ceva marmeladă s-o puneţi pe pâine, ni se adresă el.

Maria Tilea, vrând să profite de bunăvoinţa neaşteptată a sergentului pe jumătate ameţit de băutură, îndrăzni să-l întrebe:

— Cât mai avem de călătorit, domnule sergent-major?

— Încă o zi, răspunse sergentul flatat.

— Şi încotro?

De data aceasta omul scoase un sughiţ răsunător şi izbucni în râs:

— Spre plutonul de execuţie, bineînţeles. Şi trânti cu zgomot uşa vagonului.

Aceasta fusese de-ajuns ca să dezlănţuie o nouă litanie de planşete şi văicăreli.

— Să fie oare adevărat? E drept că sergentul era beat, se vedea bine aceasta. Dar poate tocmai din acest motiv ar trebui să-l credem.

Femeile evreice începură să plângă cu suspine, îmbrăţişându-se una pe alta de adio:

— Viaţa ne-a fost cruţată prin minune de lagărele naziste, iar acum să ne-o sfârşim în felul acesta.

Doamna Capoianu, care părea să viseze cu ochii deschişi, în tăcere în ultimele ore, se trezi deodată ca dintr-un vis şi mă întrebă:

— Ce gândeşti tu, Sabina? Nu suntem noi oare cu toţii victimele unui descreierat? Căci ce putem înţelege din toate acestea? Se spune că el (Stalin) stă în dosul uşilor ferecate, singur r şi terorizat de spaime, semnând în acelaşi timp din ce în ce mai multe ordine de execuţie. Iar

când e vizitat de ambasadori străini, el nu vorbeşte nimic cu ei, ci îi ascultă, numai, pe aceştia desenând arabescuri pe hârtie cu creionul roşu, pictând tot felul de femei în poziţii de tortură.

Apoi, tremurând convulsiv adăugă:

— Şi când te gândeşti că ei vorbesc despre el ca despre un zeu:

„Genialul Stalin! Tătucul Stalin!”

I-am răspuns:

— Nu e pentru prima oară că oamenii devin victime ale unui dictator care râvneşte a uzurpa Tronul lui Dumnezeu, acuzându-L. Stalin îmi aminteşte mereu de Faraon din vechime: munca de sclavi, pogromurile, teroarea – toate acestea se repetă acum: un om încearcă să ia locul lui Dumnezeu! îţi aminteşti şi tu, desigur, cum

Faraon a crescut în chiar casa sa ca pe unul din familia lui tocmai pe acela care avea să aducă la îndeplinire planul lui Dumnezeu împotriva sa. Da, în Psalmul 2 ni se spune că şi Dumnezeu râde câteodată. (După mulţi ani de atunci mi s-a părut într-o zi că aud din nou acel râs al lui Dumnezeu: Svetlana însăşi, fiica lui Stalin, e una din convertitele Bisericii Subterane din Rusia, astăzi).

— Da, spuse ea, îmi dau şi eu desigur seama că el nu poate rămâne veşnic; şi totuşi mă întreb: ce anume face dintr-un om o fiară ca acesta?

— Câteodată, circumstanţele vieţii, deşi acestea nu pot explica totul. Stalin e fiul nelegitim al unui ofiţer de poliţie, iar mama sa era servitoare în casa acestuia. Aşa a devenit într-o zi însărcinată purtând în pântece pe viitorul Stalin. Apoi, mama lui s-a căsătorit cu un beţiv care ştia că băiatul nu era al lui, şi-l bătea adesea fără milă. Stalin a fost apoi trimis să studieze teologia la un seminar ortodox, care în vremea aceea era un fel de internat, în care studenţii erau ţinuţi mai mult ca prizonieri decât ca şcolari. În afară de aceasta, Stalin era originar din Gruzia; or pe acea vreme, ruşii îi persecutau pe gruzii ortodocşi şi

le închideau locaşurile de cult. Aşa a devenit el un rebel. Iată cum se formează astfel de revoluţionari…

Noapatea aceea a fost o noapte a groazei pentru noi toate. La fiecare oprire ne aşteptam să fim târâte spre locul de execuţie. Deţinutele creştine încercau să le calmeze pe celelalte, ridicându-le moralul timp de mai multe ore. Dar nimic nu s-a întâmplat nici atunci şi nici în următoarele două zile. A treia zi spre seară zărirăm vârfurile munţilor învăluiţi de lumina aurie a apusului de soare.

Când s-a lăsat întunericul iar femeile extenuate şi cu priviririlor bide îşi aşteptau soarta, trenul s-a oprit şi s-a auzit ordinul: „Toată lumea jos”.

Împinse din spate pe întunericul acela gros şi fără nicio licărire de lumină de nicăieri, bâjbâiam prin beznă pe câmpul deschis. Să fie oare adevărat? O, Doamne, suntem acum duse spre a fi masacrate în masă? strigăte, ţipete, gemete şi urlete, înjurături şi blesteme umpleau câmpia. Femeile zorite săreau din vagoanele care n-aveau nicio treaptă şi multe cădeau între şine. Am căzut şi eu rănindu-mi genunchii. Unele au fost ajutate să coboare, dar nu de gardieni, ci de tovarăşele lor. Gardienii stăteau cu mitralierele îndreptate spre noi, zbierând ca nişte demenţi la femeile înspăimântate. Poate că proasta dispoziţie în care se aflau se datora faptului că fuseseră obligaţi să aştepte sosirea trenului timp de multe ore în ploaie şi frig. Nouă însă ni se părea că aceştia sunt demoni veniţi direct din iad! Eram lovite cu pumnii peste obraz, azvârlite în lături sau lovite cu patul puştii.

Nu aveam nici cea mai mică idee ce se aştepta de la noi şi ce trebuia să facem. Iar gardienii strigau fără încetare: „În rânduri! Nu ieşiţi din rânduri! Ţineţi-vă lângă sergent!”

Dar nu exista niciun rând în care să putem intra. Unele alunecaseră pe o pantă abruptă şi noroioasă şi s-au pomenit de-odată căzute peste un gard de sârmă ghimpată. Unul din gardienii mai tineri a crezut că aceste

femei căutau să fugă, şi a început să lovească cu pumnii în dreapta şi-n stânga. Doamna Capoianu a primit şi ea o lovitură zdravănă şi, pierzându-şi echilibrul, a căzut grămadă peste vecinele ei.

Cam după un ceas de învălmăşeală şi lovituri, câteva sute dintre noi am fost duse la o oarecare distanţă de şinele de fier, în câmpia pustie şi complet întunecată. „La pământ! Cu burta la pământ! suna ordinul”.

Am fost forţate să ne culcăm cu faţa în noroi, înconjurate de un cerc de soldaţi care ne înjurau fără preget.

— O, Doamne, Doamne, acum ne împuşcă! tremura o femeie lângă mine.

— O, Doamne, Te rog, nu-i lăsa să ne omoare! N-am să mă mai plâng niciodată, se ruga ea întruna pentru viaţa ei, aşa cum făceam toate în clipele acelea.

— Sculaţi! La drum, banditelor! La drum, sunteţi surde?

Am pornit în marş repede pe întuneric, însoţite de ameninţări şi de lovituri. Luptându-ne să nu ne cadă boccelele, cădeam, alunecam în noroi, respiram din greu şi gâfâiam ameţite de şoc, după patru zile şi nopţi de chin şi nesomn. „Jos! Faţa la pământ, toată lumea!”

Din nou ne-am culcat cu faţa în noroi; trebuia să aşteptăm acum în această poziţie cealaltă jumătate a coloanei care rămăsese în urmă.

Nu mai ştiu cât a durat marşul acela, dar părea să fi trecut ore până când, în sfârşit, zărirăm zidurile înalte ale unei noi închisori. Aceste ziduri se prelungeau pe o mare întindere şi erau luminate de becuri electrice.

Porţi grele de oţel s-au deschis în faţa noastră şi am intrat, în rânduri de câte cinci. Cineva a şoptit:

— Ne aflăm la Târgşor.

Loc nou, gardieni noi, dar aceleaşi înjurături şi aceeaşi rutină.

S-a făcut târziu, trecut de miezul nopţii, când s-a încheiat controlul listelor de nume şi numărătoarea şi ne-

am văzut în cele din urmă în celulele noastre. Dar de ce tocmai la Târgşor? se întreba fiecare.

Acest loc era renumit în România ca fiind închisoarea cea mai severă, destinată numai criminalilor periculoşi. Ce să însemne asta?

— Înseamnă pur şi simplu că toate celelalte închisori din ţară sunt atât de pline încât nu mai au loc pentru atâţia deţinuţi, spuse doamna

Capoianu.

Dar cuvintele acestea nu puteau fi o mângâiere pentru noi.

LA TÂRGŞOR

Am fost pusă să lucrez la maşina de cusut, în atelier. Femeile lucrau acolo câte 12 ore cu schimbul, şezând pe bănci într-o sală vastă, cu geamuri prevăzute cu grilaj chiar lângă plafon. Maşinile de cusut păreau că datează din secolul trecut şi se defectau cel puţin o dată pe zi. Coseam saltelele rupte ale închisorii, peticindu-le. Materialul greu trebuia întors şi răsucit tot timpul, iar pedala maşinii era mişcată cu piciorul. Femeile care lucrau în schimbul de noapte adormeau adesea de oboseală peste maşinile lor, deoarece ziua nu puteau dormi din cauza zgomotului din închisoare. Supraveghetoarele circulau tot timpul printre rânduri, pălmuind şi lovind cu pumnul pe cele găsite **dormind**. În orele mici ale **dimineţii** nu puţine se întrebau dacă nu fusese totuşi mai bine la Canal.

Închisoarea de la Târgşor deţinea, în adevăr, pe cei mai fioroşi criminali ai ţării, precum şi pe cei vinovaţi de delicte sexuale, escroci, înşelători, nudişti, unii din ei demenţi.

Alături de mine lucra o femeie isterică; aceasta era acolo pentru că ucisese pe un doctor, spintecându-l cu foarfecele. Acum, un singur foarfece trebuia folosit de tot rândul, iar femeia aceasta cerea foarfecele de câteva ori în cursul unei zile de lucru. Ea nu părea să se sesizeze de privirile nervoase ale vecinelor ei, ori de câte ori se întorcea la locul ei cu foarfecele în mâini. Adeseori o

surprindeam uitându-se lung la foarfece înainte de a se hotăra să-l pună de-o parte.

O numeau „Ana nebuna”. Ea trăia într-o lume a ei, de închipuiri şi fantasme, îşi închipuia că întreţine relaţii intime cu doctorul care fusese victima ei. Ea scria adesea pe o bucată de săpun, cu ajutorul unui ac de gămălie, scrisori de dragoste adresate sieşi, închipuindu-şi că acestea sunt scrisori de la iubiţii ei: scrisorile lui Petru erau emoţionante, ale lui Ioan erau pasionante, dar Hary era mai modest.

Toate acestea le citea cu glas tare vecinelor ei uimite. Câteodată, Ana era apucată de crize isterice de plâns; dar de cele mai multe ori continua să trăiască fericită în lumea ei de iluzii. Şi fie că era în închisoare, fie în libertate, acest lucru nu părea să aibă vreo importanţă pentru ea.

Câte întâlniri în lacrimi se puteau vedea în închisoare! Mame, fiice, surori sau verişoare care se aflau acolo de mai înainte erau neîncetat aduse în celulă. Durerea era mare atunci, căci cele de mai înainte speraseră până atunci că acea mamă, soră sau verişoara, rămase libere, purtau acum de grijă copiilor lor rămaşi fără mamă. De acum înainte, însă, orice speranţă le era spulberată, fiindcă şi acestea erau aduse în celula lor.

Dar acolo aveau loc şi întâlniri mai ciudate. O nouă deţinută care a fost adusă într-o zi în celula noastră se recomandă: „sunt doamna

Cornilescu” de la Cluj. Dar – ne gândeam noi – aceasta trebuie să fie o coincidenţă, căci împreună cu noi se afla deja pe atunci o doamnă

Cornilescu de la Cluj. S-a aliat că soţii amândurora purtau acelaşi nume – Emil, şi că fuseseră amândoi membri ai Gărzii de Fier.

— Dar scuzaţi-mă, interveni vecina mea. În celula Nr. 3 se află o a doua doamnă Cornilescu de la Cluj, şi soţul ei pare – după câte mi-a povestit – să întrunească aceleaşi semnalmente!

Niciuna din aceste două nu avea nimic atrăgător: una

era mică de statură şi cu dinţii îngălbeniţi. A doua era înaltă şi uscată, ca un strigoi. Amândouă urma, curând, să se căsătorească, ziceau. În cele din urmă, confruntarea a făcut să se iste o ceartă furioasă şi chiar bătaie, între ele. Gardienii au năvălit în celulă să le despartă.

— Asta e poveste veche, zise vecina mea. Explicaţia e simplă:

omul e fugărit de Securitate, ca toţi foştii membri ai Gărzii de Fier.

N-are nici casă, nici masă, nici bani şi nici cu ce se legitima, aşa încât trăieşte şi el de pe o zi pe alta, întreţinut când de o femeie, când de alta, căsătorindu-se şi promiţând fiecăreia căsătoria. Aceasta până în ziua când „soţiile” lui se întâlnesc în închisoare. Am văzut deja multe bătăi şi scandaluri de acestea în anii mei de închisoare.

Familii întregi erau adesea arestate pentru că oferiseră adăpost vreunuia fugit în munţi. Liderul lor, al rezistenţei împotriva comunismului, era colonelul Arsenescu, o figură foarte populară. Sute de oameni fuseseră arestaţi pentru că ajutaseră pe oamenii lui. Soţia sa era, de asemenea, în închisoare. Informatorii îi spuseseră că soţul ei a fost executat. Era o minciună, calculată să-i frângă spiritul de rezistenţă.

Într-o zi aflarăm că generalul Eisenhower a fost ales preşedinte al Statelor Unite. Apoi ne-a parvenit informaţia că unii din liderii comunişti din ţară au fost scoşi din partid şi daţi afară din posturile lor. Să fie oare acesta semnul începutului libertăţii?

— Da’ de unde, sugera Sylvia, jurnalista. Ce cuvânt pot avea astfel de marionete când, de fapt, Rusia Sovietică ţine totul sub control?

Nimic nu se poate schimba atât timp cât Stalin trăieşte.

Totuşi un nou zvon începu să circule iarăşi: lucrările de la Canal sunt întrerupte, iar marile colonii de muncă se lichidează. Calculele şi planurile Canalului s-au dovedit eronate de la bun început.

Zvonul s-a dovedit a fi întemeiat. Ba o martoră oculară care venea tocmai de la lagărul K4 ne spuse că lagărul acela se desfiinţează, că ofiţerii şi administratorii sunt arestaţi, iar inginerii vor fi în curând judecaţi sub acuzaţii de sabotaj a averii Statului. În mintea fiecăruia dintre noi era doar un gând: va mai avea acum Statul nevoie de aceşti zeci de mii de sclavi pentru alte munci sau ne vor libera.

O funcţionară tânără, fostă secretară în cabinetul Anei Pauker a fost arestată şi adusă în celula noastră. Dar ea irita pe fiecare dintre noi cu tiradele ei arogante:

— Voi sunteţi în adevăr nişte bandite şi vă meritaţi soarta. Eu însă sufăr nevinovată. Sunt o victimă a unei nedreptăţi, se plângea Jeny

Silvestru întruna.

— Nedreptate, adică comunism, replica doamna Iliescu, soţia unui ofiţer din Garda de Fier.

Dar Silvestru nu se lăsa:

— Partidul ar trebui să execute pe unele ca voi. Vă tratează prea bine.

— La ascultă, fetico! Eu am fost închisă şi sub Antonescu. Apoi, după numai câteva luni de libertate, m-au arestat comuniştii. Am la activul meu deja şase ani de închisoare, aşa că invectivele tale nu mă ating cu nimic.

Dar nici doamna Iliescu nu se plângea mai puţin de nedreptatea care i s-a făcut, iar dispreţul ei adânc pentru comunişti nu cunoştea margini.

— Haidem să arătăm superioritatea noastră acestor gunoaie ale societăţii, muncind chiar şi peste norma inumană impusă de ei. Căci fie sub comunism sau nu, munca noastră va fi de folos patriei noastre, îşi îndemna ea prietenele.

Ea însăşi, în adevăr, muncea atât de greu încât a doua zi normele de muncă ale tuturor a erau mărite şi, în consecinţă, suferam toate din cauza ei. Era o atitudine prostească şi revoltătoare. Cu toate acestea nu puteai să n-o respecţi, o femeie care suferise atât de mult şi totuşi

avea încă atâta curaj!

Una din experienţele ei pe care le povestea mereu era aceea despre o anchetatoare care avea o plăcere sadică de a tortura bărbaţii deţinuţi. Dar când, după prima epurare, a fost arestată şi ea şi închisă la Jilava, multe din deţinutele ai căror soţi sau fii fuseseră în trecut torturaţi de ea, au recunoscut-o. După o învoială între ele, într-o zi aceste femei azvârliră o pătură peste capul ei şi o bătură măr de o lăsară numai răni şi vânătăi.

Cu toată ura şi răzbunarea care domnea în aceste închisori, împăcarea era deseori posibilă. Cuvântul lui Dumnezeu are o mare putere! Odată când am fost rugată să conduc în rugăciune, am refuzat s-o fac câtă vreme unele femei de faţă refuzau să se împace între ele.

Le-am amintit cele spuse de Mântuitorul… dacă *îţi aduci darul la altar, şi acolo îţi aduci aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă-ţi darul acolo înaintea altarului şi du-te întâi de împacă-te cu fratele tău; apoi vino de aduţi darul (Mat*ei 5.23 – 24).

Cuvintele acestea împăcau femei şi bărbaţi care nutreau sentimente de răzbunare, de răfuială. Vieţile lor apoi se transformau.

Există şi o scriere apocrifă a lui Iisus care zice: *„nu vei fi niciodată fericit până nu vei privi cu dragoste pe fratele tău”.*

La Târgşor domnea o atmosferă de intensă teamă şi suspiciune. Acolo, comunicarea prin lovituri în perete nu se putea folosi, deoarece comuniştii căutau să se folosească de această metodă pentru scopurile lor. În fiecare celulă erau plantate informatoare care transmiteau prin cod mesaje false fiecărei nou venite care nu era încă informată de celelalte deţinute. Ele erau ademenite să-şi spună tainele inimii, care erau apoi folosite împotriva lor în timpul anchetelor.

Comuniştii din închisori erau siguri că vor fi executaţi. Ei se purtaseră fără milă altă dată faţă de alţii, iar acum vor fi şi ei judecaţi fără milă. Între timp, execuţii

aveau loc aproape zilnic şi mulţi creştini se aflau printre cei executaţi. Pedepsele cu moartea erau frecvente, uneori din răzbunare, alteori pentru te miri ce pretexte.

La Jilava, o tânără creştină, fiica unui lider comunist, a fost anunţată că în acea noapte va fi adusă în faţa plutonului de execuţie. Înainte de a se duce să întâmpine pe „mireasa nopţii” cum era numită execuţia, voise să ia ultima Cină împreună cu surorile ei de credinţă care se aflau în aceeaşi celulă. Ea a ridicat în sus vasul de pământ care conţinea terciul de orz şi ceaşca în care era apă, şi a spus în linişte: „Iată, şi eu voi fi în curând transformată în pământ, întocmai ca vasul acesta. Dar cine ştie ce-o fi fost acest vas înainte de asta?

Poate era obrazul unui tânăr. În curând va creşte iarbă din trupul meu. Dar cu moartea nu s-a sfârşit totul; ci noi am fost creaţi pentru a trăi ca nişte copii vrednici de Marele Rege, în preajma căruia vom fi şi noi odată pentru veşnicie”.

Pe când era dusă prin coridorul lung spre locul de execuţie, ea a rostit cu voce puternică Crezul creştin, şi ecoul vocii ei a răsunat clar prin tavanul boltit, fiind auzit în toate celulele. Erau aceleaşi cuvinte ale Crezului pe care-l rostim în biserică. Dar cuvintele rostite de tânăra martiră aveau multă putere, pentru că ea credea şi preţuia fiecare cuvânt din el. Dându-şi viaţa pentru slava lui Dumnezeu, ea a fost primită în viaţa de glorie eternă.

Săptămânile se scurgeau încet la Târgşor. Numărătoarea deţinutelor se făcea de două ori pe zi, dar dura ore întregi, întrucât numai puţini gardieni puteau să numere corect. Zăbrelele celulelor erau apoi inspectate prin izbituri cu o bâtă de lemn. În curtea închisorii era foarte frig, şi ne rugam în fiecare dimineaţă să nu se facă prea multe greşeli la numărătoare. În caz contrar, ea se repeta iar şi iar până ne îngheţa şi sângele în vine! într-o dimineaţă numărătoarea s-a efectuat neobişnuit de repede, şi imediat după aceasta s-a dat ordinul:

„Fiţi gata de plecare”. Şi ne-am pus în mişcare…

LA CRESCĂTORIA DE PORCI

Călătorind în camioane deschise am ajuns la una din gospodăriile colective, numită Ferma Roşie. Am fost îndată trimise la munca câmpului, la o vie. Dar viţa n-avea nicio frunză pe lăstarii ei, nimic care s-o adăpostească împotriva gerului, iar bietele plante erau de mult degerate. Munca acolo nu se făcuse la timp, şi acum era clar că nu vor fi roade în sezonul viitor. Totuşi nimeni nu părea să se sinchisească prea mult de acest fapt, căci nu era proprietatea lui.

Muncitorii lucrau doar de mântuială şi la urmă îşi trimiteau raportul la centrală. Şi totuşi viile acestea fuseseră odată din cele mai renumite ale ţării. Dar acum, fostul lor stăpân se afla în închisoare. Victimele colectivizării forţate a pământurilor nu erau numai marii moşieri şi proprietari de pământuri, ci şi cei care fuseseră cel mai rău loviţi de ea: micii gospodari şi ţăranii săraci. Încercările acestora de a-şi apăra bunurile împotriva jafului „legal” şi al nedreptăţii au avut drept rezultat zdrobirea lor fără milă. Cei ce nu pieriseră prin închisori sau prin lagăre erau acum apatici şi nepăsători faţă de lucrul acesta, şi munceau cât se putea de puţin. Cei care nu-şi îndeplineau obligaţiile faţă de Stat erau întemniţaţi cu miile, pământul rămânând astfel fără mână de lucru şi neproductiv. Aşa ajunsese ţara noastră, numită altă dată „grânarul Europei”, bântuită acum de spectrul foametei.

Răspunsul guvernului la această tragedie totală era să trimită cât mai mulţi deţinuţi la munca de sclavi în colectivele agricole. Pământurile erau pretutindeni atât de prost cultivate încât nu putea fi decât foarte puţină recoltă.

Gardienii care supravegheau munca noastră erau şi ei ţărani şi fii de ţărani. Unul din ei ne-a povestit odată cum s-a efectuat colectivizarea în ţară: într-o zi a primit ordin „de sus” să împuşte fără preaviz pe cel dintâi sătean care-i va ieşi în cale. Apoi ţăranilor li s-a poruncit să se strângă cu toţii în localul primăriei. Acolo li s-a spus că sunt

„Invitaţi” să intre în colectiv „de bunăvoie”. Sătenii care refuzau au fost supuşi la percheziţii de către agenţii partidului care, ca prin minune, totdeauna „găseau” în casa lor arme ascunse, plantate dinainte în locuri anumite de însăşi poliţia secretă.

Ţărăncile povesteau cum echipele de activişti din aceste colective le-au luat apoi cu japca tot ce mai aveau prin gospodăriile lor:

animale, căruţe, unelte de gospodărie etc. O ţărancă, Manuilă, care muncea lângă mine mi-a povestit cum, după ce li se luaseră tot ce mai aveau, soţul ei zisese: „Doar cartea de cântări ne-a rămas. Hai să cântăm Domnului, mulţumindu-l că adevăratele noastre comori ne aşteaptă în ceruri şi de acolo nimeni nu ni le va mai lua”.

Printre animalele din gospodăria lor, doamna Manuilă avea o vacă la care ţinea foarte mult. Ea o mângâia adesea şi-i vorbea ca unei fiinţe omeneşti. „Să ştii că vacile nu dau lapte bun dacă sunt tratate fără afecţiune”, îmi spunea.

Acum însă vaca aceasta e la fel de slăbănoagă, la fel de neproductivă ca toate celelalte animale de la gospodăria agricolă. Nicio muncă nu era prestată cu dragoste şi entuziasm în aceste gospodării ale Statului. Lipsea binecuvântarea lui Dumnezeu.

Într-o zi, pe când mă aflam afară la munca câmpului, m-am prăbuşit din nou. Munca grea la atelierul de saltele de dinainte şi apoi la colectiv mi-a frânt şi puţina rezistenţă pe care o mai aveam. Am fost pusă pe o targă şi transportată la închisoarea-spital de la Văcăreşti.

Cunoşteam acea închisoare destul de bine, căci Richard predicase acolo nu o dată deţinuţilor. Iar în zilele Crăciunului, ne duceam acolo cu daruri şi pachete pregătind un pom pentru cei închişi. Acum însă, în loc să fiu internată într-o secţie de spital am fost pusă într-o celulă izolată, în care nu se afla altceva decât un ciubăr murdar, într-un colţ. A trebuit să mă culc pe cimentul gol al celulei.

A doua zi dimineaţa am văzut deţinuţi în curte, scoşi pentru exerciţiu. Când au trecut pe lângă geamul meu, i-am întrebat în şoaptă dacă au auzit sau ştiu ceva despre un deţinut cu numele de Richard

Wurmbrand. Cel dintâi şi cel de-al doilea au dat din cap în semn negativ. Dar al treilea om, care a trecut prin dreptul meu, la întrebarea mea a spus:

— Wurmbrand? Pastorul?

— Da, este soţul meu.

Atunci omul s-a plecat cu faţa la pământ în semn de respect, după obiceiul locului.

— Da, l-am întâlnit. De aceea nu-mi pare rău pentru cei zece ani petrecuţi în închisoare, căci au fost ani fructuoşi, pentru că pastorul m-a adus la Hristos. Şi acum – ce privilegiu! – să-mi fie dat să întâlnesc chiar şi pe soţia sa.

Gardianul moţăia în tot acest timp afară, pe un scaun. Apoi omul a fost nevoit să treacă înainte în rând aşa că n-a apucat să-mi spună dacă Richard mai trăia încă. Dar când i-a venit din nou rândul să treacă pe sub geamul meu, cu capul plecat şi cu mâinile la spate, mi-a spus:

— L-am întâlnit la Târgu-Ocna. Se afla în celula muribunzilor.

Dar şi acolo mărturisea altora despre Hristos.

La cel de-al treilea rond am aflat că noul meu prieten era învăţător de şcoală. În clipa aceea gardianul a căscat prelung şi s-a trezit din moţăiala lui. Timpul somnului trecuse pentru el şi acum ordona deţinuţilor să se întoarcă în celula lor. Dar acum ştiam că Richard rămăsese acelaşi om care continua să slujească Domnului mai departe şi să aducă suflete la El chiar şi în aceste condiţii. Mă întrebam însă, dacă omul nu se referise la o perioadă de mai demult. Oare mai trăia soţul meu? în ce priveşte gestul de adânc respect pe care-l făcuse omul la auzul numelui lui Richard, nu eram câtuşi de puţin mirată:

românii, în general, păstrează mare respect pentru cei ce i-au adus la credinţă.

A trecut încă o zi în acea celulă fără să fi fost vizitată de vreun doctor. Totuşi eram bucuroasă să rămân acolo, în nădejdea că voi putea vedea din nou pe omul acela. Nu puteam crede că Richard era mort. Un anume verset din Biblie îmi venea necontenit în gând:

Să *trăiască Ruben şi să nu moară!* (Deuteronom 33.6). Ruben se întâmpla să fie şi numele soţului meu în ebraică, şi cuvântul acesta îmi suna în urechi ca o făgăduinţă.

Abia după 48 de ore, autorităţile închisorii şi-au amintit că am fost trimisă acolo ca un caz urgent. Am fost scoasă din celulă şi pusă pe un pat cu cearşafuri şi pătură. O doctoriţă tânără, în halat alb, vizita bolnavii: „Acum trebuie să mănânci tot ce ţi se dă”, îmi spuse ea cu blândeţe, fapt pentru care îmi dădură lacrimile.

Doctoriţa Maria Cresin venise de curând de pe băncile şcolii de medicină. Ea muncea cu curaj şi abnegaţie acolo, fără ajutoare sau asistenţă de vreun fel în închisoarea suprapopulată. Pacienţii ei o adorau.

Suferеam de o boală urâcioasă de piele – un fel de scorbut – spunea, din cauza malnutriţiei. Singurul remediu: hrană adecvată.

Ea mi-a făcut şi câteva injecţii de întărire şi, după un timp, am început să-mi revin. Petele şi mâncărimea de pe trup începuseră să *ac* vindece. Colita şi atacurile de diaree încetară şi ele. Lipsa de vitamine, care ne slăbise tuturor vederea, încât mulţi deţinuţi nu mai puteau vedea noaptea, se îndreptase.

În patul de alături se afla o altă deţinută, care fusese foarte bogată altă dată. Ea era sigură că va fi eliberată în curând.

— Oare nu e acum generalul Eisenhower noul preşedinte al Americii, iar Winston Churchill, primul ministru al Marii Britanii? Aceşti doi soldaţi-eroi nu vor putea lăsa Europa de Răsărit să rămână în sclavie! Iar când vor veni americanii, îi vor pune pe ruşi să ne plătească compensaţii pentru toate averile jefuite.

Calculând după veniturile mele de dinainte, voi cere să mi se restituie cinci mii de lei pe zi pentru toată perioada. Or, aceasta se ridică la frumuşica sumă de un milion. Voi fi asigurată până la sfârşitul vieţii. Ceilalţi o numeau „milionara”.

Spitalul Văcăreşti era, de fapt, sub supravegherea unui ofiţer de partid (căci şi medicina, ca orice altă sferă de activitate în statul socialist, trebuie să fie şi ea practicată în spiritul luptei de clasă!)

Într-o seară, ofiţerul acesta ne-a făcut o vizită însoţit de unul din colegii săi în uniformă şi ne-a ţinut un discurs pompos lăudând privilegiile comunismului. La urmă el a încheiat astfel:

— Cine mai are azi nevoie de Dumnezeu când spitale atât de moderne şi avansate ca acesta sunt libere şi la îndemâna fiecăruia?

— Domnule locotenent, am răspuns eu, cât timp oamenii vor trăi pe pământ vor avea totdeauna nevoie de Dumnezeu, care dă şi viaţă şi sănătate. Oricine locuieşte într-o casă, ştie că ea a fost plănuită de un arhitect, după cum oricine e invitat la un banchet ştie că bucatele servite au fost preparate de un bucătar. Noi oamenii suntem cu toţii invitaţi la acest mare banchet care se află în lumea aceasta plină de lucruri minunate: de soare, lună şi stele, ploaie care face să rodească pământul, de fructe de tot soiul. Ştim că Cel care a pregătit toate acestea pentru noi este Dumnezeu.

Ofiţerul era furios. Cum am îndrăznit să-l contrazic? Şi cum mai pot să cred în astfel de baliverne? Şi râzând a ieşit cu suita lui, trântind uşa.

Chiar a doua zi un gardian a venit la patul meu ordonându-mi să-mi fac imediat bagajul. Am fost trimisă la colonia de muncă, la o crescătorie de porci. Cincizeci de femei munceau acolo pentru a îngriji câteva sute de porci. Orice muncă în aceste colonii era grea, dar aceasta era mai grea decât toate de până acum, iar hrana care ni se dădea era sub orice critică. Porneam într-acolo dimineaţa,

la oră. 5, în aceleaşi haine ude, murdare şi rău mirositoare în care ne culcaserăm. Animalele se bălăceau în lichidul murdar şi greţos care nu îngheţa niciodată, şi noi, împreună cu ele, lichidul ajungându-ne până la glezne. Putoarea ni se impregna în haine şi o aduceam cu noi în corturile în care dormeam, iar trupul şi părul nostru erau îmbâcsite de acea miasmă îngrozitoare. Totuşi – ziceam – nouă ne merge ceva mai bine decât Fiului Risipitor din parabolă, căci noi ne putem umple stomacul cu cojile şi rămăşiţele cu care hrăneam porcii.

Cu timpul pierdusem noţiunea lucrurilor, vedeam moartea în faţă în fiece zi; lumea toată mi se părea acum un imens ocean de lacrimi şi disperare, mai mult ca oricând înainte. De la o vreme simţeam că alunec şi eu din ce în ce în mreaja disperării, şi un glas mi se ridica în inimă mereu: *Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, pentru ce* ***m-ai*** *părăsit?*

Curăţatul cocinilor se făcea stând ude, flămânde şi pe jumătate goale în lichidul murdar, cărând cu roaba munţi întregi de murdărie, pentru a le găsi iar pline a doua zi la fel ca înainte. Pierdusem orice nădejde, atât pentru mine cât şi pentru lume în general, şi îmi aşteptam moartea. Şi poate chiar că nici n-aş fi putut supravieţui multă vreme în acele condiţii. Din fericire însă, nu după multe săptămâni suferinţa aceasta s-a curmat. Domnul mi-a auzit strigătul şi m-a izbăvit de acolo după planul Său. A fost nevoie doar să învăţ o nouă lecţie la şcoala Sa, să sorb paharul amărăciunii până la fund.

Astăzi sunt recunoscătoare Lui că m-a trecut şi prin faza aceasta, pentru ca să mă înveţe dragostea supremă pentru Dumnezeu, o dragoste necondiţionată chiar şi atunci când El nu-ţi dă altceva decât suferinţă.

Din camionul care ne transporta acum de la „Ferma Roşie”.

priveam înapoi spre locul unde necazul nostru fusese atât de amar.

Nu se vedea decât un şir de corturi întunecate pe

fondul alb şi întins

Nobleţea c-13

al zăpezii. Vântul tăios ne biciuia iar faţa şi ne sufla îmbrăcămintea de pe noi în camionul deschis. Fulgi mari de zăpadă cădeau mereu. Nimeni nu se întreba care ne era viitoarea destinaţie: ştiam atât de bine că un colectiv semăna cu celălalt. De data aceasta însă am fost aduse la Ghencea, lagărul de tranzit din care fusesem transferată la Canal cu doi ani în urmă. Lagărul era ticsit de femei, şi întreg locul părea acum mai activ ca oricând. După numărătoarea şi controlul obişnuit, care se încheiaseră abia când s-a făcut întuneric, am pornit spre corturile noastre. Cortul fiind ceva mai călduţ ca afară, picioarele şi mâinile începură să ni se dezgheţe şi nădejdea de mai bine ne reveni. Ghencea era acum plină cu sute de femei aduse din toate lagărele de muncă din ţară. Ce să însemne asta, acum? Vom fi trimise la un alt plan grandios, la vreun alt Canal? Sau poate… liberate? Dar nu, niciuna din noi nu mai putea să nutrească speranţa liberării. Prea ades fuseserăm înşelate în aşteptările noastre, prea multe iluzii se dovediseră înşelătoare.

A doua zi un zvon a început să circule: 10 ofiţeri au fost trimişi de la birourile Securităţii din capitală pentru a revizui dosarele fiecăreia dintre deţinute. Ei lucrează la aceasta acum în birourile administraţiei. Da, dosarele noastre fuseseră trimise de la Bucureşti cu două zile înainte. S-a apropiat totuşi ceasul liberării noastre?

Am privit în jurul meu. La lumina slabă, femei comentau, discutau, făcând chiar planuri de viitor. Duhoarea de mâncare înăcrită şi de trupuri nespălate de mult, plutea greu în aer. Megafoane au fost instalate în curtea lagărului şi, din când în când, se auzeau sunete şi mesaje asurzitoare. După fiecare strigare, grupuri de femei se aliniau aşteptând, câteodată ore întregi, cu ochii aţintiţi în gol. Ele nu mai puteau crede că vor părăsi vreodată lagărul, că vor fi libere vreodată. Unele ţigănci de la Cernavodă se aflau şi ele acolo.

Deodată m-am auzit strigată pe nume: „Sabina! Sabina!” Era

Zenaida, fosta doamnă de societate a Bucureştiului vesel de altă dată. Venea acum de la K4, după ce făcuse şi ea rondul pe la o serie de colective, ca mine. Ne-am strâns mâinile cu emoţia revederii, dar a trebuit să r. e retragem mâinile de îndată: toate degetele ne erau umflate şi pielea crăpată de degerături la amândouă. Am râs însă împreună povestindu-ne peripeţiile prin care trecuserăm până atunci sau întâmplări care trezeau în noi amintiri dureroase. Ea insistă să-mi ofere o pereche de pantaloni bărbăteşti şi o jachetă mai călduroasă pe care le găsise pe undeva. Le-am luat, recunoscătoare, din mâna ei.

— Ia uitaţi-vă la ea! Parcă e Charlie Chaplin în carne şi oase!

Până şi ghetele îi sunt scâlciate ca ale lui, râseră vecinele din cort când mă văzură.

Curând însă am început iar să discutăm despre subiectul nostru vital, care ne preocupa pe toate: cât va mai dura oare? Să fie în adevăr aceasta ceea ce speram noi că este?

Apoi am fost chemate rând pe rând la birouri pentru anchete.

Zenaida a fost chemată înaintea mea:

— E ca şi la vechile anchete, numai că acum ei ni se adresează cu respect. Şi în loc de a ne pune întrebări despre noi, ei ne întreabă ce credem *noi* despre *ei,* îmi relată ea când se întoarse.

Trei ofiţeri în uniforma Securităţii erau aşezaţi în faţa unor birouri acoperite cu hârtii şi dosare. După ce a fost întrebată cum se simte cu sănătatea, dacă a profitat de timpul petrecut ajutând la construirea socialismului, şi dacă are sau nu rude în străinătate, ei au schimbat deodată subiectul:

— Recunoşti acum dumneata că ai greşit opunându-te socialismului? Ce părere ai de reeducarea din închisori? înţelegi acum că

Statul a procedat drept dându-ţi prilejul să-ţi revizuieşti atitudinea?

Înţelegi acum că nimeni şi nimic nu mai poate opri înaintarea comunismului în lume? etc, etc.

— Bineînţeles, le-am răspuns cât de mult mi-a plăcut să fiu aici şi cât m-am delectat în fiecare minut. Închipuieşte-ţi, ce măgărie! Să ridice în slăvi realizările naţionale şi gospodăriile agricole moderne ale ţării, şi lagărele noastre de muncă splendide! Mie, dragă, după ce am gustat din ele timp de 3 ani şi nouă luni!

Totuşi, întocmai ca celelalte, ea căuta să dea impresia că îşi recunoaşte greşelile şi că e gata să muncească cu zel pentru a-şi recâştiga locul în societate.

Până la sfârşitul lunii, femei în mici grupuri începeau să părăsească Ghencea, fără ca vreuna din ele să ştie încotro sunt duse. Liste de nume erau citite fără încetare, grupuri noi se prezentau la administraţie şi apoi erau încărcate în camioane. Da, acesta părea totuşi să fie semnul aducător de noi speranţe.

În sfârşit, veni şi rândul meu să fiu chemată. Maiorul din faţa mea, un om scund şi bondoc, cu degetele groase ca nişte cârnaţi, căuta să facă ordine în hârtiile de pe masă. Mi s-au pus şi câteva întrebări special rezervate pentru deţinutele religioase:

— În acest loc, doamnă Wurinbrand („doamnă!”), trebuie să ştii că eu am mai multă putere decât Dumnezeu. Cel puţin până acum

El n-a intervenit niciodată în acest birou.

Şi arătându-se satisfăcut de zâmbetele de aprobare ale asistenţilor săi, continuă:

— Dar ai acceptat dumneata acest fapt în adevăr? Eşti lămurită acum că religia dumitale e o iluzie? Că în noua societate comunistă.

Dumnezeu e de prisos? Că nu mai ai trebuinţă de El? Iar dacă vei fi liberată, vei constata cu uimire cât de multe realizări au avut loc între timp în ţară în ultimii ani, şi acesta e numai începutul.

Omul avea pe umăr grade noi, strălucitoare, iar în mâna sa dolofană ţinea un dosar gros, plin de documente care ar fi putut alcătui dosarul meu. I-am răspuns:

— Da, văd că sunteţi puternic şi că ţineţi în mână un dosar cu documente pe care eu nu le-am văzut niciodată şi care ar putea decide soarta mea. Dar şi Dumnezeu ţine cărţi de aducere aminte. Nici eu şi nici dumneavoastră n-aţi putea trăi fără El, dacă El nu v-ar fi dat viaţă. Fie că El mă ţine aici, fie că mă liberează, voi accepta orice îmi va fi hărăzit ca din mâna Sa.

Maiorul lovi cu pumnul în masă:

— Aşadar, eşti tot atât de nerecunoscătoare ca înainte, doamnă

Wurmbrand! Regret, trebuie deci să constat că nu ţi-ai învăţat încă lecţia, şi voi face, negreşit, un raport în această privinţă.

Apoi, răcnind la mine pentru a mă intimida şi prefăcându-se furios, ordonă să fiu scoasă afară de acolo. Dar după 3 zile, şi numele meu a fost trecut pe listă. O autoritate mai înaltă decât cea a maiorului decisese soarta mea…

Acum stăteam din nou aşteptând, în picioare, în curtea lagărului, acoperită de zăpadă, ţinând sărmanele noastre bocceluţe în mâini şi neştiind nici acum dacă vom fi sau nu liberate. Abia când am ieşit în rânduri dincolo de sârma ghimpată a lagărului, aşteptând să primim noile ordine, şi tremurând de frig ni s-au împărţit foile de liberare.

Vocea răguşită a gardianului era dusă de vânt şi abia de se auzea.

„Wurmbrand, Sabina… născută Cernăuţi, 1913, cu domiciliul în…

Mi-am primit documentul pe care scria: *Certificat de Eliberare.*

Fiind însă întuneric, n-am mai putut citi restul literelor. Ultima rază aurie a apusului de soare dispărea încet la orizont când am fost îmbarcate în camioanele care

au demarat de îndată.

Ghencea se află la numai câţiva kilometri distanţă de Bucureşti, dar noi am fost coborâte destul de departe de periferia oraşului.

Pornind-o deci încet la drum cu bocceaua mea rău mirositoare în mână căutam drumul pe la periferie. Pentru prima oară *după trei ani* am putut vedea din nou oameni liberi, grăbind către casele lor după ziua de lucru sau abătându-se pe la vreo prăvălie să-şi facă cumpărături pentru familiile lor.

Acasă! Da, către casă mă îndreptam acum! Dar… mai există oare o casă pentru mine? Mai există prietenii mei, familiile şi căminurile lor? Nu mai ştiam nimic despre ei. Mihai trebuie să aibă acum

14 ani, Sandu – la fel. Ce s-o fi întâmplat cu băieţii mei? Ce-au devenit ei între timp? Aproape îmi era frică să aflu. Şi totuşi cât de mult doream să-i revăd!

Luminile puternice ale străzii mă grăbeau, iar aroma mâncărurilor fierbinţi din restaurante şi bucătăriile caselor pe lângă care treceam îmi gâdila nările. Am încercat să-mi astup urechile ca să nu mai aud scârţâitul enervant al tramvaielor pe şine, îmi feream ochii de scânteile albastre care ieşeau din roţile lor. Când am văzut torentul de oameni care trecea pe lângă mine cu indiferenţă, un simţământ de dezamăgire mă cuprinse. Am căutat cu ochii staţia tramvaiului 7.

Dar mai exista el acum? O, ba da, iată – intrând chiar acum în staţie.

Căutând să-mi stăpânesc emoţia, m-am urcat. Dar abia înăuntru mi-am dat seama că nu aveam niciun ban pentru bilet. Atunci am întrebat cu voce tare: „Are cineva bunătatea să plătească şi biletul meu?”

Toţi pasagerii întoarseră capetele să vadă cine e persoana care face o rugăminte atât de neobişnuită. O scurtă privire le-a fost însă de-ajuns ca să înţeleagă: imediat o duzină de persoane s-au oferit să-mi plătească transportul, apoi mă înconjurară cu privirile pline de

înţelegere şi milă. Acesta era acum noul mod de viaţă din ţara noastră, o ştiau cu toţii prea bine. Părea că fiecare din ei avea pe cineva în puşcărie: o rudă, un prieten sau un coleg. Ei nu m-au obosit cu întrebări, ci doar menţionau câte un nume al rudelor sau cunoscuţilor pe care i-aş fi putut întâlni în închisoare. Tramvaiul trecea acum pe

Calea Victoriei, pe lângă clădirea Prefecturii de Poliţie, unde fusesem închisă în primele zile ale arestării mele, ceea ce-mi stârnea amintiri dureroase.

Nimic nu se schimbase. Portretele gigantice ale „celor patru mari genii ale omenirii” – Marx, Engels, Lenin, Stalin – erau tot acolo, sfidând parcă cu privirea lor mulţimea de trecători. Coborând apoi la o staţie din apropierea unei locuinţe pe care o cunoşteam, uşa s-a deschis şi o veche prietenă a venit în întâmpinarea mea.

— Sabina, scoase ea un strigăt, gâtuită de emoţie, şâşi duse repede mâna la gură.

Făcând apoi câţiva paşi înapoi pentru a mă privi mai bine, exclamă:

— Tu eşti? E oare posibil?

Ne-am îmbrăţişat.

— O, simt că leşin, spuse ea izbucnind în plâns.

Cineva alergă să-l anunţe pe Mihai. Aveam senzaţia că mi se opreşte inima în loc când l-am văzut: înalt, foarte slab şi palid, dar era acum un tânăr bărbat, nu mai era copilul pe care-l lăsasem, îmbrăţişându-ne, lacrimile începură să-mi curgă pe obraz în cele din urmă. Mihai mi le şterse cu mâna. „Nu mai plânge, mamă”, îmi zise încet. În acea clipă mi se părea că toate necazurile mele au trecut pentru totdeauna şi că nu va mai trebui să plâng vreodată.

Nobleţea suferinţei ***a***

DIN NOU ACASĂ

A doua zi am ieşit puţin cu Mihai la plimbare prin Cişmigiu.

Simţeam că am nevoie să-mi redescopăr fiul. Nu-l mai cunoşteam acum ca înainte, adică nu aveam

cunoştinţă în ce fel se dezvoltase în lipsa mea, care-i sunt acum vederile despre viaţă etc. Când era copil mic, ne punea uneori întrebări atât de sfredelitoare şi prea profund religioase pentru vârsta lui, încât tatăl lui şi cu mine ne temeam să nu se transforme într-un tânăr fanatic. Începuse să mărturisească Evanghelia deja de la vârsta de 5 ani, iar la vârsta de 7 ani adusese la credinţă un profesor care a devenit apoi membru al bisericii noastre.

Acum mă întrebam cu îngrijorare: să fi rămas oare în inima lui aceleaşi simţăminte bune de odinioară sau ele i-au fost distruse de noul regim şi agenţii săi în absenţa mea, aceşti oameni care nu cunosc bunătatea?

Dar m-am bucurat să descopăr la el trăsături de caracter frumoase.

Discutând despre anii petrecuţi în închisori şi lagăre, mi-a spus:

— Oamenii nu critică natura din pricină că ea conţine şi zi şi noapte, atât lumină cât şi întuneric, nu-i aşa? Tot astfel, eu unul pot accepta atât binele cât şi răul din oameni. De ce să-i numim brute?

I-am vorbit apoi despre Calea Crucii. M-a ascultat cu atenţie, până în clipa când privirea i-a fost atrasă de un tufiş din apropiere care începea să dea primii lăstari – semn că se apropia primăvara.

Era o zi frumoasă; ţurţuri de gheaţă începeau să se topească printre tufişuri dând la iveală ici şi colo câte un sfios ghiocel. Când mi-am încheiat povestirea despre experienţele mele, mi-a spus:

— Tu, mamă, ca şi tata de altfel, ai găsit de cuviinţă să-ţi alegi

Calea Crucii, ca fiind felul cel mai potrivit pentru tine de a sluji lui

Dumnezeu. Eu însă nu sunt sigur că voi alege acelaşi drum. În ce mă priveşte, mă simt mai aproape de Dumnezeu când mă aflu într-un loc ca acesta. Există şi frumuseţe, nu numai umilinţe şi suferinţă.

Sărmanul! Viaţa îi făcuse parte de atât de puţine

bucurii, până acum, încât se bucura de orice mică plăcere ce i-o oferea natura. Iar ca să priveşti frumuseţea florilor era una din acele puţine plăceri care nu erau interzise nimănui.

— De ce să nu stau într-o grădină bucurându-mă de mireasma florilor şi iubind pe Dumnezeu în felul acesta?

Atunci i-am răspuns:

— Dragul meu, îţi reaminteşti tu oare că aproape de locul unde a fost crucificat Mântuitorul se afla o grădină? Ce-ai fi făcut tu dacă, stând în acea grădină, bucurându-te de frumuseţile naturii ai fi auzit gemetele unui om nevinovat ţintuit pe o cruce, în agonie? închisorile de la Jilava şi Văcăreşti nu sunt nici ele prea departe de un loc ca acela. Oamenii sunt torturaţi acolo, în timp ce noi ne desfatăm privind flori! Alţii, de asemenea, sunt chinuiţi chiar în clădirea aceasta de vis-à-vis, în celulele Ministerului de Interne.

El mă întrebă gânditor:

— Ţi-a fost tare greu, mamă?

— Mihai, i-am spus eu, noi suntem evrei şi copii ai lui Dumnezeu.

Nu chinurile fizice şi torturile erau durerea noastră cea mai adâncă, ci faptul că suntem forţaţi să muncim munci grele de sclavi în folosul unei lumi utopice de viitor, luându-ni-se între timp tot ce ţinea de viaţa spirituală. Istoria Canalului arată cât de iluzorie poate fi munca fizică atunci când Dumnezeu nu-şi dă binecuvântarea. Canalul s-a dovedit a fi un fiasco chiar de la început. Din aceleaşi motive s-a destrămat Imperiul Roman sau republicile greceşti, primul stat iudeu sau vechile civilizaţii egipteană sau chineză. Iar acum, în aceste zile, asistăm la prăbuşirea treptată a Imperiului Britanic. Căci toate acestea aparţin unei lumi de iluzii. Da, Mihai, aceasta era cea mai mare din suferinţele noastre acolo: să fii silit să trăieşti într-o lume utopică, iluzorie. Aminteşte-ţi: a fi evreu (în ebraică „ivri”) înseamnă a trece de cealaltă parte, a nu face parte din gloată.

Într-o seară, el a venit în camera mea să-mi citească un episod

„Din viaţa lui Cato” de Plutarh, unde se povesteşte că palatul tiranului

Sulla nu era altceva decât o cameră de torturi şi execuţii, acolo fiind torturaţi şi ucişi mulţi oameni (Cato avea 14 ani pe atunci, exact vârsta lui Mihai în acea vreme). Cato vedea cum persoane ilustre erau decapitate şi capetele lor erau apoi purtate de argaţi în văzul tuturor; observa cum cei prezenţi suspinau în taină la vederea acestor spectacole de groază. El l-a întrebat atunci pe pedagogul său de ce nu încearcă nimeni să asasineze pe tiran? Răspunsul a fost că frica tuturor a de tiran era mai puternică decât ura lor pentru el. Atunci Cato a zis: „Dă-mi mie o sabie şi-l voi ucide eu, şi-mi voi scăpa ţara de tiran”.

Închizând cartea, Mihai a pus-o jos şi mi-a zis:

— Şi eu gândesc ca şi Cato. Deşi iubesc şi eu viaţa, mă surprinde totuşi faptul că din atâţia oameni tineri din ţară niciunul nu încearcă să întreprindă ceva în acest sens. Până şi un băiat ca mine ar fi în stare să izbăvească ţara de acest tiran. Oare nu e chiar şi Vechiul Testament plin de relatări ca acestea? Nu sunt şi ele tot de la Dumnezeu?

I-am răspuns că un astfel de fapt n-ar putea ajuta prea mult în circumstanţele şi condiţiile de atunci. Şi, în orice caz, nu aceasta e calea cea mai bună. Noi avem datoria să distrugem tirania, nu pe tiran. Să urâm păcatul, dar nu pe păcătos.

— Mamă, acesta e cel mai greu lucru, a spus el.

În primele zile după întoarcerea mea acasă mă simţeam ca un om înviat din morţi. Eram liberă! După un timp atât de îndelungat petrecut în închisoare, orice altă problemă oricât de grea ar fi fost mi se părea un fleac, prin comparaţie. În închisoare spuneam: „O, de m-aş vedea doar liberă, şi acasă! Aş fi gata atunci să fiu mulţumită având numai pâine şi apă până la sfârşitul zilelor mele şi nu voi mai rosti niciun cuvânt de cârtire”.

Şi, în adevăr, cei mai mulţi din noi aşa trăiam,

neavând cu mult mai mult decât pâine şi apă. Dar, după un timp, începură să se ivească probleme grele, griji mari şi mici. Foamea şi sărăcia lucie domneau peste tot în jurul meu. Prietenii pe care-i vizitam nu mai aveau mai nimic în casă. Canapelele vechi şi uzate erau acoperite acum cu pături zdrenţuite; mulţi din ei nu mai aveau nici măcar un cearşaf sau o faţă de pernă în paturile lor. Multe zile rămâneau complet flămânzi, neavând nici măcar cu ce să-şi cumpere o bucată de pâine sau să folosească electricitatea pentru a încălzi puţin locuinţele îngheţate.

„Am fost nevoită să-mi vând totul: tacâmurile, lenjeria de pat, covoarele, chiar şi cărţile noastre”, îmi explica o prietenă. „O, nu, nu te aşeza pe scaunul acela; unul din picioare e rupt şi abia se mai ţine”, îmi atrase ea atenţia.

Aproape toţi banii agonisiţi cu trudă erau folosiţi pentru a cumpăra medicamente scumpe, pentru tatăl ei bătrân şi bolnav care locuia împreună cu ea într-o locuinţă strâmtă.

— Sabina, te rog fii atentă ce vorbeşti cu oamenii, mă avertiză ea.

Acum sunt informatori peste tot, iar biserica noastră mişună de ei.

Apoi grupuri de vechi prieteni şi străini au început să vină la mine ca să afle dacă ştiu ceva despre rudele lor din închisoare. Ei mă întrebau, cu lacrimi în ochi: „Cum ai fost liberată? A fost oare în urma unei amnistii? Sau, poate, o politică nouă, un «detente»? Cum se poate că eu am fost liberată? Şi la ce autoritate ar trebui să se adreseze ca să afle ceva despre ruda lor închisă? La ce uşă să mai bată?”

A fost nevoie să învăţ a mă readapta repede în noile condiţii de viaţă. Aveam nevoie de o cartelă de alimente acum, fără de care nu se putea obţine nici măcar raţia zilnică de pâine. Dar în faţa uşilor autorităţilor erau cozi, mai lungi chiar ca acelea din faţa magazinelor de alimente. După ce am stat şi eu patru ore la o astfel de coadă, unde o tânără deschidea din când în când un gemuleţ pentru a

răspunde fiecăruia, când mi-a venit rândul, ea a izbucnit:

— Dar unde ţi-e legitimaţia locului de muncă? Fără ea nu poţi primi cartelă.

— Dar eu vin acum de la închisoare; n-am legitimaţie.

— Atunci nu te pot ajuta cu nimic. Fără legitimaţie de lucru şi număr n-ai dreptul la cartelă.

Am supravieţuit numai datorită ajutorului pe care-l primeam din milă, de la alţii. Pentru un timp am locuit împreună cu o prietenă, în aceeaşi odaie.

Dar Mihai era acum un bărbat tânăr, şi nu mai era posibil să locuim cu toţii împreună, înghesuiţi în acea cameră strâmtă. Nu era deloc uşor să găseşti o cameră de locuit. Casa noastră fusese confiscată împreună cu tot conţinutul ei: mobilier, aşternut, cărţi, tot, tot. În fosta noastră locuinţă, locuiau acum nişte prieteni care ne atraseră atenţia că în clădire, la mansardă, se mai aflau încă două cămăruţe mici, neocupate. Una din ele avea dimensiunea de 4/5, a doua era de

3/2 (metri). Stând din nou la coadă zile întregi şi având de completat mai multe formulare lungi şi complicate, mi s-a permis, în sfârşit, să ocup acel spaţiu locativ. Singura mobilă: câteva paturi şubrede, cu arcuri rupte. Nu era acolo nici apă, nici toaletă. Iarna era foarte frig, vara înăbuşitor de cald. Singura fereastră dădea spre zidul din faţa clădirii: aceasta era tot ce puteam vedea prin ea. Locuiam în una şi aceeaşi odaie: acolo găteam şi tot acolo dormeam. M-am mutat acolo împreună cu Mihai, iar Janeta a venit şi ea curând să locuiască cu noi după liberarea ei. Neavând paturi împărţeam cu toţii aceeaşi canapea.

Apoi, într-o zi sosi şi Marieta. Ea a bătut la uşa noastră, zâmbind sfioasă ca o fetiţă. Avea cercuri negre în jurul ochilor şi era îmbrăcată cu un palton negru, lung şi uzat. Avea în mână un pacheţel mic, legat cu sfoară, zicând:

— Ţi-am adus ceva. Nu-i mare lucru: două prăjituri de foi.

Stătuse şi ea două ore la coadă ca să le cumpere. Marieta era o veche membră a Comunităţii noastre. Era bună la inimă, dar nu prea isteaţă. Ceilalţi se temeau puţin de ea, căci suferea adesea de atacuri de epilepsie. M-am bucurat s-o revăd. Ea avea acea nevinovăţie de copil şi era totdeauna o bucurie s-o vezi.

— Vino înăuntru, Marieta, ia loc.

M-am dat înapoi de la uşă ca s-o las să intre, iar uşa se izbea de fiecare dată de colţul patului lui Mihai, atât de strâmtă era odaia.

— După cum vezi, n-am avut încă timp să facem puţină ordine pe aici, căci nu de mult ne-am mutat în acest loc.

Ea a fost nevoită să împingă uşa pentru a se strecura înăuntru; s-a aşezat pe un scaun şubred. Spatele scaunului a căzut. Mihai s-a grăbit s-o ajute pe Marieta.

— Ce călduţ e aici, a exclamat ea privind spre sobiţa de tinichea pe care tocmai se prăjeau câţiva cartofi.

— Păcat numai de acoperiş, spuse Mihai, arătându-i plafonul cu pete mari de mucegai care se întindea din zi în zi.

Oricând unul din noi voia să-şi schimbe poziţia sau să se mişte, trebuia să se mişte şi ceilalţi pentru a-i face loc. Marieta rămase să împartă cu noi acei cartofi prăjiţi – masa noastră din acea zi. Iar când

Mihai s-a retras în camera lui să-şi continue studiile, Marieta mi-a dezvăluit că a rămas acum singură pe lume, iar după o săptămână va rămâne şi fără acoperiş deasupra capului. Familia la care locuia îi pusese în vedere să-şi caute un alt loc de găzduit, având nevoie de cameră pentru o rudă din provincie.

— După cum vezi, Marieto, aceasta nu-i o locuinţă cu adevărat, ci e vechea mansardă în care obişnuiam să ţinem odată vechiturile, când locuiam în apartamentul de jos. Dar dacă vrei, am mai putea găsi spaţiu pentru încă un pat pentru tine. Sper să găsim şi o saltea pe la vreun prieten.

Faţa ei s-a luminat de bucurie:

— Adevărat? Şi eşti sigură că băiatul nu se va împotrivi? Eu am câteva lucruri – unele pături şi câteva farfurii şi tacâmuri. O, ce mult aş dori să pot locui cu voi!

După câteva zile ea a venit să locuiască cu noi în mansarda din strada Olteni.

Cam după vreo săptămână de la liberarea mea, pe o zi frumoasă de primăvară, după o iarnă deosebit de geroasă, toate clopotele din oraş au început să sune deodată. Nu mai auzisem sunete de clopote de mulţi ani. Ce să fie asta? Sunetul era adânc şi solemn şi parcă suna a jale. Clopotul cel mare de la Mitropolie a dat tonul primul, apoi cel de la biserica Sfântul Spiridon, iar după ele toate celelalte clopote de biserici din Bucureşti care erau încă în funcţie (oraşul avea multe biserici cu clopote, căci România fusese în trecut un bastion al creştinismului şi o redută puternică împotriva năvălirii turcilor spre

Europa de vest). Trecătorii se opreau în loc întrebându-se ce se întâmplase? Grupuri de cetăţeni, se strângeau acum în piaţete şi pe la.

colţurile străzilor, comentând pe şoptite între ei. Şi deodată, megafoanele cele mari din Calea Victoriei se treziră la viaţă şi anunţară:

„Dragi tovarăşi, prieteni şi proletari ai Republicii Populare Române! Prezidiul Sovietului Suprem din U.R.S.S. informează partidul şi pe toţi muncitorii României cu durere că pe ziua de 5 martie 1953

s-a stins din viaţă după o boală gravă preşedintele Consiliului de

Miniştri şi secretarul Comitetului Central al Partidului Comunist, Iosif Visarionovici Stalin. Înţeleptul conducător şi învăţător al popoarelor, camaradul şi urmaşul fidel al lui Lenin nu mai este!”

O muzică funebră, gravă, se revărsa din megafoane peste întregul oraş.

Sunetul clopotelor, aşadar, nu însemna moarte, ci începutul unei ere noi de speranţă pentru cei mai mulţi dintre noi.

— Bine, dar de ce sună clopotele? întrebă cineva.

Unii spuneau că bisericilor chiar li s-a ordonat să ţină slujbe religioase pentru pomenirea sufletului celui care fusese preşedintele

Organizaţiei Mondiale a Ateiştilor, şi care-şi dedicase atât de mulţi ani din viaţă pentru distrugerea creştinismului.

Se zvonea, de asemenea, că pe patul de moarte Stalin fusese terorizat la gândul multelor sale crime şi ceruse să i se facă slujbe în biserici şi să fie înmormântat creştineşte, cu o cruce la căpătâi.

Umbra milioanelor lui de victime îl urmărea în ceasul morţii sale şi ceruse ca toţi creştinii să se roage pentru sufletul lui. (în adevăr, scriitorul rus Ilya Ehrenburg scrisese mai târziu că, dacă Stalin n-ar fi făcut în toată viaţa sa altceva decât să scrie pe o listă numele tuturor victimelor lui, n-ar fi avut timp destul pentru a-şi încheia lista!)

Şcolile şi magazinele erau închise în semn de doliu. Mihai se întoarse din oraş cu o ediţie specială a „Scânteii” care nu conţinea nimic altceva decât elogii la adresa tiranului. Slogane şi afişe mari pe ziduri şi la cinematografe lăudau legăturile de prietenie româno-sovietice şi nici la radio nu puteai auzi nimic altceva.

Asumându-ne un risc enorm, am urmărit comentariile posturilor de radio străine – ceea ce era interzis în acei ani. Unul din acestea cita solemn din cartea profetului Isaia, capitolul 14, un capitol înfricoşător descriind moartea unui tiran care, coborând în iad, e batjocorit de cei aflaţi acolo cu cuvintele: *Şi tu ai ajuns fără putere ca noi (...) Aşternut de viermi vei avea şi viermii te vor acoperi (...)*

Cum ai fost doborât la pământ, tu, biruitorul neamurilor (versetele

10 – 12). Capitolul exprimă triumf şi răzbunare.

În cele din urmă, Mihai mă întrebă:

— Ce părere ai tu despre asta?

I-am răspuns că eu nu împărtăşesc această părere. Transformări mari pot avea loc într-un om în ultimele sale clipe, când vede moartea apropiindu-se. Mi-am reamintit că mama lui Stalin fusese o femeie bună şi devotată. Şi cât de mult trebuie să se fi rugat ea pentru fiul ei?! *Femeie, fiul atâtor lacrimi nu poate să se piardă,* spusese odată un episcop Sfintei Monica, mama care plângea pentru fiul ei pentru că trăia în păcat. Şi fiul ei a devenit Sfântul Augustin de mai târziu.

Chiar fiica lui Stalin, Svetlana, care a devenit creştină şi a cerut azil în Occident, descriind ultimele clipe de viaţă ale tatălui ei spune că, la un moment dat, Stalin şi-a ridicat mâna stângă în sus ca şi cum ar fi vrut să arate ceva printr-un gest neînţeles şi grozav; iar în clipa următoare şi-a dat duhul. Cine ştie ce a vrut el să spună cu acest gest?

La Vatican, Papa a oficiat o slujbă specială pentru iertarea sufletului său. Să fi iubit oare Iisus sufletul lui Stalin mai puţin decât l-a iubit Papa?

Totuşi, pe de altă parte ne bucuram cu toţii sperând că va începe acum o epocă nouă, că se vor sfârşi zilele robiei în închisori şi lagăre.

Între timp, zvonurile se adeveriră şi cu privire la Canal: acesta era acum lăsat în părăsire. Planul eşuase; numai a şaptea parte din lucrările planificate au putut fi efectuate, timp de 4 ani de zile. Peste

200.000 de bărbaţi şi femei au muncit ca sclavi acolo, şi nimeni nu ştie câte mii din ei au murit. Miliarde de lei din economia ţării au fost astfel risipite în vânt, iar ţara ajuns în ruină. În „Scânteia” citeam acum că Statul a abolit planul de construcţie a lucrărilor majore de ordin social şi a trecut la producţia bunurilor de consum. Standardul de viaţă al cetăţenilor trebuia să fie ridicat. O anchetă s-a deschis de către experţi şi s-a ajuns la concluzia că întreaga câmpie a Bărăganului ar fi fost inundată dacă s-ar fi continuat lucrările la Canal. Inginerii şi planificatorii Canalului au fost arestaţi şi condamnaţi la moarte pentru

sabotaj. Doi dintre ei au fost executaţi chiar pe loc, după rostirea sentinţei, iar alţi 30 de ingineri au fost condamnaţi la 25 de ani închisoare fiecare. În zilele acelea îmi suna din nou în urechi rugăciunea tradiţională de Pessah: *Căci robi am fost la Faraon în Egipt, şi Domnul ne-a scos cu mână tare şi cu braţ întins.* Istoria se repeta iar.

Coloniile de muncă şi barăcile au fost abandonate, iar printre cărămizile clădirilor în ruine cresc mărăcini şi iarbă. Acolo e un loc pustiu şi sălbatic. Şerpi şi broaşte mişună fără frică, printre buruieni; nimeni nu le mai vânează acum pentru hrană. Nimeni nu mai păstrează nici firimituri de pâine pentru păsările călătoare. Uneltele ruginite zac pe câmpiile destinate altă dată să fie grădini de zarzavaturi.

Vânturi reci dinspre mare continuă să sufle cu tărie producând eroziuni de pământ şi ştergând în calea lor orice urmă de ceea ce se plănuise să constituie una din minunile lumii.

Încetul cu încetul sănătatea mea s-a ameliorat şi din nou mi-am recăpătat puterea fizică. E drept, coastele rupte mă mai dureau încă, dar doctorul credea că durerea persistă, fiindcă locul n-a fost pe deplin vindecat. El era uimit şi considera o minune faptul că am supravieţuit.

Am fost sfătuită să-mi iau câteva săptămâni de odihnă. Dar cum aş fi putut să mă duc la odihnă tocmai acum, când atâtea erau de făcut?

Ieşind într-o dimineaţă pe poarta clădirii unde locuiam, în strada

Olteni, am văzut lângă poartă un om mic de statură, îmbrăcat într-o haină sărăcăcioasă şi cu capul aproape chel. El s-a uitat ţintă la mine, pentru câteva clipe şi apoi a trecut iute pe lângă mine fără a se opri.

Mai târziu, băgând mâna în buzunarul hainei, am găsit acolo un bileţel bine împăturit. Omul strecurase bileţelul în buzunarul meu în acele câteva secunde cât trecuse pe lângă mine fără a rosti niciun cuvânt şi a dispărut. Bileţelul conţinea un verset din Scriptură (Isaia

14.3 – 4):

Iar când îţi va da Domnul odihnă pentru ostenelile şi frământările tale şi după aspra robie care a fost pusă peste tine, atunci vei cânta…

Şi citind, am înţeles: lupta trebuie să continue. Poate că nu oricine vedea aceasta, dar eu mă vedeam şi mă simţeam înconjurată din toate părţile de dragostea lui Dumnezeu. Vedeam această dragoste pe feţele oamenilor care treceau pe lângă mine tăcuţi, o vedeam în inimi care rămăseseră neîntinate de ura asupritorilor. O nouă senzaţie de fericire adâncă mă cuprinse, şi am înţeles de ce: eram acum considerată o membră a Bisericii Subterane.

Numele acestei biserici nu figurează în **cărţi** sau liste oficiale, nici pe clădirile oraşelor din Răsăritul Europei. Ea n-are nici catedrale, iar preoţii ei nu sunt înveşmântaţi în odăjdii scumpe, ci în haine vechi şi uzate, de muncitori. Ei nu şi-au primit educaţia pe la seminare teologice, nici nu ştiu prea multe despre certurile şi neînţelegerile dintre secte. Nu, Biserica Subterană n-are nici măcar un nume în ţările de după Cortina de Fier. Abia după sosirea noastră în Occident am aflat că am fost numiţi astfel de către acei puţini fraţi din străinătate care aveau cunoştinţă despre activitatea noastră secretă. Dacă m-ar fi întrebat cineva mai înainte: „Cum merge cu Biserica Subterană din ţara voastră?” nici n-aş fi înţeles această întrebare. Noi eram ca şi acel „Monsieur Jourdain” din cartea lui Molière care vorbise toată viaţa lui în proză fără a fi măcar conştient de acest fapt. Tot aşa noi căutam pur şi simplu a ne face datoria de creştini în mod obişnuit.

Nu ne supuneam legilor comuniste împotrivitoare credinţei, nici nu simţeam nevoia de a da un nume activităţii noastre. Iar pentru următorii 12 ani, aceasta a fost singura mea preocupare în viaţă.

La început eram foarte abătută când auzeam plângerile fraţilor persecutaţi de poliţie, urmăriţi şi suspectaţi la tot pasul de către informatori. Campania de

distrugere a credinţei era simţită peste tot:

la radio, la cinema şi în şcoli ateismul era propagat fără încetare.

Cei mai vârstnici erau oarecum lăsaţi să se ducă la biserică, deşi şi ei erau ţinuţi sub observaţie dacă făceau aşa. Tineretul însă nu avea voie sub niciun chip să creadă în Dumnezeu. Mulţi din vechii noştri prieteni nu ne mai călcau acum pragul, ştiindu-se urmăriţi şi de teama de a nu-şi pierde postul. Alţii nici nu voiau să recunoască faptul că au fost vreodată membri ai bisericii noastre. Odată, trecând prin dreptul Universităţii, am zărit un vechi cunoscut, un profesor care tocmai ieşise din clădire împreună cu un coleg al său. Când m-am apropiat să-l salut, omul m-a privit cu indiferenţă şi mi-a spus cu răceală: „Mă confundaţi, doamnă. Eu nu vă cunosc”. Şi mi-a întors spatele, neîndrăznind să mi se uite în ochi.

Oamenii, deşi liberi, erau înfricoşaţi, în timp ce noi, în închisoare, chiar şi în perioadele cele mai grele am văzut mâna lui Dumnezeu care ne ocrotea. Ştiam că, deşi aveam parte de suferinţă, El nu ne părăseşte niciodată, şi ne puteam încrede în El pe deplin. Am înţeles atunci că una din cele dintâi datorii pe care le am faţă de membrii

Bisericii Subterane este să mărturisesc fraţilor acest lucru. Şi fiind abia întoarsă de la închisoare, pentru credinţă, le câştigam cu uşurinţă încrederea. Dar pe de altă parte a fost nevoie să-mi cunosc locul.

Biserica noastră era acum, în absenţa lui Richard, condusă de doi pastori luterani, tineri. Dar era jenant când atât de mulţi membri ai acestor pastori băteau adesea la uşa mea pentru a-şi povesti necazurile sau pentru a-mi cere sfatul în diferitele probleme pe care le aveau. Credincioşii care au suferit pentru credinţă sunt, de obicei, trataţi cu mult respect faţă de ceilalţi fraţi, ba chiar adesea onoraţi până la idolatrie. Orice cuvânt pe care cei veniţi din închisoare îl rosteau era ca literă de evanghelie pentru ceilalţi. Or, aceasta era o situaţie periculoasă, căci nu martirii creează adevărul, ci adevărul îi creează pe martiri.

A fost deci nevoie să mă port cu fermitate şi să nu îngădui fraţilor de credinţă să mă trateze cu o reverenţă exagerată.

Totodată nu era lucru uşor nici să-mi ţin părerile pentru mine şi să nu le împărtăşesc altora. Cei doi pastori tineri, deşi se străduiau foarte mult, totuşi nu erau în stare să dea alte învăţături decât acelea pe care le învăţaseră ei înşişi de la profesorii lor de teologie, şi din cărţi.

Aceste cărţi se refereau deseori la alte cărţi scrise cu multe secole înainte, într-o lume cu totul alta decât lumea noastră. Nu mai puteam simţi acum acelaşi devotament pentru aceste învăţături ca altă dată, căci nu orice învăţătură din acele cărţi se putea aplica lecţiilor

practice pe care le învăţasem în închisoare. De pildă, metodele comuniste de îndoctrinare şi spălare a creierului erau fapte cu totul noi şi care necesitau răspunsuri noi. Şi aceste răspunsuri ni s-au dat, cu timpul, în Biserica Subterană.

— Mamă, eu am terminat cu şcoala.

Mihai se întoarse într-o zi acasă cu o hotărâre nouă în priviri.

— Dar ce vrei să spui cu asta?

— Vreau să spun că eu nu mă mai duc la şcoală.

— Dar, Mihai, tu trebuie să-ţi termini mai întâi studiile, nu?

— Nu acolo.

Încet-încet el şi-a descărcat sufletul. Mişcarea Tineretului Comunist era în curs de formare, şi elevilor celor mai buni li se oferea

„Privilegiul” de a purta cravate roşii – parte din uniforma acestei mişcări. Elevii din clasa lui au fost invitaţi să propună un candidat din rândurile lor pentru această onoare, iar ei îl propuseră pe Mihai.

El însă a refuzat, zicând:

— Eu nu voi purta niciodată această cravată roşie,

simbolul partidului care ţine pe tatăl meu în închisoare nevinovat.

Profesoara lui – o tânără evreică – rămase uimită. Neştiind ce atitudine să ia, mustră pe Mihai şi-l trimise acasă. De fapt, profesorii aproape în unanimitate urau de moarte ceea ce erau siliţi să înveţe pe elevii lor, cât şi pe superiorii lor care-i forţau la aceasta.

A doua zi, profesoara l-a primit înapoi pe Mihai în clasă, şi apoi când nu a fost văzută de nimeni, l-a îmbrăţişat cu afecţiune. Din acea zi el a devenit elevul cel mai protejat al şcolii. Propaganda ateistă începea în clasă, iar Mihai se ridica de fiecare dată în picioare pentru a contrazice pe instructorii lui. Iar ei, profesorii, ştiindu-l fiu de deţinut pentru motive religioase, îl îndrăgeau cu atât mai mult pentru aceasta.

În timpul şederii mele în închisoare, fiul meu rămăsese în îngrijirea unei vechi prietene a familiei, Alice, o învăţătoare la Şcoala duminicală.

Înainte ea fusese secretara unui ministru. Acum, însă, ea era concediată, fiindcă refuzase să devină membră de partid. Existenţa şi-o câştiga din greu dând lecţii de limbi străine sau pregătind elevi pentru examene. În ziua arestării mele, Mihai s-a adresat simplu lui

„Tanti Alice” zicându-i: „De-acum înainte tu vei fi mama mea”.

Deşi era foarte săracă şi avea de îngrijit şi pe bătrânul ei tată, l-a luat pe băiat la ea. Toţi trei locuiau într-o singură cameră. Neavând spaţiu în odaia strâmtă pentru a lua şi alţi copii de martiri la ea, îi ajuta în schimb cu tot ce putea economisi din micul ei venit. Copiii aceştia ar fi rămas flămânzi dacă n-ar fi fost aceşti fraţi şi surori creştine care sacrificau multe, împărţindu-şi pâinea şi tot ce mai aveau cu ei. Mulţumită lui Alice, Mihai a putut înfrunta multe lovituri grele care s-au abătut asupra lui de la vârsta de 10 – 13 ani şi să-şi păstreze credinţa. Când am revenit din închisoare, el mi-a declarat solemn: „Să ştii, mamă, c-am rămas de partea ta. Eu iubesc pe

Domnul”.

Totuşi, propaganda în şcoli era foarte intensă. Dar cu tot ajutorul tehnic pe care-l căpătau ca: filme, cărţi etc. profesorii erau nevoiţi să se străduiască din greu pentru a justifica învăţătura ateistă pe care erau obligaţi s-o predea elevilor lor. Mihai îmi cerea mereu argumente şi dovezi împotriva ateismului pentru a confrunta cu ele pe învăţătorii lui. Richard obişnuia să spună: „Nimeni nu cere dovezi că natura există. Ea este, iar noi suntem parte din ea. Şi lucrurile spirituale sunt tot la fel de evidente ca şi cele materiale. De pildă, atunci când un geniu spune: «am fost inspirat» te întrebi: de cine? Desigur de cineva mai înalt ca el, superior, o experienţă spirituală, o apropiere de

Dumnezeu”.

Fiecare clasă îşi avea „colţul ateistului” în care erau expuse caricaturi, desene şi articole care luau în derâdere pe preoţi. Mihai ştia că, din nefericire, unele din aceste povestiri erau adevărate, căci el întâlnise pastori a căror atitudine era nedemnă de înalta lor chemare, şi care trădaseră chiar pe fraţii lor de credinţă. A fost nevoie să-i explic că biserica are atât o faţetă divină, cât şi una umană. Fiecare creştin are, de asemenea, două naturi. Totuşi el venea acasă zi după zi cu exemple auzite în clasă despre erorile bisericii şi despre păcatele şi greşelile preoţilor. Atunci îi răspundeam:

— Profesorii tăi nu-ţi povestesc însă niciodată despre regretul adânc pe care-l simte un slujitor al lui Dumnezeu atunci când greşeşte.

Ei îţi arată ţie numai partea umană a acestora care e supusă greşelii, ca la fiecare dintre noi. Ei îţi ascund partea lor cea bună. Oricare din noi greşeşte, dar numai când ne căim de păcatul nostru dovedim ceea ce este divin în noi.

Prin exemple ca acestea căutam să-l învăţ să nu dea crezare îndoielilor. Dar aceasta dura până la următorul atac. Dar nu numai eu, ci şi toate celelalte mame creştine duceau aceeaşi luptă pentru sufletele copiilor lor. Viaţa

devenise un câmp de bătălie pentru noi.

În fiecare seară ne străduiam să năruim zidul de îndoieli pe care-l înălţau instructorii comunişti la şcoală, în timpul zilei, în minţile şi inimile copiilor noştri. „Mamă, profesorul ne-a spus azi că Iosif nu era decât un speculant de grâne” sau: „Mamă, de ce a vrut regele

David să ia pe nevasta lui Urie?” etc.

În împrejurări ca acestea îi răspundeam că Biblia nu e o Carte care ascunde adevărul, ci ea ne relatează despre oamenii care păcătuiesc şi fac greşeli. Numai când citeşti tu însuţi aceste descrieri îţi dai seama că cei ce mint şi răstălmăcesc totul sunt comuniştii.

În această luptă acerbă pentru câştigarea tineretului de partea lor, guvernanţilor le stăteau la dispoziţie toate instrumentele necesare:

şcoala, radioul, presa. Mihai avea în schimb mereu înaintea ochilor pilda creştinilor în acţiune.

În 1951, în timpul şederii mele la Canal, unii membri ai bisericii noastre şi-au riscat libertatea pentru a-l sprijini. O pereche de soţi bătrâni dintr-un orăşel depărtat de provincie au călătorit două zile, apucând pe drumuri întortocheate pentru a deruta Securitatea care-i urmărea. Când au sosit la Bucureşti, au încredinţat o mare parte din economiile lor unei familii de creştini, cu rugămintea ca suma să-i fie înmânată lui Alice pentru a purta de grijă copilului nostru. De asemenea, bătrâna doamnă Mihailovici a venit cu un sac de cartofi; era tot ce avea, şi-l purta de la o distanţă de câteva sute de kilometri din satul ei până la noi. Dar vizita ei a fost raportată poliţiei secrete de către informatorii care erau puşi să spioneze neîncetat rudele, prietenii şi vizitatorii prizonierilor politici şi familiile lor. Când se întoarse acasă, bătrâna şi miloasa soră a fost somată să se prezinte la poliţie, şi acolo a fost bătută atât de crunt încât nu şi-a mai revenit nici până în ziua de azi. Şi cu toate aceste riscuri frăţietatea celor din

Biserica Subterană nu-şi uita niciodată datoria faţă de copiii şi familiile fraţilor lor din închisoare.

Se întâmpla din când în când să şi pierdem câte o bătălie. Într-o seară a venit la mine o mamă în lacrimi şi mi-a destăinuit: „Am aflat abia acum că fiul meu e în solda poliţiei secrete. El se întâlneşte regulat cu un agent care-i pune tot felul de întrebări despre fiecare persoană care ne vizitează casa. Nu ştiu ce să fac?”

Ea simţea că nu-şi putea, ca mamă, izgoni propriul fiu din casă.

Dar nici nu voia să pună în primejdie pe creştinii care o vizitau. Am sfătuit-o să rupă deocamdată orice contact cu noi. Altă dată se întâmpla să fiu vizitată de câte un om sau de nevasta lui, care veneau noaptea pe întuneric ca să nu fie văzuţi şi, urcând în linişte până la locuinţa noastră, îmi mărturiseau că sunt informatori. „Am căzut într-o cursă, spunea femeia în lacrimi. Noi iubim pe Dumnezeu şi, de asemenea, pe voi, dar e tare greu să ţinem piept acestor ameninţări. Dacă soţul meu refuză să coopereze cu ei îşi pierde postul. Ar putea fi chiar arestat. Ei ne forţează să raportăm despre fiecare persoană care vine regulat la biserică şi ce se vorbeşte acolo. Noi încercăm să le spunem numai lucruri care nu vă pot face rău. Dar, vă implor: feriţi-vă!”

Unii şi-au cerut transferul de la locul de muncă şi sub diferite pretexte au părăsit oraşul. Alţii se mutau din oraş în oraş pentru a evita aceste vizite obligatorii săptămânale la sediul Poliţiei Secrete pentru a le duce raportul cerut.

Membrii fiecărei familii sunt dezbinaţi unii împotriva altora sub un regim comunist. Când nu pot găsi vreun copil sau o rudă pe care s-o descoasă întrebând-o câtă pâine se cumpără zilnic în casă, ce se găteşte de mâncare şi cine sunt cei ce îi vizitează, vor găsi întotdeauna pe vreo vecină sau vreun coleg care va face acest serviciu. Tinerelor fete li se cer informaţii despre tinerii cu care au legături. Orice informaţie obţinută în felul acesta e notată în dosar pentru a fi folosită mai târziu împotriva ta. Aşa au existat mii şi mii de creştini ascunşi, care, la suprafaţă, făceau parte din rândurile membrilor de partid, unii ocupând chiar posturi importante la Stat; în realitate însă ei făceau parte dintre

membrii Bisericii Subterane. Când se năştea un copil în familie, ei cheamu pe preot noaptea pe întuneric, ca să-l boteze.

Perechi tinere care voiau să se căsătorească nu o făceau în oraşul lor, ci călătoreau adesea la mari distanţe pentru a-şi oficia nunta în biserică în vreun oraş de provincie unde nu erau cunoscuţi de nimeni.

De asemenea, cu timpul au venit mulţi informatori la mine să-mi mărturisească cu regret c-au fost forţaţi să facă fapte împotriva cugetului lor şi să-şi ceară iertare pentru actul lor de trădare. Acestora le spuneam, de obicei: „Dacă vreţi să vă credem că pocăinţa voastră e sinceră, dovediţi-ne-o: spuneţi-ne acum în ce fel am fost spionaţi.

Daţi-ne numele ofiţerilor de Securitate de la care primeaţi ordine, şi anunţaţi-ne dinainte când şi unde urmează să-i întâlniţi pe aceştia”.

Când cei doi urmau să se întâlnească la un anumit colţ de stradă pentru a-şi da şi lua raportul, unul din noi se aşeza adesea pe un scaun dintr-o cafenea sau bar din apropierea locului şi fotografia pe ascuns pe agentul în chestiune. Apoi, îl urmăream noi la rândul nostru pe acesta în mod discret pentru a vedea cine era persoana pe care o va întâlni în continuare. Dacă întâlnirea dintre ei avea loc, aşa cum era cazul de cele mai multe ori, în una din acele „case de siguranţă”.

ale poliţiei secrete, ne căutam un loc prin apropiere de unde nu puteam fi văzuţi şi fotografiam pe toţi cei care intrau şi ieşeau de acolo.

Deşi era un lucru foarte riscant, am fost totuşi în stare cu timpul să cunoaştem pe cei mai mulţi informatori. Între aceştia era colonelul

Şircanu, şeful secţiei de spionaj împotriva bisericii. Pe acesta îl urmăream tot atât de bine precum ne urmărea el pe noi. Aşa am reuşit să descoperim, unul după altul, pe principalii lui informatori împotriva noastră. Pe unii din aceştia care erau activi în biserica noastră reuşeam câteodată să-i aducem la pocăinţă. Pe alţii însă era nevoie

să-i tratăm într-un mod ferm. În felul acesta însă am putut feri biserica de intruşi şi de persoane nesincere, aşa că ea şi-a putut continua în linişte lucrarea.

Mihai îmi era de mare folos în aceste activităţi. Şi era atât de devotat! Deşi se afla pe atunci la o vârstă foarte delicată pentru un băiat, totuşi îşi lua asupra lui răspunderile cele mai grele. Pe deasupra problemelor pe care le avea, trebuia să fie zi şi noapte cu ochii-n patru. Câteodată trebuia să ia, la vârsta lui fragedă, decizii care ne-ar fi putut arunca în puşcărie pe amândoi. Dar deseori râdeam împreună de absurditatea argumentelor profesorilor lui pentru a-şi justifica tezele ateiste şi ne distrau anumite situaţii ridicole pe care le observam.

Într-o seară Marieta a venit mai târziu ca de obicei acasă. La început nu a scos o vorbă. Dar mai apoi mi-a mărturisit, după multă ezitare: „Nu ştiu cum să vă spun… în fine… am acum un prieten care-mi place foarte mult”.

Era invalid şi ea îl întâlnise cu prilejul unei vizite la o verişoară bolnavă din spital. Datorită unui accident de muncă, omul avea paralizată partea stângă a trupului, iar vorbirea îi era afectată. Multe zile fusese complet mut şi nu putea nici să umble decât într-un cărucior de invalizi. Acum însă era mult mai bine şi putea să umble în cârje, deşi foarte încet, încă. Vorbirea nu-i era clară, deşi eu îl înţelegeam destul de bine.

În seara următoare, tânărul invalid ne-a făcut o vizită. A urcat cu greutate cele trei etaje până sus, la noi. În adevăr, foarte greu să-i înţelegi vorbirea. În acea noapte mai aveam şi alţi vizitatori din provincie care dormeau acum cu toţii pe podea. Până la urmă am aflat că nici el, Petru, n-avea unde locui. De când ieşise din spital dormise într-o pivniţă; iar acum nu mai era loc nici acolo pentru el.

În cele din urmă, Marieta cea epileptică s-a căsătorit cu Petru cel mut şi invalid şi au venit amândoi să locuiască tot cu noi. Acum eram

4 în locuinţă. În afară de aceasta, veneau aproape seară de seară fraţi de prin alte locuri şi înnoptau la noi.

Printre vizitatori se numărau alte soţii de pastori ai căror soţi se aflau la puşcărie sau credincioşi care nu aveau îndrăzneala să fie văzuţi în timpul zilei că au contact cu o fostă deţinută. Unul din aceştia servea ca bucătar la unul din sediile poliţiei. Acolo nu lipsea niciodată mâncarea, iar tânărul ne aducea deseori raţia lui de pâine.

LUCRÂND ÎN BISERICA SUBTERANA

Într-o zi Mihai s-a întors acasă cu o anecdotă: Hitler, Napoleon şi

Alexandru cel Mare au căpătat odată concediu din iad pentru o zi ca să urmărească parada din Piaţa Roşie din Moscova. Privind coloanele de tancuri care se perindau pe dinaintea lor, Hitler observă: „Dacă aş fi ştiut că Armata Roşie e atât de puternică n-aş fi atacat niciodată Rusia”.

Alexandru comentă şi el: „Dacă aveam o armată ca aceasta aş fi putut cuceri lumea întreagă”.

Napoleon, care tocmai citea un ziar sovietic, îşi ridică şi el privirea către cei doi spunându-le: „Dacă aş fi avut şi eu un ziar atât de devotat cum e «Pravda», lumea n-ar fi aflat niciodată ce s-a petrecut la Waterloo”.

Lui Mihai îi plăcea să adune glume şi anecdote făcute pe seama comunismului. După ce şi-a încheiat şcoala elementară, n-a mai putut continua studiile, copiilor de deţinuţi nepermiţându-li-se accesul la educaţia superioară. Aşadar el şi-a căutat acum o slujbă.

Un vechi prieten al tatălui său l-a auzit odată cântând la pian şi i-a oferit un post de ucenic la secţia instrumentelor de la Opera de

Stat, al cărui supraveghetor era: „Am chiar acum nevoie de un ucenic cu degete fine şi cu ureche muzicală”, i-a spus acesta.

Dar pentru a se putea prezenta la locul de muncă era nevoie mai întâi să completeze un chestionar de 16 pagini. Între altele, trebuia să dea acolo numele şi adresele a doi dintre vecinii din fiecare stradă sau oraş unde locuise în ultimii douăzeci de ani. El era în vârstă de 15

ani pe atunci. „Vezi, ai grijă ce vor spune aceştia

când vor fi vizitaţi apoi de către poliţia secretă”, îl avertiză binefăcătorul său.

După ce completă formularul, el se întoarse din nou la ofiţerul de la Serviciul personal, cerându-i un alt formular, sub pretext că a răsturnat călimara cu cerneală peste cel dintâi. Primind şi al doilea formular, el şi-a făcut o copie pentru sine ca să-şi amintească în viitor ce declarase autorităţilor acum, ştiind bine că dosarul lui va fi trimis apoi în toate locurile de muncă pe care le va ocupa pentru mulţi ani după aceea. Una dintre întrebări era: „A fost tatăl dumitale arestat vreodată?” Mihai răspunse cu UN la aceasta, zicându-şi: tata a fost răpit de pe stradă, or aceasta nu înseamnă a fi arestat. Greşise?

În cele din urmă el a fost acceptat cu un salariu destul de mare pentru noi, mai ales că avea acum şi dreptul la o cartelă de alimente cu care putea cumpăra pâine. Acordorul de piane descoperi curând că tânărul avea o ureche muzicală foarte bună şi putea distinge cu uşurinţă între diferitele sunete: „El e mai bun ca mine la lucrul acesta cu toate că eu prestez munca aceasta de 40 de ani”.

Devenind expert în repararea şi acordarea a tot felul de instrumente muzicale, îşi formase astfel o mică clientelă particulară în rândurile muzicienilor din oraş. Ce bine ne-a prins acest lucru mai târziu când, după 18 luni, s-a descoperit că e fiu de deţinut politic, fapt pentru care a fost dat afară din slujbă.

Până să fie dat afară, din banii pe care-i câştiga şi-a plătit meditaţiile particulare şi şi-a cumpărat cărţile necesare pentru continuarea studiilor.

Între timp, mi-am căutat şi eu o slujbă pentru a avea cu ce să întreţin familia noastră. Marieta a găsit într-un ziar un anunţ: „Măriţi-vă venitul crescând viermi de mătase acasă, în timpul liber. Veţi câştiga bani frumoşi ajutând în acelaşi timp şi la construirea socialismului”.

— Desigur, spuse Mihai. Marieta se vede, de bună seamă, îmbrăcată deja cu halat alb, lung şi foşnind, din

mătase pură.

— Vorbesc serios, Mihai. Mătasea e foarte scumpă, zise Marietata.

Mihai ceru ziarul să vadă anunţul mai bine:

— Aha, înţeleg. Tot ce se produce trebuie dus la cooperativa de

Stat. Ce vă închipuiţi că vor plăti *ei* pentru truda asta? Mai nimic. Şi în orice caz, unde am putea să-i ţinem? Dacă vă închipuiţi că voi fi gata să stau la masă având o cutie cu viermi scârboşi lângă farfuria mea cu mâncare, vă înşelaţi.

— Dar ai putea să-i ţii sub patul tău, sugeră Marieta.

— Ţine-i sub patul *tău,* nu sub al meu.

— În orice caz, Mihai, ce hrană se dă viermilor de mătase?

— Frunze de dud, deşteapto! Cine nu ştie asta?

— Mihai, am intervenit eu, îţi aminteşti tu oare că în apropierea

„Locuinţei tale” de la tanti Alice se afla un cimitir?

— Desigur că-mi amintesc. Şi vederea acelui cimitir în fiecare zi îmi dădea o dispoziţie excelentă.

— Bine-bine, dar în cimitirul acela era o mulţime de duzi. Am putea să hrănim viermii aceia fără să ne coste nimic.

Am primit de la Cooperativă o cutie cu 100 vierrnişori, plus un manual cu instrucţiunile de creştere a acestora. Mihai citea din el:

„Când viermele de mătase e aproape de a se transforma în fluture, îşi ţese în jurul trupului un cocon care emană din însuşi trupul său”.

— Interesant, am spus eu, nu ştiam că aceşti viermi se transformă în fluturi.

Mihai spuse:

— Ai grijă, mamă. Într-o bună zi vei deschide capacul cutiei şi ei îşi vor lua zborul. Apoi, citind mai departe din manual: „… când coconul este desfăcut rămâne un fir de

mătase lung de zeci de metri”.

Hm, o să arate cam ciudat aici, nu?

Totuşi el făcu câteva găuri în capacul cutiei pentru aer. Ne uitarăm înăuntru. Omizile nu erau tocmai atractive la vedere: de culoare fumurie, fiecare avea o lungime de aproape 8 centimetri. Şi cât de mâncăcioase erau! Toată viaţa acestor vietăţi este o continuă mâncare. După ce mâncau, se învârteau în jurul propriului lor trup formând acel cocon despre care citisem în manual. Apoi acele fire trebuiau depănate pe o bobină. La început, băiatul culegea frunzele de dud din cimitir fără să fie oprit de nimeni. Curând însă a fost prins de paznic şi alungat de acolo. „Nu-i nimic, zise. De-acum încolo va trebui să ne aprovizionăm cu frunze numai noaptea, pe întuneric”.

De atunci înainte pornea în fiecare seară echipat cu câteva pungi mari de hârtie, sărea gardul cimitirului şi se întorceea triumfător cu hrană pentru viermi pentru câteva zile: „Nu morţii au nevoie de acestea”, spunea.

Mi-a venit atunci în minte ceea ce se spune în Apocalipsa despre

Ierusalimul de Sus, unde frunzele pomului vieţii slujesc la vindecarea neamurilor. „O, ce bine, suspina Marieta. Asta înseamnă că şi cei foarte bolnavi vor avea un loc acolo”.

Larvele viermilor de mătase sunt făpturi foarte delicate, fiind cultivate în mod artificial de 4.000 de ani. Ele nu suportă nici căldura prea mare, dar nici frigul. Le place lumina dar nu prea multă. În timpul procesului de transformare care are loc la fiecare câteva zile nu trebuie tulburate. „Sst! Linişte!” spuse Mihai citind din nou din manual. „Larvele nu trebuie să audă zgomot în cursul transformării!”

După aproape o lună şi repetate raiduri prin cimitir, am obţinut

100 coconi. Cooperativa ne-a plătit atât cât ne trebuia pentru a ne cumpăra alimente pentru două zile. Bine, ne-am zis, şi asta-i bună, cel puţin nu vom avea grijă

ce vom mânca în următoarele două zile.

Mica noastră „fermă” prosperă astfel câteva luni, până într-o zi când viermii păreau palizi şi umflaţi, ca şi cum erau gata să plesnească.

Mihai văzându-i, începu să fredoneze „Marşul funebru” al lui Chopin.

Ducându-se la librăria publică să afle mai mult despre acest subiect s-a întors şi ne-a făcut un raport:

— E un fenomen cunoscut. Se numeşte „graserie”; cauza bolii lor se datorează faptului că au fost lăsaţi în curent.

— Dar… graserie înseamnă grăsime, nu?

— Da. Cartea explică însă acest cuvânt astfel: „e o formă anumită de dropică”.

Iisus vindecase odată o femeie bolnavă de dropică; dar nu se vedea niciun semn că El ar fi gata să repete acest miracol pentru viermii noştri. A fost nevoie să renunţăm la ei, aruncându-i la gunoi.

A doua experienţă a fost cusutul şi tricotatul de pulovere. Aşa am supravieţuit, cu ajutorul micilor sume câştigate astfel, împreună cu ceea ce câştiga fiul meu.

A sosit apoi anul Festivalului Internaţional al Tineretului. Tineri comunişti şi simpatizanţi ai lor au sosit din multe colţuri ale lumii pentru a sărbători evenimentul. Cu trei luni înainte nu mai era nimic de găsit în prăvălii, iar cozile în faţa brutăriilor şi magazinelor de alimente erau interminabile. Numai după o lungă aşteptare la coadă puteai obţine un pumn de făină sau un gram de unt. Apoi, la deschiderea festivalului, magazinele se umplură peste noapte cu tot felul de bunătăţi; rafturile gemeau sub greutatea lor. În toată această perioadă de trei săptămâni, cât a durat festivalul, cetăţenii au putut vedea în prăvălii anumite alimente pe care nu le mai văzuseră în ţară de la ultimul război încoace. Mihai venea acasă şi zicea uimit: „Mamă, azi am văzut curmale în vitrina magazinului alimentar de stat.

Şi, închipuieşte-ţi: până şi ciocolată am văzut acolo,

ambalată frumos în hârtie poleită”.

Imediat însă, după încheierea festivalului, penuria de alimente se simţea mai acut ca înainte. Guvernul cheltuise toate rezervele ţării în această orgie, pentru a înşela pe tinerii vizitatori străini. Mai rău era însă că – după spusele lui Mihai – aceşti tineri comunişti din

Occident păreau la fel de contaminaţi de microbul delaţiunii ca şi propriul nostru tineret. Câţiva tineri români care făcuseră unele remarci altor tineri francezi sau italieni au fost denunţaţi de aceştia

Poliţiei Secrete. Chiar un prieten al lui a fost arestat din această cauză.

Totul era atât de urât, de fals, de corupt! Când am auzit acest lucru am urât şi mai mult acest sistem care perverteşte conştiinţele oamenilor cinstiţi şi care a reuşit să distrugă vieţile unei treimi din omenire.

Ţăranii erau forţaţi de foame să fure din produsele pământului care era, de fapt, proprietatea lor. Muncitorii din fabrici erau terorizaţi şi deposedaţi de toate drepturile. Corupţia era totală, generală, de sus şi până jos. Directorii marilor întreprinderi de stat jefuiau mărfurile magazinelor peste care erau puşi şi apoi le vindeau pe sub mână, mărfuri în valoare de milioane. Viaţa întreagă ne era invadată de delatori şi suprasaturată de minciună. Chiar şi unii deţinuţi creştini care suferiseră mult prin închisori învăţau acum poporul că a urî comunismul e un fapt negativ şi greşit; numai înţelegerea şi dragostea triumfă – spuneau ei. Guvernanţii şi acoliţii lor ca şi întregul sistem de conducere erau cum nu se poate mai urâţi de popor. Totuşi, subterfugiile la care eram siliţi să recurgem pentru a ne menţine în viaţă nu erau cele mai importante lucruri. Scopul important pentru noi era acela de a menţine o viaţă de rugăciune, să încurajăm şi să întărim pe fraţii noştri de credinţă, să ajutăm şi să sprijinim familiile celor întemniţaţi. Aceasta a devenit principala mea activitate şi a

Janetei, în timpul şederii lui Richard în închisoare. Soţiile multora din pastorii închişi au luat asupra lor

responsabilitatea soţilor lor de a încuraja şi menţine Biserica Subterană, continuând să predicăm

Evanghelia şi să instruim pe alţii din Cuvânt. Niciuna din noi nu studiasem teologia prin Seminare, ci am învăţat să predicăm din propria noastră experienţă. Femei din toate colţurile ţării veneau la noi să ne ceară sfaturi şi pentru a ne împărtăşi cum progresează lucrarea în localitatea lor. În curând tot timpul nostru era absorbit de aceste activităţi. Astăzi, în timp ce creştinătatea din Occident ţine dezbateri aprinse pro şi contra cu privire la problema hirotonisirii femeilor, la noi această problemă controversată şi-a găsit soluţia naturală: sub un regim comunist din orice ţară, pastorii credincioşi sunt în închisoare, iar soţiile lor le iau locul. Ele devin astfel îndrumătoare spirituale ale turmei Domnului, considerându-se chemate la această slujbă de însuşi Domnul lor.

Membrii Bisericii Subterane aveau multe locuri în oraş unde se strângeau în secret. Deseori locurile acestea tainice erau în pivniţe sau mansarde ca aceea a noastră. În nopţile mai întunecoase, o luminiţă era pusă la fereastră, ca semn, iar cei ce veneau la aceste strângeri urcau fără zgomot şi băteau uşor în uşă, după un anumait cod, înţeles numai de membrii ei. Dar locurile acestea de strângere deveneau adesea supraaglomerate încât era sufocant, mai ales că totul era închis. De multe ori nu mai era nici aer de-ajuns pentru lumânarea din fereastră care se stingea astfel, lăsându-ne nu o dată în întuneric.

Acestea erau „tactici de celulă” comuniste pe care noi le imitaserăm în activitatea noastră secretă, ideea în sine fiindu-ne dată de pastorul

Grecu, un prieten loial care ne vizita din când în când în serile târzii.

El slujea ca pastor oficial al unei biserici din oraş, fiind lăsat să-şi continue activitatea pentru că se ştia că-i cam plăcea băutura; iar preoţii alcoolici făceau o propagandă foarte bună pentru cauza comunistă.

Dar „tovarăşii” de la conducere nu aveau cum să ştie că acest pastor nu bea din patimă, ci doar atât cât trebuia pentru a înşela aparenţele şi a putea să-şi continue activitatea, fiindcă în felul acesta el ajuta mai bine şi sprijinea Biserica adevărată, cea Subterană. El era de partea noastră cu trup şi suflet şi ne era de mare folos. Activitatea sa depăşea cu mult limitele restricţiilor impuse de către Stat.

Erau şi mulţi alţi slujitori ai altarului care ne ajutau pe cât puteau, în taină, ca şi apostolii altă dată susţinând că *se cuvine să ascultăm mai mult de Dumnezeu decât de oameni.* Pentru cel ce privea din afară, în mod superficial, nu se putea vedea o linie clară care să distingă biserica de suprafaţă – tolerată şi de stat – şi cea adevărată, subterană; aceste două erau legate între ele. *Orice barieră sectară cădea în acele condiţii de persecuţie a credinţei. Catolici, ortodocşi sau luterani, ne simţeam cu toţii una, fiind legaţi prin acelaşi Spirit:*

acela al credinţei creştine pure şi neîntinate, aşa cum trăia Biserica lui Hristos în primele veacuri ale creştinismului.

Multe şi lungi discuţii aveam cu pastorul Grecu, căutând să găsim căile şi tacticile cele mai potrivite în activitatea noastră. Împreună cu

Janeta, devenită şi ea un stâlp al bisericii noastre, studiam adesea cartea de bază a lui Lenin cu titlul: „Ce-i de făcut?” în care acesta îşi expunea ideile şi planul de cucerire a lumii pentru ideea comunistă.

Cartea a fost scrisă în 1903, timp în care existau atât de puţini bolşevici, încât puteau fi aşezaţi toţi împreună pe o singură canapea (de fapt, există chiar o fotografie din acele zile arătând exact acest lucru).

Unul din principiile de bază ale lui Lenin era acela al infiltrării organizaţiilor rivale – tactică foarte eficientă, de altfel, aşa cum am putut experimenta şi noi, din nefericire. Căci abia după instalarea guvernului comunist la putere în ţara noastră am putut constata că, de fapt, oamenii lor se

infiltraseră cu mult înainte în funcţii înalte de stat, ca miniştri în cabinetul socotit „burghez”; ba chiar şi în conducerea partidelor şi a grupurilor anticomuniste cu scopul de a deruta şi a spiona activităţile celor care nu gândeau ca ei. Până şi seminarele teologice şi preoţimea era infiltrată de ei. Iar acum, rolurile erau inversate: aceşti infiltraţi deveniseră conducători. Atunci am înţeles că nici Biserica Subterană nu va putea fi eficientă decât dacă vom folosi şi noi aceeaşi metodă: a infiltra pe membrii noştri în organizaţiile comuniste care urmăreau distrugerea noastră.

La început, ideea nu era tocmai pe placul nostru, deoarece contrazicea principiile noastre de bază. Dar pastorul Grecu ne-a adus următorul argument convingător: deşi Hristos numise Templul „o peşteră de tâlhari” totuşi apostolii Săi au continuat să rămână acolo chiar după moartea şi învierea Sa. Situaţii neobişnuite necesită acţiuni neobişnuite. Proverbul francez spune: „A voleur, voleuretdemi”.

— (pentru a prinde un hoţ trebuie să fii mai hoţ ca el). Ezitam încă.

Pe de-o parte ştiam că membrii noştri îşi vor face scrupule când vor auzi că vrem să apelăm la această metodă. Pe de altă parte, ei vor fi demascaţi curând chiar dacă ar accepta să se infiltreze în organizaţiile de partid, căci ei au vor putea să facă rău alt Gra când partidul le va încredinţa astfel de sarcini. Având educaţie creştină, nu vor fi în stare să spună neadevărul, aşa că se va descoperi în curând identitatea lor adevărată. Pastorul mă convinse însă că unii din ei ar putea fi buni actori. Cei mai tineri mai ales nu vor întâmpina nicio greutate în a se alătura Uniunii Tineretului Comunist (U.T.C.). De acolo, ei şi-ar putea croi drum spre miliţie şi apoi, în partid şi în poliţia secretă.

Argumentele prietenului nostru m-au convins până la urmă că n-ar fi tocmai rău să învăţăm şi noi o pagină două din istoria experienţelor fraţilor noştri ruşi şi să le punem în aplicare cu ajutorul unora din cei ce veneau la întrunirile noastre secrete. Mulţi din ei erau plini de zel şi

doreau cu entuziasm să fie bisericii de folos. Am hotărât după un timp de gândire să încerc a mă adresa unui grup restrâns dintre ei pentru a le face o astfel de propunere. Ştiam că şi ei vor gândi ca

Sfântul Pavel, marele câştigător de suflete, care era gata oricând să se facă iudeu cu iudeii şi grec cu grecii pentru a-i câştiga atât pe unii, cât şi pe alţii. Ei s-au declarat imediat de acord, zicând că nu vor lăsa adevărata biserică a Domnului fără ocrotire numai pentru a-şi păstra propria integritate. A căuta să-ţi păstrezi integritatea personală ar fi un pretext egoist care n-ar justifica să laşi ca fraţii tăi să fie daţi pe mâna torţionarilor şi ucigaşilor lor. Dar numai unul la sută din membrii noştri erau informaţi de acest lucru. În felul acesta secretul era păstrat şi eram cu toţii în siguranţă.

Odată, pastorul Grecu m-a întrebat cam ce-ar spune părinţii acestor tineri dacă ar cunoaşte activitatea primejdioasă în care se angajaseră copiii lor de bunăvoie? La aceasta i-am răspuns: „Noi am învăţat cu toţii la şcoală poezia lui Dimitrie Bolintineanu „Muma lui Ştefan cel Mare „în care eroina neamului îşi respinge fiul pentru că fugise de pe câmpul de luptă, şi întorcându-se acasă o ruga să-i deschidă poarta cetăţii, căci fusese rănit în lupte. Mama sa l-a trimis înapoi pe front zicându-i că nu poate fi nicidecum fiul ei. El e acum pe câmpul de luptă cu oştirile sale şi se luptă alături de soldaţii săi împotriva duşmanului; nu fuge de bătălie. Eu n-am un astfel de fiu”.

Multe alte mame din ţara noastră fuseseră crescute de părinţii lor în spiritul acestei tradiţii.

— Acestea trebuie să fie femei excepţionale, foarte devotate, reflectă prietenul nostru.

I-am răspuns:

— Cunosc simţămintele acestor mame care vin la noi, ştiu cum gândesc ele. Iar, dacă comuniştii mi-ar aduce dovada că Richard a murit în închisoare, întristarea mea ar fi una amestecată cu mândrie; şi acest spirit se răspândeşte din zi în zi printre noi. Căci, dacă o mamă

poate fi mândră de fiul ei care moare pentru a-şi apăra patria, cu cât mai mândră va fi mama acelui fiu care-şi dă viaţa ca martir pentru cauza lui Hristos.

Grecu răspunse, zâmbind cu amărăciune în glas:

— Cel puţin, de murit se moare foarte repede. Există însă şi altfel de martiriu.

— În adevăr, aşa este – îi răspunse de data aceasta Janeta. Poate că a-ţi sacrifica propria integritate în această cauză sacră e o virtute mai înaltă chiar ca aceea de a-ţi sacrifica libertatea, chiar viaţa.

El dădu să plece. Scuturându-şi câteva firimituri de pe haina lui sărăcăcioasă, mai adăugă:

— Ciudat trebuie să fie să trăieşti într-o lume în care nu ţi se cere să sacrifici nimic.

Marieta avea o prietenă într-un oraş de provincie care ne vizita des. Tânără şi plăcută la vedere, cu părul negru şi ochi strălucitori, avea 18 ani. O chema Trudi. Într-o zi am stat de vorbă cu ea şi i-am spus:

— În închisoare, atunci când ne băteau, gardienii spuneau: „ai vrut să fii martiră, suferă deci!” Şi noi răbdam, ştiind că această suferinţă este pentru slava lui Hristos, la fel cum a fost pentru primii creştini. Dar şi în zilele noastre există ceva mai mult, mai aparte decât acest fel de martiriu. Iar aici, Trudi, tu ne poţi fi de folos.

Ea mă privi fără să mă înţeleagă. Era o fată tăcută şi inteligentă şi nu se temea de muncă. Fiind fiica cea mare dintr-o familie cu mulţi copii, ea îngrijise pe fraţii şi surorile ei mai mici, vreme de mulţi ani, îndrumându-i şi sprijinindu-i în toate felurile. Avea mâinile largi şi o privire înţeleaptă. I-am explicat scopul nostru:

— Suntem în căutare de tineri potriviţi şi gata să se alăture Tineretului Comunist. I-am mai spus că o găsesc deosebit de potrivită pentru acest plan. Chiar acum ni s-a ivit un prilej cum nu se poate mai favorabil: un anume colonel Şircanu de la Poliţia Secretă a cerut sergentului său să-i caute o fată în casă pentru familia sa. Locuinţa lui e mare şi situată într-unul dintre cele mai bune cartiere

din oraş.

Soţia lui pare să fie o femeie cam extravagantă şi nu prea inteligentă, dar altfel o femeie bună. Dacă te vei prezenta la oficiul de plasare şi vei cere să ţi se dea acest post, cred că ai putea să ne ajuţi foarte mult din poziţia aceasta.

Trudi n-a răspuns, şi nici expresia feţei nu-i trăda gândul. Numai ochii îi sclipeau într-un fel nou.

— Nimeni nu te va suspecta pe tine de nimic. Sergentul colonelului a rugat pe nevasta sa să-i caute o astfel de tânără de serviciu printre cunoştinţele ei, iar una din acestea vine la slujbele noastre.

Nimeni nu ştie că ea e creştină.

— Dar ce-ar trebui să fac acolo?

— Pentru început, nimic, ci caută mai întâi să te obişnuieşti cu familia aceasta, să cunoşti pe fiecare din ei. Am remarcat că oamenii de toate vârstele vin la tine să-şi plângă necazurile sau să-ţi ceară sfatul. Am observat chiar ieri, cum bătrâna doamnă Tomaţiu te întreba ce să facă împotriva varicelor ei de la picioare care o dor.

Trudi râse:

— De parcă eu aş fi infirmieră. Apoi s-a gândit o clipă înainte de a răspunde. În cele din urmă a acceptat.

Într-o seară, pastorul Grecu îmi atrase atenţia asupra **unui anumit** episod din Evanghelia după Ioan, care părea să arate că unul din ucenicii Domnului se infiltrase la curtea Marelui Preot, fiind cunoscut de acesta (Caiafa); chiar în noaptea când Hristos a fost judecat, unul din aceştia a putut intra în curtea Marelui Preot datorită acestui fapt şi chiar l-a putut introduce şi pe Petru acolo. El a sugerat că acest pasaj e bine să fie amintit acelor tineri care ar obiecta cu privire la participarea la acest plan. Dar numai puţini din ei au obiectat.

Am trimis deci pe câteva tinere să se alăture Tineretului Comunist cu această sarcină specială; totuşi n-am destăinuit numele lor nici măcar pastorului Grecu. Ştiam bine că tot clerul oficial era constrâns

Nobleţea el 5

În mod neîntrerupt de către poliţia secretă să dea informaţii asupra propriilor lor enoriaşi, aşa încât am socotit că era cel mai bine pentru el să nu ştie acest amănunt.

Dar spionajul acesta constant din partea Poliţiei Secrete cauza numeroase tragedii. Alice mi-a spus odată: „Este scris că «toate lucrurile lucrează împreună spre bine»; totuşi nu văd ce bine ar putea ieşi din ceea ce fac aceşti informatori prin spionajul lor abject. Mi-e teamă şi frică să-mi deschid gura în aceste zile”.

Pentru moment n-am avut un răspuns la această frământare a lui

Alice, deoarece mă gândeam şi eu adesea cu durere la pagubele pricinuite de aceştia. Dar întrebarea ei mă urmărea, şi în cele din urmă am găsit şi în aceasta o semnificaţie, o lecţie preţioasă de învăţat:

atâta timp cât trăim pe pământ, fiecare din noi se află sub supraveghere continuă. Îngerii veghează la tot ceea ce facem, gândim şi vorbim.

Dar pentru că îngerii aceştia sunt invizibili pentru ochii noştri, noi suntem adesea neveghetori la viaţa şi atitudinea noastră. Aceşti informatori vizibili însă au sarcina să ne reamintească că orice faptă a noastră e notată undeva.

Cu timpul însă am învăţat să-i cunoaştem pe aceşti spioni. Unii din ei veneau adesea să ne viziteze dându-se drept „fraţi”. Când pentru prima oară am întâlnit un astfel de om, bănuiala mi s-a trezit de îndată. El m-a oprit pe strada Olteni, nu departe de casa noastră:

— Scuzaţi-mă, mi s-a adresat, dumneavoastră sunteţi doamna

Wurmbrand, nu-i aşa?

— Da, eu sunt. Dar nu-mi amintesc să vă fi întâlnit până acum.

Am remarcat imediat pardesiul aproape nou pe care-l purta, părea puţin nervos şi arunca din când în când priviri

fugitive în jur. Să fi avut cam 30 de ani.

— Eu v-am întâlnit la Cernavodă. Lucram în echipa Nr. 4 şi vă vedeam uneori, aproape cu o lună înainte de a fi fost transferat la

Capul Midia. Ne-aţi fost de mare încurajare acolo. Oameni pe care dumneavoastră nu i-aţi cunoscut personal niciodată spun şi azi cu uimire despre felul cum vorbeaţi despre Hristos acolo.

Omul adăugă câteva complimente ca să mă flateze. Continuând să ţină pasul cu mine, i-am pus câteva întrebări despre perioada în care – cum susţinea – fusese la Canal. Dar răspunsurile erau vagi şi eram sigură că nu fusese niciodată acolo. Totuşi nu era uşor să-l prind cu minciuna. El m-a întrebat apoi unde locuiesc, ce fac acum, cu ce mă ocup, cum îmi câştig existenţa etc.

— Şi eu sunt credincios, spuse. M-am întors la Dumnezeu în închisoare. Şi-mi înşiră o poveste incoerentă despre un creştin de la

Canal care l-a convins să se întoarcă la credinţa sa străbună.

Apoi el s-a invitat singur să ne viziteze chiar atunci. Urcând cu el spre locuinţa noastră de la mansardă, i-am spus:

— Bine-aţi venit în casa noastră!

El a început să-mi pună tot felul de întrebări despre vederile mele politice şi cele ale prietenilor mei – întrebări pe care numai un provocator le putea pune.

— Citiţi Biblia? l-am întrebat.

— Desigur, chiar foarte mult.

— Atunci n-aţi vrea să ne citiţi ceva din ea?

Spunând acestea i-am întins Biblia mea de pe masă. În casă se aflau atunci Mihai, Janeta, Maneta, Petru şi încă o vizitatoare. El citi ceva din Psalmi şi chiar reuşi să îngâne câteva cuvinte pioase de-ale lui.

— Acum să ne rugăm, am spus eu. N-aţi vrea să ne conduceţi în rugăciune?

Am îngenuncheat cu toţii în jurul lui aşteptând să înceapă. Omul a bâlbâit câteva cuvinte şi s-a oprit. Culoarea feţei i s-a schimbat şi a tăcut. Nu mai ştia ce ar putea să spună. Se vedea clar că înţelesese că nu ne-a putut înşela cu privire la adevăratul lui rol. Janeta l-a atacat atunci direct:

— E foarte necinstit ceea ce faci dumneata. Crede-mă că ţi-ai face un mare serviciu dacă te-ai lăsa de acestea.

Omul a ieşit în grabă, ruşinat.

În anul convertirii mele, primisem în dar de la soţul meu o Biblie care avea, după fiecare pagină scrisă, o foaie albă pentru gânduri şi comentarii, şi cu timpul îmi notasem pe acele pagini gândurile mele, notiţe, meditaţii, experienţe personale. Multe din ele erau scrise într-un cod special, al meu, aşa încât ar fi trezit şi mai mult suspiciune dacă ar fi căzut în mâini nedorite. Acele însemnări îmi aminteau de fraţi dragi din toate colţurile ţării, unii încă în viaţă, alţii nu.

După arestarea mea, Mihai a reuşit s-o ascundă, păstrând-o astfel în siguranţă.

În anii absenţei lui Richard citeam din această Biblie foarte des, mai ales acele gânduri de-ale lui din trecut. Citindu-le mi se părea că el însuşi era de faţă. Câteodată aveam chiar sentimentul acut al prezenţei lui în odaie, lângă mine, spunându-mi cuvinte de încurajare şi de întărire. Am notat chiar în cartea mea aceste „vizite” care mă fac să retrăiesc şi azi acele clipe ori de câte ori citesc din ea. Biblia aceasta a devenit foarte uzată cu anii; totuşi o ţin totdeauna la mine ca pe singura mea avere. Ea mi-a fost adusă în secret din România, înainte de 1989 de către unul din curierii Misiunii noastre. Bibliile fiind foarte rare în ţară (atunci) veneau mulţi ca s-o asculte, mai ales că eu însămi, fiind neîncetat urmărită pretutindeni şi neavând permisiunea de a pleca din oraş, nu mă puteam deplasa cu uşurinţă la alte întruniri ale

Bisericii Subterane. În schimb, Mihai lua parte atât la aceste strângeri secrete cât şi la adunările oficiale.

Adunările secrete se ţineau, de obicei, prin casele tinerilor membri ai bisericii, sub camuflajul de aniversări sau serate dansante. Se punea, de obicei, o placă cu cântece moderne şi se dansa puţin, dar toate acestea se făceau cu intenţia de a deruta pe vecini cu privire la adevăratul scop al acestor adunări.

După puţin timp muzica gălăgioasă înceta, se făcea linişte şi unul din tineri predica Evanghelia, după care urmau rugăciuni. Scurt timp înainte de încheiere se punea din nou muzică modernă şi gălăgioasă şi vecinii nu puteau nicidecum bănui că acestea erau, de fapt, adunări de rugăciune şi studiere a Bibliei.

— Mamă, ştii ceva? Prietenul meu Emil şi-a sărbătorit de 3 ori deja în acest an ziua naşterii. Sora lui, de asemenea, a ţinut de 2 ori anul acesta aniversarea nunţii ei. Data viitoare vom avea un picnic la iarbă verde, râse Mihai.

Când ieşeau în excursii la ţară, duminicile, tinerii aveau totdeauna grijă să ia cu ei magnetofonul şi benzile cu muzică modernă, ea de obicei. Aceste adunări deveneau, de bună seamă, strângeri de rugăciune şi predicare, în timp ce unul din ei se posta ceva mai la distanţă pentru a observa dacă se apropie vreun străin, pentru a-i avertiza pe ceilalţi. Fiecare amănunt era plănuit minuţios dinainte, ceea ce dădea mare intensitate strângerilor acestora. Locul, ora şi parola trebuiau ştiute din timp, iar cei ce luau parte la ele ştiau că s-ar putea întâmpla să nu se mai întoarcă la casele lor. De aceea, atmosfera era cu totul alta decât cea în care se oficiază slujbele religioase din lumea liberă.

Oricine predica Evanghelia atunci ştia că aceasta ar putea fi cea din urmă predică a sa şi o rostea în acest spirit. Cuvintele sale aveau greutate şi autoritate, ştiind că ele puteau să-i aducă închisoarea şi chiar moartea. Cei mai mulţi din pastorii noştri erau membri ai bisericilor oficiale. Dar, fiind cenzuraţi la fiecare cuvânt de agenţii

Poliţiei Secrete, ei îşi împlineau adevărata lor

chemare pe ascuns, la întrunirile acestea secrete, aceasta fiind singura cale a credinţei în

Hristos. Altfel nu se putea, fiindcă în biserică tot ce rosteau era raportat.

Mihai a venit odată acasă cu o nouă anecdotă: „Aţi auzit de ultimul ordin de construcţie? Fiecare casă care de zideşte de acum încolo în ţară va trebui să aibă pereţii excepţional de subţiri pentru a înlesni vecinilor să audă mai bine ce se petrece şi ce se vorbeşte reciproc în casele lor”.

Dar… să fi fost aceasta numai o glumă?

Eram adesea întrebată la adunările noastre despre viaţa mea din închisoare şi de la Canal. La început n-am putut povesti prea multe, negăsind cuvinte de comparaţie pentru a descrie condiţiile acelea celor ce nu le-au trăit, ştiind că nu le-ar fi putut înţelege. Dar

Mihai m-a convins încetul cu încetul să-i împărtăşesc măcar lui grozăviile trăite de mine. Când i-am relatat cum am fost bătute şi forţate să mâncăm iarbă de pe câmp pentru a ne ţine viaţa, m-a întrebat:

— Dar cum ai putut răbda toate acestea şi n-ai renunţat la credinţă, nu te-ai lepădat de Hristos?

— I-am răspuns amintindu-i una din acele ciudăţenii ale limbii ebraice: evenimente viitoare ne sunt descrise în Biblie la timpul perfect nu la viitor. Or, timpul perfect, după cum ştim, este numit aşa pentru că se referă la o acţiune încheiată, completată. Aşa, de pildă, profetul Isaia vorbind despre viitoarele suferinţe ale lui Mesia le exprimă ca şi cum ele ar aparţine trecutului, cu toate că profeţiile acestea au fost făcute cu 800 de ani înainte de naşterea lui Hristos.

Iar când Iisus citea despre suferinţele şi patimile. Sale în viitor, acestea începuseră deja. El a fost respins şi dispreţuit de oameni; acesta era prezentul dar, de asemenea, şi viitorul Lui. El însă le citea în limba ebraică, desigur, ca şi cum ele au şi avut loc în trecut. Aceasta e ceea ce am simţit în mijlocul acelor suferinţe. *Bucuria* –

acest dar – este prezentul etern al spiritului creştin. Eu mă simţeam atunci în locurile cereşti, în Hristos de unde nimeni şi nimic nu mă putea urni.

Încercarea prin care treceam aparţinea, de fapt, trecutului. Suferinţa o trăisem cu mult timp înainte – îmi spuneam – în timp ce realitatea prezentă era bucuria de a mă şti aproape de Domnul meu. Deci, tocmai această încredinţare că suferinţele mele avuseseră deja loc cu mult înainte, în trecut, m-a salvat. Catastrofe şi nenorociri ne bântuie pe toţi pe acest pământ. Dar odată ce ele au trecut, s-a sfârşit cu suferinţa. Aceasta e ceea ce ne învaţă ciudăţenia limbii ebraice. Noi trăim acum experienţa unor drame din trecut. Iar mai târziu, discutând cu Richard despre acest subiect, mi-a spus şi el că împărtăşise acest simţământ atunci când se aflase singur în celulă ca şi mine. Deşi eram departe în trup unul de celălalt, spiritele noastre erau în permanentă comunicare unul cu altul.

Între timp, Trudi, care se instalase ca fată-n casă la familia lui

Şircanu, mi-a trimis, cam după o lună de la începerea slujbei ei acolo, primul mesaj urgent. Acum nu mai frecventa casa noastră din motive lesne de înţeles, dar îmi lăsa comunicările la domnişoara Landauer, o profesoară prietenă, şi ea mi le comunica apoi mie. Mesajul ei era îngrijorător: auzise pe colonel vorbind la telefon cu unul din subalternii săi şi menţionând numele pastorului N. care venea adesea la întrunirile noastre! „Sunt sigur că el o să ne ajute”, spusese Şircanu despre acesta. Luat din scurt, acest tânăr pastor a mărturisit că fusese ameninţat cu ani lungi de închisoare, dacă refuză să coopereze. Sănătatea lui se deteriorase – spunea – şi n-ar fi putut supravieţui în închisoare. Zicea că numai cu câteva zile înainte a promis lui Şircanu cooperarea lui. Dar n-a făcut încă nimic pentru el – susţinea. Totuşi, după aceasta, tânărul pastor a părăsit oraşul cu umilinţă şi ruşine, mutându-se în provincie. Mai târziu, Trudi ne-a transmis numele unei anumite studente menţionate, de asemenea, de colonel. Ea a tăgăduit la început când am întrebat-o despre aceasta. I-am luat mâna

într-a mea zicându-i:

— Te rog să-mi spui adevărul. Ştiu foarte bine cum exercită Poliţia Secretă presiuni asupra oamenilor, şi la fel au făcut de bună seamă şi cu tine. Mulţi mi-au mărturisit din proprie iniţiativă că au fost siliţi să informeze împotriva noastră. Ai datoria faţă de adevăraţii tăi prieteni să ne destăinueşti cum s-a întâmplat aceasta.

Fata a izbucnit în plâns şi a căzut în genunchi lângă mine:

— Mergeam pe stradă singură, când o maşină s-a oprit în dreptul meu; cei doi bărbaţi dinăuntru mi-au spus: „Suntem de la poliţie.

Intră!” Nu m-au dus în afara oraşului, ci au ocolit oraşul cu mine, timp de câteva ore, insistând să le raportez săptămânal despre tot ce se face şi se discută în casa dumneavoastră şi în biserică. Dacă refuz

— Mi-au pus în vedere ei – „lucruri groaznice se vor întâmpla familiei dumitale”.

Ea a fost silită astfel să accepte, dar s-ajurat că n-a raportat nimic care ne-ar putea face rău. Mă consolam cu gândul că spunea adevărul.

Tot aşa, mereu, Trudi ne trimitea informaţii tot mai valoroase.

Dar cea mai mare lovitură a fost atunci când ea a transformat casa colonelului într-un loc secret de refugiu chiar pentru cei pe care acesta căuta să-i prindă! Lucrurile s-au petrecut astfel: acum, când s-a văzut ajuns în poziţia aceea înaltă în rândurile ierarhiei comuniste, Şircanu dorea să profite de privilegiile care i se ofereau. Acum îşi lua cu el deseori familia în vacanţă în munţi sau la mare. Trudi ajunsese mâna lor dreaptă şi persoana cea mai de încredere din cercurile lor, fiind astfel lăsată singură să aibă grijă de casă în absenţa lor. Doamna

Şircanu o numea acum „Trudi – micul meu tezaur”. Şi într-o zi ea îmi trimise un nou mesaj: „De ce n-am aranja o adunare frăţească chiar aici, în casa lui Şircanu? Toată familia e plecată din nou pentru câteva zile în vacanţă, iar

casa e mare şi are câteva ieşiri, fiind astfel ideală pentru acest scop. Nimeni nu va bănui nimic, sunt sigură”.

În adevăr, cine ar fi putut bănui că adunări secrete ale Bisericii Subterane se ţin tocmai în casa celui care conducea prigoana împotriva lor?

Am hotărât să încercăm: puţin nervoşi, şase dintre liderii Bisericii Subterane au sosit în seara anunţată, unul câte unul, şi la intervale mari de timp. Trudi ne-a primit cu un zâmbet larg pe buze. Totul a decurs într-o perfectă ordine. Şi din ziua aceea ne întâlneam regulat în casa lui Şircanu ori de câte ori familia era plecată în vacanţă. Trudi îşi juca foarte bine rolul.

Cu timpul, alţi tineri i s-au alăturat, învăţând de la ea să facă la fel. Înrolaţi în rândurile membrilor partidului, erau obligaţi să cânte şi ei imnurile lor şi să laude victoriile partidului, la rând cu ceilalţi, şi cei mai mulţi reuşeau foarte bine să-şi ascundă adevărata identitate.

Unii din ei au ajuns chiar în posturi cheie în partid.

Învăţasem din experienţa fraţilor noştri din Rusia Sovietică, care supravieţuiseră după trei decenii de regim comunist. Fraţii din Basarabia – provincia răpită de Stalin din trupul ţării noastre la sfârşitul războiului – au început şi ei să ne viziteze, împărtăşindu-ne şi nouă metodele şi tacticile care i-au ajutat să supravieţuiască în condiţii similare. Am cunoscut şi înfrângeri câteodată, ceea ce era inevitabil.

Pentru unii, tensiunea de a trăi o viaţă dublă s-a dovedit a fi prea mare şi n-au putut suporta multă vreme. Alţii, dimpotrivă, au devenit cu timpul prea îndrăzneţi în tacticile pe care le adoptau şi au trebuit să plătească scump îndrăzneala lor. Unul dintre aceştia deţinea postul de director al unei librării de stat cu sediul într-o clădire uriaşă, cu câteva etaje. Biblii nu erau, desigur, de vânzare acolo, ci numai manuale ateiste şi cărţi de învăţătură, în cantităţi mari. Dar manualele acestea conţineau şi multe versete din Biblie – însoţite de comentarii care le luau în derâdere. Mulţi din cei ce le cumpărau făceau mare haz de

stupiditatea acelor argumente şi comentarii. Totuşi cărţile acestea se vindeau. Faptul acesta i-a dat directorului ideea să împingă lucrurile puţin mai departe. În ziua de 23 August, „Ziua eliberării”, el a decorat vitrina magazinului în aşa fel încât a atras privirea multor trecători. O mare mulţime s-a strâns acolo, privind la vitrină, râzând şi chiar bătând din palme cu entuziasm. Acest lucru n-a putut scăpa atenţiei Poliţiei Secrete. Tot colonelul Şircanu – aşa cum ne-a relatat mai târziu Trudi – a rezolvat dilema. Îmbrâncind cu coatele pe cei ce priveau la acea vitrină din Calea Victoriei, el a inspectat mai de aproape portretele celor patru mari: Marx, Engels, Lenin, Stalin care ocupau aproape tot spaţiul. La început n-a observat nimic hazliu.

Dar uitându-se mai atent, a remarcat deasupra acelor portrete un afiş de reclamă a unei ediţii noi, ieftine, a capodoperei lui Victor

Hugo. Cu litere de o şchioapă era scris acolo, pe acel afiş, chiar deasupra portretelor celor patru: *„MIZERABILII”.* Directorul a fost arestat şi trimis în lagărul de muncă de pe malul Dunării, la tăiatul stufului – un alt grandios proiect al statului comunist din acele zile.

ÎN RÂNDURILE REZISTENŢEI

La câteva luni după eliberarea mea am fost vizitată într-o zi de unul din funcţionarii Ministerului de Interne. Era un om gras rotofei, cu o voce de stentor, şi avea părul pieptănat cu grijă cu cărare la mijloc. Ţinea în mână o servietă doldora de dosare, documente şi hârtii.

— Dumneata eşti mamă? a început el. Ce fel de mamă eşti? O

mamă care nu se îngrijeşte de copilul ei. Nu-ţi doreşti ca băiatul dumitale să poată primi o educaţie superioară? Şi apoi să poată ocupa un post bun cu salariu mare, cu pensie de Stat şi cartelă? Desigur că ai vrea, nu-i aşa? Atunci, *DE CE NU-ŢI SCHIMBI NUMELE?*

Cum îndrăzneşti să te mai consideri mamă?

Eu tăceam. Omul s-a răstit la mine până a răguşit şi i s-au umflat venele de la gât; dar eu tăceam mai departe.

Dacă aş fi răspuns, eram încredinţată că va trebui să-mi declare deschis scopul adevărat al vizitei lui. Or, ştiam prea bine care era acesta: de a mă convinge să divorţez.

— La ce bun – continuă – să rămâi legată de un astfel de soţ, un contrarevoluţionar pe care şi aşa nu-l vei mai revedea vreodată?

Logica simplă ar trebui să arate unei femei tinere şi inteligente ca dumneata că cel mai bun lucru acum e să divorţezi de acel duşman al poporului. Dacă nu o faci acum, tot o vei face mai târziu. Până când crezi că-ţi vei putea menţine această atitudine de nesupunere faţă de Stat?

Omul continuă să strige, să ameninţe şi să-mi zugrăvească în culori tari imagini şi scene sumbre despre soarta amară ce mă aşteaptă dacă nu o voi face.

— Dragoste? rânji el. Aşa ceva nu există, e numai o iluzie. Ce ai acum nevoie este să dai un tată copilului dumitale, un nou soţ. Nu există dragoste pentru contrarevoluţionari!

Ce obrăznicie – mi-am zis – să vorbească astfel în propria mea casă! Dar am păstrat mai departe tăcerea; aceasta era cea mai bună apărare a mea la aceste atacuri. Până la urmă i-am răspuns:

— Eu m-am căsătorit cu soţul meu nu numai pentru vremuri bune. Noi suntem uniţi pentru totdeauna şi, fie ce-o fi, eu nu voi divorţa de el.

Omul a continuat să argumenteze şi să insiste pentru următoarea jumătate de oră, dar eu n-am mai scos niciun cuvânt. Nimeni nu poate contrazice pe un om care tace. La urmă omul a ieşit scuturând din cap:

— Nu-i nimic, mai devreme sau mai târziu tot la noi ai să vii să ne rogi să te ajutăm. Toate fac asta până la urmă, s-o ştii.

Şi coborî cu paşi grei îndreptându-se probabil spre casa viitoarei lui victime. Cine ştie, poate cu aceasta va avea mai mult succes.

În adevăr, Statul făcea eforturi mari de a convinge

soţiile deţinuţilor politici să divorţeze, urmărind prin aceasta mai multe scopuri:

primul, să năruiască orice speranţă, orice voinţă de rezistenţă, ba chiar de viaţă a soţului închis în clipa când e anunţat acolo că a fost abandonat şi că soţia lui a divorţat. Apoi, pe femei, odată divorţate de soţii lor disidenţi, era cu mult mai uşor să le convingi să renunţe la ideile lor şi să se integreze în noua societate comunistă, nemaifăcându-şi scrupule. Am întâlnit nu odată femei de acestea care, divorţate, căutau acum să uite soţii din închisoare, aliniindu-se liniei partidului. Unele din acestea îşi băteau acum joc de cei închişi, bărbaţi pe care-i iubiseră odată şi cu care avuseseră copii. Aceştia rămaşi astfel fără tată erau la bunul plac al statului care căuta să-i îndoctrineze de la cea mai fragedă vârstă. De un singur cuvinţel era nevoie pentru a se tăia legătura dintre cei doi: rosteai „da”, când erai întrebată de ofiţerul de resort, iar acesta se îngrijea apoi de tot restul. După că te va zile, soţul era informat cu glas tare în prezenţa tovarăşilor săi de celulă: „nevasta dumitale a divorţat”. Atâta tot. Omul se gândea atunci:

„Dacă-i aşa, cui îi mai pasă de mine acum? Nu sunt eu un prost că insist în încăpăţânarea mea în loc să semnez orice hârtie care mi se întinde s-o semnez, fie şi o completă idioţie, dacă asta mi-ar ajuta să mă liberez?” Dar, chiar dacă făcea aşa, deţinutul politic tot nu era liberat decât poate după ani şi ani. În acest timp, fosta lui soţie se recăsătorea şi năştea copii din noua căsătorie. Aşa au fost distruse familii întregi. Dacă m-aş apuca să descriu tragediile pe care le-am întâlnit din cauza aceasta după liberarea mea, nu mi-ar ajunge o singură carte, atât de numeroase erau. Femeile care se aflau cu mine la Canal şi care, ca şi mine, îşi aveau soţii în închisoare, nu o dată spuneau: „Ce proastă am fost în trecut când mă certam cu soţul meu pentru fiecare fleac! Dar dacă mă liberez vreodată voi fi de aici înainte o soţie model, bună şi iubitoare faţă de el, nu ca până acum!”

Dar odată liberate, nu puţine îşi schimbau tonul şi

atitudinea: „De ce n-aş divorţa în adevăr, ştiind că el ar putea rămâne în închisoare până la sfârşitul vieţii lui? Cum îmi voi putea hrăni şi creşte copiii, dacă n-am nici măcar dreptul la o cartelă de alimente, nici la un loc de muncă acum? De altfel, lui acolo în închisoare nici nu-i pasă prea mult de noi, sunt sigură”.

Celor care veneau la mine să le dau un sfat în acest sens le spuneam că datoria noastră e să ne iubim soţii aşa cum sunt ei, nu aşa cum ne închipuim noi că ar trebui ei să fie. La sfătuiam să-şi aducă aminte de clipele fericite din căsătoria lor, şi aceste amintiri le vor ajuta să lupte împotriva ispitei. Din nefericire însă, prea adesea rugăminţile mele rămâneau fără ecou. Presiunea la care erau supuse se dovedea a fi prea puternică pentru a rezista. Câteodată reuşeam să le conving pe unele dintre aceste femei, folosindu-mă de e **veche** glumă evreiască: un ţăran s-a prezentat într-o zi la rabinul său spunându-i îngrijorat că soţia sa născuse un copil la numai 3 luni de la căsătoria lor.

— Nu cumva m-a înşelat? l-a întrebat ţăranul pe rabin.

— Nicidecum – a răspuns rabinul. Dumneata ai trăit cu soţia dumitale 3 luni. Ea a trăit cu dumneata 3 luni. Împreună aţi trăit 3

luni. Asta face în total 9 luni. Totul e deci în regulă.

Câteodată reuşeam să salvez câte o căsnicie aflată în primejdie, folosind mici compromisuri. Alteori însă le îndemnam să-şi reamintească de zilele frumoase trăite împreună cu soţii lor.

Dar uneori se înregistrau adevărate tragedii aşa cum era povestea Maurei D-alea – femeie tânără şi atrăgătoare, mamă a doi copii.

Timp de 7 ani nu auzise nimic despre soţul ei din închisoare. Încurcându-se atunci cu un alt bărbat, copiii erau crescuţi acum în spiritul propagandei comuniste. Când, după aceşti ani, ea primi în sfâşit o carte poştală de la el, din închisoare, ea îi trimise un pachet dar nu-i

menţiona nimic despre noua ei relaţie. După 11 ani omul s-a liberat, şi numai după multe investigaţii a reuşit să-şi regăsească familia. Dar copiii lui, acum mari, având 13 şi respectiv 12 ani, s-au uitat la el de sus şi i-au spus cu cruzime: „Noi nu ştim cine eşti dumneata. Tata? Nu, noi avem alt tată acum?”

Nimic n-a putut schimba lucrurile; omul n-a mai fost în stare să-şi recâştige soţia. Ea a divorţat de el şi s-a căsătorit oficial cu celălalt bărbat. Omul era zdrobit cu desăvârşire. Îl întâlnisem uneori pe stradă, dar el căuta să-mi evite privirea. Faţa lui exprima o durere adâncă şi arăta ca un animal rănit. După numai câţiva ani de la liberarea lui, a murit de disperare. Anii lungi de puşcărie şi cumplita deziluzie i-au măcinat toate speranţele…

Janeta comenta: „Ceea ce se petrece în închisori e partea cea mai mică a tragediei poporului nostru. Sute de mii de oameni, ba această întreagă generaţie, cât şi cea viitoare, vor avea de purtat cicatricile adânci pe care comunismul ni le-a lăsat nouă tuturor”.

Uneori eram în stare să le ajut pe cele asaltate de ispite, pentru că nu o dată am fost eu însămi asaltată de ele în timpul celor 14 ani de închisoare a soţului meu. Prilejul cel mai nimerit pentru a-mi dovedi mie însămi tăria de-a rezista ispitei s-a ivit în viaţa mea cam la un an după liberare. Unul din fraţii care veneau la adunările noastre s-a îndrăgostit de mine. Aveam pe atunci 43 de ani, eram singură şi aveam de crescut un fiu care se afla pe atunci în perioada cea mai dificilă, a adolescenţei, când orice băiat are nevoie de un tată. Anii tinereţii se scurgeau iute ca fulgerul, iar de Richard nu mai ştiam nimic de mulţi ani; nicio ştire, niciun cuvânt. Omul acela era celibatar, avea vârsta mea şi era un credincios foarte serios, cu vederi sănătoase despre viaţa de credinţă. Mihai ţinea la el foarte mult. Era şi el evreu creştin şi locuia împreună cu părinţii săi într-o singură cameră. Ne vizitam reciproc adesea, iar el invita câteodată pe băiat la plimbare sau îl ajuta la studii, pentru că Mihai era nevoit să înveţe fără profesor, numai din cărţile lui. El era un om foarte bun şi blând şi se

pricepea de minune să trezească în mine din nou râsul şi voia bună. Într-o zi mi-a venit următorul gând: „iată un om cu care o femeie ar putea trăi în încredere reciprocă şi respect”. Câteodată îmi lua mâna într-a lui pe când stăteam de vorbă şi se uita în ochii mei cu atâta tandreţe, încât îmi venea greu să-mi retrag mâna. Nu, n-ajunsesem niciodată la ceea ce biserica sau legea numeşte adulter, dar era totuşi aşa în ochii lui Dumnezeu. Şi, poate şi în inima mea. Din fericire însă, pastorul Grecu a putut să perceapă exact ce se petrecea, şi într-o zi mi-a vorbit, aşa cum ar trebui să facă oricine îşi vede prietenul aproape de marginea prăpastiei:

— Dragă soră, ştii doar cât de mult te respect şi te apreciez. Şi aceste sentimente vor rămâne în inima mea pentru totdeauna, orice s-ar întâmpla, îmi spuse cu glasul încărcat de emoţie şi în deplină sinceritate. Te cunosc de atâţia ani, şi pe Richard de asemenea. Fii convinsă că voi căuta să-ţi fiu de folos şi de aici înainte, fie că-ţi păstrezi integritatea sau nu, fie că-ţi păstrezi credinţa sau ţi-o renegi; pentru că te apreciez pentru ceea ce eşti, nu pentru ceea ce faci. Şi cred că sentimentele mele sincere faţă de dumneata îmi dau dreptul să-ţi pun o întrebare directă; ce este între dumneata şi Paul?

Am păstrat tăcerea pentru o clipă şi nu i-am răspuns nimic. El insistă:

— Să nu-ţi închipui că n-am avut şi eu încercări de acestea în viaţă. De aceea, te rog încă o dată să-mi răspunzi sincer la întrebările mele.

— El pare să fie îndrăgostit de mine.

— Dar dumneata nutreşti aceleaşi sentimente pentru el?

— Nu ştiu. Poate.

Atunci el amintindu-şi deodată cât de potrivite erau cuvintele pe care le spunea adesea Richard în astfel de împrejurări mi le-a amintit:

„Nicio ispita nu poate rezista atunci când e adusă în boxa tribunalului logicii: când eşti ispitit, dacă amâi numai

puţin comiterea faptei, dacă reflectezi numai câteva clipe la consecinţele faptei tale, vei înţelege cât de mult ar îndurera păcatul tău pe soţia sau pe soţul tău, pe copiii tăi”. De aceea te rog să-mi promiţi că iei chiar acum o decizie, poate grea pentru dumneata, dar care trebuie luată negreşit: caută să nu-l mai vezi niciodată pe acel om de aici încolo.

Eram convinsă că avea dreptate. Şi de atunci, deşi cu oarecare regret, am căutat să-i evit pe Paul săptămână după săptămână. În cele din urmă el a înţeles şi a încetat să mă viziteze.

Mai târziu am aflat că prietenul nostru îi vorbise şi lui, amintindu-i că Richard se afla încă în închisoare. Abia atunci mi s-a făcut clar cât de aproape fusesem de a-mi renega toţi acei ani de aşteptare şi de încredere. Am îngenuncheat şi am cerut iertare Domnului.

S-au mai ivit şi alte ispite. Paisprezece ani e un timp îndelungat.

Uneori simţeam că mă aflu aproape de abis, alteori însă era doar o slăbiciune efemeră. Sexualitatea e o forţă puternică în care oricine poate aluneca foarte uşor. De aceea, cel ce e asaltat de acest soi de ispite nu trebuie să se osândească pe sine prea aspru. Mai degrabă, înţelegând propriile noastre slăbiciuni, să avem înţelegere şi pentru ale altora.

Într-o bună dimineaţă, pe când făceam curăţenie în biserică şi frecam podelele, Marieta a dat buzna înăuntru fluturând emoţionată o carte poştală în mână. Lacrimile îi curgeau şiroaie pe obraz, şi a îngânat: „cred că… cred că e de la…”

Ea n-a fost în stare să continue, ci s-a aşezat în genunchi lângă mine, pe podeaua udă, cu respiraţia tăiată de emoţie. Am întors acea carte poştală pe toate feţele. Era semnată: Vasile Georgescu. Şi totuşi, acea scriere de mână cu litere largi, neregulate parcă era a lui…

Richard. Da, a lui era, nu mai încăpea nicio îndoială. Ochii-mi priveau ţintă la acea scriere atât de cunoscută şi

dragă mie, iar graiul **îmi** amuţise. Ştiam că deţinuţii politici aveau voie să scrie numai zece rânduri la ai lor, dar şi acestea erau cenzurate înainte de a fi expediate. Dar ce ar fi putut el să-mi scrie după atâţia ani, neştiind măcar dacă soţia şi familia lui mai sunt încă în viaţă? în cele din urmă mi-am adunat curajul şi am început să citesc acel mesaj aşteptat de atâta amar de vreme: ***„Timpul şi distanţele pot stinge doar o dragoste superficială; dar o dragoste adevărată e şi mai întărită priitele...”***

Da, era Richard! El mă ruga să-l vizitez la o dată anumită la spitalul închisorii din Târgul Ocna. Ştirea se răspândi foarte curând printre prietenii noştri. Mesajul lui Richard a fost învăţat pe dinafară de fraţi din toate colţurile ţării, ca pe o lozincă. Acum era ştiut sub numele de Vasile Georgescu, cu scopul vădit ca nimeni, nici măcar gardienii, să nu-i poată cunoaşte adevărata identitate. Altminteri, dacă s-ar fi aflat secretul, personalităţi din străinătate ar fi putut protesta şi cere liberarea lui. El trebuia de aceea să dispară fără urme din memoria tuturor. Aceasta se întâmplase în 1948, la arestarea lui. Acum însă Hruşciov era pe cale de a căpăta puterea supremă în Rusia Sovietică şi se anunţau mari schimbări deja în politica acestei ţări.

După moartea lui Stalin, ca şi în decursul întregului an 1954, trăgeam cu toţii nădejde că Occidentul va face acum ceva pentru noi.

Dar în anul următor, după „Conferinţa la Vârf de la Geneva, România a fost primită în sânul Naţiunilor Unite. Ştirea ne-a produs un mare şoc tuturor. Cine şi-ar fi închipuit că ţara noastră va fi acceptată ca membră a O.N.U. Înainte de a-i libera pe zecile de mii de deţinuţi politici care umpleau închisorile?! Cu toate că documentul de bază al O.N.U. care obliga toate statele membre să asigure libertatea religioasă şi politică cetăţenilor lor era ignorat, totuşi conferinţa aceasta a avut drept rezultat unele îmbunătăţiri în regimul din închisori. Se spunea că acum hrana era ceva mai bună acolo şi că medicamentele puteau fi obţinute. Deţinuţii puteau primi acum vizite ale

fainiiilur lor, ba circula chiar zvonul unei apropiate amnistii.

Cartea poştală a lui Richard era cel mai frumos dar pe care mi l-aş fi putut dori. Dar, deşi mă prezentam săptămână de săptămână la secţia de poliţie de resort, nu mi s-a dat permisul de a călători afară din oraş nici acum, cu toate că aşteptasem ani îndelungaţi să-l pot revedea. Astfel Mihai a fost nevoit să se ducă singur, fără mine, pentru a-şi revedea tatăl.

Între Bucureşti şi Târgu Ocna e o distanţă bunicică, câteva sute de kilometri. Am rugat-o, de aceea, pe Alice să-l însoţească pe Mihai.

Aşteptând cu nerăbdare întoarcerea lor, eram fără încetare frământată de gândul: oare îl vor vedea cu adevărat? Căci nu puteam uita ziua când venise fiul meu la Canal să mă viziteze, dar s-a întors acasă fără a căpăta permisiunea să mă vadă. Şi-i vor permite oare acum lui

Richard să primească acele haine călduroase şi alimente pe care le pusesem cu atâta grijă în pachet? Faptul că îmi scrie de la un sanatoriu al închisorii îmi arată că el trebuie să fie foarte bolnav. Va fi el oare în stare să stea în picioare pentru a vorbi cu Mihai măcar câteva minute?

În fine, a doua zi spre seară cei doi se întoarseră acasă. Era decembrie. O, ce emoţie m-a cuprins la auzul paşilor urcând pe scări!

— L-am văzut! L-am văzut! strigă emoţionată Alice încă de pe scări. E viu! E în picioare şi l-am văzut!

Ei intrară în casă scuturându-şi fulgii de zăpadă de pe haine.

— Mihai!

— Mamă! Tata e bine. M-a rugat să-ţi comunic că are încredinţarea că va reveni curând acasă. A spus: că dacă Domnul a făcut minunea să mă poată revedea după atâta amar de vreme, tot El va face şi a doua minune şi se va întoarce acasă la noi.

Izbucnirăm cu toţii în lacrimi. Sorbindu-şi ceaşca de

băutură caldă, ei începură să povestească întâmplările ultimelor două zile.

Marieta şi Petru erau şi ei de faţă, şi bucuria era generală. Obrajii lui

Alice erau roşii de emoţie şi mâinile ei gesticulau frenetic când povestea: „Mai întâi am fost nevoiţi să aşteptăm multe ore în picioare afară, în zăpadă. Apoi am aşteptat din nou într-o curte împrejmuită cu sârmă ghimpată. Deţinuţii-pacienţi trebuia să treacă peste un spaţiu deschis pentru a ajunge într-o încăpere largă, cu pereţi de metal unde-şi puteau primi vizitatorii. Era grozav să priveşti, grupuri de feţe cenuşii pe zăpada albă semănând mai mult cu nişte strigoi decât cu nişte oameni. Printre ei, mergând de unul singur, am zărit deodată pe Richard. Înalt cum e, nu mi-a fost greu să-l disting de ceilalţi.

I-am făcut semn cu mâna întruna, dar el nu mă vedea, căci toţi ceilalţi vizitatori erau strânşi într-un singur grup şi toţi făceau cu mâna spre ai lor. Până la urmă numai Mihai a avut voie să stea de vorbă cu el.

A trebuit să înnopteze în acea noapte în casa unor prieteni din oraş, întrucât nu mai aveau tren de întoarcere. Mihai era atât de emoţionat după ce-şi văzuse tatăl încât nu puteam afla prea multe din gura lui. Dar eram prea fericită pentru a-i pune întrebări prea multe.

Iar Richard căpătase permisia să primească pachetul ce i l-am trimis. Abia mai târziu mi-am dat seama ce şoc puternic trebuie să fi fost pentru băiat să-şi revadă tatăl iubit şi respectat stând îndărătul gratiilor ca un criminal de rând, slab şi palid şi cu capul ras.

Imediat ce l-a văzut, Mihai a rostit micul discurs pe care şi-l pregătise dinainte:

— Mămica spune să nu te temi, căci chiar de nu vă veţi mai vedea aici pe pământ, vă veţi întâlni din nou într-o zi în Ceruri.

Richard a zâmbit şi l-a întrebat:

— Aveţi ce mânca?

— Desigur. Tatăl nostru. Se îngrijeşte de noi, a răspuns băiatul.

Ofiţerul de Securitate care era de faţă şi asculta fiecare cuvânt, a rânjit satisfăcut la auzul acestor cuvinte. El credea, fără îndoială, că eu m-am recăsătorit.

Desigur că în astfel de condiţii de vizită, niciunul din ei n-a putut spune prea multe. Ultimele cuvinte ale lui Richard au fost: „Mihai, singurul sfat pe care ţi-l pot da acum, ca tată al tău, este să cauţi totdeauna cea mai înaltă din virtuţile creştine: aceea de a păstra dreapta măsură în toate lucrurile”.

Am plasat cartea poştală între paginile Bibliei mele şi din când în când reciteam acele rânduri din nou şi din nou. În închisoare, el devenise expert în scriere cu litere minuscule. Mai târziu mi-a povestit că alţii veneau la el ca să-i ajute să scrie la ai lor, pentru că rândurile lui, deşi atât de limitate, erau totuşi atât de pline de conţinut. Zeci de

Nobleţea c-16

alţi deţinuţi şi-au început şi ei rândurile către ai lor cu cuvintele:

„Timpul şi distanţele pot stinge o dragoste superficială, dar ele întăresc şi mai mult o dragoste adevărată”. Apoi fraza a fost învăţată pe dinafară de deţinuţi din alte închisori, şi mesajele acestea de dragoste şi nădejde au făcut ocolul ţării.

În anul 1956 ţările blocului comunist au fost cuprinse de un spirit de revoltă. „Planul Cincinal” s-a dovedit ineficient; alimentele se găseau la fel de rar ca şi înainte, salariile erau mici, şi toate speranţele pe care le nutriseră cetăţenii acestor ţări după moartea lui Stalin erau acum năruite. Apoi a venit februarie şi s-a ţinut cel de al XX-lea

Congres» al partidului comunist în Rusia, cu care prilej Hruşciov a denunţat pe Stalin şi crimele sale.

Deşi sovieticii n-au dat niciodată publicităţii discursul acesta, curând în fiecare ţară din Răsăritul Europei începea să se simtă o briză caldă care vestea dezgheţul, început la Moscova. Semnele destalinizării începeau să se

vadă din ce în ce mai mult. Uriaşe forţe ale miliţiei şi ale Poliţiei Secrete au fost reduse substanţial. Contracte şi schimburi comerciale în valoare de milioane de dolari se negociau acum cu ţările Occidentului pentru a se salva economia ţării. Legea colectivizării era ceva mai umană acum. În unele ţări satelite Moscovei, începea lupta pentru putere între liderii comunişti.

Însă vestea cea mai îmbucurătoare dintre toate era aceasta: ca rezultat al amnistiei, sute de deţinuţi politici erau liberaţi zi de zi.

Îndrăzneam să sper că şi Richard va fi printre aceştia, ştiam că mai avea 12 ani până la ispăşirea sentinţei lui, şi nu mai primisem nicio veste de la el de foarte multă vreme. Dar într-o dimineaţă frumoasă de iunie a aceluiaşi an, 1956, am plecat de acasă, ca de obicei, pentru a vizita nişte prieteni. Când m-am întors acasă, Richard era prezent.

Se întorsese.

Şi-a pus braţele în jurul meu şi m-a îmbrăţişat. A fost o seară de bucurie amestecată cu multe lacrimi. Prieteni din toate colţurile ţării au sosit la Bucureşti pentru a-l revedea, luând parte la bucuria generală. Târziu, am luat cu împrumut o saltea de la un vecin şi i-am improvizat un pat. El n-a putut dormi, dar nici eu şi nici Janeta n-am putut închide un ochi. Spre dimineaţă, el s-a ridicat din aşternut şi s-a dus tiptil, tiptil lângă patul lui Mihai care dormea încă, pentru a se convinge din nou că e el, fiul lui chiar.

În închisoare, suferise bătăi şi în mâncare i se amestecau droguri. Optssprezece cicatrici îi rămăseseră pe corp, urmare a torturilor prin care trecuse, dar nu trădase pe nimeni şi nici credinţa sa.

Doctorii care i-au făcut radiografia au constatat că plămânii lui erau pe de-a-ntregul acoperiţi cu cicatrice ale tuberculozei, vindecate acum. Lor nu le venea să creadă că supravieţuise timp de opt ani şi jumătate – trei din aceştia în celula izolatoare – fără să fi primit niciun tratament.

Acum însă i se oferea cel mai bun pat în spital. Foştii deţinuţi erau acum trataţi cu generozitate şi respect peste tot, fiind oamenii cei mai respectaţi de către cetăţenii ţării, fapt care trezea furia comuniştilor de la putere.

Dar Richard a fost nevoit să se transfere din spital în spital pentru a nu atrage atenţia Securităţii, căci fraţi de credinţă continuau să-l viziteze venind din multe părţi ale ţării. Curând după liberarea sa, am hotărât să sărbătorim cea de-a douăzecea aniversare a căsătoriei noastre. Dar cum el n-avea niciun ban să-mi cumpere un cadou, mi-a oferit un mic carnet de notiţe legat în piele pe care-l procurase, în fiecare seară scria în el versuri, poeme de dragoste adresate mie.

De asemenea, Mihai şi alţi prieteni apropiaţi scriau şi ei câte un scurt mesaj. Acum mi-l oferise mie. Dar acest dar de dragoste nu mi-a fost dat să-mi aparţină prea multă vreme.

În cele dintâi zile ale „dezgheţului” politic, Richard a obţinut permisiunea de a predica iarăşi.

Anii de persecuţie din ţară apropiaseră între ele multe biserici şi confesiuni, şi el începu să fie invitat la multe din acestea. Cea dintâi invitaţie a venit de la catedrala ortodoxă din Sibiu, al cărei preot era un vechi prieten al său. El însă îi puse în vedere că predica trebuie începută făcându-şi semnul crucii, după tradiţia ortodoxă, pentru a nu-l supăra pe episcopul său. „Sunt gata să-mi fac toate semnele crucii prescrise în ritualul ortodox câtă vreme pot vorbi despre crucea

Să”, răspunse Richard.

Am călătorit împreună la Sibiu. Dar, cum el era încă foarte slăbit, a fost nevoie să **fie** aşezat pe un scaun în timpul predicii sale.

Preotul decise să-l aşeze pe tronul de pe care vorbea, de obicei.

Mitropolitul însuşi, ceea ce a făcut să circule zvonul printre mireni că mitropolitul se află în oraş şi va conduce slujba în acea duminică.

Când colo – constataseră aceştia – nu Mitropolitul a venit, ci străinul acesta, care pe deasupra se mai spune că e... evreu! Richard a predicat, aşa cum zisese, despre Cruce şi semnificaţia sa, fără vreun conţinut politic, cel puţin în aparenţă.

Informatorii care mişunau în biserică au raportat apoi fiecare cuvânt, iar Poliţia Secretă înţelesese imediat sensul adânc al celor rostite mai bine decât îl înţeleseseră unii creştini. La viitoarea lui invitaţie, când ţinuse o serie de prelegeri biblice în faţa studenţilor

Universităţii din Cluj, Ministrul Cultelor a trimis un funcţionar superior pentru a-l asculta, iar acesta a raportat că predica nu a fost decât

„Un torent de cuvinte seducătoare”. „Seducţia” consta – aşa cum o înţelesese informatorul – în răspunsurile pe care Richard le dădea studenţilor la întrebările lor despre marxism şi religie. Desigur, soţul meu a apărat credinţa creştină şi a prezentat marxismul în adevărata sa lumină: **înşelătorie.**

Episcopul luteran a fost atunci silit – împotriva conştiinţei şi convingerilor sale – să-i anuleze permisul de predicare, care avusese în orice caz numai o scurtă durată: 6 săptămâni.

La viitoarea conferinţă a pastorilor luterani, reprezentantul

Ministerului Cultelor era din nou prezent şi a încheiat conferinţa tunând cu vocea sa încărcată de ură: „Wurmbrand e lichidat! S-a sfârşit cu Wurmbrand!” Şi a ieşit în grabă din clădire. După numai câteva minute s-a auzit deodată un scârţâit brusc şi neobişnuit de frâne care suna ca un accident de automobil. Când au ieşit cu toţii afară, l-au găsit mort pe acelaşi reprezentant al cultelor, cu capul pe volanul maşinii sale. O maşină din direcţia opusă urcase în mod inexplicabil pe trotuar, zdrobind cealaltă maşină de un zid din faţă.

Omul a fost omorât pe loc.

După această întâmplare Richard a continuat să

predice ca şi mai înainte, dar de-acum în secret. Se strecura repejor din loc în loc, dând mesaje scurte pe la diferitele biserici mai mici şi la întrunirile Bisericii Subterane şi dispărea de îndată, mai înainte ca să i se fi dat de veste poliţiei locale. Pleca de acasă fără a-mi destăinui nici măcar mie care-i era destinaţia, ceea ce mă făcea să trăiesc într-o teamă continuă pentru soarta lui. Mihai îl numea „predicatorul-fantomă”, deşi ştia bine că aceasta nu era o glumă, căci tatăl lui ar fi putut fi rearestat în orice clipă.

Înainte de încheierea anului, revolte populare au izbucnit în

Ungaria, dar au fost repede înăbuşite. „Dezgheţul” fusese de scurtă durată. Totuşi în acele 4 luni cât a ţinut perioada relaxării, s-a deschis la Sibiu un seminar teologic cu menirea să pregătească studenţi pentru pastorat.

Mihai a luat decizia să urmeze acest seminar. Avea acum 18 ani şi era dotat cu un caracter de oţel. Nu mai era băieţelul pe care-l lăsase tatăl lui cu atâţia ani în urmă. A avut multe şi intense lupte spirituale în aceşti ani şi a suferit privaţiuni de tot felul în acest timp.

Şi, deşi era adeseori asaltat de îndoieli ca rezultat al îndoctrinărilor, el a rămas creştin. Acum, tatăl său căuta să-l întărească în credinţa lui. Dar Mihai i-a spus chiar de la bun început:

— Tată, tu ştii cât de mult te iubesc şi te respect. Dar tu eşti tu şi eu1

sunt eu. Noi nu gândim deopotrivă în toate.

El trecuse cu succes toate examenele de liceu fără nicio zi de frecvenţă, după ce a fost exclus din şcoală la vârsta de 15 ani. Acum era decis să se dedice studiului teologiei. Richard l-a întrebat însă:

— Eşti sigur că faci bine că te înrolezi în seminar? Eu unul n-aş recomanda nici unui tânăr acest lucru.

— De ce nu?

— Pentru că felul în care sunt astăzi pregătiţi studenţii în seminare e distructiv pentru credinţa lor. Nu

vei învăţa acolo dragostea de

Dumnezeu şi de Cuvântul Său, nici nu te vor îndruma pe calea sfinţilor, în schimb, te vor învăţa să diseci Biblia şi să cauţi în ea „erori”, ceea ce ar fi o otravă pentru sufletul tău. E drept, unii dintre profesori sunt oameni care duc o viaţă sfântă şi demnă de chemarea lor, alţii însă sunt departe de a fi aşa.

Mihai însă n-a putut fi convins şi a intrat în cele *din* urmă ca student acolo.

În prima vacanţă de Crăciun, când a venit acasă, unele remarci pe care le-a făcut fiul nostru mi-au produs un puternic şoc. La rugăciunea de familie, tatăl lui a citit un pasaj din Evanghelie, pasaj în care Iisus explica ucenicilor Vechiul Testament.

— O, observă Mihai mai târziu, eu nu sunt de părere că acesta este înţelesul. Şi în orice caz Iisus n-avea nici cunoştinţele şi n-avea nici educaţia de bază pentru a putea interpreta corect Vechiul Testament din punct de vedere ştiinţific.

— Nu, nu avea? l-am întrebat eu gata să izbucnesc în plâns. Mai bine să fim recunoscători pentru aceasta.

Dar Mihai a biruit până la urmă îndoielile sale dintâi. În urma discuţiilor lungi, uneori, pe care le-am avut cu el şi a argumentaţiei pe care i-o aduceam de fiecare dată a început să-şi contrazică profesorii care îi instruiau în spirit marxist. Aceasta însă i-a adus noi necazuri. Idealul lui era să devină misionar în India. În vederea pregătirii pentru aceasta el studia acum religiile şi practicile indienilor, între care şi instrucţiunile lui Hata-Yoga. Când l-am văzut încercând să stea în cap conform acestor practici, am fost foarte îngrijorată şi l-am întrebat:

— Tu nu crezi că Dumnezeu a creat omului picioare pentru ca să stea pe ele, iar nu în cap?

El şi-a pregătit teza alegându-şi ca subiect studierea vieţii celor doi predicatori britanici neconformi şti: W. Booth şi C.H. Spurgeon, oameni ai lui Dumnezeu care nu erau prea interesaţi de studiile teologice oficiale din timpul

lor.

Seminarul de la Sibiu avea drept scop să dea impresia Occidentului că acum ţara acordă libertatea religioasă, mai ales în urma faptului că ea fusese acceptată ca membră în Consiliul Mondial al Bisericilor, în realitate, la seminar nu era voie să fie admişi prea mulţi studenţi, ci cât se poate de puţini. Când 4 00 de tineri au făcut cerere de admitere, autorităţile s-au alarmat şi le-au dat acestora să înţeleagă – evident, în mod indirect că tată! lor şi-ar putea pierde locul de muncă, dacă ei insistă să fie primiţi la seminar. Atunci cei mai mulţi şi-au retras cererea „în mod voluntar”. (în 1965, seminarul teologic din Cluj avea numai 5 studenţi, iar cel Baptist de la Bucureşti avea 6). În pofida tuturor restricţiilor, Mihai a reuşit să-şi continue studiile la Sibiu pentru următorii 3 ani fără întrerupere. Exista acolo o librărie cu cărţi foarte valoroase, iar unii dintre profesori erau oameni excelenţi. De aceea nu era acasă în ziua când poliţia a venit să-l aresteze din nou pe tatăl lui.

Ştiam sigur că va veni din nou ziua aceasta, căci în anul 1958 un nou val de teroare s-a dezlănţuit în ţară. Acum înţelegeau cu toţii că au fost din nou înşelaţi în aşteptările lor. Până atunci, mulţi crezuseră în sinceritatea intenţiilor celor de la putere de a reînnoi relaţiile de prietenie cu Occidentul şi că drept urmare îşi vor modifica atitudinea.

Alţii însă, cu toate că fuseseră martori la decepţiile şi înşelăciunile din trecut, nu-şi dădeau nici acum bine seama cât de răspândită era minciuna guvernanţilor.

În iulie, noi legi au fost introduse, mai aspre decât toate cele de până atunci în vreuna din ţările satelite Moscovei. Pedeapsa cu moartea a fost introdusă pentru încălcări neînsemnate ale legii şi în toamnă au început execuţiile, arestările în masă şi trimiterea a mii de deţinuţi la muncile forţate din Delta Dunării, la curăţirea mlaştinilor.

Toţi tinerii suspectaţi de a nu fi de acord cu regimul

erau trimişi „la stuf. Noi epurări au început şi în rândul oficialităţilor. Un nou decret guvernamental interzicea oricărui cetăţean având o „origine socială dubioasă „şi care îşi găsise un post în perioada” dezgheţului” să continue a sta în posturile lor. Toţi aceştia au fost concediaţi, şi nici copiii lor nu puteau să obţină un post în serviciul public. Lupta împotriva religiei a fost reînnoită. Din ordinul lui Hruşciov, în toate ţările din blocul comunist au fost închise biserici iar preoţii lor arestaţi, ca parte a unui nou plan de 7 ani pentru „eradicarea vestigiilor superstiţiei”.

În aceste condiţii mansarda noastră a devenit din nou un centru al Bisericii Subterane. Dar aceasta n-a scăpat atenţiei autorităţilor multă vreme. Richard se ruga în fiecare seară astfel: *Doamne, dacă se află în aceste zile un om în închisoare căruia as putea să-i fiu de folos, trimite-mă din nou acolo.* La o astfel de rugăciune nu puteam spune decât un foarte ezitant „Amin!”

Într-o seară de ianuarie a anului următor, o femeie din biserica noastră a venit la noi să ne informeze cu lacrimi în ochi că tocmai fusese poliţia la ea şi-i confiscase, la percheziţie, acele copii ale predicilor lui Richard care circulau acum, multiplicate, în multe locuri din ţară. Apoi am aflat chiar de la un informator al partidului că Richard fusese denunţat de un alt tânăr pastor care pretindea că-i e prieten. Poate că a făcut aceasta fiind şantajat şi forţat să semneze actul de denunţ sub ameninţări, nu ştim. Nici nu vrem să osândim pe acel pastor, pentru că noi îl iubeam, şi iubirea e totdeauna calea cea mai bună.

Curând după aceea, în noaptea de 15 ianuarie, la ora 1, după miezul. nopţii, bătăi grele în uşă ne-au trezit din somn. Poliţia a dat buzna în casă, înainte să fi avut timp să ne dăm jos din pat. Luminile au fost aprinse.

— Dumneata eşti Richard Wurmbrand? Du-te în cealaltă odaie şi rămâi acolo până îţi voi spune eu, comandă un poliţist.

Mica locuinţă s-a umplut de poliţişti care deschideau

dulapuri, răsturnau sertare, aruncau hârtii pe podea. Toate paginile cu notiţe, predicile scrise la maşină şi Bibliile uzate au fost luate în grabă de pe micul pupitru pe care Richard scria. Totul a fost confiscat.

— Vă rog, nu luaţi aceasta. E doar un obiect personal, un cadou care nu vă poate fi de niciun folos, i-am rugat eu când au pus mâna pe micul carneţel de notiţe cu versuri pe care mi-l dăduse soţul meu drept cadou.

Dar ei l-au luat şi pe acesta. Căpitanul care conducea echipa l-a adus în cele din urmă pe Richard din cealaltă odaie. La mâini avea cătuşe. Le-am spus revoltată:

— Nu vă este ruşine să vă purtaţi aşa cu oameni nevinovaţi?

Richard voia să se îndrepte spre mine, dar l-au apucat cu brutalitate de braţ. El însă i-a avertizat:

— Nu voi părăsi această casă fără împotrivire dacă nu sunt lăsat să-mi îmbrăţişez soţia.

— Bine, lasă-l, ordonă căpitanul către poliţistul care-l ţinea.

Am îngenuncheat amândoi şi ne-am rugat în timp ce oamenii aceia stăteau în picioare în jurul nostru. Apoi am cântat împreună imnul:

Singura temelie a Bisericii e Hristos, Domnul ei.

În cele din urmă, o mână grea a căzut pe umerii lui Richard:

— Trebuie să plecăm acum. E aproape 5 dimineaţa, a spus căpitanul.

Dar acum el vorbea încet iar ochii îi luceau.

Coborând după ei pe scări, Richard întoarse capul spre mine spunându-mi: *Trimite dragostea mea lui Mihai şi de asemenea pastorului care m-a denunţat.*

În stradă aştepta o maşină şi Richard a fost împins înăuntru.

Când maşina s-a pus în mişcare, am început să strig: „Richard! Richard!” Alergând după maşină de-a lungul străzii înzăpezite îl strigam pe nume şi plângeam în

hohote. Când automobilul a dispărut după colţ, m-am oprit în loc, cu privirea perplexă, cu respiraţia tăiată, întoarsă la locuinţă, unde uşa rămăsese deschisă larg, am căzut pe podea şi, printre lacrimi, am spus: *Doamne, încredinţez pe soţul meu în mâinile Tale. Eu nu mai pot face nimic, dar Tu poţi trece chiar prin uşi încuiate, poţi trimite îngerii Tăi să-l ocrotească. Tu poţi, de asemenea, să mi-l aduci înapoi!* Şi am rămas aşa pe întuneric, rugându-mă până la ivirea zorilor. Abia atunci mi-am amintit că erau atâtea de făcut în acea zi. Alice a venit să mă vadă.

— Mi l-au răpit din nou pe Richard! i-am spus.

TEROAREA ÎNCEPE DIN NOU

Mai întâi, trebuia anunţat Mihai de rearestarea tatălui său. Şi nu era uşor, după ce trecuse deja prin atâtea tragedii la vârsta lui tânără.

Totuşi, ştirea trebuia dusă numai lui deocamdată, până să afle informatorii de la Universitate când îl vor exmatricula, aşa cum făcuseră şi altă dată.

Deoarece eu eram cunoscută la Sibiu, Alice a luat trenul a doua zi dimineaţa şi s-a dus ea în locul meu. Aşteptând multe ore într-un parc din apropierea seminarului pe un ger năprasnic, l-a întâlnit în cele din urmă pe Mihai, către seară, ieşind de la studii, singur.

— Da, mă aşteptam la asta, spuse el. Spune, te rog, mamei că eu mă întorc acasă imediat. Nu e bine ca ea să fie singură acum, căci ar putea s-o aresteze şi pe ea din nou.

— Dar, Mihai, ce se va întâmpla cu studiile tale, după ce ai muncit din greu în ultimii 3 ani ca să-ţi pregăteşti o carieră…

— Ce contează asta acum? Dacă astăzi pastori şi teologi învăţaţi sunt cei ce trădează şi distrug ceea ce au zidit adevăraţii „pescari de oameni”, nu-i mai bine fără şcoală? De altfel, mă vor exmatricula din nou, mai devreme sau mai târziu, când vor afla.

Se făcuse târziu când s-a întors acasă Alice şi mi-a relatat totul.

Am mai revăzut pe Richard încă o dată de atunci, înainte de a dispărea pentru alţi 6 ani din viaţa mea. Revederea aceasta a avut loc la procesul lui, unde de această dată rudele aveau voie să fie de faţă.

Acum partidul avea grija să simuleze desfăşurarea unui proces după toate formele juridice nu ca în primele zile din 1948, când totul era haotic.

— Noi nu arestăm pe nimeni fără motiv. Avem tribunalele şi judecătorii noştri, spuneau ei lumii.

Acum aceşti judecători, cinci la număr, erau aşezaţi pe o platformă; iar deasupra capetelor lor, un afiş mare, roşu, anunţa cu litere mari: „Dreptate pentru popor, în serviciul poporului”. Pe afiş portretul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej şi al altor feţe bine hrănite ale noilor guvernanţi.

„Duşmanii poporului” intrau acum pe o uşă şi ieşeau după numai câteva minute pe o alta. În acest timp atât de scurt cazul era ascultat, apărarea îşi spunea cuvântul şi sentinţa se dădea pe loc. Preoţi, ţărani, ţigani, jurnalişti intrau şi ieşeau ca pe o bandă rulantă.

A venit rândul unui măturător de stradă acuzat că, în stare de ebrietate, strigase în public: „Gheorghiu-Dej este un idiot bătrân. Ar trebui să fie trimis înapoi la puff-puff-ul lui” (Dej fusese muncitor la calea ferată înainte, iar măturătorul făcuse aluzie la pufăitul locomotivei). Insulta a fost repetată din nou în sala tribunalului, şi apărarea cerea îndurare pentru clientul său. „Doi ani, a rostit preşedintele tribunalului”.

Măturătorul a fost scos afară şi a intrat următorul acuzat:

Richard. N-am auzit niciun cuvânt din câte s-au rostit acolo, dar nici el nu auzise nimic. Ne-am uitat numai unul la altul tot timpul acela, fiecare din noi gândind că ar putea fi cea din urmă oară când ne vedeam feţele unul altuia pe acest pământ. Mihai mi-a spus mai târziu că, de fapt, aceasta fusese redeschiderea vechiului său proces care, prima dată, în 1951, se ţinuse cu uşile încuiate.

Amnistia de care beneficiase a fost anulată, iar sentinţa veche a fost reactivată:

25 de ani! Aceasta însemna că pedeapsa veche fusese mărită cu încă

5 ani. Înainte de a fi scos din sală Richard şi-a mai întors capul spre noi şi ne-a zâmbit încurajator. Totul nu durase decât câteva minute.

Sentinţa includea şi o amendă grea, plus cheltuieli de judecată.

Aşadar toată mobila care ne mai rămăsese a fost confiscată din nou, aşa cum se proceda de obicei şi în cazul celorlalţi deţinuţi politici.

Cum nu aveam bani cu ce plăti, doi portărei s-au prezentat a doua zi şi au luat cu ei toate micile obiecte din casă pe care le strânseserăm după liberarea mea, în 1953. Rămăseseră acum numai paturile, o masă şi două scaune.

Credeam că am scăpat cu asta, dar ei au continuat să vină iar şi iar în următorii 6 ani, cerând bani şi confiscând tot ce mai găseau.

Vara şi iarna, eram în veşnică luptă cu birocraţia oarbă pentru fiecare din neînsemnatele noastre obiecte.

Acesta a fost un nou an de groază pentru cetăţeni. Prieteni şi fraţi de credinţă erau arestaţi zi de zi. Acum, aproape toţi dragii noştri erau în puşcărie. Prietenii veneau din nou la noi din multe părţi ale ţării, povestindu-ne despre teroarea generală reîncepută, despre noi biserici închise şi cetăţeni răpiţi de Poliţia Secretă. Şi totuşi, în chiar acele zile, Hruşciov vizita America pentru a „declanşa dezgheţul”.

(se credea) dintre ţările lor. Se vorbea de o nouă Conferinţă la Vârf care urma să aibă loc în mai 1960 la Paris. „Ai să vezi, Sabina dragă, că în curând îl vor libera din nou pe soţul tău, imediat după această conferinţă. Va trebui ca ei să ajungă la un acord, şi porţile închisorilor se vor deschide iarăşi”, mă încuraja domnişara Landauer.

În clipa aceea a sunat telefonul: cineva mă anunţa să nu mă întorc acasă în acea noapte, căci aş putea fi arestată

din nou. Vecina îmi spunea că poliţia se afla chiar atunci în casa noastră la o nouă percheziţie şi au luat-o cu ei şi pe Alice.

Alice era cred cea mai generoasă persoană pe care am întâlnit-o.

Tot ce avea dădea altora. Ea era aceea care îngrijea de copiii celor arestaţi, aceşti sărmani copii care erau aruncaţi pe stradă pur şi simplu odată cu arestarea părinţilor lor, numai pentru că erau copii de deţinuţi politici.

În cursul interogatoriilor ea a refuzat să denunţe pe prietenii ei şi, drept rezultat, a fost bătută cu sălbăticie. Dinţii i-au fost smulşi sub torturi, oasele i-au fost rupte în bătaie. Apoi sentinţa: 8 ani de închisoare. Împreună cu Alice arestaseră pe o tânără care venise la noi în vizită doar din întâmplare.

Abia a doua zi ne-am întors în locuinţa noastră care era acum vraişte. Hârtii şi îmbrăcăminte zăceau de-a valma peste tot, paturile desfăcute, până şi saltelele fuseseră spintecate cu cuţitul. Mi-au fost luate până şi copiile după o carte „Leacuri împotriva reumatismului”.

pe care le copiase cu multă grijă bătrâna doamnă Tomaţiu şi mi le împrumutase cu puţin timp înainte, spunând:

— Să ştii că e o carte foarte rară, dragă. Mi-a fost împrumutată numai pentru o zi. Vezi să nu se piardă nicio iotă din ea.

Nu mi-a fost uşor să-i explic bătrânei că preţioasa ei carte mi-a fost confiscată de Poliţia Secretă, şi nu ştiu nici azi dacă am reuşit s-o conving că Securitatea e interesată de leacuri împotriva reumatismului.

Zile întregi cutreieram străzile să aflu de la poliţie sau din orice altă sursă ceva despre Alice, ca şi despre alţi prieteni arestaţi care dispăruseră fără urmă; numai rareori reuşeam să aflu câte un crâmpei de ştiri despre vreunul din ei. Dispăruseră cu toţii în groapa cea fără fund a închisorilor comuniste. Numai cu mult mai târziu am putut

afla ce i se întâmplase lui Alice. Toţi prietenii noştri mai apropiaţi se aflau întemniţaţi acum: bătrânul domn Trifu, care fusese ca un

„Tată-mare” pentru Mihai. Acesta era un om simplu de la ţară şi lipsit de instrucţie aleasă, dar scria versuri de o simplitate şi profunzime cerească. După el a dispărut şi Năilescu, unul din cei mai renumiţi compozitori de muzică creştină din ţară. El lăsase în urmă soţia şi

4 copii care au fost azvârliţi în stradă, şi casa lor confiscată. Apoi mai era şi pastorul **Armeanu.** Mai târziu când am povestit ascultătorilor mei în Occident motivul arestării sale, aceştia credeau că glumesc:

el a fost condamnat la 20 de ani închisoare pentru că predicase din textul Evangheliei: *aruncă-ţi* ***mreaja*** *în* ***partea dreaptă.***

— Aha, în partea dreaptă. De ce n-ai spus la stânga? Aceasta înseamnă propagandă imperialistă, l-au acuzat anchetatorii lui. Soţia şi cei cinci copii au fost deportaţi într-un loc pustiu – pe câmpia

Bărăganului.

Într-o zi, doamna Armeanu, bolnavă şi extenuată, a bătut la uşa noastră. Am luat-o să stea cu noi. Cu firea ei blândă care suporta totul fără cel mai mic murmur, ea era o încurajare pentru noi toţi.

Acum eram iar cinci persoane în casă. Omul pe care-l suspectam a fi denunţătorul pastorului Armeanu a venit într-o zi la una din întrunirile noastre intime. Doamna Armeanu mi-a şoptit: „Să-l lăsăm în pace. Omul a fost desigur forţat s-o facă”. Ea voia să ierte şi să uite.

Dar eu nu eram în stare de aceasta, şi l-am luat din scurt, întrebându-l:

— De ce ai făcut asta? El a roşit şi mi-a răspuns:

— S-au ţinut după mine timp de luni de zile. În orice caz n-am spus nimic care să nu fi fost adevărat. Pastorul spusese într-adevăr cuvintele pe care le-am raportat. Chiar dacă eu eram de acord cu el, erau totuşi cuvinte contrarevoluţionare, iar eu mi-am făcut numai datoria aşa

cum am înţeles.

— În acest caz, dumneata eşti de acord cu un regim care nu se dă înapoi de la nimic? Care ucide şi întemniţează oameni nevinovaţi?

Care otrăveşte sufletele copiilor propagând ateismul?

Mişcându-se stingherit pe scaunul său, zise:

— O, nu, cu acestea desigur că nu sunt de acord.

— Atunci de ce nu i-ai informat că dumneata însuţi eşti împotriva regimului, în loc de a denunţa pe fratele dumitale?

Era, în adevăr, multă amărăciune adunată în sufletul meu. Ştiam că anumiţi pastori pe care-i credeam până atunci prieteni şi chiar un anumit episcop purtau o parte de vină pentru arestarea lui Richard, fiindcă se iubeau pe sine mai mult decât iubeau principiile pe care le predicau altora. Mă luptam adesea cu mine însămi, simţind că ura intrase în inima mea faţă de cei ce-mi răpiseră soţul, ca şi pe atâţia alţi soţi răpiţi de lângă familiile lor. Mă rugam, dar nu găseam pace.

Într-o zi Marieta a găsit într-o publicaţie veche un portret al lui

Hristos pe cruce, şi l-a atârnat de perete. De fiecare dată când ochii mi se opreau asupra acelui portret, ultimele cuvinte ale Sale îmi răsunau în urechi ca un ecou: *Tată, iartă-i, căci nu ştiu ce fac.* Şi, de asemenea: *Mi-e sete.*

Cât de mult însetau într-adevăr aceşti trădători după iertare din partea victimelor lor! Dar. eu nu puteam să le acord iertarea în amărăciunea adâncă a inimii mele. Sau, poate, nu voiam să le-o acord.

Dar de la un timp am simţit că ceva s-a schimbat în mine. Ştiam că chiar pentru sfinţi poate veni o zi când iubirea de sine e mai puternică decât iubirea de Dumnezeu.

Episcopul luteran Mueller – un bun prieten, de altfel – obişnuia să spună că, uneori, cel pe care alţii îl consideră trădător ar putea fi în ochii lui Dumnezeu doar un creştin

mai slab. Din acea zi am hotărât să iubesc pe toţi, oricine ar fi ei, fără a aştepta nimic în schimb.

Iarna a sosit mai devreme ca de obicei, în 1960. Străzile erau aproape îngropate sub zăpadă, sufla un vânt aspru şi nimeni nu ieşea din casă dacă nu avea o trebuinţă urgentă. În odaia noastră căzuse o parte din geamul de la fereastră şi Mihai a acoperit golul cu o bucată de preş vechi. Dar vântul continua să sufle pe sub uşă.

— Brrr, ce frig e acum. E ca şi cum am fi afară, remarcă Marieta.

Dar preşul de la geam, ne bloca lumina. Iar noaptea, odaia noastră devenea înăbuşitoare cu cinci persoane în ea.

Când nu eram prinsă în activitatea mea pentru Biserica Subterană, colindam străzile mergând din birou în birou căutând să obţin o amânare a plăţii amenzii impuse lui Richard, dar răspunsul care mi se dădea era mereu acelaşi: „Dacă nu se va plăti suma de… până la data de… vi se va lua tot ce mai aveţi în casă”. De fiecare dată era nevoie să aştept ore în şir pe sălile friguroase ale diferitelor instituţii, să completez zeci de formulare complicate, dar nimic din toate acestea nu ajutau prea mult. Într-o zi veniră din nou cei doi portărei. Voiau din nou bani, ca de obicei. Nu poţi plăti? Foarte rău. Vor face un inventar de tot ce se află în casă, şi lucrurile mi se vor restitui numai după ce voi plăti rata amenzii datorate. Le-am spus:

— Inventarul acesta nu vă va lua prea mult timp.

Ei au notat fiecare scaun, masa, tacâmuri, chiar şi un gramofon vechi din care lipsea o piesă – o reminiscenţă din zilele când Mihai se ocupa cu reparatul de instrumente muzicale. Paturile ni s-au lăsat; erau şi aşa prea şubrede ca să fie scoase afară.

— Covor cenuşiu, mic, spuse unul din ei lipind o etichetă pe bucata de preş care astupa geamul.

Vântul pătrunse imediat în odaie, şuierând.

— Nu, mai bine socoteşte-l ca făcând parte din geam.

Oamenii dorm în camera asta, spuse el adresându-se colegului său şi puse preşul la loc.

Le-am mulţumit pentru acest gest, dar am văzut îndată că am făcut o greşeală, căci aceasta le-a reamintit de datoria lor.

— Aveţi încă 3 zile să plătiţi ce datoraţi. De nu, nu le mai vedeţi înapoi, ziseră ei ieşind.

A doua zi mă prezentai să vorbesc cu funcţionarul de resort.

După ce am aşteptat toată dimineaţa aceea să fiu primită, omul îmi spuse răstit:

— Ce? Vrei să spui că nici acum oamenii mei n-au putut încasa de la dumneata suma datorată?

Era furios.

— Ce-i treaba mea ce vei face? Ordinul judecătorului e clar: sau plăteşti imediat datoria, sau ţi se confiscă proprietatea. Nu poţi plăti?

Bine că-mi spui. Mâine dimineaţă oamenii vor fi la dumneata să execute.

Coborând scările, nu-mi puteam opri lacrimile care-mi curgeau şiroaie pe obraz. Tremuram toată şi eram cuprinsă de un teribil acces de tuse.

Oprindu-mă pentru încă o clipă în sala cea vastă înainte de a ieşi în strada îngheţată, am simţit că cineva mă atinge de braţ. Un om înalt cu ochelari, într-un costum de culoare închisă se luase după mine pe scări. Credeam că şi acesta e un om al percepţiei care venea cu o nouă ameninţare. Dar m-am înşelat. Omul a privit repede înjur şi, nevăzând pe nimeni, mi s-a adresat: „Cunosc cazul dumitale. Ţine, ia asta” mi-a zis şi a dispărut repede pe scări aşa cum venise.

M-am uitat la bancnotele pe care mi le strecurase omul în mână:

erau de-ajuns pentru a-mi plăti ratele pe timp de câteva săptămâni.

Pe drum spre casă, nu-mi mai păsa de încălţămintea mea scâlciată şi ruptă, nu-mi mai simţeam mâinile

îngheţate de ger, şi nici oboseala, parcă îmi dispăruse. Inima mi-era plină acum de o linişte adâncă. Un singur gând mă preocupa: cine să fie oare acel om atât de bun şi generos, prin care Dumnezeu mi-a arătat un nou semn al dragostei

Sale? Mihai a făcut o mică anchetă discretă şi a aflat că omul lucra la secţia oficiului de impozite şi era unul din membrii Bisericii Subterane. Nu-l puteam întâlni, căci ar fi fost primejdios pentru el; dar din ziua aceea primeam regulat de la el o parte din salariul său lunar, pe toată perioada şederii lui Richard în închisoare.

Mihai a fost exmatriculat din seminar aşa cum prevăzusem, deşi prietenul nostru, episcopul Mueller făcuse tot ce i-a stat în putinţă pentru a-l menţine acolo. Dr. Mueller era dispreţuit de mulţi din membrii bisericii luterane – enoriaşii săi – din pricina colaborării sale deschise cu autorităţile comuniste, servicii răsplătite, de altfel, de acestea cu decoraţii.

Autorităţile însă n-aveau cum să ştie că el destăinuia Bisericii

Subterane fiecare raport sau discuţie ce-o avusese cu ei. El, de asemenea, proteja şi ajuta în secret familiile martirilor. Pot spune lucrul acesta abia acum, căci omul nu mai e printre cei vii.

Între timp Mihai a reuşit să fie admis acum la Facultatea de

Construcţii. El nu a declarat nici acum, desigur, că e fiu de deţinut politic, căci zicea: „Ei vor afla în orice caz adevărul peste câteva luni şi mă vor da din nou afară. Atunci am să mă apuc de altceva”.

Am încercat, de asemenea, să câştig puţin lucrând acasă la maşină de tricotat jerşeuri şi pulovere. Maşina însă era veche şi adesea refuza să coopereze. Donatorul, care era mecanic de meserie, trebuia să fie chemat adesea la noi pentru a o repara. În cele din urmă, el a spus că maşina e prea veche şi nu se mai găsesc părţi sau piese de schimb care trebuie înlocuite. Dar puloverele tricotate cu

ea, deşi aveau o formă puţin cam neobişnuită, se vindeau.

Peste o săptămână, mecanicul se prezentă la noi cu alte două maşini mai simple, de tricotat ciorapi. Doamna Armeanu îmi era colaboratoare foarte preţioasă la lucrul acesta. Problema era însă că acele se rupeau des şi altele nu se găseau în ţară, toate cele existente fiind trimise la fabricile de Stat. Mecanicul ar fi vrut să ia câteva ace de la fabrica unde lucra, dar muncitorii erau controlaţi şi inspectaţi corporal în fiecare zi, la ieşire. Nu puteam să-l las să rişte închisoarea pentru câteva ace de tricotat. De aceea producţia noastră înceta câteodată pentru o lună întreagă.

Când maşinile. Începeau să funcţioneze din nou, ciorapii erau vânduţi de prietenii noştri la poarta fabricilor, pe furiş, în talcioc, prin autobuze şi în orice loc unde puteau fi departe de ochii informatorilor (căci vânzarea şi fabricarea oricărui articol erau interzise; totul trebuia să treacă prin mâna Statului). Dar după un timp, prin anii ’60

când restricţiile economice ale Occidentului încetaseră, ţara importa nişte maşini moderne din ţările libere şi cu manuale de instrucţiuni necesare pentru a le folosi. Când apărură pentru prima oară pe piaţă ciorapii de nylon, marfa noastră a încetat a mai avea căutare. Atunci am început să-mi câştig existenţa dând lecţii de limbi străine.

— Tovarăşa Sabina Wurmbrand?

— Da, eu sunt doamna Wurmbrand.

Un bărbat tânăr într-un trenci de culoare închisă sosi la uşa mea într-o seară şi-mi spuse: „Mâine dimineaţă la orele 9 trebuie să te prezinţi la biroul Ministerului de Interne. Arătând această invitaţie, gardianul de la intrare te va conduce la biroul indicat aici”.

Aruncându-mi o privire rece şi sticloasă, adăugă: „Noapte bună”.

şi ieşi.

„Invitaţii” de acestea la Ministerul de Interne erau totdeauna motive de îngrijorare. De atâtea ori „vizitatorii”

odată ajunşi acolo deveneau „musafiri ai Securităţii” pentru multă vreme. Familiile nu-i mai revedeau decât după multă vreme, dacă nu mureau în.

Închisoare, între timp.

Nobleţea c-17

Să fi fost oare denunţată iar de cineva? – mă întrebam.

În seara aceea, mica noastră familie era plină de tristeţe aşteptând cu îngrijorare cele ce vor urma. A doua zi dimineaţa mi-am strâns în grabă câteva obiecte de toaletă, o perie de dinţi, îmbrăcăminte mai călduroasă, le-am pus pe toate într-o sacoşă şi am plecat, după ce mi-am luat rămas bun de la ai mei.

Biroul Ministerului de Interne se afla într-o clădire vastă şi cu un aspect grandios. Covoare groase şi draperii grele împodobeau odăile, şi secretare tinere mişunau peste tot. Portretele lui Lenin & Co. atârnau pe pereţi, în culori şi înrămate cu eleganţă. Îndărătul unei mese mari de birou stătea un bărbat corpolent, cam în vârstă de 40 ani, cu faţa rotundă şi îmbrăcat în haine civile:

— Luaţi loc, tovarăşa Wurmbrand, mă invită el să mă aşez pe unul din fotolii. V-am invitat aici, deoarece suntem interesaţi de cazul dumneavoastră şi al familiei. N-aveţi nicio teamă, nimic din cele ce-mi veţi spune nu va trece dincolo de pereţii acestei odăi. Aşadar, aveţi un fiu (şi aruncând o privire spre hârtiile de pe masa lui)… da.

Mihai. Cum merg studiile lui?

Am înţeles imediat la ce voia să ajungă: o nouă încercare de a mă convinge să divorţez.

După ce metodele de presiune nu le ajutaseră, acum încercau să schimbe placa: poate, adresându-mi-se cu politeţe, vor reuşi. Omul vorbea pe un ton baljin, făcut să inspire încredere, uitându-se la mine cu o privire suavă, aproape cu gingăşie. I-am răspuns:

— Eu îmi iubesc soţul şi vom rămâne uniţi pe vecie, orice s-ar întâmpla.

— Bine-bine, înţeleg. Dar hai să privim problema

printr-o altă prismă. N-aţi dori să-l vedeţi pe fiul dumneavoastră completându-şi educaţia? Iar pentru dumneavoastră dreptul de a căpăta o slujbă, ca să vă puteţi trăi propria viaţă? Ei bine, toate acestea le veţi putea obţine foarte simplu: lăsaţi la mine carnetul dumneavoastră de identitate şi-l veţi primi înapoi în numai 48 de ore şi va purta pe el numele dumneavoastră de dinainte, nu cel de acum. Să nu folosim acum cuvinte mari ca: divorţ. Statul vă cere numai o simplă formalitate.

N-ar fi aceasta un lucru logic atât pentru binele dumneavoastră cât şi al copilului dumneavoastră? apoi după o pauză, jucându-se cu creionul de pe masă:

— Dar, desigur, dacă refuzaţi şi acum să cooperaţi, mai avem şi alte metode de a vă convinge. Când noi vrem un lucru, îl obţinem.

Atunci, privindu-l ţintă în ochi i-am răspuns:

— Ce-aţi spune dacă aţi fi dumneavoastră în închisoare, ca mulţi alţi oameni ai autorităţilor? V-ar plăcea atunci ca soţia dumneavoastră să divorţeze?

Omul a sărit ca ars de pe scaunul lui şi explodă:

— Dumneata nu ştii cine eşti, şi cine sunt eu? Cum îndrăzneşti să-mi pui întrebări de acestea? *Mie?*

Furios peste măsură, şi-a azvârlit creionul în focul din cămin:

— Ieşi afară acum, afară, şi să nu uiţi ce ţi-am spus. Ai înţeles?

Mi-am luat sacoşa de pe covor şi am ieşit fără să-i mai răspund.

— Ai înţeles? strigă el din nou după mine.

Dar şi el a înţeles, de bună seamă, că aceasta a fost ultima încercare de a mă convinge să divorţez. Fiindcă n-au reuşit ce şi-au propus, au apelat la altă mârşăvie: m-au lăsat să cred că e mort.

Prima dată am primit vizita a doi tineri cu privirea înfricoşată, susţinând că sunt foşti deţinuţi. La început i-am crezut, dar în chip ciudat ei evitau să mă privească în ochi. Iar când au început să-mi povestească cum au văzut

pe Richard în puşcărie, am ştiut de îndată că am de-a face cu provocatori.

— Sărmanul pastor Wurmbrand! începu unul din ei. Nu ştim cum s-a întâmplat exact, dar către sfârşit devenise foarte trist şi închis şi nu mai comunica deloc cu nimeni. Cel puţin aşa am auzit de la alţii la Gherla.

— Dar ce vreţi să-mi spuneţi cu asta? Că s-ar fi sinucis?

— Nu se ştie niciodată. Ceea ce ştim însă e că am văzut cum e târât de picioare afară din celula sa. Dar cine l-ar putea condamna chiar dacă ar fi recurs la acest gest disperat?

Omul încerca să mă convingă cu şiretlic. Totuşi n-ar fi putut alege o minciună mai grosolană ca aceasta. Iar cel de al doilea a adăugat:

— Sărmanul pastor Wurmbrand! Era un adevărat Sfânt! Fiecare vorbea aşa despre dânsul.

— Vă rog, părăsiţi casa mea acum!

Nu eram în stare să găsesc cuvinte mai potrivite pentru a le răspunde în clipa aceea.

— Dar, doamnă Wurmbrand, noi am venit numai să vă spunem cât de rău ne pare…

— Vă rog, ieşiţi.

Ochii lor exprimau jenă şi vinovăţie. Poate că acceptaseră să joace acest rol abject în schimbul unei cartele de alimente sau al promisiunii vreunei slujbe.

A doua oară însă, autorităţile declarară în mod oficial că Richard e mort. Dar nu au declarat în mod direct, ci au trimis un om în haine civile la o familie prietenă susţinând că-i vine greu să aducă această veste tristă doamnei Wurmbrand în mod personal. N-ar vrea prietena să facă asta în locul lui? Spuneţi-i că pastorul Wurmbrand a murit în urma bolii sale grave şi a fost înmormântat în cimitirul închisorii.

Le-am fost recunoscătoare în sinea mea pentru că eram scutită de un nou interviu care-mi inspira atâta greaţă pentru tonul făţarnic cu care fusese plănuit

dinainte, ca şi prima dată.

Dar ei nu s-au oprit aici. Numele lui Richard era acum cunoscut în toată ţara. Devenise aproape o legendă. Copiii credincioşilor se duceau la culcare rugându-se pentru el. Autorităţile erau furioase şi doreau să pună capăt acestei situaţii. Alţi deţinuţi „liberaţi” de curând erau trimişi pe la familii prietene din alte oraşe de provincie pentru a le aduce acelaşi mesaj: că Richard s-ar fi sinucis. Din fericire, nimeni nu i-a crezut.

Mihai a fost dat afară şi din această facultate pentru că refuzase în mod categoric să accepte învăţăturile şi practicile comuniste.

Acum însă descoperea că ei ştiau totul despre el: care-i sunt prietenii, cum îşi petrece timpul liber etc. Securitatea ţinea dosare ale fiecărui creştin în parte. Ar fi trebuit să fii un geniu în lucrarea Bisericii Subterane – şi puţini din noi eram – ca să poţi ascunde ceva de ochii

Securităţii. Ştim că unii informau regulat despre noi: acceptam ca o parte inevitabilă a vieţii. Dar Mihai susţinea că biserica e prea adânc infiltrată.

— Mamă, îmi spuse într-o zi, n-aş fi vrut să ţi-o spun, dar tu eşti prea îngăduitoare cu aceştia. Îi primeşti pe toţi în casă. E

de-ajuns ca ei să zică: „Slăvit să fie Domnul!” – şi sunt acceptaţi de tine. Părerea mea e că trebuie să fim mai severi cu aceşti informatori.

Încercând să-i explic motivul atitudinii mele, el a insistat însă:

— Mi-e tare teamă că te vor aresta din nou, mamă. Şi pe mine, de asemenea. Ei ştiu destul de bine că şi eu sunt amestecat cu totul în activitatea ta secretă. Dar nu e vorba numai de noi înşine, care ştim cel puţin ce riscuri ne luăm asupră-ne, şi ştim că avem un scop în viaţă. Dar mă gândesc la ceilalţi. Ştii tu oare că băieţii de la Sibiu erau arestaţi de poliţie de două ori pe săptămână şi bătuţi până când acceptau să devină informatori? Mi-aduc aminte şi de acei elevi de liceu din Braşov care încercaseră să formeze

un partid al libertăţii.

Era o joacă de copii. Ei ţineau chiar jurnale şi notiţe despre întrunirile pe care le aveau. Dar şi comuniştii ştiu regulile jocului, aşa că i-au mai lăsat pentru un timp în pace. Acum sunt cu toţii în puşcărie, şi nu este exclus ca unii din ei să fi fost omorâţi.

Atunci m-am gândit din nou la Alice; femeia aceasta atât de bună şi oricând gata să ajute pe oricine. Fusese torturată fiind întinsă pe o masă cu mâinile şi picioarele legate, şi bătută peste gură cu atâta brutalitate încât i-au fost smulşi toţi dinţii din rădăcină. Şi Richard fusese torturat în chip oribil la cea dintâi arestare a lui, deşi el nu-mi vorbise niciodată despre asta. Ce-o fi suferind el acum?

Fusesem informată că unele întruniri ale membrilor Bisericii

Subterane din alte localităţi au fost descoperite de Securitate şi întrerupte. Altele însă au mai fost lăsate, fără îndoială cu scopul de a înlesni informatorilor să strângă cât mai multe dovezi împotriva lor.

Acum noi încercam să fim, în adevăr, mai prevăzători ca înainte.

Adunările noastre continuau şi numărul membrilor creştea pe zi ce trecea. La fiecare întrunire veneau până la 60 de persoane. Era de trebuinţă să fim deosebit de prevăzători dacă vreunul din aceşti vizitatori deţinea un post mai important sau un rang mai înalt: un profesor universitar sau un membru de partid. Chiar dacă nu aveam nicio îndoială cu privire la sinceritatea lor, ştiam că sunt urmăriţi oriunde se duceau. Când am încercat să ne întrebăm pe cine din ei am putea oare conta în adevăr şi până la capăt, am ajuns la constatarea că numai un număr foarte restrâns dintre ei corespundea acestei condiţii: cam o jumătate de duzină numai.

Una din metodele noastre de detectare a informatorilor era răspândirea unei ştiri false. Unul dintre ai noştri mai încercat avea grijă să şoptească la urechea

celui bănuit că în cutare seară va avea loc viitoarea strângere a Bisericii Subterane într-un loc anumit, deşi nu aveam intenţia să ţinem adunarea noastră, de fapt, în acel loc.

Apoi unul din familia respectivă se uita pe afară, şi dacă observa un număr neobişnuit de străini în haine civile învârtindu-se prin apropierea casei, înţelegeam că cel bănuit era vinovat în adevăr. Atunci ne păzeam de el şi nu-l mai anunţam când şi unde aveau loc adunările noastre. Dacă el întreba pe cineva din noi ce s-a întâmplat cu acea adunare fixată şi de ce n-a avut loc până la urmă, îi răspundeam că a trebuit să amânăm adunarea în acea seară, întrucât n-am avut timp să-i anunţăm pe toţi, aşa că adunarea aceea nu s-a ţinut. Dar a-ţi cunoaşte informatorul e bine, deoarece cunoscându-l, îl poţi deruta.

Dacă acesta se simţea descoperit, atunci era înlocuit cu un altul pe care nu-l cunoşteam. În concluzie, regula de aur era: menţinerea relaţiilor de prietenie cu informatori cunoscuţi.

Câteodată aflam despre identitatea a noi informatori – necunoscuţi de noi până atunci – din cele ce ne relatau foşti deţinuţi liberaţi. Întrebările pe care anchetatorii acestora nu li le puseseră lor erau adesea de mai mare importanţă decât cele care le-au fost puse.

Aşa, de exemplu, unul din membrii noştri tipărise în secret evanghelii în limba rusă. Totuşi el n-a fost niciodată întrebat despre acest subiect în timpul interogatoriului său. Explicaţia nu era greu de găsit: cel care cooperase cu el la tipărirea acestor cărţi era însuşi informatorul lui. Acesta, deşi era creştin, căzuse în cursa fricii, a ameninţărilor şi a şantajului. El continua să lucreze cu noi şi să ia parte la strângerile noastre de rugăciune, şi era şi agentul Securităţii, de frică. Şi aşa, viaţa noastră continua înainte, pe de o parte făcând eforturi să ţinem vântul şi ploaia să nu ne pătrundă în casă, luptându-ne cu perceptorii, şi ferindu-ne pe cât puteam de Poliţia Secretă şi agenţii ei; iar pe de alta, era lupta de a păstra unitatea în Biserica Subterană. Viaţa era plină de primejdii, dar nu

aveam niciodată timp să ne plictisim.

În luna noiembrie am făcut o călătorie la Cluj, unde urma să aibă loc un proces înscenat împotriva conducătorilor „Oştii Domnului”, mişcare creştină, nerecunoscută de lege şi pe care Richard o ajutase mult în trecut. Unul din prietenii noştri apropiaţi, un profesor, se afla printre acuzaţi.

„Oastea Domnului” se compune, în majoritate, din oameni simpli de la ţară, şi sute din ei au venit la Cluj să fie de faţă în ziua procesului. Deşi afară ploua cu găleata în acea zi, ei stăteau afară, în picioare, în faţa porţilor tribunalului militar care urma să-i judece.

Din toate colţurile ţării, ei sosiseră, cu tot riscul de a fi observaţi şi denunţaţi, fiindcă înţelegeau să-şi exprime în felul acesta loialitatea faţă de fraţii lor persecutaţi pentru credinţă. Când a apărut duba închisorii cu cei acuzaţi, mulţimea a alergat în întâmpinare sperând să vadă măcar pentru o clipă pe dragii lor. Bărbaţi şi femei în haine vărgate, aspre, de închisoare au fost scoşi la iuţeală din dubă şi aduşi repede în sala tribunalului. Soţiile şi familiile lor îi strigau pe nume, vrând să le înmâneze câte un pachet cu alimente şi haine călduroase.

Dar miliţienii au îndreptat îndată puştile spre ei: „Înapoi! înapoi!”

Vreo doi soldaţi mai tineri se făcură că sunt gata să tragă. A urmat un moment de panică. Unul din ofiţeri striga către ceilalţi dinlăuntrul clădirii: „Telefonaţi să ni se trimită întăriri!” Miliţienii împinseră cu patul puştii mulţimea, afară din incinta tribunalului, încercând apoi să încuie poarta. Dar grupul mare de oameni, bărbaţi, femei şi copii strigau într-un glas: „Arestaţi-ne şi pe noi. Ei sunt fraţii noştri! Şi noi avem aceeaşi credinţă ca a lor!”

Un camion a apărut de după colţ încărcat cu miliţieni, având puştile îndreptate spre noi. Mulţimea s-a retras puţin înapoi, dar aştepta prin apropiere. Îndată ce camionul miliţiei a plecat, ei au venit cu toţii şi s-au strâns din nou lângă poartă, încercând s-o deschidă cu trupurile

lor. În cele din urmă miliţia – complet nepregătită pentru o astfel de demonstraţie – a cedat şi a acceptat să fie lăsate înăuntru rudele mai apropiate ale acuzaţilor. Numai o mână de femei şi copii au fost admişi înăuntru, ceilalţi rămânând afară, dincolo de poartă, întreaga zi, rugândmereu să-i lase înăuntru; dar fără succes. Târziu, în noapte, ei se mai aflau tot acolo; niciunul din ei nu plecase.

Pentru a preveni o revoltă neaşteptată, tribunalul a început să zorească procesele tuturor, de aceea s-au ţinut toate într-o singură şedinţă, iar arestaţii au fost înapoiaţi în grabă de unde fuseseră aduşi.

Un ofiţer a venit să anunţe familiile că sentinţele vor fi făcute cunoscute a doua zi. Cei care veniseră din alte regiuni au fost găzduiţi peste noapte la familii din oraş, care, deşi nu-i cunoşteau, se identificau pe deplin cu cauza lor. Cei mai mulţi dintre noi eram în lacrimi. Niciuna din femei nu fusese lăsată să spună măcar un cuvânt de adio soţilor lor, nici să le dea preţiosul pachet. Am fost şi eu găzduită la un prieten de-al nostru din oraş împreună cu alte familii şi am hotărât să ne petrecem noaptea aceea în rugăciune pentru ei.

„Orişice ar anunţa ei mâine, putem fi sigure că sentinţa lor va fi grea”, suspină una din femei.

Dar „Oastea Domnului” nu se afla acum la primul ei proces.

Membrii ei, începând cu tineri de 20 de ani şi până la bătrâni de peste

60 de ani, erau persecutaţi de mulţi ani în ţara noastră.

Dimineaţa am pornit cu toţii spre tribunal. Porţile erau ferecate şi deasupra lor se afla o listă bătută în cuie. Un grup de femei se afla deja acolo dând din cap cu tristeţe. Sentinţa prietenului nostru era:

8 ani. M-am îndreptat spre staţia de tren pe o ploaie care nu mai contenea şi m-am aşezat pe o bancă în aşteptarea trenului care urma să mă aducă înapoi la Bucureşti.

Puţin timp după aceea am fost chemată într-o zi de urgenţă în casa unei prietene. Trudi era acolo. Dar acum nu mai era aceeaşi tânără zâmbitoare şi înţeleaptă, care ne primea pe ascuns în casa colonelului Şircanu şi-i asculta convorbirile telefonice; ci era o

Trudi întristată, deziluzionată. Pentru o clipă m-am temut că a fost descoperită.

— Ce s-a întâmplat, Trudi? am întrebat-o cu îngrijorare.

Ai casei au ieşit discret din cameră aşa că am putut sta de vorbă în voie. Era vorba despre logodnicul ei, un tânăr de aceeaşi vârstă.

Din lipsă de mijloace nu aveau încă posibilitatea să întemeieze un cămin şi, pe deasupra, Trudi simţea că e de datoria ei să mai rămână pentru un timp la postul ei primejdios, cel puţin pentru moment. Dar acum, tânărul insista ca ea să-i facă dovadă de sinceritatea afecţiunii ei. „Dacă m-ai iubi cu adevărat nu mai ţine la distanţă de fiecare dată când ne întâlnim, aşa cum faci mereu”, îi repeta el cu fiecare prilej.

Ea voia cu disperare să-l păstreze şi să nu-l piardă. Ce să facă?

Cu Trudi, ca şi cu atâtea tinere se punea problema castităţii: să ating sau să nu ating? M-am gândit mult la această problemă, amintindu-mi de zilele acelea îndepărtate ale tinereţii mele, şi apoi la închisoare ca şi după aceea, când aşteptam liberarea soţului meu. Ştiam şi răspunsul. A te întreba „de ce e nevoie să-mi păstrez castitatea?” e ca şi cum te-ai întreba: „de ce să-mi păstrez viaţa?” Castitatea e unul din marile daruri ale naturii. Chiar de la începutul vieţii pe pământ, idealul oricărui bărbat în concepţiile tuturor marilor religii ale omenirii, fie în China, în mitologia greacă sau în orice alt loc, visul de totdeauna al fiecărui bărbat era: o fată fecioară. În opoziţie cu feluritele

Mesaline din acele vremuri, Evanghelia începe cu descrierea vieţii unei fecioare. Jeanne d’Arc a fost nevoie

să fie o virgină pentru a-şi putea salva patria. Citind despre viaţa Sfintei Teresa de Lisieux, nu poţi să n-o iubeşti pentru că-şi păstrase acea virtute. Ar fi fost oare

Spinoza sau Beethoven în stare să producă opere atât de înălţătoare dacă nu şi-ar fi păstrat castitatea? A întreba de ce e nevoie de castitate e ca şi cum ai întreba de ce e nevoie de onestitate; şi cine pune totuşi astfel de întrebări nu face decât să dezvăluie partea întunecată a sufletului său.

Din lumea cărţilor mi-au plăcut dintotdeauna în mod deosebit două personaje, două caractere. Primul personaj Solveig, a lui

H. Ibsen, din poemul dramatic Peer Gynt; iar a doua e Gretchen din

„Faust” a lui Goethe. Peer Gynt era un beţiv şi un înşelător, dar a întâlnit într-o zi în viaţă o tânără cuminte şi evlavioasă. El era sigur că ea îl va aştepta, deşi îşi irosea tinereţea în păcat şi corupţie. Totuşi, chiar şi atunci, chipul tinerei fecioare era mereu înaintea ochilor lui.

Când în cele din urmă s-a întors la ea, Peer era deja un om bătrân.

Dar devotamentul şi fidelitatea lui Solveig l-au condus pe calea mântuirii lui.

Cea de a doua, Gretchen, era întâlnită adesea de către Faust atunci când fata se afla în drum spre biserică. El o remarcase, dar ea nu îndrăznea să-şi ridice ochii la el. Într-un moment de neveghere, ispitită de Mefistofeles, ea a cedat, căzând în păcat. Apoi şi-a ispăşit păcatul la închisoare (numit de ea „loc sfânt”). În felul acesta ea şi-a recâştigat curăţia de altă dată. Dar şi în cer, ea tânjea de dorul lui

Faust. Iar până la urmă, gândul la ea l-a adus şi pe el la mântuire.

De ce să se păstreze o tânără curată? în primul rând pentru că ea poate sluji ca inspiraţie pentru ceilalţi, înălţându-i moral. Văzusem în închisoare cât de mare era valoarea unei vieţi pure, când femeile caste erau cele mai

în măsură să le ajute pe celelalte. Noi oamenii trăim departe de Dumnezeu, în partea cea mai întunecată a Universului. Dar ori de câte ori ne expunem sufletul la lumina Sa, el creşte şi rodeşte.

Pe de altă parte se cade să avem înţelegere pentru slăbiciunea omenească (a altora ca şi a noastră). Talmudul învaţă că îndelunga răbdare a lui Dumnezeu se arată faţă de orice păcat al omului în afară de cel împotriva castităţii. Dar Domnul Iisus care cunoaşte firea noastră păcătoasă a luat asupra Lui şi păcatele de ordin sexual şi poate da iertare şi asupra acestui gen de păcate. De aceea El n-a condamnat pe femeia prinsă în adulter. El ne îndeamnă să ne ferim cu toată puterea de acest păcat, dar continuă să ne păstreze la sânul Său iubitor chiar dacă am căzut în păcat. Ceea ce n-am putut birui azi putem birui mâine. Îndelunga răbdare a lui Dumnezeu n-are limită şi nu există păcat pentru care Biserica lui Hristos să nu aibă iertare şi înţelegere.

Am putut să-i dau unei tinere ca Trudi şi un sfat practic în această problemă şi anume: cu cât mai mult te lupţi să goneşti din imaginaţia ta gândurile erotice sau sexualitatea vinovată, cu atât mai mare va fi eşecul. Dorinţa cărnii are o putere uriaşă, şi luptându-te din răsputeri să scapi de ea te va strânge şi mai tare în chingile ei. Reuşita vine mai degrabă atunci când o tratezi indirect. Nu încerca să alungi gânduri pe care le urăşti, căci nu vei reuşi; ele te vor urmări întruna şi nu vei scăpa de ele. Mai degrabă caută să-ţi umpli gândurile cu idei frumoase, vrednice şi pure. Dedică-te cu toată energia ta, cu tot timpul şi inima ta unei munci de ordin social, politic, filantropic, religios sau educaţional. Luând asupra ta sarcina pe care ţi-o cere Hristos în orice domeniu pentru binele altora, vei lua chipul Său cu trecerea timpului.

Idealurile noi au o forţă care nu poate decât să se reverse în afara graniţelor ei. Dar dacă ai căzut, aminteşte-ţi că nu e limită pentru iertare. Nimeni din noi nu devine sfânt în câteva zile. Sfântul Antonie cel Mare a avut nevoie de 30 de ani pentru a atinge această spirituală înălţime.

Prin anul 1962 a început să se vorbească din nou despre „dezgheţ” între cele două blocuri. Începuserăm să primim scrisori din străinătate mai mult ca până atunci şi circula chiar zvonul că România intenţionează să rupă relaţiile cu C.A.E.R.-ul, piaţa comună dintre statele satelite ale Uniunii Sovietice.

Se zvonea iar că o graţiere va fi dată din nou în curând. Oamenii îndrăzneau acum să facă glume pe seama guvernanţilor într-un mod ceva mai liber. Iată una din ele: „Domnule Kennedy – se adresă

Hruşciov într-o zi preşedintelui Americii – aş dori să-ţi cer un sfat:

cum să mai lupt împotriva creştinismului? Am încercat deja toate metodele cunoscute de noi: îndoctrinarea, spălarea creierului, persecuţia, închisorile dar nimic din toate acestea n-a ajutat. Aceşti creştini încăpăţânaţi continuă să se ducă la biserică la fel ca şi mai înainte.

Cum aş putea să-i opresc?” Kennedy: „Încearcă să înlocuieşti icoanele din biserici cu portretul dumitale”.

ÎN LIBERTATE

Acum, cu fiecare prilej când se serba în ţară un eveniment sau festival comunist, ascultam cu atenţie la radio sperând într-o graţiere pentru deţinuţii politici. Nici noaptea nu puteam aţipi gândindu-mă în permanenţă la această posibilitate.

Dar a venit ziua de 1 Mai, ziua muncii: nimic. Apoi, 23 August:

Iar nimic. 7 Noiembrie: ziua revoluţiei bolşevice: câţiva puşcăriaşi de drept comun au fost liberaţi, dar niciun deţinut politic. Cu toate acestea erau semne că ceva se petrecea pe arena internaţională, şi acest lucru era simţit din ce în ce mai mult şi la noi. Contracte comerciale de valori uriaşe s-au încheiat cu Iugoslavia vecină. Institutul

Maxim Gorki unde studiau mulţi tineri până acum, a devenit cu mult mai puţin frecventat ca cel pentru

studierea limbilor străine din Occident. Chiar „Cartea Rusa” acest mare magazin de stat a devenit „Cartea

Universală”. În anul următor încetă şi bruiajul emisiunilor în limba română transmise de posturile străine. Abia la începutul anului 1964

au fost liberaţi câţiva deţinuţi politici fără niciun anunţ oficial. Printre ei se aflau câţiva din prietenii noştri. Ce să însemne aceasta? – i-am întrebat. Dar nici ei nu ştiau mai mult ca noi. Cu ei fuseseră eliberaţi aproape 80 de alţi deţinuţi. Acum era sigur că o graţiere începuse, căci la fel se petrecuseră lucrurile şi întâia dată, în 1956.

Într-o dimineaţă, Marieta s-a întors acasă şi a adus vestea: Alice e acasă! După 4 ani! Mi-am luat repede pardesiul de pe cuier şi am sărit în tramvaiul care ne ducea spre casa ei. Da, era acasă. Slăbită mult, foarte obosită, dar zâmbitoare. Şi avea atâtea de povestit! în casă nu se mai găsea nimic, odaia era goală. Alice purta pe ea o rochie decolorată de soare şi peticită.

— Mâine îţi vom aduce lucruri, i-am spus.

— Dar eu cred că tu n-ai nimic nici pentru tine, mi-a zis ea.

— A, ce ştii tu? Noi trăim acum în culmea luxului. Ar trebui să vezi în ce apartament elegant locuim acum, la etaj, spuse Mihai.

— Da, avem chiar şi covoare pe pereţi, adăugă Marieta.

— Şi apă-n casă.

— Da, chiar până la plafon.

Totuşi – mă gândeam – noi eram atât de binecuvântaţi în comparaţie cu alţii! Eram înconjuraţi peste tot cu dragoste frăţească.

Prietenii lucrau ca să ne ajute, şi ajutorul lor tacit era ca seva care hrăneşte copacii pe nesimţite, fără zgomot: era marea familie a Bisericii Subterane. Când s-a făcut dimineaţă, am strâns câteva lucruşoare în grabă şi le-am dus lui Alice, în casa verişoarei ei, unde dormise în noaptea aceea.

Dar iarăşi au trecut săptămâni, apoi luni şi nimic mai mult nu s-a întâmplat. Una din prietenele noastre, pe nume Marcia, venea din când în când la noi şi ne vestea emoţionată: „Amnistia va fi declarată chiar săptămâna viitoare. Veţi vedea. De data aceasta e adevărat”.

Dar Marcia ne aducea vestea aceasta la fiecare câteva săptămâni, aşa că o poreclisem „sora Amnistia”. Ea era o lucrătoare devotată a bisericii, iar soţul ei avea un post oficial, aşa încât veştile ce ni le aducea ne trezeau de fiecare dată speranţe noi. Dar nimic nu s-a întâmplat nici de data aceasta.

Când însă graţierea s-a dat cu adevărat, ne-a luat pe toţi prin surprindere. În acea zi ieşisem să fac târguieli pentru familie. Era iunie. La întoarcerea acasă am găsit pe masă ziarul adus de un prieten, cumpărat în drumul său spre serviciu. Acolo, într-un colţ, aproape neobservat, sta scris: Graţiere. Nu se aplică însă tuturor deţinuţilor.

De fapt, nici nu se arăta cu claritate cine anume beneficia de ea. De altfel, pentru ca să observi micul anunţ trebuia să te uiţi cu atenţie.

Am înţeles de ce: cum ar fi putut autorităţile să admită în văzul tuturor că mii de oameni nevinovaţi, ţinuţi cu forţa ani de zile în dosul gratiilor, sunt acum eliberaţi aşa, dintr-odată? Şi-ar fi expus idioţenia în mod deschis, public. În afară de aceasta, Moscova veghea mereu…

Ducându-mă la o prietenă din apropiere să comentăm şfirea, am găsit un mic grup deja adunat acolo.

— A, să nu ne înşelăm. Va fi, desigur, ca şi anul trecut. Numai pe criminali îi eliberează, spuse domnişara Landauer. Dar „sora Amnistia” se afla acolo şi a intervenit:

— Nicidecum! Nu v-am spus eu de atâtea ori? Haideţi mai bine să ne rugăm acum şi să mulţumim Domnului, şi veţi vedea.

Ne-am rugat deci împreună şi apoi m-am întors acasă. Dar n-am apucat să intru bine în casă când vecina a venit la uşa mea. Primise tocmai o ştire prin telefon de la o rudă liberată chiar în acea dimineaţă de la Gherla, El mi-a

spus că şi soţul tău se află pe lista celor care vor fi liberaţi chiar astăzi. Omul l-a şi văzut pe Richard în curte, gata de plecare, aşa că el vine astăzi sigur.

Ca să-mi pot păstra calmul, după plecarea vecinei mele m-am apucat de treburi, de curăţat cartofi etc. Dar inima îmi bătea atât de tare, încât am fost nevoită să mă aşez pe un scaun ca să mă liniştesc.

Timpul se scurgea pe nesimţite. Apoi s-a auzit din nou o bătaie în uşă: era doamna Ionescu, o veche prietenă de la etajul de sub noi care avea telefon în apartament. Ea m-a privit zâmbind, apoi mi-a luat mâna într-a ei spunându-mi: „Cineva din provincie e la telefon şi vrea să vorbească cu tine”.

Am coborât în grabă scările luând iute receptorul în mână.

La celălalt capăt al firului era... Richard! Când i-am auzit vocea mi s-a tăiat graiul şi n-am putut scoate niciun cuvânt; m-am prăbuşit jos pe podea. Auzeam în jurul meu zgomot ca cel al valurilor mării, apoi am simţit că mă cuprinde întunericul. După câteva minute am deschis ochii iar. Câteva feţe îngrijorate erau aplecate asupra mea.

— Şi-a revenit, slavă Domnului!

— Dar unde sunt?

— Ai leşinat.

Am chemat îndată pe Mihai. El discuta acum voios şi râdea în conversaţie cu tatăl lui. Richard se afla deocamdată în casa unor prieteni, la Cluj.

— Nu mai ştiam dacă am soţie şi copii, spuse el. De aceea am ţinut să telefonez mai întâi, ca să aflu dacă mai sunt aşteptat de cineva la

Bucureşti.

Era bine şi era liber! Va veni acasă imediat ce va putea. Dar nu astăzi, cu toate că pentru acea seară se şi aranjase cea dintâi întrunire a Bisericii Subterane sub conducerea lui.

În cursul acelei după amiezi sosiră şi alţi prieteni la noi din multe părţi ale ţării, şi acum aşteptau cu toţii

următorul eveniment, plini de teamă dar şi de nădejde. Am primit o telegramă: *Richard ne făcea cunoscut că va fi aici mâine dimineaţă la ora opt şi jumătate, venind cu trenul de noapte.* Deodată se auzi un suspin: „sora Amnistia” s-a prăbuşit pe podea. Era acum rândul ei să leşine! Cei de faţă o stropiră cu apă şi-i dădură palme peste obraz ca s-o trezească.

Bineînţeles, emoţia mare nu ne-a îngăduit să dormim nici în noaptea aceea. Între timp, la fiecare oră ne veneau anunţuri de noi prieteni liberaţi. Bărbaţi şi femei pe care nu-i mai văzuserăm de

10 – 15 ani veneau acum la noi ca să ne anunţe vestea că dragii lor au fost liberaţi, ca înviaţi din morţi pentru ei. Toată casa s-a umplut în curând de oameni care se salutau, îşi depanau amintiri şi-şi făceau planuri de viitor. Ni s-au trimis flori din diferite direcţii ale oraşului, buchete mari de trandafiri care trebuie să fi costat o mică avere pe expeditorii lor. Erau de la prieteni care nu puteau veni ei înşişi spre a lua parte la bucuria noastră, simţindu-se încă supravegheaţi; şi n-ar trebui să fie văzuţi alături de noi, la gară. I-am înţeles şi am acceptat florile care exprimau dragostea lor faţă de noi. Nici nu ne dădusem seama până în acea zi că mai avem încă atât de mulţi prieteni. „Sora

Amnistia” avea acum braţele pline de gladiole, Marieta ţinea trandafirii, iar doamna Armeanu şi Alice ţineau buchete de margarete mari, frumoase şi albe. Soarele apăru în toată strălucirea lui şi aerul de dimineaţă era proaspăt şi înviorător. Grupuri de oameni aşteptau fiecare tren care sosea în gară, sperând că şi dragii lor se află printre cei sosiţi. Nici ei nu avuseseră vreo veste de la ai lor, din închisoare, de ani de zile. În sfârşit, sosi şi trenul „nostru”. L-am zărit pe Richard mai înainte ca el să mă fi văzut. Stătea cu capul rezemat de geamul vagonului, slab şi palid, cu capul ras. Dar era el. Da, Dumnezeu mi

I-a redat! Hainele îi erau mai puţin peticite, iar ghetele lui n-aveau şireturi – nu le era permis deţinuţilor să aibă şireturi în închisoare.

De altfel, această încălţăminte era prea largă pentru el. Acum, înainta spre mine încet, înalt şi zâmbitor, împiedicându-se în ghetele lui.

Întâi mă îmbrăţişa pe mine şi pe Mihai, în timp ce peronul părea că se zguduie la zgomotul strigătelor de emoţie şi al uralelor de bunvenit.

Cineva a venit cu un aparat de fotografiat şi a făcut o poză cu noi trei.

Ceilalţi oameni îl înconjurară pe Richard, întrebându-l despre prieteni şi rude care încă nu sosiseră cu trenul acela. Apoi mi-am amintit cât de mulţi nu mai veniseră înapoi, şi nici nu vor mai veni vreodată la familiile lor, căci muriseră în închisoare…

Aveam să-l întreb atâtea, să-i povestesc atâtea.

— Nu vorbi acum, spuse el. Lasă-mă numai să mă uit la tine.

Locuinţa era acum plină zi şi noapte, căci prieteni din multe regiuni soseau fără încetare să-l revadă pe Richard şi să-i ureze bunvenit. Unii în picioare, alţii aşezaţi pe podea, pe scări sau strecurându-se cum puteau pe uşa rămasă deschisă tot timpul, fiecare din ei dorea să schimbe numai un cuvânt cu el. Poliţia Secretă nu încerca cât de cât să oprească valul de vizitatori care veneau necontenit, căci n-ar fi putut să-i oprească decât dacă puneau în funcţie vreo mitralieră. Agenţii ei stăteau de-o parte şi observau totul, făcându-şi discret notiţe în carnetele lor. Richard era deosebit de slab, pierduse aproape jumătate din greutate. Suferise bătăi fără număr, torturi crude şi „spălarea creierului” (brainwashing). A fost nevoie să fie internat imediat la spital. Dar şi acolo era vizitat fără oprire până într-atât, încât curând, directorul spitalului, scuzându-se sincer, îl rugă politicos să se transfere la vreun alt spital, fiindcă Securitatea îl avertizase că nu-i e îngăduit să tolereze această situaţie în instituţia sa. Aşadar el a fost nevoit să se mute din spital în spital şi ajunse şi la Sinaia, unul din cele mai pitoreşti oraşe de munte unde fusese odată reşedinţa de vară a familiei regale. Dar şi

acolo oamenii continuau să-l viziteze, unii venind cu bicicleta, alţii cu motocicleta, autobuzul, fiecare cum putea. Poliţia Secretă a trimis iarăşi avertizări peste tot, aşa încât el n-a găsit altă soluţie la situaţia aceasta, decât să se întoarcă acasă.

Între timp, la Bucureşti situaţia era haotică. Zeci de mii de deţinuţi fuseseră eliberaţi în acea scurtă perioadă. Ei umblau acum din loc în loc căutându-şi un adăpost sau o slujbă, alţii îşi căutau soţia şi copiii, încercând – adesea fără reuşită – să se readapteze unui mod de viaţă pe care nu-l cunoşteau de 15 sau 20 de ani. Atâtea tragedii se petreceau în multe inimi, în familii, şi pe străzi! Poliţia nu putea ţine ordine în această atmosferă de confuzie generală. Şi atunci Richard s-a hotărât să răscumpere vremea dedicându-se predicării, în secret, pe la bisericile sau grupurile care-l chemau. Aşa am putut şi să-i ajutăm pe mulţi prieteni.

Pastorul Armeanu nu fusese liberat încă. Am trimis pe doamna

Armeanu să se odihnească o vreme la Constanţa, la mare. Richard a reuşit iar să obţină permis de predicare. Numai că acest permis nu-i îngăduia să predice în niciun alt loc în afară de Orşova, unde exista o mică comunitate care nu avea voie să-şi mărească numărul membrilor nici măcar cu unul singur. Biserica avea 36 de membri, iar

Securitatea l-a avertizat că, dacă vor fi vreodată 37 de membri acolo.

„Nu va fi bine de dumneata. Noi te cunoaştem destul de bine acum şi-ţi urmărim activitatea de aproape”.

Richard mi-a zis:

— Nu cred că voi putea accepta această condiţie, şi mai bine e să nici nu încep acolo. Alţi oameni vor veni când vor auzi că predic acolo, şi astfel voi cauza numai necazuri fraţilor.

Deci nu ne-am mai dus la Orşova, ci am rămas în capitală. În orice caz eram prea ocupaţi cu activitatea noastră în sânul Bisericii

Subterane ca s-o putem părăsi acum. Strângerile de credincioşi prin case particulare erau interzise la fel ca înainte, dar Richard a început să ţină adunări secrete cum făcusem şi eu în lipsa lui şi sute de suflete erau câştigate pentru Domnul. Totuşi, el nu era mulţumit, simţind că nu face îndeajuns. În afară de aceasta, nici acum nu ştiam cât timp va fi lăsat să-şi continue această activitate înainte de a cădea din nou în mâinile Poliţiei Secrete. Când l-am întrebat ce planuri de viitor are, mi-a răspuns:

— Dacă mi-aş putea permite să-mi împlinesc un vis vechi, m-aş retrage într-un loc pustiu şi mi-aş petrece restul anilor în contemplare, meditare şi rugăciune, cum făceau pustnicii de altă dată. Acesta ar fi idealul meu. Dar, din nefericire, realitatea pe care o văd în jurul meu e departe de a-mi îngădui să fac aceasta.

El era nevoit din nou să constate cu tristeţe cât de multe restricţii se impuneau bisericii, cât de puţină libertate reală avea şi cum mişunau acum, peste tot, spionii şi informatorii, începând cu unii episcopi şi până la membrii cei mai simpli ai diferitelor congregaţii. Preoţii îl informau că sunt siliţi să furnizeze poliţiei informaţii împotriva propriilor lor enoriaşi dacă nu voiau să li se închidă biserica. Copiii şi tineretul erau, acum mai mult ca oricând înainte, îndoctrinaţi cu ateism. Dar ceea ce îl îndurera în mod deosebit era trista constatare că creştinii din Occident – fie din ignoranţă, fie din credulitate – nu păreau să vadă şi să înţeleagă nimic despre comunism şi adevăratul lui scop: *acela de a distruge cu orice preţ credinţa în Dumnezeu din sufletele oamenilor.*

Între timp, eu am stabilit unele contacte cu personalităţi de seamă dintre creştinii cu posturi importante în biserica din Rusia

Sovietică, pe căi secrete. Mulţi din aceştia erau unelte ale partidului din ţara lor, şi mi-o mărturiseau în mod deschis, dar cu multă tristeţe:

„N-avem încotro!”

Alţi prelaţi din ţările satelite, care erau adesea trimişi ca delegaţi la conferinţe bisericeşti internaţionale, oameni aleşi de partid care trebuia să joace rolul dictat de patronii lor comunişti, erau, în realitate, membri secreţi ai Bisericii Subterane de acolo. Când aceştia, după încheierea acelor conferinţe, se întorceau în ţările lor, ne descriau impresiile căpătate la acele conferinţe din Occident. Ei îşi exprimau totdeauna uimirea şi deziluzia lor constatând cu câtă uşurinţă puteau fi duşi de nas unii din delegaţii veniţi din America, Anglia etc. „Aceşti clerici naivi din ţările libere cred absolut tot ce li se spune, ne mărturiseau ei îngroziţi. Ba mai rău: unii din aceştia se arată a fi mai plini de entuziasm pentru comunism decât comuniştii înşişi”.

Ce era de făcut în această situaţie?

La viitoarea întrunire a liderilor Bisericii Subterane a fost luată o hotărâre unanimă: Richard era sfătuit să caute a ajunge în Occident.

Astfel el va putea explica în mod clar şi liber oamenilor adevărata realitate: ce se petrece cu noi şi ce s-ar putea întâmpla şi cu ei mai târziu.

Începând cu anul 1948, România începuse „să vândă” Israelului pe supuşii ei evrei. Nădejdea noastră era că acest „comerţ” ciudat ne va putea ajuta şi pe noi, acum când mii de evrei căutau să plece din ţară. Cozi lungi se formau zilnic în faţa clădirii sediului miliţiei pentru a căpăta formularele de rigoare. Dar fiindcă exodul acesta s-a dovedit a fi ca un spin în ochi pentru ţările arabe, guvernul căuta să fie cât mai prevăzător pentru a nu-i ofensa pe arabi. Totuşi, scrupulele oficiale puteau fi lăsate deoparte atunci când autorităţile primeau sume mari de bani pentru fiecare cetăţean evreu care era lăsat să emigreze, încercând să tratăm cu diferiţi funcţionari superiori, am aflat de la aceştia că dosarele noastre de la minister purtau ştampila: *A NU SE*

ACORDA NICIODATĂ VIZA DE IEŞIRE.

Nu ne-am lăsat însă intimidaţi. Unii din prietenii noştri credeau că mai bine ar fi să plece mai întâi Mihai,

mai ales că acum pericolul de a fi arestat şi el era mare. Alţii însă susţineau că, dimpotrivă, eu sunt aceea care ar trebui să ajung în Occident mai întâi, şi apoi, făcând o colectă prin diferitele biserici de acolo, să adun suma necesară pentru răscumpărarea restului familiei. După ce primul val de confuzie şi haos – ca rezultat al liberării miilor de deţinuţi politici – trecuse oarecum, măsurile opresive împotriva bisericii începură să se simtă din nou. Richard era urmărit acum pas cu pas. Chiar când vizita vreo biserică pentru a asculta predica în rând cu ceilalţi, pastorul bisericii era avertizat şi ameninţat.

Fosta biserică oficială de dinainte de arestarea lui Richard era acum închisă pentru slujbe religioase, fiind între timp transformată într-un studio de cinematografie. Băncile şi altarul erau răsturnate grămadă una peste alta, într-un colţ, geamurile astupate. Locuinţa noastră de la mansardă aflându-se însă în aceeaşi clădire, acest lucru s-a dovedit a fi o binecuvântare pentru noi, căci era mai greu acum pentru agenţii Poliţiei Secrete să ne urmărească mişcările. Ţinându-se la noi totuşi cele mai multe întruniri frăţeşti, era greu pentru poliţie să distingă între diferiţii tehnicieni, muzicieni, actori, secretare şi între fraţii şi surorile noastre care ne vizitau în acel du-te-vino în toate orele din zi şi din noapte.

Într-o zi am stabilit un contract cu o persoană suspusă, care nu era suspectată de autorităţi şi am trimis un mesaj Anuţei, prietena noastră din Norvegia care plecase din ţară cu atât de mulţi ani înainte.

Cum l-a primit, ea s-a pornit de îndată să facă apeluri pe la diferitele biserici şi instituţii creştine pentru a se strânge suma necesară pentru liberarea noastră „pe cauţiune”. Propriile noastre familii după trup care se aflau în Apus au contribuit şi ele la aceasta. Dar datorită Anuţei, mai mult ca oricui altuia, am putut în cele din urmă părăsi ţara. Ea a reuşit să convingă guvernul norvegian să ne acorde vize de intrare, apoi a strâns şapte mii de dolari de la Misiunea Norvegiană pentru

Israel, precum şi de la Alianţa Evreilor Creştini

(cărora voiesc să le exprim şi pe această cale recunoştinţa mea şi a familiei mele). **Alţi** trei mii de dolari au fost obţinuţi de la o altă sursă, între care şi familia mea care ne-a ajutat în multe feluri. Cu toţii ne **iubeau** şi voiau să ne ajute cu tot ce puteau în încercarea noastră de a pleca spre libertate.

Cei dintâi vizitatori care veniră din ţările din apus spre a ne întâlni erau: Pastorul Stuart Harris, directorul Misiunii Britanice către Lumea

Comunistă care era însoţit de Pastorul John Moseley, un american.

Ei au venit într-o noapte, în secret, şi au urcat la locuinţa noastră aducând cu ei primele ajutoare familiilor creştine în nevoie. Dar

Mihai a observat că agenţii Securităţii se învârteau pe afară şi de data asta; cineva îi informase despre venirea vizitatorilor la noi. Am reţinut deci pe aceşti fraţi până la ora 1, după miezul nopţii. La acea oră, oamenii poliţiei plecaseră de mult, presupunând că informaţia primită nu fusese decât o alarmă falsă.

A doua zi, cei doi lăsaseră pentru noi câteva Biblii pe o bancă, într-un anumit parc şi la o oră dinainte stabilită între noi. Eram urmăriţi peste tot. Mai târziu a venit un informator la noi, punându-ne întrebări tendenţioase.

Cei doi pastori străini au obţinut permisiunea să distribuie Biblii studenţilor de la Seminarul Baptist din Bucureşti, cu prilejul vizitei lor acolo. Mai târziu însă, ei au fost surprinşi să afle de la noi ce se petrecuse la seminar după plecarea lor: toţi studenţii au fost siliţi să restituie Bibliile primite direcţiei seminarului pentru a fi predate, până la una, Securităţii!

Următorii vizitatori au sosit pe neaşteptate: erau câţiva americani şi un elveţian. Neştiind adresa noastră, ei s-au dus să se intereseze la sediul unei organizaţii bisericeşti oficiale. „Pastorul Wurmbrand?

O, desigur, îl cunoaştem foarte bine”. Şi se oferiră să trimită pe unul din oamenii lor să-i însoţească până la noi.

„Ce oameni cumsecade şi serviabili”, spuneau străinii!

Aşadar, omul îi conduse până la locuinţa noastră şi apoi, cum era de aşteptat, s-a dus direct la sediul Securităţii pentru a-i informa. Dar întâlnirea cu aceşti străini a luat până la urmă o întorsătură hazlie.

„Călăuza” ştia limba franceză, dar nu şi pe cea engleză. Deci Richard discuta cu vizitatorii în engleză, iar eu m-am oferit să-i traduc informatorului ceea ce vorbeau. „… Acum soţul meu explică străinilor despre marea libertate religioasă de care ne bucurăm în ţara noastră

…Acum el vorbeşte despre marile posibilităţi pentru turism… acum vorbeşte cu ei despre mersul vremii… etc. etc. „În realitate, Richard discuta cu ei, povestindu-le cu repeziciune telegrafică tot ce se petrecuse cu noi şi care erau adevăratele condiţii în care se afla biserica. Le vorbea cu mult patos, presărându-şi vorbirea pe alocuri cu un umor care le stârnea râsul, deşi le relata întâmplările prin care trecuserăm în trecut şi care nu fuseseră deloc hazlii pe atunci. După un timp, unul din americani îi spuse:

— Bine, ceea ce ne povesteşti e foarte interesant pentru noi, domnule. Dar cum noi nu mai avem prea mult timp, am voi să schimbăm câteva cuvinte şi cu pastorul Wurmbrand, dacă e posibil.

— Dar… eu sunt pastorul Wurmbrand.

— Nu, imposibil!

— Dar, adevărat!

— Bine, te credem. Dar după 14 ani de închisoare, noi ne aşteptam să întâlnim un om suferind de depresie profundă. Dar iată, în loc de aceasta, întâlnim un om fericit şi plin de viaţă!

După mari eforturi şi presiuni exercitate pe timp de mai bine de un an de către prietenii noştri din ţările libere, într-o zi am fost anunţaţi:

„Vi s-a acordat viza de ieşire. Dolarii au fost trimişi şi s-au primit”.

Înainte de plecare, Richard a fost chemat pentru

ultima oară la sediul Securităţii, unde i s-a pus în vedere: *Eşti liber acum să-ţi iei familia şi să părăseşti ţara. Poţi predica în străinătate ce pofteşti; dar dacă spui ceva împotriva noastră, vom şti să te facem să amuţeşti pentru totdeauna.* Şi am avut destule dovezi de atunci că oamenii

Securităţii nu şi-au uitat ameninţarea!

Şi eu am avut o întrevedere pentru cea din urmă oară cu oficialităţile. Erau iar oamenii percepţiei care veneau cu o listă de articole care urma să fie confiscate din casă.

— Aceasta este absolut ultima ocazie pentru dumneavoastră să plătiţi ce datoraţi Statului.

— În regulă. Veniţi mâine şi veţi putea lua tot ce doriţi de aici, le-am răspuns.

A doua zi dimineaţă ne aflam la aeroport. Cât de mulţi erau cei ce veniseră să ne petreacă pentru a-şi lua rămas bun, mulţi din ei călătorind din sate şi oraşe depărtate ca să ajungă la timp! Era ziua de

6 decembrie, iar după calendarul Bisericii Ortodoxe în această zi se sărbătoreşte Sfântul Nicolae, ocrotitorul celor întemniţaţi.

Nobleţea c-19

Era o ceaţă groasă, şi avionul care urma să ne ia abia se vedea pe pistă. Şaizeci de persoane urmau să fie transportate în avionul acela de tip DC7, toţi evrei şi cumpăraţi cu sume mari de bani. Stând cu toţii împreună mai multe ore, un spirit de unitate şi de recunoştinţă se simţea plutind între noi, deoarece după numai alte câteva ore vom scăpa de comunism pentru totdeauna. Totodată eram cu toţii cuprinşi şi de tristeţe adâncă pentru cerpe care-i lăsam în urmă, în suferinţă, prinşi în cleştele acestui regim diabolic.

Funcţionarii aeroportului, ofiţerii de la controlul paşapoartelor şi fete în uniformă cu liste în mâini, toţi aceştia ne priveau cu invidie că plecăm spre alte ţări, spre libertate. Poliţia încerca să oprească mulţimea care se strânsese la aeroport pentru a-şi lua rămas bun de la noi, dar nu reuşea, căci grupul stătea acolo tot timpul şi nu

putea fi urnit din loc. Cu capetele întoarse spre ei, le făcurăm ultimele semne de adio prin pereţii transparenţi de sticlă groasă care ne despărţeau.

Ceaţa se ridicase.

În avion, Mihai s-a aşezat lângă singurul pasager străin, un om de afaceri italian care începu de îndată să închege o conversaţie cu el.

Pe un ton voios el îi puse lui Mihai o serie de întrebări despre ţară.

El nu putea crede că lucrurile stau atât de rău precum i se povestise.

— Oamenii povestesc tot felul de lucruri rele despre viaţa sub comunism. Eu unul n-am văzut însă nimic din toate acestea în cursul vizitei mele. Dimpotrivă, am fost servit cu mâncărurile cele mai delicioase la hotelul Athenee Palace (cel mai luxos hotel din capitală datând din zilele de dinaintea celui de al doilea război mondial).

Dar Mihai tăcea tot timpul. Abia când ajunserăm pe aeroportul din Roma, el l-a întrebat pe turist:

— E oare adevărat? Suntem acum în Roma? Nu cumva ne-au dus în Berlinul de est sau în vreo altă ţară comunistă?

— O, nu, suntem în Roma cu adevărat. Nu vezi colo, în faţa dumitale, acea reclamă de neon care anunţă: BEVETE COCA-COLA?

Te afli pe teritoriul Italiei!

— Atunci, în sfârşit, sunt un om liber de aici înainte, spuse Mihai izbucnind în plâns.

Şi înainte de a-şi lua rămas bun de la străin, îi zise:

— Domnule abia acum, dacă doriţi să ştiţi adevărul, vă pot spune care e situaţia reală în România. Dar mă îndoiesc că dumneavoastră ca şi oricare alt cetăţean din ţările Occidentului ar fi în stare să înţeleagă.

Şi cu aceasta ne-am îndreptat spre ieşire. Fratele meu şi soţia sa ne aşteptau la aeroport. Veniseră în mod special din Paris, unde locuiau, ca să ne întâmpine, din dragoste pentru noi.

EPILOG

De la Roma ne-am luat zborul spre Oslo. Richard ar fi vrut să se oprească mai întâi la Geneva pentru a prezenta un raport cu privire la persecuţia creştinilor din România. Dar secretarul Federaţiei Luterane Mondiale cu sediul în acel oraş l-a implorat într-o convorbire telefonică: „să nu vii, căci vor afla ruşii!” Ne-am întrebat cu uimire de ce s-ar teme de ruşi cei de la Consiliul Mondial al Bisericilor din

Geneva, când noi nu ne temeam de ei, deşi pe noi ne guvernau!

Frumoasa Norvegie ne-a oferit un cămin. Am întâlnit acolo membri ai Misiunii către Israel care contribuiseră la plata răscumpărării noastre din sclavia comunistă. De asemenea, am întâlnit reprezentanţi oficiali aparţinând altor biserici. Dar cea dintâi persoană pe care am întâlnit-o a fost Anuţa. Ea depusese eforturi mari timp de 15 ani pentru ca această revedere să aibă loc, în sfârşit. N-am fost daţi uitării nici de pastorul Hedenquist, directorul Misiunii Suedeze către Israel, care a sosit şi el de la Stockholm ca să ne întâmpine şi să ne revadă.

El se rugase pentru noi zilnic după cum ne-a mărturisit atunci. Alianţa

Evreilor Creştini – care contribuise şi ea la strângerea sumei pentru liberarea noastră s-a interesat imediat de nevoile noastre practice.

Apoi, am pornit de acolo spre Anglia. Aici, prietenul nostru, pastorul

Stuart Harris, ne-a deschis drumul spre universităţi şi biserici de toate confesiunile. Oamenii au aflat astfel, pentru prima oară, despre existenţa Bisericii Subterane şi martirii săi şi despre biruinţele sale.

I

fapt necunoscut de ei până atunci. Creştinii din Anglia nu ştiau nimic despre persecuţiile fraţilor noştri de credinţă din cea de a treia parte din omenire de sub dominaţie comunistă. Acest subiect aproape că nu li se pomenea niciodată. În cele mai multe locuri Richard îşi

depunea mărturia. În altele, vorbeam eu celor prezenţi despre experienţele noastre de până atunci. Aşa a început o trezire în Anglia.

Dar după cum cetăţenii acestei ţări făceau cunoştinţă pentru prima oară cu acea lume necunoscută lor, Biserica lui Dumnezeu din Subterană, şi noi am putut să întâlnim acolo, ca şi în America mai târziu, lumea anglo-saxonă.

Cu acea ocazie mi-am amintit ce spusese odată Papa Grigore cel

Mare, pe când era încă un tânăr diacon. Remarcând pentru prima dată părul blond şi pielea albă a unor tineri care stăteau în picioare, legaţi între ei, în piaţa de sclavi a Romei, s-a interesat cine erau aceştia şi din ce ţară vin. I s-a răspuns: „Sunt englezi” **(angles** – în latină).

El a făcut remarca: „Sunt **angels** (îngeri), nu **angles,** căci feţele lor par atât de angelice! Şi cum îl cheamă pe regele lor?” **„Aella”,** a venit răspunsul. Papa Grigore cel Mare a ţinut atunci să facă precizarea: „Aleluia se va cânta odată în ţara lui Aella”.

Mai târziu, când a devenit capul bisericii sale, el a trimis misionari la ei pentru a le vesti pe Hristos.

Şi noi auzeam acum cu adevărat cântându-se *„Aleluia”* de miile de fraţi englezi care exprimau o dragoste angelică faţă de fraţii din

Biserica Subterană. În felul acesta a luat fiinţă cea dintâi misiune către lumea comunistă.

Apoi, alţi pastori creştini pe care-i cunoscusem în Norvegia ne-au deschis drumul spre America. Acolo, atât Richard, cât şi eu ne-am depus mărturia în biserici, la întruniri biblice, în seminarii teologice, la adunări de femei etc. Richard a fost invitat să-şi spună mărturia şi în faţa Senatului american, iar mai târziu, în faţa Congresului. Eram aşezată lângă el când vorbea. Erau acolo de faţă nu numai senatori, ci şi mulţi reprezentaţi ai diferitelor posturi de radio şi jurnalişti din întreaga lume. Camerele de luat vederi erau îndreptate spre el în timp ce le vorbea despre suferinţele Bisericii Subterane:

„… A treia parte din omenire are dreptul la a treia parte din rugăciunile dumneavoastră, la grija şi la ajutorul dumneavoastră. În închisoare am întâlnit creştini cu lanţuri grele la picioare, care se rugau pentru America, în timp ce aici, în America, numai arareori se poate auzi, în vreo biserică, o rugăciune pentru fraţii lor în lanţuri pentru Hristos din închisorile comuniste…”

Întrebat de unul din senatori dacă poate să aducă vreo dovadă despre torturile la care a fost supus, el ţi-a scos spontan cămaşa şi, dezbrăcat până la talie, le-a arătat cele 18 cicatrice rămase pe trupul lui pentru totdeauna. Unii din ei au început să plângă atunci când le-a zis:

„Eu nu intenţionez să mă laud cu aceste răni, ci vreau să vă arăt cât este de torturat trupul bisericii şi al ţării mele. Vă vorbesc în numele acelor eroi şi martiri ai credinţei care nu mai pot vorbi pentru ei înşişi: protestanţi, catolici, ortodocşi şi evrei, care au murit cu toţii sub torturi pentru credinţa lor”.

Îl ascultam şi lacrimile îmi brăzdau faţa. Parcă vedeam din nou în acele clipe pe dinaintea ochilor pe acele femei de la ţară, precum călugăriţele, numeroase fete şi femei ortodoxe, catolice, protestante, ca şi evreice care prestau acum muncă de sclavi sub faraonul modern, pedepsite, fiindcă au dorit să vadă împlinirea făgăduinţelor făcute de Dumnezeu demult părinţilor lor. Mi-am amintit şi eu de cei mulţi care muriseră acolo. Ştiam că, prin moarte, ei sunt primiţi în braţele iubitoare ale Celui care a creat frumuseţea crinilor şi a trandafirilor. Cu toate acestea nu m-am putut opri din plâns.

Richard mi-a spus mai târziu: „Lacrimile tale au făcut o impresie mai puternică asupra celor prezenţi, decât cuvintele mele. Lacrimile pot face adesea să se prăbuşească chiar şi zidurile cele mai întărite”.

El a început apoi să dicteze prima sa carte *Torturat pentru Hristos.*

Eram aşezată pe o canapea, îl ascultam cum dictează, încercând, în acelaşi timp, să şi croşetez. El plângea, dar

plângeam şi eu. Era o carte scrisă foarte simplu, dar era scrisă nu cu cerneală, ci mai degrabă cu sângele şi lacrimile martirilor. Cartea a devenit dintr-odată un

„Best-seller” în mai multe limbi străine. Această carte, precum şi vizitele noastre prin diferite ţări şi continente, unde am depus mărturie, au constituit începutul înfiinţării a 19 misiuni în ţările libere ale

Europei, în Asia, Australia, Noua Zeelandă şi America. Toate aceste misiuni lucrează împreună pentru a duce Bisericii Subterane literatura creştină, Biblii, mărturii evanghelice în limbile acestor ţări prin emisiuni de radio şi ajutor practic pentru familiile celor persecutaţi pentru credinţa lor.

Richard continua să scrie carte după carte şi era neobosit în a predica. Dar el nu numai predica, ci şi înfiinţa pe oriunde trecea organizaţii eficiente şi misiuni, având ca scop principal lucrarea de evanghelizare secretă a ţărilor de sub dominaţia comunistă. E drept că unii criticau metodele pe care le folosea pentru aceasta, dar criticile lor veneau totdeauna prea târziu. Richard îşi continua munca înainte fără să ţină deloc seama de aceste critici, considerând că nu e timp acum pentru justificare; acest timp va veni mai târziu.

Eram atât de fericiţi între cetăţenii fiecărei ţări pe care o vizitam.

Ne simţeam acasă şi cu fraţii noştri germani. Între poporul german şi cel evreu au curs râuri de sânge. Dar poate că nu e întâmplător faptul că marea pe care Dumnezeu a despărţit-o în două pentru poporul evreu e numită Marea Roşie. Cei ce se iubesc se pot reuni chiar trecând peste o mare de sânge! Numai cei care persistă în ură sunt înecaţi de ea. Ne simţeam la fel de bine cu fraţii din Australia, cu creştinii maori din Noua Zeelandă, ca şi cu indieni, albi şi negri din

Africa. În Africa de Sud am avut adunări mari în care nu se simţea niciun fel de „apartheid”; creştini de toate rasele şi culorile ascultau împreună în lacrimi mesajul lui

Hristos aşa cum este el propovăduit de Biserica Subterană. Mi-a venit atunci deodată în gând acea reflecţie tristă pe care o făcuse Mihai cu mulţi ani înainte: „Chiar dacă tata se va întoarce vreodată din închisoare, desigur că nu va mai fi acelaşi om ca înainte, ci va rămâne o epavă, nemaiputând fi de folos nimănui”, în Africa, unul din ziarele locale comenta vizita noastră acolo într-un articol cu titlul: *Am fost loviţi de un uragan numit Richard!* Lozinca lui: *Urâţi comunismul, dar iubiţi pe comunişti şi faceţi tot ce vă stă în putinţă pentru a-i câştiga pentru Hristos!* a fost acceptată cu entuziasm de milioane de oameni, pretutindeni. Astăzi se înalţă rugăciuni multe şi se fac fapte de dragoste de către mulţi pentru a ajuta în mod concret Biserica Subterană.

Chiar opresorii ei sunt îmbrăţişaţi cu dragoste, cu toate că lupta împotriva răului practicat de ei continuă, ca şi împotriva acelor conducători de biserici şi organizaţii religioase care fac compromisuri cu comunismul, devenind chiar uneltele acestuia. Totuşi, Richard e Richard, iar eu sunt eu. A mă lupta împotriva atâtor oameni mi se pare prea mult şi totodată aş prefera să-l văd mai liniştit.

Câteodată îi spun:

— În Cântarea Cântărilor, mireasa lui Hristos e asemuită cu o floare. Floarea e culeasă sau se veştejeşte fără ca să fi făcut altceva în toată viaţa ei în afară de a delecta pe cei ce o privesc admirându-i parfumul şi splendoarea. Floarea nici nu se opune celor care vor s-o distrugă. Acesta e după părerea mea idealul vieţii creştine!

Răspunsul lui:

— Dacă nu vom lupta noi împotriva comunismului şi a infiltrării sale în biserică, ne vor birui opresorii!

Mă întrebam şi atunci, şi poate mă mai întreb încă, de ce să fim îngrijoraţi din pricina acestui fapt? Nu s-a născut însăşi Biserica din

Răstignire, din înfrângere? Şi nu era ea mai frumoasă în catacombe decât mai târziu, când împărţea tronul cu regi şi împăraţi? Oare adunările noastre de subterană nu

erau mai profunde, mai pline de conţinut decât slujbele somptuoase care se ţin în marile catedrale din

Occident, unde nimeni nu varsă o lacrimă când sunt menţionate patimile Domnului, nici nu se aud strigăte de bucurie la vestirea învierii Sale? Dar soţul meu nu poate fi convins cu aceste argumente.

În schimb, el m-a întrebat într-o zi:

— Spune-mi, cu ce floare anume e asemuit Iisus în Cântarea

Cântărilor?

— Cu un trandafir, am răspuns, luată prin surprindere.

— Ei bine, trandafirul are şi spini; dacă-l atingi, te înţeapă.

Cunoscându-l atât de bine, ştiu că el nu-şi va schimba părerile.

Atunci mi-am ales pentru mine partea mai liniştită a acestei activităţi.

Acum am pornit la organizarea curierilor misiunii noastre, care sunt trimişi în ţările comuniste. Ei trebuie pregătiţi mai întâi, instruiţi cum să adune ştiri despre starea bisericii pentru informarea noastră, să-i aprovizionăm cu Biblii, literatură creştină, magnetofoane etc.

precum şi ajutor practic pentru familiile martirilor. Sute de mii de creştini se află în închisorile comuniste. În România, mulţi din prietenii noştri sunt încă întemniţaţi. Nu pot uita propriile mele experienţe, atunci când zi de zi fraţii noştri, în atâtea locuri, îndură suferinţe cumplite.

Aşa, bunăoară, presa sovietică anunţa cu fală, în iunie 1960, prinderea şi arestarea pentru credinţă a unui cetăţean numit Rabineiuk împreună cu toţi cei cinci fii ai săi. Nu-mi puteam lua gândul de la doamna Rabineiuk, cât de mare trebuie să fie durerea acestei mame, când toţi cei dragi ai ei i-au fost răpiţi dintr-odată! în Albania, preoţi au fost închişi, apoi sigilaţi ermetic în butoaie şi rostogoliţi în mare. În Coreea de Nord, în anul 1969, 45 de creştini au

fost ucişi într-o singură zi. Familiile lor, precum şi nenumăraţi alţii au rămas să sufere de foame. Peste tot în aceste ţări, suflete însetate după

Dumnezeu ne roagă tot timpul să le trimitem Biblii. Iar partea mea e acum să întâmpin aceşti curieri la întoarcerea lor şi să aflu aceste informaţii chiar din gura lor. Deşi lucrarea aceasta continuă de 4 ani, totuşi niciunul din curierii noştri, nici fraţii din ţările comuniste contactaţi de ei după indicaţiile noastre n-au fost interceptaţi.

Apoi mai am de întâlnit şi pe alţii. Clerici din toate aceste ţări satelite sunt trimişi în ţările Occidentului ca reprezentanţi ai bisericii din ţara lor. Ei sunt invitaţi de Consiliul Mondial al Bisericilor, la conferinţe Baptiste şi Ortodoxe pentru a predica acolo. Declarând însă neadevăruri despre libertatea religioasă din câmpul comunist – libertate inexistentă, în fapt – ei formează o categorie cu totul specială. Richard îi socoteşte trădători. Eu, însă, nu i-aş numi aşa, căci cine sunt eu să-i judec? Aceştia sunt, mai degrabă, fiinţe nefericite, marionete ale comuniştilor de la putere. De altfel, ce alternativă au ei? Unii au aşteptat în decurs de decenii eliberarea ţării lor. Multe făgăduinţe li s-au făcut de către preşedinţii Americii şi de către alţii, dar toate s-au arătat promisiuni fără împlinire. Şi atunci, deziluzionaţi de apatia Occidentului faţă de suferinţele lor, au hotărât să se adapteze regimului. Fraţii lor au ales martiriul şi închisoarea. Dar şi ei au de suferit propriul lor martiriu: acela de a fi conştienţi de viaţa de minciună în care trăiesc numai pentru a nu lăsa ca bisericile lor să se închidă, ca astfel credinţa să poată fi totuşi menţinută în popor, chiar dacă ea e mărturisită numai la botezuri, cununii şi înmormântări, între timp ei cutreieră lumea liberă povestind despre „libertatea religioasă deplină” din Uniunea Sovietică etc, sperând tot timpul în inima lor că creştinii liberi vor putea distinge, din strigătele lor forţate de entuziasm, adevărata realitate din ţările lor.

(Dar oare şi creştinii din America, Anglia sau alte ţări libere călătoresc prin lume declarând că au libertate în

ţările lor?) Din nefericire însă conducătorii şi liderii bisericilor şi misiunilor occidentale sunt surzi la strigătul negrăit, cel al inimii lor. Astfel, clericii din aceste ţări libere nu sunt conştienţi de marea tragedie, şi vestesc altora mai departe ceea ce au auzit: în tabăra comunistă există libertate religioasă! Ei nu ştiu că toate aceste biete fiinţe sunt obligate să denunţe

Poliţiei Secrete pe credincioşii sinceri şi zeloşi pentru Domnul din propria lor biserică. Aceasta e o parte din „moralitatea comunistă”.

pe care Occidentul pare incapabil s-o înţeleagă.

Atât eu cât şi alte prietene fidele creştine ne întâlnim cu mulţi din aceşti clerici din ţările de est în cursul vizitei lor în Occident. Ne întâlnim, de obicei, în orele de noapte la hotelul lor. Noi nu mai suntem femei chiar tinere. Dar agenţii comunişti, care spionează neîncetat pe aceşti delegaţi ca să vadă cu cine se întâlnesc în Vest, presupun că aceşti preoţi bărboşi îmbrăcaţi în veşminte lungi, preoţeşti nu-şi pot permite prea mult să aibă preferinţe! Aşa încât aceşti agenţi comunişti interpretează vizitele noastre după imaginaţia lor. Când ne ducem la ei, ne rugăm împreună, iar unii din ei devin foarte folositori apoi.

Stăpânii lor din guvern n-au cum să ştie care dintre delegaţii lor a fost câştigat de partea noastră: ar putea fi chiar episcopul, ba câteodată, însuşi agentul KGB, trimis să-l spioneze. Poate fi chiar ambasadorul sovietic din ţara respectivă, sau acel membru din guvernul său căruia va trebui să-i dea raportul. O Biserică Subterană care a ştiut să câştige de partea ei pe Svetlana Stalina, pe doamna Kosîghin şi, de asemenea, pe cel mai mare scriitor rus contemporan, Soljeniţîn, a dovedit că ştie să lucreze.

Dar şi viaţa noastră personală e cu totul alta acum. Soţul meu, obişnuit în decurs de ani de zile să fie un deţinut dispreţuit, batjocorit, bătut şi umilit, e privit acum cu admiraţie de creştini pe oriunde se duce. În această nouă situaţie, ispita trufiei ar putea fi mare pentru un altul. Dar Richard, după ce a trecut prin atâtea încercări de foc,

ştie bine că aplauzele ce i le aduc oamenii nu lui i se cuvin, căci toată slava e numai a lui Dumnezeu.

La început, după stabilirea noastră în Statele Unite, mă temeam de influenţa negativă asupra sufletului nostru văzând atâta bogăţie şi lux în jurul nostru. Deşi în primele zile, locuinţa noastră din acea suburbie californiană era cea mai săracă din locuinţele de acolo, mi se părea un palat în comparaţie cu condiţiile în care locuisem înainte, în Bucureşti. Ni s-a cumpărat ceva mobilă, apoi cineva ne-a dăruit o maşină. Aceste obiecte de lux mă îngrijorau. Richard însă cita pe misticul creştin german, Meister Eckhardt: „Dacă eşti un om care dispreţuieşti banii, atunci caută să te îmbogăţeşti, căci astfel vei fi în stare să foloseşti bine ceea ce posezi. Şi de ce să te temi de bogăţie?

Biblia spune: ***Domnul a fost cu Iosif şi el era un om prosper.*** Şi ce-i dacă avem acum mai mult ca înainte, atâta vreme cât suntem conştienţi că ceea ce avem un e al nostru, ci al Domnului? Şi El ne permite să dăm nu numai altora, ci şi nouă înşine, după nevoie. Cine a avut oare stupida idee că albinele au fost create de Dumnezeu să dea miere numai celor păcătoşi? Şi sfinţii au dreptul la a se bucura de bunătăţi. Noi ne-am deprins să trăim în lipsuri; să învăţăm acum să trăim şi în abundenţă”.

Totuşi, în ce mă priveşte, admir ascetismul unor suflete alese ca

Sfânta Teresa de Lisieux. De asemenea îmi amintesc mereu de acei creştini din Rusia, din oraşul Nijnaia-Tagila care, după ce-şi vânduseră tot ce aveau (case, mobilă, unelte) pentru a plăti amenzi din trecut, au stat cu toţii în post o săptămână întreagă pentru a plăti noile amenzi impuse lor pentru credinţă şi activităţile lor duhovniceşti. Mi se părea că mâncarea îmi rămânea în gât când îmi aminteam de ei. Richard poartă de grijă multora din ei în felul cel mai practic posibil. Iar în închisoare erau perioade când el însuşi postea patru zile pe săptămână.

Dar, cunoscându-mi soţul atât de bine, mi se pare că

observ în el ceea ce văd în fiecare altă persoană care a trecut prin ani lungi de tortură. Legea inevitabilă a reacţiei şi a contrareacţiei începe să-şi joace rolul. După atâţia ani de privaţiuni de cele mai elementare nevoi ale vieţii, chiar de lumina soarelui, simţim cu toţii un puternic impuls să gustăm din fiecare lucru care ne aduce bucurie.

Dar nu mă tem. Dumnezeu e credincios făgăduinţelor Sale şi nu va uita sacrificiile pe care slujitorul Său le-a făcut în trecut. Richard e şi el conştient de primejdia aceasta. Or, orice pericol de care eşti conştient încetează a mai fi un pericol pentru tine. I-am spus: „Mă bucur că dispreţuieşti banii”.

În misiunea noastră ne bucurăm de ajutorul preţios pe care-l primim de la fiul nostru Mihai şi de la tânăra sa soţie, Judith. Ei sunt o mângâiere mare pentru noi acum. Ei fuseseră prieteni buni încă de acasă, la Bucureşti, pe când el era în vârstă de 16 ani, iar ea, de 10 ani. Apoi ea a emigrat în Israel împreună cu părinţii ei. Acolo a fost adusă la Hristos de o vecină pe care Richard o adusese la rândul lui la credinţă cu 30 de ani înainte, în România.

După ce am ajuns în Occident, am fost vizitată într-o zi de Judith.

Mihai a întrebat-o chiar de la prima ei vizită:

— Nu-i aşa că vei rămâne cu mine pentru totdeauna?

— Desigur, a răspuns Judith.

S-au căsătorit la scurt timp după aceea.

Am avut parte de multe bucurii, dar şi de dureri de atunci. Aşa, de pildă, chiar anul trecut am primit trista veste că şase oameni care emigraseră în ţările libere după ce luptaseră împotriva comunismului în ţările lor de baştină, de după Cortina de Fier, au fost ucişi: patrudin ei în Germania, unul în Italia şi altul în Spania. Mgr. Draganovic, un prelat catolic, a fost răpit din Triest şi se află în închisoare acum, în Iugoslavia. S-au expus şi documente falsificate de către guvernele comuniste, cu scopul de „a dovedi” că nu pentru credinţă sunt întemniţaţi cetăţenii ţărilor lor, ci pentru alte delicte, ca fraude,

însuşirea fondurilor bisericii lor sau homosexualitate.

Ori de câte ori Richard e plecat în misiune singur, mă tem pentru el. Dar sunt conştientă în acelaşi timp că, dacă e primejdios să faci lucrarea lui Dumnezeu, e cu mult mai primejdios să n-o faci, atunci când eşti chemat la aceasta. Şi aşa cum nimeni nu poate opri un uragan, nici eu nu-l pot opri pe soţul meu de a expune cruzimile şi infiltrările subtile ale comunismului. Acest lucru, cum era de aşteptat, nu poate să nu stârnească furia comuniştilor de la conducere şi a slugilor lor servile din biserică. Rugăciunea mea e ca Domnul să-l ocrotească pretutindeni cu îngerii Săi! Desigur, cei care sunt ţinta atacurilor lui Richard nu pot rămâne pasivi; ei caută să-i pună tot soiul de piedici în cale. Dar, dacă i-ar cunoaşte mai bine caracterul, ar înţelege că n-au multe şanse de reuşită. Căci, cu cât mai multe sunt piedicile ce i se pun, cu atât mai hotărât este el să le depăşească. El a cunoscut grave obstacole din partea multora, chiar de la începutul vieţii sale de creştin, dar le-a transformat pe toate acestea în avantaje.

Călătorind prin multe ţări de atunci în misiunea noastră, am ajuns şi în Israel. Am vizitat locurile sfinte, şi am putut revedea pe mulţi fraţi care aparţinuseră odată bisericii noastre din România. De asemenea l-am putut revedea pe vărul meu care, în ziua arestării mele, îmi urase: „La anul în Ierusalim!” Au trecut 20 de ani, dar ne-am revăzut acolo!

În Israel, calci pe pământ sfânt. Când vizitezi locul unde stătuse odată Crucea lui Hristos, parcă ceva te împiedică să vorbeşti şi ai vrea numai să rămâi acolo, în tăcere şi să i te închini. Maria Magdalena plânsese acolo tăcută, fără să împărtăşească cu nimeni durerea ei adâncă. Şi eu aş prefera să păstrez tăcerea în aceste locuri. Dar cât de mult m-a întristat să văd că o parte din biserica clădită acolo aparţine unei anumite confesiuni, iar cealaltă parte, alteia. Deşi credinţa mea e evanghelică, aceasta nu mă va face să mă cert cu un creştin aparţinând unei alte convingeri decât a mea. După cum trandafirii îşi răspândesc mireasma în toate ţările, deşi în fiecare din

acestea poartă alt nume, tot aşa sunt şi creştinii.

La plecarea din Israel n-am putut să nu observ că această ţară, cu toate că e înconjurată de duşmani de jur-împrejur, rămâne totuşi o ţară liberă. Cehoslovacia, în schimb, are ca vecini nişte „prieteni”.

puternici, şi totuşi ţara e înlănţuită. Acest gând însă mi-a arătat în acelaşi timp că trebuie să avem mai degrabă apreciere pentru cei ce sunt ostili lucrării noastre, căci tocmai ei ne ajută să prosperăm. Iată, şi visul Sionist s-a împlinit acum, iar prietenii mei evrei care suferiseră în închisoare pentru idealul lor, n-au suferit în van.

Visul lor e şi al meu, şi mă simt una cu ei, căci creştinismul m-a învăţat mai înainte de orice să-mi iubesc poporul şi să fac totul spre a-l binecuvânta şi ajuta.

Dar ceea ce aceşti prieteni nu ştiau era că, în altă ţară, Dumnezeu îşi făcea lucrarea Sa folosind la aceasta pe mulţi fii ai poporului evreu. Boris Pasternak riscase totul pentru ca el, un evreu, să readucă pe Iisus în literatura rusă, motiv pentru care a fost ostracizat în ţara sa. Tot astfel şi Daniel şi Ginzburg, doi scriitori evrei şi, de asemenea, Litvinov, luptătorul pentru libertate, evreu şi el, au fost aruncaţi în închisoare pentru că au luptat pentru libertate în Rusia Sovietică.

Acolo, evreii sunt în mare parte cei ce conduc lupta împotriva terorii comuniste.

Doi preoţi ortodocşi, de asemenea, de provenienţă evreiască, au îndrăznit să protesteze împotriva patriarhului bisericii din Uniunea Sovietică pentru colaborarea acestuia cu guvernul lor comunist şi ateu. În România, cel mai mare erou al bisericii martire a fost tot un evreu: Milan Haimovici, care suferise şapte ani de închisoare şi tortură. Multe nopţi le petrecusem odinioară stând de vorbă cu

Monica, soţia lui, despre soţii noştri care păreau pierduţi pentru noi pe atunci. Biserica luterană l-a răsplătit: el e acum îngrijitorul clădirii unei biserici din Germania de Vest. În România el fusese considerat unul

dintre cei mai buni predicatori din ţară. Dar pe amvonul unei biserici din Germania el s-ar putea dovedi un om „periculos”, căci ar putea expune atrocităţile comuniste prin care atât el cât şi alţii au trecut. Era deci de neapărată trebuinţă să i se închidă gura!

Dumnezeu care a redat ţara Israelului înapoi poporului Său din vechime, tot El va da oameni de credinţă puternici, dedicaţi lui

Iisus, Regele Iudeilor.

Între timp m-am reîntors la munca mea de „contrabandistă”.

E drept, acesta nu-i un cuvânt prea atrăgător, numai că articolele trimise prin contrabandă sunt... Biblii. E lucrarea de ajutorare a familiilor martirilor creştini şi a pastorilor Bisericii Subterane. E lupta împotriva comunismului, care otrăveşte cu ateism sufletele tineretului. Lucrarea aceasta se întinde pe zi ce trece. Numele martirilor sunt acum cunoscute în întreaga lume, iar copiii din familii creştine din ţările libere mijlocesc pentru ei seara, la culcare. Oare să nu fie rugăciunile lor ascultate?

Ca soţie de pastor, mi s-au ivit multe prilejuri de a sta de vorbă cu copii şi tineret în multe împrejurări. Multora din ei le-am spus povestirea despre acel băieţaş care stătea la mal făcând semne unui vapor mare, care tocmai părăsise ţărmul. Un om a observat semnele disperate ale micuţului şi-a zis:

— Copile, nu fi prost! Vaporul nu-şi va schimba cursul numai din cauza semnelor pe care le faci tu ca să se întoarcă şi să te ia!

Dar vaporul s-a întors la mal şi l-a luat pe copil, îmbarcându-l pe vas. De pe punte, copilul a strigat atunci:

— Domnule, eu nu sunt prost. Căpitanul vaporului este tatăl meu.

Tot aşa şi noi ştim că Cel ce conduce Universul întreg în mersul său e *Tatăl* nostru şi *El* aude rugăciunile noastre.

CUPRINS

Prefaţă…5
PARTEA I
Întâlnirea cu armata sovietică…13
Teroarea începe…29
Richard dispare fără urmă…48
Arestarea mea…59
La Jilava…77
Convertirea mea…91
Promisiuni, promisiuni…98
PARTEA AII-A
La canal…105
La carceră…123
Lagărul K4: iarna…130
Pe malul Dunării…145
Lagărul K4: vara…152
Pe Câmpia Bărăganului…164
În tren…174
Laâârgşor…183
La crescătoria de porci…188
PARTEA A III-A
Din nou acasă…199
Lucrând în Biserica Subterană…215
În rândurile rezistenţei…233
Teroarea începe din nou…249
În libertate…267
Epilog…279